

VIATA ROMÎNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

Din cuprins:

MIHAI BENIUC
(versuri)

★

MIHAIL SADOVEANU
Moş Irimie Dorobanţu îşi aduce aminte de anul 1937 (fragment)

★

DAN DEŞLIU
Cuvînt despre sergentul Belate Alexandru (fragmente)

★

VLADIMIR COLIN
Torpilorul Roşu
(frescă în 2 acte cu un prolog şi un epilog)

★

MĂRIA BANUŞ
(versuri)

★

FRANCISC MUNTEANU
În oraşul de pe Mureş
(fragment)

★

MARCEL BRESLAŞU
„Micul tratat de zoologie”
(fragment)

★

CICERONE THEODORESCU
Versuri pentru copii

★

EUGEN LUCA
Poezia lui Eugen Jebeleanu

★

OV. S. CROHMĂLNICEANU
Cronica literară

★

L. FOLDES
Figura crouluj pozitiv în literatura maghiară din R.P.R.

★

REVISTA REVISTELOR

10

OCTOMBRIE 1954 — ANUL VII

008
V-54

VIATA ROMÎNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

Apare sub conducerea unui comitet de redacție

910
81,80

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

Biblioteca Județeană
"OVID DENSUSIANU"
Hunedoara - Deva
Nr. Inv.

10

24

* P / 5 4 4 7 2 5 *

RIE ~ 1954 ~ ANUL VII

CUPRINSUL

MIHAI BENIUC: Imn; Eroii	5
------------------------------------	---

MIHAIL SADOVEANU: Moș Irimie Dorobanțu își aduce aminte de anul 1907 (fragment de roman)	8
---	---

DAN DEȘLIU: Cuvînt despre sergentul Belate Alexandru (fragmente)	15
--	----

VLADIMIR COLIN: Torpilorul Roșu (frescă în 2 acte, cu un prolog și un epilog)	35
---	----

MARIA BANUȘ: Pe dîmbul cu gherghini	77
VIRGIL TEODORESCU: Partidului	81
ALFRED MARGUL SPERBER: Partidul (în romînește de Al. Philippide)	82
DIMITRII GULIA: Partidul (în romînește de Const. Argeșeanu).	84

FRANCISC MUNTEANU: În orașul de pe Mureș (fragment)	85
---	----

MARCEL BRESLAȘU: „Micul tratat de zoologie” (fragment)	157
--	-----

VERSURI PENTRU COPII

CICERONE THEODORESCU: Voinicul; Domnișorul copiază; Domnișoara Brîn- ză-Mare	168
---	-----

OAMENII ȘI FAPTELE ZILELOR NOASTRE

DOMOKOS GEZA: Orașul minune	171
---------------------------------------	-----

NICOLAE LABIȘ: Moartea căprioarei; Din ciclul „Fiul plaiurilor mele”	179
LETIȚIA PAPU: Nu v-am cunoscut	185
AL. ANDRIȚOIU: Moșierîta valahă către cățelușa ei; Povestea despre distinsa doamnă Huberman	187

PE DRUMUL REALISMULUI SOCIALIST

EUGEN LUCA: Poezia lui Eugen Jebeleanu	190
--	-----

TEORIE ȘI CRITICĂ

OV. S. CROHMĂLNICEANU: Cronica literară	207
L. FOLDES: Figura eroului pozitiv în literatura maghiară din R.P.R.	227
DUMITRU MICU: O carte vie a zilelor noastre	242

RECENZII

EUGEN CAMPUS: Orientarea către obiective de maximă importanță	253
MIHAIL COSMA: Un rapsod al marinarilor	256
MIOARA CREMENE: Basmele lui Bajov	262
D. DIAMANT: Theodor Dreiser și o tragedie tipic americană	265
REVISTA REVISTELOR	270

MIHAI BENIUC

I M N

*Îți aduc cugetul meu curat ca un iezer de munte.
Inima mea ca o vatră de foc,
Dragostea mea ca o boare de primăvară,
Anii mei ca o livadă cu pomi roditori.
Munca mea ca niște hambare pline cu bucate.
Viața mea ca pe un steag ce nu s-a închinat dușmanului:
Partidule, primește prinosul meu!
M-ai smuls din ghiarele de pajură ale desnădejdiei.
Mi-ai aprins lumină-n întuneric,
Mi-ai arătat, în sus și înainte, drumul.
M-ai învățat suprema iubire: poporul,
Mi-ai dat suprema tărie, credința în Lenin, în Revoluție,
M-ai ridicat când am căzut,
M-ai muștrat când am greșit,
M-ai înțeles când n-am putut mai bine,
M-ai îndemnat să nu mă las înfrînt.
Mi-ai dat bucuria de-a vedea întruchiparea crezului în fapte.
Imi ții deschis drumul victoriei pe care calcă poporul meu în frunte cu tine.
Partidule, primește adîncă mulțumita mea!*

E R O I I

*C*a boabe de aur pe lespezi de piatră,
Ca focul veșnic pîlpîind pe vatră,
Numele voastre sună-n veșnicie,
Vasile Roaită, Ilie Pintilie.

*Ca vîntul primăverii prin cireșii-n floare,
Ca o fîntînă tresăltînd în soare,
Numele voastre sună-n veac de veac,
Filimon Sirbu, Donca Simo, Ianoș Herbac.*

*— Numărul vostru e neștlut de mare,
Ca plugurile primăvara pe ogoare,
Ca pădurea coșurilor de fabrici în oraș,
Ca rîurile țării, ca munții ei uriași.*

*La Grivița liniată cu șine de fier,
Printre cazane și strunguri, în orice atelier,
Numele voastre sînt însemnate cu sînge,
Nepieritoare, adînce.*

*În cimitirul Doftanei, vîntul de toamnă
Trece prin pomii uscați și îngaimă
Doine de jale cu lacrimi de bucurie
Peste mormintele voastre cu floare tîrzie.*

*Linotipistul bate cu drag numele vostru,
Elevul în școală-i învață tilcul și rostul,
Artistul vă-ntruchipează-n materie, în vers,
Oșteanul la voi se gîndește în mers.*

*Căzuți cu arma în mină ori cu picioarele-n lanțuri,
In celule umede ori în băltoace de sînge în șanțuri,
Plaiurile țării cu strămoșești oseminte
V-au înscris în brazdele lor sfînte.*

*Hrisoavele inimii vă străjuesc nemurirea,
Vă leagănă legendele și firea.
Inima voastră a îmbujorat zarea,
Brațul vostru a despîcat întunecarea.*

*De unde-ați căzut și v-ați stîns,
Gloria cu aripi de flăcări s-a desprins,
Țara s-a făcut mai luminoasă, mai harnică,
Viața mai bogată, mai darnică.*

*De sub steagurile ridicate în slavă,
Din sufletul mulțimii revărsată ca o lavă,
Numele voastre se încheagă-n cîntare,
Se înalță, se amestecă cu avioanele în zare.*

*Treaptă de granit spălată cu sînge
și cu lacrimi,
Pas pe drum slobod, izvor de sfînte datini,
Sînteți lumini aprinse în inimă la noi,
Fală a Partidului
nemuritori eroi!*

MOȘ-IRIMIE DOROBANȚU ÎȘI ADUCE AMINTE DE ANUL 1907

Fragment din „Aventură în lunca Dunării“

Dintr-o dată s-a auzit duruind și s-au învăluit negrișorii cu trăsura, subț stăpînirea lui Mitiță Grozăvescu.

— Vă poltim să veniți la berbeci, unde e stăpînă Cățelușa, a strigat el; ca să vedeți ce jocuri s-au stîrnit acolo; ca la comedie.

— Ce spectatori mai sînt? a rîs cu voie-bună suceveanul.

— Apoi mai întîi sînt cățelandrii: ei, se chiamă că învață. După aceea niște bărbăcuți mai slabi; pe urmă sînt pionierii, doi ai noștri și trei din Lunca, ș-apoi tovarășul învățător Neculai Vameșu; iar neamț peste toată comedia Cristea, scutarul.

— Atunci musai să merem, a hotărît prietinel meu.

Baciul s-a apărut răspunzînd accentului mai marelui său:

— No, că Bîra mai are de scîrțîit cu condeiful prin condici.

Eu și suceveanul ne-am și suit în trăsura, și cît ai număra un sfert de mie, am ajuns într-o poiană țarcuită larg de sălcii vechi pe un grind apărut aproape în toți anii de revărsări. Se afla acolo o curmătură. Pe cline, dintr-o parte și din alta, grăbeau depănînd grăbit din picioare cîte o păreche de berbeci. Doi urcau în dreapta și doi în stînga.

Cățelușa, între doi cățelandri, sta așezată pe coadă cu gura căscată și limba trandafirie atîrnînd.

Îndărătul ei, pe un buștean, bunieul Vameșu. Mai în stînga lui, cinci pionieri, cu obrazurile îmbujorate. Pe drumul nisipos al luncilor trăsura noastră umbla lin, nimeni nu ne auzise. Se vede că reprezentația berbecilor îi interesa nespun pe toți. Cristea era asudat și-și lepădase căciula.

Numai Cățelușa a adulmecat deodată îndărăt, ca și cum ar fi întrebat aerul; se ridică și veni cu grăbire la mine, cu undulări grațioase. M-a condus la spectacol, s-a asigurat că m-am așezat cu tovarășul meu lîngă Vameșu, pe buștean și a arborat iar foaia de trandafir a limbii.

Cristea a dat semnal cu-n fluierat ușurel, nu pentru berbeci, ci pentru spectatorii noi.

Luptătorii, cu coarnele răsucite și cu lîna încă netușinată, ca o claie pe ei, ajunseseră de o parte și de alta pe dîmburi. Acolo se opriră, amenințînd cu frunțile și sfidînd fiecare pe adversarul său.

Dintr-odată se prăvăliră dintr-o parte și din alta la vale, cu un avînt vrednic de o lucrare mai puțin neroadă. Întîlnirile au fost ca niște explozii, aproape în aceeași clipă. Se putea presupune că țestele lor se vor desface în bucăți nenumărate. Nimic. Lovitura înfricoșată a zvîrlit pe adversari în sus, apoi i-a prăvălit pe spate. În clipa următoare se retrăgeau depănînd cu grăbire din picioare și ridicau clinele ca să-și ia din nou pozițiile de atac.

În fond, era o competiție tragică, — care totuși stîrnea în cei de față o desfătare nemaipomenită, un rîs cu lacrimi.

Cu aceeași convingere de stîncă și seriozitate nealterată, berbecii și-au repetat atacurile, pînă ce au început a se clătina pe picioare. Măcar de-ar fi luat parte oi la aceea priveliște dar nu se aflau de față decît ființi din alte specii zoologice. Cînd i-a văzut că se duc, nebuni de cap, din nou la deal, după șapte reprize, Cristea i-a bîrîit și i-a împrăștiat amestecîndu-i cu camarazii lor pașnici.

Ațîțarea lor totuși nu era sleită. Cei patru au pornit-o din nou în altă regiune a lumii, adică spre altă parte de luncă, spre a-și da viața cu glorie pentru nimic. Cristea a apucat cața și s-a aruncat pe căluț fără șă. I-a ajuns și i-a întors, apucîndu-i de lînă cu prăjina cu cîrlig de fier și hărțuindu-i. Acel instrument de guvernare era moștenire de la păstorii faraonilor egipteni. În același timp cățelușa îi prigonea lovindu-i cu pieptul și mușcîndu-i de urechi.

După ce li s-a demolit truda rîsului, copiii și-au apropiat una de alta cele cinci căpățîni scurt tunse și au ținut sfat în șoaptă.

Învățătorul cel bătrîn s-a înălțat de pe buștean, cu barba-i albă revărsată pe piept ca o etolă. Parcă ar fi vrut să mustre pe copii cu privirea-i tristă, dar brațul lui mai curînd i-a binecuvîntat.

— În ce cotloane vreți să vă mai duceți, mă rog? N-ați hoinărit destul în dimineța asta?

Gemenii au venit cu frunțile goale la bunic, alintîndu-se sub barba albă, și mărturisind cu umilință că n-au hoinărit destul.

— Dar oamenii mai au și altfel de trebi, i-a mustrat el.

— Se poate, a intervenit inginerul; cei cu trebi să se ducă la datoria trebilor. Pe slăviții pionieri și vrednicii bărbați de mîne, Grozăvescu îi va duce, după a mea poruncă, la o baltă veche ce fusese zăgăzuită de nepricepuți acum șapte ani și se împotmolise pustiindu-se. După șapte ani, zăporul din primăvara asta a rupt pragul închisorii și a deschis gîrla cea veche de la Nuferi. Acuma, vine pe acolo iarăși pește. Irimia Dorobanțu a pus stăpînire pe vad în numele gospodăriei colective. A adus cîteva nepoți ajutor punînd în rînduială colibe vechi. Grozăvescu i-a dus din partea mea răspuns că-i vin oaspeți astăzi.

Vameșu s-a așezat pe buștean clămpănînd cîteva cuvinte de încuviințare pe care eu nu le-am deslușit bine.

— Dumneata, Neculai, te duci la livadă.

— Neapărat; la nuferi n-am ce fabrica.

Am zîmbit, cerînd lui Emilian dreptul de a mă număra între copii.

— Negreșit. Treaba dumitale la Nuferi am prevăzut-o. Ajuți pe pescari stînd și privind. De asemeni nici eu nu pot veni; am trebi la cancelarie. M-aș fi dus să văd pășunea mînzărilor; dar las asta în sama oilor; găsesc ele singure iarba grasă și călăuzesc pe cioban. Am de luat cîteva măsuri și de primit de la colaboratorii mei informații. Trebuie să dau un

telefon la București. Poate să mă eliberez peste două ceasuri și vin să vă iau.

Citeam în sucevean o nemulțumire și o grijă. Glasul îi era tulburat cu toată veselia aparentă.

După plecarea lui și a bătrînului Vameșu, gemenii au prins a frămînta din picioare, ca niște căluți nerăbdători.

Eu trebuia să întîrzii o clipă, ca să-mi fac datoria față de prietinii locului. Am dat mîna cu Cristea. Cățelușa a venit să-și puie laba în palma mea, și eu i-am șoptit că voi veni s-o văd cît mai de grabă. Indată nenea Radu și-a notat în carnet scena și prislea a comunicat-o celorlalți trei pionieri, ca să se stîrnescă la Lunca și Vieroș, a doua zi, faima că profesorul e un fel de năzdrăvan care grăiește cu toate dobitoacele.

În sfîrșit am pornit pe o cărare, avînd înainte călăuz pe unul dintre copiii locului. Indată după călăuz, gemenii; apoi ceilalți vieroșeni și eu. Am umblat în șirag și în tăcere cam doi kilometri, pe subt sălcii rotate. Era o liniște ca într-un ținut părăsit; nici strecurare de dihănii mărunte, nici zbor de paseri cîntărețe. Deodată a trecut un porumbel sălbatic într-un zbor cotit, ca și cum ar fi ocolit pe neașteptate o primejdie. Indată a trecut al doilea și al treilea, cu aceeași mișcare fulgerată. Coțofana bătea în apropiere, înjurînd pe străinul care făcuse popas în domnia ei.

Scînteieri de apă se zăreau printre lăstari și locul se lumină, în lunca măruntă. Apele ce năboiau dinspre Dunăre se învăluiau lin umplînd o baltă veche, cu maluri bine statornicite. Tărîmul dimpotrivă se prevedea nedeslușit pînă în marginea unui desiș de gîrneată. Apoi balta s-a tot îngustat într-o gîrlă de o sută de pași lățime, după aceea mai îngustă, pînă au apărut două colibe mari, la care se vedea că lucrările vechi de adăpost fuseseră înnoite din proaspăt de mîna omului.

Ne-am apropiat unii de alții, oprindu-ne în luminișul colibelor.

Omul nu ne simțise încă. Sta încordat asupra valului care sălta lin pe spărtura deschisă din cap de primăvară de zăpor. Mînuia lin chipcelul, cufundîndu-i ciorpacul plasei în frămîntarea tulbură; fără a opri, aducea prăjina descriind cu instrumentul un arc pe dedesubt, și îndată apărea în plasă jocul argintat al peștilor.

Inclinînd plasa, pescarul o deșerta într-un zimbil de papură bine potrivit în stînga lui.

La strigătele de plăcere ale copiilor, omul se opri și ridică fruntea, înlăturînd chipcelul de de-asupra apei și depunîndu-l.

Obrazu-i cenușiu și ars cumplit de soare ațînti asupra noastră un singur ochi viu. Celălalt ochi era stins în pielea boțită, dînd expresiei feței lui o uimire strîmbă. Era cu picioarele goale pînă la genunchi. De-asupra nădragilor suflecați, o cămașă roșie care-l slujea probabil de ani mulți. Nici cușmă, nici cingătoare. Spîn și pleșuv, uscat și mărunt, acel Irimie Dorobanțu părea alcătuit din mîl și gloduri. Ochiulă mă informă de destoinicia acelui pescar străvechi.

Omul singurătății de la Nuferi, după ce rîndui chipcelul pe podina pe care se afla, păru a se închina mai întîi unui duh al apelor, după aceea ridică spre noi un obraz nou, în întregime luminat de o bucurie neprefăcută.

Avea și glas, căci ne răspunse la salut. Avea un glas moale, blînd și uniform de pescar ce sfătuiește cu el însuși în zile pustii.

— Bine ați venit la unchiul Irimia Dorobanțu, ne zise el, străpun-gîndu-ne pe rînd cu săgeata neagră a ochiului său unic. Dumneata ești profesorul ăl nou, adăogi stăruind a mă cerceta; îmi vorbi de asta ucenicul meu ăl mai tînăr, Mitiță Grozăvescu. Imi place că nu ești supărat și rîzi la mine.

Uite, prinsei nițel pește cu chipcelul. Vine pește, — de ce să nu vie dacă se deschise poarta?

De șapte ani, nepricepuții închiseseră balta Nuferilor, răspunse el la întrebarea mea. Se supărară atunci găște și rațe și nu mai clădiră cuib acilea. Crapii dădură cu botul și găsiră zăgaz. Aoleo, ce facem? ziseră supărați, aci e balta unde petrecură în fitece primăvară moșii noștri de la Papură împărat, și uncheșii noștri din vremea lui Sultan Mahmud, și părinții noștri de la Cuza. Bine petrecură la apă lină și lăsară icrele pe buruiana crapului și se umplu balta nuferilor de puzderia plevei. La o săptămână ies ciucii, și într-o lună cresc cât palma și-și zic crăpceni, iar la șase luni sînt ciortănași și trag la cîntar jumătate de oca.

Care e folosul pescarului, mă întrebi dumneata?

Întrebasesm eu; știam care e folosul; dar pofteam să-mi explice moșul.

— Folosul e că avînd noi aci balta Nuferilor, o închidem cu gard tare, după ce intră legioanele de crapi cu miile și miile de mii. După ce leapădă icrele, apoi îi pescuim după rînduiala noastră a pescarilor. Și toamna deschidem și dăm drumul tineretului și bătrînilor care au mai rămas. În altă primăvară bătrînii să fie călăuză tinerilor, să vie iar la balta lor.

Dacă ne bucurăm acuma de ciștișul ce vom avea iarăși?

Întrebasesm tot eu. Copiii ascultau într-o reculegere uimită.

Ne bucurăm de ce să nu? Dar la mine nu e negoț, e altceva tovarășe profesor. Dacă poștești, îți spui.

— Poftesc.

— La mine-i lege, de la un medic în vremea războiului ăl dintăi, cînd ne războirăm cu turcii. Am fost intrat într-o fiertură de săbii și lănci, și fui străpuns la ochiul drept, precum se vede. M-au dus sanitarii întăi aproape, după aia la spital la Rusciuc, și avu grijă de mine un medic rus, cu ochelari și barbă căruntă. Il chema Astap. Frate doștor Astap, nu mă lăsa să pier. Nu te teme, Irimie, îmi spune. Rămîi cu un ochi și poți trăi o sută de ani. Să nu bei vin, să nu mănîinci carne. Hrana la tinesă fie numai pește și turtă coaptă în țest.

Așa am făcut și pînă să împlinesc suta, mai am cinci ani.

Își întoarce ochii asupra copiilor.

— Văz aci doi străini cu basma roșie. Cine ești ăl bălan? Nu -te-am văzut încă pe aci.

— Eu sînt prîslea Bucur, și ăsta e nenea Radu.

— Nepoții Vameșului, am adaos eu.

— Să fie sănătoși. Moșul le-a făcut și lor undițe ușoare ca la învățătura dintăi. Hai, ăilalți de la Vieroș, nepoți ai mei, căutați în fundul colibeii la colțul dinspre miazănoapte și scoateți trestiiile pregătite.

Căutați rîme. Dați pe gîrlă ceva mai încolo subt sălciile alea, unde se alină apa. Văz jucînd obleți.

Eu mai dau cu chipcelul aci, la ruptură.

Copiii și-au întemeiat într-un șfert de ceas treaba lor la luciul gîrlei. Î-am privit un timp cum se frămîntă și i-am ascultat cum zvonesc. Irimia Dorobanțu le-a făcut de pe podina lui semn de liniște. Li s-au alinat glasurile ca ciripitul vrăbiilor în amurgit. Apoi nu tîrzie vreme a izbucnit larmă aprigă. O săbioară argintie dăduse în cîrligul lui nenea Radu. Acest prim rezultat al expediției lăsă destul de liniștit pe geamănul întăi, dar prîslea luase foc, i se îmbujorase obrazul, îi sticleau ochii și glasul lui săgeta de-asupra luncii cu atîta putere în cît rațele cele mari sălbatece, din tainița unui ghiol de subt sălcii bătrîne, se svîrliră spre cer cu măcăituri de spaimă și bățai mari de aripi. Cînd văzu pe moș Irimie Dorobanțu leapădînd chipcelul și

bătîndu-se cu pumnii în cap, prîslea își lovi gura cu palma mîinii stîngi, pe cînd cu dreapta trăgea și arunca peste cap în răchită prima dobîndă pescărească a vieții lui.

Am petrecut așa o vreme în lenea aurită a lui aprilie. Intr-un tîrziu, a sosit și trăsura cu inginerul.

Mitiță Grozăvescu s-a prăvălit de pe capră, a desprins șleaurile, a dus negrișorii sub coliba a doua, după aceea a schimbat cîteva semne tainice cu Dorobanțu și s-a dus să caute în adăpostul principal alte măestrii decît acele cu care se desfătau pionierii.

Suceveanul s-a lăsat obosit între niște maldăre de stuf. Poiana fermecată a bătrînilor și piticilor îi apărea ca în luciarea îndepărtată a unui vis. Intr-un timp își înălță fruntea atent. Abia a auzit un mormăit ca din fundul pămîntului și al Dunării înfiorînd cununa de smicele fragede ale unui plop tremurător.

Cele cinci undițe ale copiilor lucrau cu un fel de bucurie, trăgînd de la adînc una după alta andrelele de argint ale obleților.

Suceveanul închise ochii. Mă așezasem și eu aproape, urmărind o vreme isprăvile chipcelarului. Mi s-a părut că mă afund în bulboana unui somn adînc.

Am trăsărit; nu ațipisem decît o clipă. Mitiță Grozăvescu aprinsese foc în preajma mea la adăpostul cîtorva lespezi de piatră. Stuful pîrîia rupt de dinți aprigi de flacără. Cu mișcări repezi și bine cumpătate, feciorașul sporea pojarul. Potrivi crăcane și atîrnă de lanț de-asupra flăcărilor căldarea plină cu apă. Intări dogoarea focului cu vreascuri.

Cînd ochiul moșului Irimie Dorobanțu se întoarse spre mine, cercetîndu-mă, cunoscu în apa lui adîncă privirea Cățelușei lui Bîra; se vădea în el dorința de a-mi auzi glasul ori de a-mi cere ceva.

— Aveți apă? am întrebat.

— Avem: bună și rece. Mitiță, urmă el cătră fecioraș, curăță peștele din zimbil și aruncă în jar lespezile de piatră, ca să se înfierbînte. Eu mă duc cu tovarășul profesor la izvor; iau cu mine și donița pentru îndestularea ălorlalți.

L-am urmat pe cărare, spre gîrnețe bătrîne ce țineau în rădăcinile lor, ca în ghiare, un grind. În dosul acelu grind, ca într-o cupă a țărînei, se afla apa ferită de soare. Tresăreau în fundul ei bulbuci vii.

— O să poți bea? m-a întrebat moșul.

— Am fost vînător, i-am răspuns eu; m-am închinat la multe izvoare.

— Asta e bine, mi-a răspuns el c-o îngîinare de viers ce cînta numai pentru mine și pentru el, în singurătate.

M-am pus pe brînci, am închinat fruntea pînă ce am simțit înfiorarea apei și-am băut prelung. M-am tras apoi de o parte și m-am așezat pe o cioată, în mireasma de mucegai și izmă.

Dorobanțu mă privea stăruitor.

— Mi-a spus băiatul, Mitiță Grozăvescu, unele și altele, din care s-ar vedea că dumneata ai o cunoaștere a omului și a dobitocului.

— Vorbe, uncheșule.

— Ba dacă te-a cunoscut o lighioană, mai vîrtos te cunoaște un om.

— Știu eu? N-am în inima mea decît milă pentru năcaz și durere.

— La mine ai cunoscut?

— Am văzut scrise pățanii în toată făptura dumnilale. Altceva încă nu.

— Să-ți spun eu, cred că puțini știu ce m-apasă. Spusei cîndva lui

Popa Nae; dar el se duse pe ailaltă lume fără să-mi dea răspuns. Cu ce furăm vinovați ca să pătimim atât, ca mucenicii lui Hristos? Munciră și pieriră, asta fu rînduiala părinților noștri. Vai și amar cînd legile dau dreptate numai ălor mari și tari. Dumnezeu ori diavol făcu numai pentru noi sapă și lopată? ca să ne trudim și să ne săpăm mormîntul?

— Ba nu.

El mă străpunse cu ochiu-i ager:

. — Știu ce vrei să spui. Ascultă, ca să-ți mărturisesc și dumnitale ce mărturisii popii Nae, iertat fie de toate păcatele, mai cu seamă de păcatul că nu-i păsa de viața noastră chinuită.

În al cincizecilea an al vieții mele, adică taman la 1907, primăvara, mă aflam cu soția mea Floarea la ogor. Boroneam pentru mazăre, avînd ajutor și doi copii legiuți ai noștri. Făcusem popas ca să îmbucăm ceva. Dădusem și caii la pășunat la nițică iarbă, într-o vilcea.

Iată că auzim larmă spre sat. Strigau oamenii că vine armata să puie stăpînire și pe sărăciile noastre, după răzmirița ce se stîrnise prin Teliorman și prin alte părți de țară.

Se arătară călăreți cu lăncile plecate; rumîinii se învălmășiră îndărăt. Bătură tunuri asupra satului. La a patra bătaie detun, ieșiră flacări prin fîrdele de la turla bisericii. Oamenii dau năvală iar spre sat. Atunci încep a trage asupra lor vînătorii și după ce-i învîrtejiră iarăși, porniră în pas alergător gonindu-i. Cînd și cînd se opreau și trăgeau salve. Așa dădu mulțimea peste noi. Și căzură de gloanțe copiii noștri, ai mei și ai Floarei. Ne zbăteam și eu și Floarea mea cu fețele la pămînt. Trecu pe deasupra noastră cavaleria. Se duse. Satul ardea. Oamenii cîți rămăseseră fugeau, și-i vînau vînătorii.

Eu și soața mea Floarea lăsarăm copiii morți pe ogor. Era pe seară și ne strecurarăm furiș pînă acilea la gîrla Nuferilor, unde mă aflu eu, acum, mărturisindu-ți dumnitale faptele.

Aveam o colibă care nu mai este.

Intrarăm în acea colibă a noastră și ne culcarăm între maldăre de stuf, învelindu-ne cu țoalele. Nevastă-mea se tînguia într-una de durere de rinichi. O lovise în trecere un cal cu copitele potcovite. Și așa plîngînd, a adormit de trudă.

Am ațipit și eu. Și visai, prietine, un vis. Se făcea că vin asupra noastră de la Dunăre ape mari; și grăind cu Floarea, ne înțelesărăm să ieșim din primejdia înecului pe la grindul păstorilor. Se făcea că pornisem ținîndu-ne de mîină. Deodată mă văzui singur. Soața mea cu care pornisem nu mai era. Mă înfricoșai — că fără mine, Floarea mea se pierde. Mă trezii din vis, nădușit rece. Femeia se afla lîngă mine moartă. O pipăii; mai avea încă lacrimi în găvanurile ochilor. .

De atunci trăiesc aci pustiu și singur. Mă întorc în sat numai iarna. De treizeci și mai bine de ani tot aștept parcă să-mi aducă puvoiul pe acea pierdută Floare, cu care fui fericit în zilele mele.

— Stau și mă gîndesc uneori, tovarășe profesor, că Floarea fu jertfă și visul cu tîlc. Se întoarce puvoiul ducînd la prăpastia sfîrșitului lor pe ăi de ne detunără cu tunul și ne vînară cu gloanțe. Iar satul nostru se umplu iar de lume și copiii ăloră împușcați astăzi sînt rumîni cărunți și cunosc libertatea, cum se spune la școala unde învățai și eu.

— Ai mai avut vreme și curaj, moș Irimie?

— Numai iarna. Cum înverzește primăvara, mă întorc aci, la visul meu.

Bătrînul Dorobanțu m-a privit cu tristeță. A umplut cu apă proaspătă donița. M-a îndemnat să mă mai închin odată la izvor și apoi să ne întorcem la otac.

CUVÎNT DESPRE SERGENTUL BELATE ALEXANDRU

— fragmente —

*Eu nu te-am cunoscut. Doar din poveste
și din vreo două-trei fotografii
ajunse pîn-la inima mea veste
de cum ai fost — și cum aveai să fii.
Ostașii, stînd la cină într-o seară,
ei în de ei vorbeau, cu glas scăzut,
reînviind, pentru a multa oară,
vechi întîmplări, precum s-au petrecut.
— Ploua tot ca acuma — zise unul,
un caporal mărunț și îndesat, —
nori plumburii acopereau cătunul
cînd noi pe povîrniș ne-am resfirat.
Suiam cu el alături — cu Belate;
o mierlă șuiera dintr-un zăvoi...
Iar el, zîmbind, șopti: — Auzi-o, frate,
parcă-i de pe la Turda, de la noi!*

*— Apoi — așa era — voios din fire;
adause un altul, gînditor —
pe vreme bună — cît și la cumplire,
plăcut bărbat, tovarășul major!
... Și-mi arătară soșii tăi o carte:
scria despre oșel, cum s-a călit...
În pagini, ca un zîmbet de departe,
un fir de busuioc îngălbenit.
— Vedeți — porni instructorul să-i spună,
așa avea Belate obicei:
de dragă ce-i era o carte bună,
punea o floare-n paginile ei.
Ostașii deseori citesc volumul,
dar lasă firul în acelaș loc...
Și cum tăceam — ne-nvălui parfumul
demultului lăstar de busuioc.*

II

*Cîtu-i întregul ținut,
pînă-n hotare,
galbene gheburi de lut
lunecă-n zare.
Fost-au pe-aicea poteci
pline de umbră;
astăzi, pe rîpile seci
vîntul mai umblă...
Ori încotrova privești,
coastele-s goale:
lungi așezări ciobănești
fumegă-n vale.
Numai spre Nord vei zări
vechi pădurișuri;
toamnă cu-aripi ruginii
bate-n frunzișuri...
Codrule, tu, nesfîrșit,
oare ce lotru
munților mari te-a răpit,
negrule codru?
Cine v-au frînt sub săcuri
coamele grele,
mîndrelor noastre păduri,
dragile mele?
Ori vreun pojar te-a pătruns,
țară doinită,
ori vreo furtună ți-a smuls
cușma-nflorită...
Spune-ne, baci firoscoș,
văduv de plete,
codrii — ce iazmă i-a ros?
— Domnii, băietе!
Ei ne făcură mohor
viața și locul,
cu „societățile“ lor,
arză-le-ar focul.
Parcă lăcustele roi
dat-au năvală,
munții lăsîndu-ni-i goi,
straița goală.
Brazii de cînd ni i-au dus
domnii pe apă,
seceta arde nespus,
țarina crapă.
D-aia, mai zicem descînt
din altă vreme
vechii păpuși de pămînt,
ploaia s-o cheme...
Hîriie moșul cumplit
glasu-și dregîndu-l,*

și din gitlej ruginit
scoate descîntul:

— „D-aleo, momîie de ploaie,
dă doamne să ploaie,
că de cîn' n-a mai plouat
toate celea s-au uscat,
d-aleo, momîie de ploaie!
Piraiele să se-nfoaie,
să curgă șiroaie,
că sub talpă de ciocoi
ne-am uscat, sărac de noi,
d-aleo, momîie de ploaie...“
Lunecă-n mari depărtări
riuri de soare...

Murmură baciul spre zări
ca-ntr-o-visare...

— Fost-au năcazuri buluc,
vremuri păgîne...

Iacă, boierii se duc,
țara rămîne...

Azi pe la noi înfloresc
cîntice nouă:

mult aș mai da să horesc
barem vroe două!

Pleacă apoi cîtinel
jos, la ogradă;

turma se duce cu el
parcă-n baladă...

IV

Mult în urmă a rămas
calea netedă ca struna;
de mai bine de un ceas
„Molotovul“ urcă-ntr-una.

Fumuriilor tăceri
risipindu-le fiorul,
pe drumeagul de oieri
trudnic dudue motorul.

Gîze îmbătate vin
într-a farurilor rază,
și mirezme de pelin
peste dealuri adiază...

Sub capotă, urmărind
cum din neagra nopții torbă
scapă boabe de argint, —
stau cîțiva ostași de vorbă.

— ... Astfel, dragilor frățîni,
își urmează unul șirul,

adormii cu hățu-n mîini,
coperit cu coviltirul.

Ia, un pui de cărăuș...
Două veri acu' să fie;
aduceau de pe la Cluj
țiglă — la gospodărie.

Și cum stam sleit cumplit
de netihnă prea destulă,
mă trezii blagoslovit
cu un glonte prin căciulă.

Focul cînd a detunat,
eu am și bufnit pe-o coastă,
că așa primit-am sfat
de la mintea mea cea proastă...

Luna răspîndea omăt
și-n lumina lunii văd,
peste cîmpurile goale,
doi haidăi venind agale.

M-au aflat lungit în car,
și-au crezut că-s dus din viață...
Deci au mers fără habar
drept la cășori, în față.

Mă gîndeam eu că mi-s doi,
și e greu a sta-mpotrivă,
dară cum să vin-napoi
fără cai — la colectivă?

Glasul tace. Albăstrui,
un chibrit brăzdează zarea,
rumenînd în para lui,
chipul celui cu-ntîmplarea.

Pe obrazul arămiu,
limpezi ochi, ca de cicoară —
i-a fugit de sub chipiu
o șuviță negrioară.

Cei din preajmă, hurducați
prin hîrtoape desfundate,
îl ascultă fără saț,
cu suflările tăiate.

— Ei, și-n urmă?

Ce-a rămas?

Intrebări încep să crească:

— Vezi că luasem eu de-acas'
o măciucă bătrînească...

*...Țigla-i azi la locul ei:
învălește căși, hambare...
Cît despre geambașii mei
fi-vor încă la răcoare...*

*Pasă-mi-te, viața grea
îi făcuse lighioane,
că nici unul nu avea
peste treizeci de pogoane...*

*Stele ard spre depărtări
Intuneric e-n mașină.
Trag ostașii din Țigări
tolăniți pe rogojină.*

*— Apoi asta-i legea lor,
cîtu-s vii — să tot sfișie!
murmură încetișor
căpitanul Irimie.*

*— Bogătanii, frate-meu,
îs deprinși a-i duce-n spate...
Astăzi, dac' au dat de greu,
mușcă, fiarele jurate!*

*...E spătos, dar nu prea-nalt,
ardelean, după vorbire;
luminițe de zmarald
par că-i joacă în privire.*

*lîngă dînsul, un fruntaș
răzimat cu cotu-n armă,
l-întărește pătimaș
peste-a hopurilor larmă:*

*— Hei, tovarășe Cercel,
bine-ai spus — că uite numa,
nu-i situația la fel
unde mergem noi acum?*

*Ca să vezi ce-au născocit
inimile de aspidă:
să se-abată la nuntit
și flăcăul să-l ucidă!...*

*Ba aud c-au dat și foc:
pus-au Sfatului văpaie!
Ah! Dac'aș avea noroc
să-mi răsară în bătaie!*

*Ci un glas alăturat:
— Ba norocu-i bun, firește,
dar eu spune-ți-oi curat:
cine caută — găsește!*

...Nu gîndi c-or fi chiar proști
singuri ei să-ți iasă-n cale,
așteptînd să-i recunoști
cu pistolul dumitale...

— Știu că nu! Da-i scoatem noi
să trăiți — și din găoace!

— Cum așa, fruntaș?
— Apoi,
le strigăm: — Pofțiți încoace!

Și de n-or veni, le-om da
praf de pușcă să miroasă...
— Păi de ce nu spui așa?
Vezi, acu' mai vii de-acasă!

La așa cuvînt glumeț
mi se bucură poporul:
— Om voios și vorbăreț,
strașnic om, locțiitorul!

Ci pîrînd că nici n-ar ști
ce-a șoptit detașamentul,
cître zările pustii
cată lung locotenentul...

...Slab, măruntu-i... Să te miri
că trudeala nu-l atinge
și îi stărue-n priviri
flacăra ce nu se stinge...

In manta învăluit,
cu-n surîs pe luciul feții,
el fumează liniștit,
ascultînd ce spun băieții.

— Eu mă mir de-acei mișei,
zice unul, bun de gură,
ce coraj avură ei
ca să facă ce făcură?

— Ei, Dumitre, mi-ai plăcut!
rîde ațîțat, căprarul
care-a spus ce-a petrecut
cu tilharii și cu carul.

— Mult curaj, adevărat,
să împuști cu sînge rece
pe rumînul ne armat
care șade și petrece!

Dar să văd de va mai fi
tot așa vitează turma,
ăstor fiare sîngerii,
cînd le-om lua prin codri—urma!

*Tu, de n-ai putea să-nduri,
cere-mi-te la nevastă,
cu „viteji” de chiaburi
să nu dai de vreo năpastă!*

*Tot plutonul de ostași
rîde lung, steclindu-și dinții:
— Fugi acasă, Dumitraș,
să te laude părinții!*

*Dă-te, măi băiete, jos,
voinicelule, voinice...
Iar acela rușinos:
— Păi, Belate — cînd le zice...*

*— Bine-a zis-o! dă cuvînt
Irimie, căpitanul;
s-ar putea să fii curînd
față-n față cu dușmanul...*

*Să lovești cu strașnic braț,
cunoscînd că ai nainte
nu viteji — ci cîini turbați!
Asta, dragă, ține-o minte...*

*...Suie roțile cu zvon
peste culmile deșarte...
sboară-n zori un camion
spre sătucul de departe...*

*În văzduhul viorel
stele prind să se ascunză...
Sub capotă cătinel
zice cineva din frunză...*

*Peste șuerul de dor,
a poveste mai răzbate,
glasul molcom, cîntător,
al căprarului Belate:*

*— Altădată, cum vă spui,
mă-ntorceam de la fîneață...
Hăt în zarea cerului
dă un bob de dimineață...*

VII

*Pe masă — harta căii. Imprejur,
sub flacăra gazorniței, gălbuie,
stau, cercetînd al munților contur,
cei care-n zori la luptă or să suie.*

*Afară cerne ploaia ca prin sită,
în coperișul caselor bățînd...
Bătrînii fagi, pe coasta povîrnită,
își pleacă frunza udă la pămînt.*

*Iar militarii, rumeni la obraz,
spre căpitan privesc cu luare-aminte.
— Porumb ocupă punctul „Între Brazi”;
voi — poposiți la Șipotul Fierbinte.*

*A treia grupă — lîngă trecătoare
va sta de veghe — cît o fi să stea:
cred că pe-aici vor da să se strecoare
bandiții în amurg către șosea.*

*O singură somație, ostași,
apoi deschideți focul — drept în față.
Nu șovăiți! Asemenea vrăjmași
cu dinții-ar rupe noua noastră viață.*

*Plecarea-i hotărîtă, vrasăzică:
veți fi la posturi către revărsat...
Cum glăsuia — pe mîna lui voinică
un fluture noptatic s-a lăsat.*

*Un giuvaier cu trup cărămiziu,
cu purpurii aripe — ca mărgeanul...
Suflîndu-l la o parte, grijuliu,
zîmbi fără de voie căpitanul.*

*Să fi surîs o clipă, Irimie;
ostașii, însă, — ageri ochi mai au!
Deci au zîmbit și ei, a veselie...
Dar cine poate ști de ce zîmbeau...*

*— Îngăduiți să raportez!
— Ascult, Belate: ce-i povestea?
— Apoi de mult m-ajunse vestea,
dar încă tot nu pot să crez:*

*de gardă astăzi... mîni, la fel...
Alții se duc în misiune,
iar eu... rezervă, cum s-ar spune...
Nu-i drept, tovarășe Cercel!*

*— Tovarăș' caporal Belate!
și Irimie, dintr-odat
ridică glasul mîniat:
— Fă bine vorba de-ți socoate!*

*Arunci cuvinte fără rost.
De-aud eu bine astă sară,
îți pare lucru de ocară
a fi de sentinelă-n post....*

*Aşteaptă — încă n-am sfîrşit!
Şi-apoi — ce fel de vorbă-i asta,
că „nu e drept“? Auzi, năpasta!
Ostaş eşti tu?*

— M-oi fi pripit...

*încuviinţează amărit
căprarul — cu obidă-n suflet;
— Am zis-o-aşa, într-un răsuflet,
că parcă mă ardea pe gît!*

*Dar... socotiţi-vă puţin:
Am fost la tragerile toate
prim-ochitor pe unitate —
cum aş putea să stau senin?*

*Ce-ar cugeta bătrînu-meu
şi colectiva din comună?
— Viteaz fecior — pe vreme bună,
însă-i cam iepure — la greu!...*

*Şi apoi... cu bogătanii-acei
am eu o socoteală veche:
căciula mea fără păreche
nu mi-au puşcat-o de-alde ei?*

*Un hohot fără de zăgaz
pe Irimie îl deznoadă:
în viaţa lui n-a rîs vreodată,
să-i curgă lacrimi pe obraz!*

*Aminte, vezi, că şi-a adus
de povestirea din maşină;
aşa năstruşnică pricină
l-a veselit — cît nu-i de spus!*

...Căciula, zici?

— Păi nu-i aşa?

*Căciulă bună, brumărie...
Sughite, bietul Irimie,
şi nu se poate alina!*

*— Belate — şugubăţ mai eşti...
îngîină el pînă la urmă,
şi hazul încă îl mai scurmă:
— Eşti meşter, frate, la poveşti!*

*Dar şi rîzînd, se uită drept
spre omul care-i stă în faţă —
— O fi vorbirea lui glumeaţă,
da' zice lucru înţelept.*

*Măcar că mă socot isteţ,
uitat-am, bată-mă păcatul,
că-i cel mai bun ȕintaş băiatul,
şi inimos, şi îndrăzneţ!*

*Cum de-am putut să-l țin stingher.
nefolosindu-l la primejde
pe omul cel mai de nădejde?
Doar nu-l cunosc de azi, de ieri!*

*In orice marș anevoios,
prin viscole, prin colb fierbinte,
zăreau în rîndul dinainte
obrazu-acesta luminos —*

*Și astăzi — iată-l întristat,
cu ochiul plin de-amărăciune...
— Belate — ai învins! — îi spune;
mă mir și eu cum te-am uitat!*

*In zori, la ceasul rînduit,
vei fi cu grupa-ntîi pe cale:
e doară dreptul dumitale...
Și-acu, te du... Ești ostenit.*

*— Am înțeles! — Și nezăbavnic
porîni — deși voia să zică
„mulțam!” — Dar n-a mai zis nimică.
Și, salutînd, — se duse grabnic.*

IX

*„Armă, ageră surată,
uite, zorile s-arată...
Vine, vremea, dragă, vine,
să pornești la drum cu mine,
să facem cum se cuvine:
să luăm calea codrilor
pe urmele lotrilor,
la munte să ne suim,
la izvor să poposim,
la umbra tufanului,
în drumul dușmanului...
Eu pe tine te-oi găti,
te-oi găti, te-oi pregăti,
cu sîrmă și cu unsoare,
țava să-ți lucească-n soare,
cartușele să-ți arate
chip de pietre nestimate,
trăgaciul să scînteie
ca fulger ce bîntuie
inima vrăjmașilor,
pieptul ucigașilor,
ucigașii dorului,
vrăjmașii poporului! —*

X

...muntele cu ploile,
oierii cu oile
și cu anevoile...
(de pe-acolo)

Adînc învăluite sînt,
în ceață coastele răpuse...
Au stat cumplitele vîntoase
și-acum doar burnița, mărunt
se scurge-n ramurile joase,
cu murmurînde picături
pe trunchii palidei păduri,
stîrnind miresme rășinoase...
Hățașuri vechi abia și-arată,
pierduta urmă printre fagi...
Pe-aici, cu mieii în dăsagi,
mai trec și azi ca și-altădată
ciobanii ridicați din văi
către înaltele poiene,
purtîndu-și turmele țigăi
la luminiș cu sinziene,
și glas de fluier străbate
frunzișurile fermecate...
Acolo unde mari stejari
cu brazii prind să se îngîne,
unde-i popasul de fărari
în umbra sihlelor bătrîne,
la margine de codru verde
un foc noptatec mi se vede...
Roșeața jarului, bătînd,
spre cetina din surpătură,
resfrînge girbova făptură
a unui moș de veghe stînd,
învăluit în larga zeghe
care se poartă prin ciobani, —
și-n preajma lui mai stă de veghe
un paznic de vreo zece ani...
Sub cetina cu freamăt lin
dorm oile îngrămădite
în țarcul cel de mărăcini...
Și, depărtatice, suspin
adînci izvoare tănuite...
Și baciul murmură povești
cu ochii-n spuza ruginie,
precum și trebuie să fie
la focurile ciobănești,
iar ucenicul îi ascultă
cuvintele cu grijă multă...
Și zice moșul: — Fătul meu,
vezi cum era odinioară:
erau și oamenii din țară
mai temători de dumnezeu,
și mai puteai și tu să faci

vreun învîrțiși cu oieritul!
Dormelai, ce-i drept, pe sub copaci,
răbdai și vișorul, cumplitul,
dar dac' aveai oleacă minte...
azi un mieluș... o oaie mîni...
săltai și tu dintre rumîni
în rîndul celor dinainte,
și-unde-ți turnai printre pomaturi
o casă grea, cu acareturi,
cu sobă chiar lîngă crivat
și cu de toate prin cămară,
iar tu să stai nesupărat
trăgînd alene din ȝigară,
de dimineată pînă-n seară...
...Cu totul dus de visul său
clipește moșul spre jăratec...
Ci băiețașul, zvăpăiatec,
ori — ce să zic — cam nătărău,
grăiește bunului moșneag:
— Dar dumneata, bunice dragă,
ai ciobănit o viață-ntregă,
și astăzi — tot la codru-n prag...
N-ai case mari și nici mărunte,
nici strai așa de cilibiu,
iar toamna, cînd cobori din munte,
tragi la Gostat, pe cîte știu,
și zici că-i lucru minunat
să fii acum cioban la Stat!
— Minca-te-ar oaia, buruiană!
pufnește gîrbovul, posac;
sînt eu pe semne prostănac
că-mi vîntur gura de pomană...
Îi spune omul vorbe bune
și el n-a priceput nimic...
Cu prefăcută sfiiciune
înfruntă bietul ucenic
nemulțumirea bătrînească,
ȝinîndu-se să nu zîmbească...
Cum cisluiesc în voia lor,
de-odată, cîinele de pază
mi se ridică binișor,
spre miază-noapte cercetează,
și-apoi se svîrle pe potici,
bătînd cu furie cumplită...
Și-o voce rea și răgușită
despică bezna, ca un bici:
— Ciobane, chiamă-ȝi-l de-aici
să nu-i vezi blana plumbuită!
...Așa, cam fără veste luați,
privesc oierii cu mirare
la oaspeții întunecați
care s-arată prin frunzare:
pletoși, bărboși, cu ochi sticloși,

parcă-s de la-nchisoare scoși!...
Pe lingă jar se tologesc
vreo patru-cinci — iar alții cată,
după năravul tâlhăresc
jur împrejur — poiana toată
și-n țarcul oilor se lasă
și își aleg o mieluşea,
scofînd cojocul de pe ea
cu brişcă scurtă și tăioasă,
și în frigare de alun
deasupra focului o pun,
pe cînd mai marele, în grabă,
îl ia pe baci de mi-l întreabă:
— Măi, barbă-sură, drept să spui,
să nu te văduvesc de viață,
ori n-ai văzut pe cărărui
ostași cu armele în brață?
La tîrla ta făcînd popas,
n-au iscodit la alte cele?
Zi drept, să nu dai de belele,
că te-oi cunoaște după glas!
Se uită moșul fără frică
în leșioasele priviri
și zice: — N-am zărit nimică.
Nici un ostaș — pe nicăiri...
Și n-aș pricepe ce-au să cate
în codru — oarece armate.
— Hei, baciule! îi dă răspuns
tîlharul, după o tăcere, —
nu vezi ce timpuri am ajuns?
Agoniseala noastră pierе!
Ș-au pus în gînd să ne răpună
orînda veche, din părinți...
Dar o să-i mesticăm în dinți
cînd ni s-ontoarce vremea bună!
Precum avem de știre noi,
peste o lună — e război!
— Ferească precista de sus!
se-nchină moșul cu grăbire;
— Sînt om curat — și dornic nu-s
de-asemenea nenorocire!
— De ce ești prost? — șopti fugarul
vîrîndu-i ghiara-n cojocel;
— N-ai vrea să fie iar la fel,
să-ți umfli-n voie buzunarul,
să nu-ți mai țină socoteala
ca astăzi — gloatele din sat,
să ai bănet — să-l bei cu oala!
Să fii și tu un om bogat!
...Bătrînul baci ascultă-n silă
și se gîndește: — Nu te schimbi!
Tot cîine ai rămas, Gavrilă,

*tot cum te știi din vechiul timp...
Crezi tu că nu-mi aduc aminte,
unde-au trecut atîția ani,
că pumnii fraților Trișani
zdrobiră-mi dinte după dinte,
dacă v-am zis și eu odată
să nu ne mai furați la plată...
Și azi, cînd dreptul meu e sfînt,
socoți c-o să te-ajut, pe semne!
Mai bine-ai cere crezămînt
acelor stînci, acelor lemne!...
Dar celălalt, fără habar:
— Deci, moșule, pricepi cum este.
De-ai să zărești vre-un militar
pîndind pe-aici—ne dai de veste:
trimiți copilul cu-o dășagă
s-o pună-n paltinul trăznit...
Să faci precum ți-am poruncit,
dacă-ți mai este viața dragă!
Așa îi zice — și în pripă
se duce la hăitașii lui,
și sfadă cruntă se-nfiripă
între chiaburii cei silhui:
se bat, se ceartă și se-njură
pe-o-mbucătură de friptură,
își smulg ciosvirtile din mîină,
pentru-un hartan — se iau de gît,
pe cînd moșneagul mohorît
oftează-n barba lui bătrînă:
— Ca lupii-n țarc au dat năvală,
ca lupii pe un hoit se bat...
Vezi — doamne — cine s-a aflat
să pună țara la tocmeală!
Sfîrșind sălbatecul ospăț,
tîlharii caută-și de ducă.
— Te mai călcăm și-n alte dăți!
zic ei. — Și-apoi pieziș apucă
hățașurile tănuite,
Și hruba nopții îi înghite...
— Să mai veniți la sfîntu-așteaptă!
pufnește moșul mînios;
apoi spre tirlă și se-ndreaptă,
își ia botiul noduros
și ucenicului grăiește:
— Nepoate — eu mă-ntorc în zori:
ia bine sama la miori
și poartă-mi-te voinicește,
pînă bunicu-tu lipsește!
— Bunicule, da' unde pleci
în miez de noapte prin pădure?
E întuneric pe poteci...
Foiesc dihanțiile sure...*

— Mă duc și eu la ibovnică!
 suride gîrbovul, poznaș.
 — Ba tu te duci după ostași
 și singur singurel, mă lași,
 și pînă vii — îngheț de frică!
 Ci baciul-mîngîie pe chică
 zicîndu-i: — Grijă nu-mi avea!
 Știu ei și lupii, vrasăzică,
 ce tăbăcită-i pielea mea!
 Rămii cuminte, Ionică!
 ...Se duce repede moșneagul,
 că pînă-n sat e drumul lung
 și ochii lui cu greu străpung
 prin beznă, bănuind drumeagul...
 Și brazi negrii-l înconjoară
 ca niște ziduri de cetăți
 Și vîntul zice-n cetioară:
 — Te mai călcăm și-n alte dăți...
 Of, ziuă, greu mi te arăți!
 Și drumul ăsta multu-i greu
 cu ocolișurile sale,
 și e departe pînă-n vale,
 și tare-i gîrbov moșul meu!
 Coboară iute, nu se-ncurcă
 așa, ca-n tinerețea lui;
 dar lunecușu-i dă de furcă,
 îi fură pașii moșului...
 Ci uite zorii albastrui
 mijind în umbrele pădurii...
 Curînd e ziuă peste plai,
 și-or aminti curînd chiaburii
 de tine, baciule Mihai!
 Și-odată se aude: — Stai!
 — Am... stat! abia-abia îngaimă
 uncheșul doborît de spaimă.
 — M-au prins... de-acum s-a mîntuit...
 Nădejtile pierdute-s toate!...
 Și cade, bietul, istovit...
 Și mult se minună Belate
 vîzîndu-l cum s-a prăvălit...

IX

N-apucase bine s-ațipească
 și-n auz o șoaptă i-a pătruns:
 — Hai, Belate, ai dormit de-ajuns!
 ...Scurtă-i, frate, noaptea ostășească!
 Și din chinga somnului de plumb
 desfăcîndu-și pleoapele alene,
 a zărit asupră-i printre gene,
 zîmbetul frunțașului Porumb.

— *Ce-i, Porumbe?*

— *Dară ce să fie, —
ne urnim tovarășe căprar!
Pilpîia-n bordei un felinar
ca o stea cu sbatere tîrzie...
Mirosea a cizmă și-a tabac,
izul cunoscut, de la cazarmă...
Binișor s-a răzimat de armă,
și-a rotit privirile, buimac,
și-ntr-o clipă — iată-l în picioare
limpede, cu ochiul rîndunea:
— Grupa-ntîi se-adună-n dreapta mea!
Gata sînteți?*

— *Gata de plecare!*

— *Pregătită-i arma, Dumitraș?*

— *Pregătit!*

— *Dar inima, ce zice?*

— *Bate bine!*

— *Bine, măi voinice!*

— *Și trecură pragul trei ostași,*

— *și Belate mai privi odată
îndelung, poiana ce-o lăsa...
Dragă, bănuit-ai tu cumva
ce șoptea pădurea înnoptată?...
.....*

— *Șezi, Dragomire! Pare-mi-se
că ceasul hotărît e-aproape .
Dormit-ai?*

— *Somn fără de vise!*

— *Nu prea s-ar zice — după pleoape...*

— *Vezi că și arcul de oșel
se frînge — de-l întinzi prea mult!*

— *Ba eu, tovarășe Cercel,
numai de ordine ascult.*

— *N-am ordin să mă frîng — și pace!*

— *Plăcut răspuns, dar viața-i scumpă...*

— *Ia zi, ce vînt te-aduce-ncoace?*

— *Porni pe munte prima grupă.*

— *Belate?*

— *El, și încă doi;*

— *cam anevoie de suit:*

— *hățașu-i desfundat de ploii...*

— *Altfel — nimic deosebit.*

— *Tăcură.*

— *Și-n acele clipe
parcă trecu pe sub fereastră
vislind cu leneșe aripe
un pui de pasăre măiastră...*

— *Apoi, către locșiiitor
grăi Cercel încetișor:*

— Să bagi de seamă, Dragomire!
 Azi, tu ai partea cea mai grea:
 plutonul de învăluire
 ai să-l conduci prin Rîpa Rea
 pe unde nici picior de ciută,
 pesemne — nu va fi ajuns.
 E-o cale prea puțin știută,
 sunt sihle mari, de nepătruns,
 și totuși — asta-i calea bună:
 ei nu vor aștepta de fel
 atacul — dinspre văgăună...
 — E clar, tovarășe Cercel!
 — Așa, atunci... Cît despre mine
 puțină muncă mi-a rămas:
 m-oî aburca pe drumuri line
 cu ceilalți —

peste un ceas.

Eu sînt „rezerva“ — cum ar zice
 căprarul tău — pe drept cuvînt.
 ...Glumesc, firește! Ei, voinice,
 drum bun! Să ne vedem curînd.
 In prag — îl mai opri odată:
 — Ia stai: fumezi, pe cîte știu...
 Privirea celuilalt, mirată,
 ținti pachetul albăstriu.

— Dar... dumneata, de nu mă-nșel,
 nu te-am văzut cu vreo țigare...
 surise încurcat Cercel:

— Păi — nu știu cum... din întîmplare!
 Și-adăugă — oleacă trist:
 — Eu, deh! — ca orice rezervist...

.
 Trei umbre suie greu peste hățș
 prin glodul care lunecă sub pași...
 In zare zorii tulburi se desferic
 din uriașe hrube de-ntunerice
 și burnița mărunță cade încă
 făcînd tăcerea încă mai adîncă,
 precum bătaia gheonoaiei sure
 mărește parcă tihna din pădure...
 Și urcă fără de popas cei trei
 către meleagul codrilor merei,
 și cum se duc, cu arma de-a spinare,
 par trei rumîni porniți la vînătoare...

Despodobită-i coasta care-o suie
 de horbota frunzarelor, verzuie:
 făget îmbelșugat odinioară
 creștea pe-aici — dar domnii-l retezară,
 privind nepăsători cum se prăvale
 costișa — peste oamenii din vale.
 Ci azi, pe unde suie îndrăzneții

*se mlădie ușor în vînt puieții
 pădurii celei nouă — care crește
 în țara unde munca stăpînește...
 O clipă doar, Belate s-a oprit,
 alături de-un lăstar înmugurit;
 și cum ședea acolo, la hodină,
 strîngînd în palmă tînăra tulpină,
 răzbi pînă la el, din depărtare,
 un șuierat de mierlă călătoare...
 — Ia-n auziți, — șopti spre ceilalți doi,
 parcă-i de pe la Turda, de la noi!...
 Și bucuroși de-asemenea doinaș
 l-au ascultat zîbind acei ostași,
 iar cînd tăcu — o luară la picior
 pierzîndu-se în codrul foșnitor.*

XII

*— Măi, a dracului poveste!
 Vină-ți, moșule, în fire!
 ...Nu e mort, nici beat nu este,
 că doar nasu-mi dă de știre
 niscaiva miros de stîină,
 nu de țuică de-a bătrînă!
 Dumitraș, Porumbe frate,
 voi ce ziceți, ce să fie?
 — Păi, tovarășe Belate,
 are el ceva păcate
 dacă pregetă să-nvie!
 ...Baciul, auzind ca-n vis
 sfatul celor trei tovarăși,
 mări, ochii și-a deschis
 o clipită doar — și iarăși
 pare dus precum a fost...
 Dar căprarul, cu dojană:
 — Bade, — zice — crezi că-s prost
 să mă furi pe sub sprînceană?
 Saltă-mi-te în picioare
 că te-apucă prînzul mare!
 Ei, — și-acuma zi odată:
 încotro așa zglobiu?
 ...Bucuros că-i încă viu
 moșul spre Belate cată,
 cată, către soții lui
 netezindu-și barba, straiul,
 și deodată-și află graiul:
 — Păi, feciorii moșului,
 de-aia viu, ca să vă spui!
 Eu, adică, stam aseară
 cu nepotu-meu la sfat...
 ...Deapănă-se basmul, zboară...
 Dar Belate îl măsoară,*

*pe moșneag îl tot măsoară,
cu un ochi cam încruntat:*

— Oare zice-adevărat?

*Oare nu-i trimis anume
să ne mintă, să ne joace?
Sînt destui mișei pe lume...*

*Ce te-o fi mînat încoace,
moș bătrîn cu trei cojoace?*

*...Totuși — dacă nu mă-nșeală
sufletul — e om cinstit!*

*Nu mă iau după ghicit,
dar din vorba lui domoală
pare-mi cum că n-a mințit...*

— Măi, Porumbe!

— Ordonafi!

— Mergi cu el în sat ca vîntul...

*Nu ca vîntul, nici ca gîndul:
mult mai iute să zburafi!*

*Căpitanului dă-i veste
că m-am dus cu Dumitraș
la poiana din poveste
după urme de vrăjmași...*

Înțelesu-m-ai, fruntaș?

— Înțeles!

— Mai ești aici?

*...Nu mai e: s-a dus pe cale
cu bătrînul baci, devale...*

— Ei, feciorule, ce zici?

*Dumitraș, voinice dragă,
mi te prinzi pârtaș la joc?
Nu te temi?*

— Ba nici de loc.

*— Hai, atunci! Dar vezi, nu-i șagă:
poate dăm de-o haită-ntreagă...*

— Bucuros de-așa noroc!

*...Și s-au dus, s-au dus grăbit,
sus, la paltinul trăznit...*

XIII

*O, drum de munte! Tainic drum
al dragostelor depărtate, —
șerpuitorul — precum
un glas de fluier pe-noptate, —
stufoase ramuri își umbresc
meandrele de farmec pline,
și verde-i mușchiul pe tulpine
ca un zmarald împăratesc!
Ce bine mi te știu, ce bine...*

*Cu cîtă-nfiorare-ascult
cînd prind în frunze să suspine
bejaniile de demult!
Cărarea vechii suferinți
stropită-i cu sudori de sînge...
In orice fir de iarbă plînge
Pe-aici — o doină din părinți...
Intrînd sub zadele străbune,
îngăduie-mi să te cinstesc
cu zvonul tinereilor strune
și cu adîncă plecăciune,
bădiță codru romînesc!*

.

VLADIMIR COLIN

TORPILORUL ROȘU

frescă în două acte, cu un prolog și un epilog

PERSONAGIILE

PREȘEDINTELE ROMCERODULUI DIN ODESA

COMISARUL

OJOG

MIȘA, sentinelă

Cpt. MALTEZEANU, comandantul torpilorului „VITEAZ“

Lt. LAZU, ofițer secund pe torpilorul „VITEAZ“

COSTOI, căpitan de arme

GĂINĂ, sergent major

JURAȘCU, mașinist

VOICU, timonier

IOFCIU, artelnic

INTIUL MARINAR

AL DOILEA MARINAR

AL TREILEA MARINAR

PAPAȘA IROFEI, bătrîn pescar

DUNIA, fiica lui

ROMAȘCANU, senator

FORSTER, colonel englez

COMANDORUL

MAIORUL PASTIA, de la Marele Stat Major

ENE

COSTIS MASTROFILIO, cîrciumar

BARBA SPIRO, văcsuitor

PRIMUL JUCĂTOR DE TABLE

AL DOILEA JUCĂTOR DE TABLE, personaj mut

Marinari, pescari, jandarmi

pe torpilorul
„VITEAZUL“

Acțiunea se petrece în decembrie 1917—ianuarie 1918 la Odesa și la Sulina. La reprezentare se va face o singură pauză, între actul I și II.

PROLOG

Odesa, decembrie 1917. Puterea Sovietică a triumfat în luptele împotriva haidamacilor Radei de la Kiev și e stăpînă în portul nins, printre casele căruia viscolul fluieră. Președintele Romcerodului se află la sfîrșitul unei zile de muncă. Biroul lui e instalat în fostul birou al unei „excelețe“ și mai păstrează încă urme din luxul de altă dată, dar, de la îmbrăcămîntea președintelui (rubașcă, pantaloni de piele neagră, cizme) pînă la obiectele din jur (un portret al lui Lenin, o hartă imensă a Rusiei, cu însemnări și stegulețe roșii,

ziare, broșuri), totul trădează preocupările celui ce-l ocupă acum. Pe birou, la îndemână, un nagan.

Lîngă birou stă în picioare Ojog, membru al unuia din batalioanele revoluționare românești din Odesa. Brațul stîng îi e bandajat și prins cu o cîrpă trecută pe după gît.

E seara. Din cînd în cînd împușcături izolate sau rafale de mitralieră mai răsună în depărtare...

PREȘEDINTELE (*pecetluind o hîrtie și virînd-o în sertar*): Așa... Ei, mai așteaptă careva, Ojog?

OJOG (*turburat*): Numai unul... Dar știi, Vasia... Eu, cum să spun... pe ăsta te rog să mi-l lași mie!

PREȘEDINTELE (*mirat*): Ție?... Ce-ți veni?

OJOG: Ascultă, Vasia, tovarășe președinte... Te-am rugat eu ceva pînă acum? Ți-am cerut eu vreodată ceva?

PREȘEDINTELE (*devenind atent*): Nu, nimic...

OJOG: Ai avut vreodată pricini să te plîngi de batalioanele românești? După puterile lor, n-au luptat ele cot la cot cu voi, și nu și-au vărsat ele sîngele pentru Puterea Sovietică aici, la Odesa, așa cum și l-ar fi vărsat pe străzile Bucureștiului?

PREȘEDINTELE (*se scoală și vine spre el*): Ce-i cu tine, frățioare? Te-ai înroșit tot și-ți lucesc ochii de parc-ai fi pisică... Ce-i? S-a întîmplat ceva? S-a legat careva de batalioanele românești?

OJOG: Nu, nu s-a legat.

PREȘEDINTELE: Ar fi fost și greu să se lege! Fără a fi prea numeroase, deocamdată, batalioanele românești au luptat cu cinste sub steagul lui Lenin și, după cîte știu, rîndurile li se îngroașă zilnic cu noi luptători... Bine. Vasăzică nu-i asta! Atunci, ce altceva?

OJOG: Ai zis că n-am cerut niciodată nimic. Dacă a trebuit, am știut să murim pentru Revoluție, așa cum au murit atîția tovarăși... Fără gînduri ascunse, fără părereri de rău, fără vorbe mari. Ne-am contopit cu Revoluția și sîntem și noi trup din trupul și suflet din sufletul ei...

PREȘEDINTELE: Nu te înfierbînta, frate Ojog...

OJOG: N-am cerut nimic. Și uite că azi îți cer... și nu în numele meu, ferit-a sfîntul! (*solemn*) În numele batalioanelor revoluționare românești îți cer să ni-i dai nouă pe burjuii noștri. Noi să-i judecăm!

PREȘEDINTELE (*încetîșor*): Asta era... Cel care așteaptă afară...?

OJOG: E Romașcanu, acționar la societățile petrolifere și mare moșier din județul Prahova (*o clipă de tăcere*).

PREȘEDINTELE: Ia spune, Romașcanu ăsta... Nu-i cumva dintre parlamentarii refugiați la Odesa?

OJOG: Este! Păi ce nu e dumnealui? E acționar, e moșier, e milionar, așa că — vezi bine — nici că se putea să nu fie și senator... (*încordat*) Ni-l dai? (*în clipa aceea sentinela strigă sub ferestre: „Stai! Stai, lua-te-ar dracu!” O împușcătură*)

PREȘEDINTELE (*calm*): Du-te și vezi... Azi e de serviciu batalionul vostru. Trebuie să fie Mișa... (*Ojog iese pentru a reintra peste o clipă cu Mișa, care împinge înaintea lui un cetățean uscat, înalt cît o prăjină*).

PREȘEDINTELE: Ce-i cu ăsta, Mișa?

MIȘA: Da' dracu-l știe, tovarășe președinte. Uite, stăteam eu în post și mă gîndeam așa: „Ei, am văzut-o și pe asta! Gărzile roșii i-au pus pe haidamaci cu botul pe labe și, nu că vreau să mă laud, dar Puterea Sovietică e stăpînă în Odesa.” Este? Este!... Bun...

PREȘEDINTELE (*zîmbind*): Ce-i cu ăsta, Mișa?

MIȘA: Păi nu-ți spun, frate? Stai să vezi... Mă gîndesc eu pe urmă: „Au mai rămas pe-aici niscăi bandiți — ce-i drept, e drept — dar le vin gărzile roșii de hac și bandiților!” Și uite, cum mă gîndeam așa, deodată îl văd pe dumnealui cum se strecoară pe lîngă ziduri. Zic: „Vorbești de lup și lupu-i lîngă zid.” Și unde nu strig odată: (*apropiindu-se de prizonier*) „Stai!” (*prizonierul tresare*) Dar el, — nimic! Mai strig odată...

PREȘEDINTELE: „Stai!”... Am înțeles. Și pe urmă?

MIȘA (*dezumflat*): Dacă mă iei așa... Ce să fie? El n-a stat și eu am tras. Pe urmă a stat el și eu i-am mai tras una, așa, ca să mă răcoresc, știi, de sufletul tatii, răpoșatul... Dar cu ăsta! (*arată pumnul*)

PREȘEDINTELE: Numele dumitale?

PRIZONIERUL (*desfăcîndu-și paltonul și vîrînd mîinile în buzunarele pantalonilor*): Colonel Forster, din armata majestății sale britanice.

MIȘA (*fluieră*): Intervenția în persoană!

FORSTER: Protestez împotriva tratamentului violent la care...

MIȘA: Ia te uită la intervenție! Păi dacă știam eu cu cine aveam de-a face, atunci să fi văzut tratament...

PREȘEDINTELE: Poți pleca, Mișa.

MIȘA: Nu zău, tovarășe președinte, las'să mai stau nițel! Știi, mă interesează lighioana, nu de alta...

PREȘEDINTELE (*ascunzînd un zîmbet sub mustață*): Ieși!

MIȘA (*conspirativ*): Secret mare, ai?... Diplomatie! Europa!... Înțeleg, înțeleg, doar nu-s prost... (*cu glas scăzut*) Vezi numai ce vorbești cu el, Vasia! Bagă de seamă, că ăștia odată mi te sucesc... Dacă ai nevoie de mine, aici sînt! (*iese împreună cu Ojog*)

PREȘEDINTELE: Luați loc, domnule... colonel.

FORSTER: Cu cine am onoarea?

PREȘEDINTELE: Aveți onoarea să vorbiți cu președintele Romcerodului, adică al autorității revoluționare din Odesa.

FORSTER (*așezîndu-se îndată și oftînd ușurat*): Well, pe dumneavoastră vă căutam, mister President...

PREȘEDINTELE: În ce chestiune?

FORSTER: Pot să vorbesc pe față? În chestiunea parlamentarilor romîni refugiați în perla Mării Negre, Odesa.

PREȘEDINTELE: Și în ce calitate se interesează de acești parlamentari un colonel britanic?

FORSTER (*desfăcînd brațele*): Mister President, doar sînt aliații noștri! Buni sau proști, nu-i putem părăsi chiar așa, de pe o zi pe alta... De altfel am fost delegat personal de majestatea sa regina Maria a Romîniei pentru a...

PREȘEDINTELE (*învăselit*): Încă un delegat?

FORSTER (*neliniștit*): Trebuie să înțeleg din cuvintele dumneavoastră că v-a mai vizitat un delegat în aceeași chestiune?

PREȘEDINTELE (*ca mai sus*): Așa, așa... În aceeași chestiune.

FORSTER: Goddam! Și din partea cui? Nu cumva tot din partea reginei?...

Nu, nu-mi vine să cred... Poate că din partea regelui Ferdinand?

PREȘEDINTELE: Nici! Din partea altui rege, domnule colonel...

FORSTER: A altui rege? Mister President, doar nu vreți să spuneți.... (*sărînd în picioare*) Din partea majestății sale britanice?

PREȘEDINTELE (*rîzînd*): Nu, nu, stați jos, domnule colonel... Dele-

- gatul venea din partea unui rege mult mai puternic, deși nu e trecut în listele persoanelor încoronate! E vorba de M.S. Poporul Român.
- FORSTER (*liniștindu-se brusc*): Poporul? Ha, ha, *mister President*... Apreciez umorul sec... o, aproape britanic... Poporul? Ha, ha...
- PREȘEDINTELE (*se încruntă*): E timpul să lăsăm palavrele, domnule delegat. Ce doriți?
- FORSTER (*sec*): Eliberarea parlamentarilor și autorizația de înapoiere în România. Înțelegeți desigur că prezența lor la Odesa în actualele condiții inspiră legitime îngrijorări...
- PREȘEDINTELE: Reginei Maria, regelui Ferdinand, regelui George... Înțeleg, înțeleg.
- FORSTER: Dați-mi voie să vă citesc numai acest anunț apărut într-un ziar din Odesa. (*scoate un ziar din buzunar și citește*) „Publicul din Odesa e înștiințat că la balul dat de echipajul vaporului „Sinope“ se poate veni fără teamă, deoarece comitetul anarhiștilor de pe vas a luat înțelegere cu comitetul bandiților din oraș și a primit asigurări formale că nimeni nu va fi atacat...” (*pune ziarul în buzunar*) Înase-menea condiții, *mister President*...
- PREȘEDINTELE (*izbucnind*): Dacă Antanta n-ar sprijini Rada din Chiev și dacă n-am fi nevoiți să luptăm cu haidamacii Radei, domnule colonel, de mult n-ar mai fi fost picior de bandit în Odesa!
- MIȘA (*strecurându-și pe ușă întâi țeava puștii și apoi capul*): M-ai chemat, tovarășe președinte?
- PREȘEDINTELE: Leși! (*Mișa se retrage precipitat*) Vă aliați cu drojdia societății, pînă și cu țîlharii de drumul mare vă aliați, și apoi strigați pînă la cer că hoțul de păgubaș e vinovat de dezordinele pe care le iscați. Aliați-vă și cu dracul, domnilor colonei!... Degeaba vă zvîrcoliți. Am sfîrșit noi cu albi, am sfîrșit cu haidamacii din Odesa, vom sfîrși curînd și cu bandiții. Și fiți siguri că mai devreme sau mai tîrziu nu vom uita nici de bandiții în fracuri și uniforme, ai imperialismului, pe care cu onoare îi reprezentați!
- FORSTER (*sec*): Nu sînt în măsură să discut problemele politice care depășesc atribuțiile unui simplu militar, *mister*...
- PREȘEDINTELE (*strigă*): Așa?... Ojog!
- FORSTER (*neliniștit*): În ciuda divergențelor de opinii... nădăduiesc că totuși.. dreptul ginților... (*intră Ojog*)
- PREȘEDINTELE: Adă-l pe senatorul tău!
- OJOG: Aici? (*cu necaz*) Doar te-am rugat, măi frate...
- PREȘEDINTELE: Adă-l, Ojog. (*Ojog iese și se întoarce cu Romașcanu*).
- ROMAȘCANU: Romașcanu, senator Romașcanu... (*aplecîndu-se*) Încîntat, încîntat...
- FORSTER: Mă bucur că vă pot strînge mîna, domnule senator.
- PREȘEDINTELE: Stați jos, domnule senator.
- ROMAȘCANU: Mă rog?... Ah, da. De ce nu? (*se așează*) Merçi...
- PREȘEDINTELE: Domnule senator, doi delegați se interesează de persoana dumneavoastră.
- ROMAȘCANU: Doi? *Mon cher*, nu mă așteptam... Prea multă cinste... Le mulțumesc. Le mulțumesc...
- PREȘEDINTELE: Primul delegat, colonelul Forster, trimisul reginei Maria. Al doilea delegat, tovarășul Ojog, trimisul batalioanelor revoluționare romînești din Odesa.
- ROMAȘCANU: *Pardon*?... Nu s-ar putea, pentru simplificare... Să ne mulțumim să tratăm cu domnul colonel, vă rog...

OJOG: Ți-e frică, domnule senator?

ROMAȘCANU: Mie?... De ce? Ce-am făcut de vrei să-mi fie frică? De ce să-mi fie frică?

OJOG: Poate pentru ceea ce ai făcut în '907, domnule senator Romașcanu?

ROMAȘCANU: Eu? Mai nimic, ca toată lumea... Ce era să fac?

OJOG: Mai nimic? Ca toată lumea dumitale, într-adevăr... Dar că patru sute de oameni au fost împușcați pe moșia dumitale, îți amintești?

ROMAȘCANU: A mea? Nu te supăra că ți-o spun, *mon cher*, dar exagerezi... Exagerezi! Moșia e atât de ipotecată, că greu mai poate fi considerată ca fiind a mea...

OJOG: Dar de bătrînul Ojog, îți amintești?

ROMAȘCANU: Ojog?... Care Ojog, *mon cher*? Nu cunosc nici un Ojog, te înșeli...

OJOG: Te-a slujit la conac de la vîrsta de 15 ani, domnule senator! Nu-l cunoști, ai?... A făcut războiul din '77 și s-a întors în cîrje, domnule senator! Nu-ți amintești, ai?... Avea 65 de ani și-ți păzea hambarele cu credință de cîine. O viață de om nu ți-a ieșit din vorbă și în schimb n-a auzit decît bruftulueli și sudălmii... (*groaznic*) Ce ți-a făcut tata, de l-ai ucis în '907, domnule senator?

FORSTER (*repede*): Socot că asemenea vechi răfuieli, *mister President*...

PREȘEDINTELE (*întunecat*): Nu-s atît de vechi cum credeți, domnule colonel! Au trecut abia zece ani de atunci.

ROMAȘCANU (*jenat*): A fost un moment greu, știți... Răscola... Puneți-vă în situația mea! Mai puteai discuta cu țărani? Unde vedeai un țaran...

OJOG: Îl împușcai!... Unde vedeai un bătrîn? Împușcai!... O femeie, un copil? Împușcai! Împușcai!

ROMAȘCANU: Domnule colonel, apelez la dumneata, trimisul reginei Maria...

FORSTER: Poate că ar fi într-adevăr mai binesă lăsăm deo parte trecutul, *mister President*...

PREȘEDINTELE: Atunci să vorbim despre prezent. Ce tratament socoate domnul senator că trebuie aplicat parlamentarilor unei țări care se află în stare de război cu Rusia?

ROMAȘCANU (*uimit*): Război? Cum vine asta, război?... De cînd? Sîntem aliați, domnule președinte, aliați! Sîntem oaspeții Rusiei, care ne-a primit la sînul ei atunci cînd vitregiile războiului ne-au silit să ne evacuăm de la Iași...

PREȘEDINTELE (*aspru*): Ne-ați fost aliați, domnule senator! Dar din clipa în care armatele romînești au atacat Rusia pentru a smulge o bucată din trupul țării noastre, ne-ați devenit dușmani. Din clipa în care ați asasinat în teritoriul cotropit de armatele romîne cetățeni de origine romînă și rusă pentru convingerile lor politice; din clipa în care pe generalul Ciorbaciiov, fostul comandat al trupelor ruse din România, destituit de guvernul revoluționar al Rusiei, l-ați ajutat să aresteze soldații bolșevici din unitățile pe care le comandase, din acea clipă ne-ați devenit dușmani. Teama de a vedea ridicîndu-se o mare putere într-adevăr democrată la granițele Romîniei, prima putere într-adevăr democrată pe care a cunoscut-o omenirea, teama asta a aruncat guvernul de la Iași în brațele dușmanilor Rusiei, făcîndu-l dușmanul nostru, domnule senator!

ROMAȘCANU: Dar, domnule președinte... vă asigur...

PREȘEDINTELE: De aceea am datoria, înainte de toate, să vă pun urmă-

toarea întrebare: se solidarizează parlamentarii romîni din Odesa cu actele guvernului romîn de la Iași?

ROMAȘCANU: Domnule președinte, sînt buimăcit... consternat... Domnule colonel, explică-i te rog domnului președinte cît sînt de consternat! Parlamentarii romîni nu mai sînt de mult în legătură cu guvernul de la Iași, nici pe cale directă și nici prin corespondență. Cum am putea noi cunoaște ultimele acțiuni ale guvernului romîn? Și cum am putea cunoaște mai ales intențiile sale?

FORSTER: Foarte judicios, *mister President*. Logic și judicios!

PREȘEDINTELE: Repet întrebarea: se solidarizează parlamentarii romîni cu aceste acte ale guvernului de la Iași? Da, sau nu?

ROMAȘCANU: Dați-mi voie... Dacă e vorba de părerea parlamentarilor romîni, ținînd seama, bineînțeles, de lipsa oricărui fel de documentare asupra faptelor citate, atunci trebuie să amintesc că România este un stat democrat, domnule președinte, un stat guvernat de un guvern reprezentînd partidul democrat al liberalilor, care și-au dovedit încă de la...

OJOG: '907, nu-i așa domnule senator?

ROMAȘCANU: Rog să nu fiiu întrerupt. România este, cum ziceam, un stat democrat și un stat democrat nu poate fi decît fericit că la granițele sale se întemeiază o nouă democrație. De ce să ne amestecăm în politica și luptele interne din Rusia? Țara noastră e pe trei sferturi cotropită de armatele Kaiserului, domnule președinte... Avem noi grijile noastre, destule!

PREȘEDINTELE: Și atunci, după dumneavoastră, intervenția armată în Basarabia...

ROMAȘCANU: O simplă acțiune de poliție! Uitați că armata romînă avea depozite de alimente în Basarabia? S-o fi petrecut niscăi dezordini, ceva atacuri pe la depozite și, atunci, arestarea vinovaților este motivată desigur de infrațiuni și crime de drept comun... O simplă acțiune de poliție, domnule președinte, vă asigur. O simplă acțiune de poliție!

FORSTER: Judicios! Foarte judicios. O acțiune de poliție, *mister President*... Vedeți? Atîta tot!

ROMAȘCANU: Îmi îngădui să amintesc ca o nouă dovadă a democratismului guvernului de la Iași, că însuși M.S. regele Ferdinand a făgăduit o reformă agrară soldaților din tranșee...

OJOG: Și-atunci ce v-ați spus? Ia să ne grăbim noi să ne despăgubim cu niscaiva pămînt din Basarabia...

ROMAȘCANU (*dînd din umeri*): Domnule președinte, îngăduiți-mi, la rîndul meu, o întrebare. Este dispusă autoritatea dumneavoastră să încerce reglementarea conflictului pe cale amicală? Să se reducă faptele la simple incidente de frontieră? În cazul acestor noi, parlamentari romîni, ne declarăm gata să începem tratativele cu guvernul de la Iași dacă, bineînțeles, ne veți îngădui întoarcerea în țară. (*sună telefonul*)

PREȘEDINTELE: Allo? Da, Romcerod. Piter? Allo, Piter! Allo, Piter! Kto tam?... (*se scoală deodată*) Tov. Lenin? (*iși rectifică ținuta*) Dobrîi vecer, tov. Lenin.

OJOG: Lenin? (*Romașcanu vorbește repede cu Forster. Ojog îi privește încruntat, izbește cu piciorul în dușumea*) Lenin! (*Romașcanu schimbă o privire cu Forster, care dă din umeri*).

PREȘEDINTELE: Da... Da, Slușaiu, tov. Lenin! Ponimaiu... Ponimaiu... Horoșo. Horoșo, tov. Lenin! Tac... Da, da. Sposibo, tov. Lenin.

Dobrii vecer. (*Agăț receptorul. Toți îl privesc*). Așa... Ce spuneți, domnule senator?

ROMAȘCANU (*neliniștit*): Propuneam... reglementarea conflictului...

PREȘEDINTELE: Ah, da! Reglementarea... Iată baza de discuție: România să declare că nu înțelege să se amestece în afacerile interne ale Rusiei și în luptele ei politice interne.

ROMAȘCANU: De la sine înțeles! De acord...

PREȘEDINTELE: După asigurarea depozitelor de alimente, își va retrage trupele din Basarabia.

ROMAȘCANU: Le va retrage! De ce să nu le retragă?

PREȘEDINTELE: În schimb guvernul revoluționar se obligă să-i asigure guvernului român transporturile de care va avea nevoie și îi va restitui toate bunurile și vasele sechestrate de la declanșarea conflictului.

ROMAȘCANU: Perfect! Per-fect! Dați-mi voie, iubite domnule președinte, să vă declar că sînt fericit, fe-ri-cit... De altfel, îngăduiți-mi o întrebare. Dați dovadă de atîta înțelegere pentru România și vorbiți atît de bine romînește... Nu sînteți cumva român?

PREȘEDINTELE: Sînt ucrainean, domnule senator. Dar am copilărit lîngă Bender... Așa. Veți pleca la Iași numai dumneavoastră și domnul colonel Forster, dacă va fi de acord... (*Forster încuviințează*) Ceilalți parlamentari rămîn la Odesa, ca ostateci.

ROMAȘCANU: Ostateci? O, nu, nu, domnule președinte! Nu cumva n-aveți încredere în cuvîntul nostru?

PREȘEDINTELE (*sec*): Poate. (*o clipă de tăcere*).

ROMAȘCANU (*rece*): Cînd putem pleca?

PREȘEDINTELE: Mîine dimineață veți trece din nou pela Romcerod pentru acte. De acord?

ROMAȘCANU (*oftînd*): De acord...

PREȘEDINTELE (*strigă*): Mișa! (*Mișa intră repede*)

MIȘA: Aici! Așteptam eu să mă chemi... (*arătînd spre Romașcanu și Forster*) Îi umflu?

PREȘEDINTELE: Taci. Îi vei conduce personal la hotel. Răspunzi pentru amîndoi.

MIȘA: Eu?... Să păzesc intervenția? Mai bine i-ași... (*agită pușca*).

PREȘEDINTELE: Mișa!... Executarea.

MIȘA: Am înțeles. (*în șoaptă*) Îți dai seama ce spui? Nu te-or fi sucit cumva cum au vrut ei, hai?

PREȘEDINTELE (*la fel, zîbind*): Nu te teme! (*tare*) Du-te, Mișa.

MIȘA: Ei, voi, intervenția și parlamentul burjuilor! Dați-i drumul... (*întîlnind privirea președintelui*) Adică... poștiți. Apre vu... Apre vu... (*cei doi ies. Din prag, Mișa îi spune președintelui*) Diplomatie! Europa!... Am înțeles (*iese*).

OJOG (*mustrător*): Și așa... Rugămîntea batalionului... (*sufală în palmă*) nimic!

PREȘEDINTELE (*nemaiputîndu-se stăpîni*): Omule, ai auzit cine era la telefon? Ai auzit?

OJOG: Am auzit!... (*înțelegînd*) Adică, vrei să spui...

PREȘEDINTELE: Da! (*se duce în fața hărții*) Uite, frate. Republicile Sovietice Socialiste! Primele republici ale muncitorilor și țăranilor, care le stau în gît imperialiștilor, ca niște oase de pește. Și ce vezi? Cuchiu, cu vai, s-a încheiat armistițiul cu nemții și ducem tratative de pace la Brest Litovsc. În cîrdășie cu misiunea franceză Rada de la Chiev

caută să saboteze armistițiul și-i dă mîna lui Caledin, care pustiește Donul și visează se ne strîngă de gît. De altminteri, că Rada încearcă să dezarmeze Sovietele din Ucraina, o să simțim fără îndoială și noi, pe pielea noastră, cît de curînd... Imperialiștii îl sprijină pe Caledin. Armata regală romîină cotopește Basarabia. Contrarevoluția ridică fruntea. Nemții abia așteaptă să ocupe Ucraina și Caucazul... Iar noi avem nevoie de pace, ca de aer avem nevoie de pace! Revoluția proletară trebuie salvată. Ne trebuie un răgaz.

OJOG: Știu... De ce-mi spui toate astea?

PREȘEDINTELE: De ce? Pentru că îmi ceri să-ți dau o mîna de parlamentari nenorociți, ca să te răfuiești cu ei, și nu înțelegi că prin parlamentarii tăi s-ar putea cîștiga stingerea pojarului din Basarabia!

OJOG: Îi crezi? Îl crezi pe Romașcanu?

PREȘEDINTELE: Nu-i cred. Dar un singur prilej de-am avea și tot nu ni-i îngăduit să nu ne folosim de el. Nu ni-i îngăduit, înțelege!... Luînd tot odată, firește, și măsurile noastre... *(pleacă din fața hărții cu brațul pe după umerii lui Ojog. Se așează amîndoi în fotoliile din față biroului)* Basarabia e numai începutul, pricepi? Se pregătește intervenția în Ucraina și, odată cu acțiunile Radei, escadra de torpiloare din Sulina va ataca Odesa. Asta mi-ă spus tovarășul Lenin adineaori. Pricepi acum?

OJOG *(printre dinți)*: Ticăloșii! *(de odată sare în picioare)* Vasia, lasă-ne pe noi, lasă batalioanele romînești să se-ngrijească de asta! Tot ar fi trebuit eu să plec zilele astea să duc material la Sulina... Se potrivește numai bine!

PREȘEDINTELE: Tu?... *(șovăind)* Cum stai cu mîna?

OJOG: Lasă mîna! Aici e nevoie de cap... Și capul mi-i zdravăn!

PREȘEDINTELE *(ca mai sus)*: Comisarul vostru mi-a spus că din cauza brațului tău vrea să trimeată pe altcineva cu manifestele...

OJOG *(pledînd)*: Dar înțelege, oamenii mă cunosc pe mine! Eu am tot mers la Sulina, eu am toate legăturile, și cei de acolo n-au să-și deschidă inimile față de un străin. În mine au încredere, au să înțeleagă... Nu, Vasia, nu! Eu trebuie să plec. Ajută-mă...

PREȘEDINTELE *(hotărîndu-se)*: Bine... *(se ridică)* Torpiloarele romînești nu trebuie să atace Odesa, nu trebuie să sprijine intervenția de pe mare! Marinarii din Sulina te cunosc, au fost pregătiți. Acum ceasul faptei a sunat. Du-te, vorbește cu marinarii din Sulina!

OJOG *(simplu)*: Am înțeles. Torpiloarele nu vor ataca!

Cortina

ACTUL I

TABLOUL I

Cîrciuma „La ancora de aur” din Sulina. În stînga (prim plan) ușa care dă în stradă, în dreapta (fund), o altă ușa dînd în bucătărie. Tot în dreapta se află tejgheaua și, în spatele ei, rafturile cu sticle. Între cele două ferestre ale peretelui din fund spînzură o oglindă mare, pe care stă scris cu săpun: „La mulți ani 1918”. Dealungul peretelui din stînga, o banchetă, în fața căreia așteaptă cîteva mese. Alte mese sînt răspîndite prin cîrciumă. Din port se aud zgomotele șantierului naval, urletul sirenelor și, din cînd în cînd, mugetul

unei gcamanduri; iar peste toate aceste zgomote, amestecându-le și amplificându-le, șuierul vîntului care izbește în ferestre.

Costis Mastrofilio stă la tejghea și șterge un pahar pe care îl privește din cînd în cînd în lumină. Se aude numai zgomotul sec al zarurilor și al tablelor mișcate de cei doi jucători care stau la o masă, în fund. E seară.

SPIRO (*intră într-un vârtej de vînt cu lădița lui de văcsuit*): Uf! Kalispera, kalispera, domnu' Mastrofilio!

MASTROFILIO (*supărat*): Iar ai venit? Sa ma lasi mataluța cu kalispera!... E-e-e, de cîte ori sa-ți spun ca aiți nu-i sala de asteptare? A?... Aiți, e local. „La ancora de aur“. *Katalavenis?* Prițepi?... Ține fațe consumație, intra, ține nu fațe, își vede binisor de drum. A?... De zețe ori pe zi vii ca acasa... Consumație, niți atîtica... *Ma* dacă vrei sa stii, asta-i un exemplu prost pentru musterii... Prost! Si acuma trebuie sa pițe si musterii...

SPIRO (*liniștit*): E-un frig de capră pietrele, jupîne... Pe chei te trîntește vîntul, nu alta! (*insinuant*) De altfel, l-am întîlnit și pe domnul locotenent Lazu...

MASTROFILIO (*strigă*): *Ma* țe vrei dumeta? Sa stai iarna cu burțișica la soare? E vînt, sigur ca-i vînt... A? (*în șoaptă*) Merdzea la ea, cum? La ea merdzea, da?

SPIRO: Păi unde dracu' să meargă pe gerul ăsta?... La Calioپی...

PRIMUL JUCĂTOR DE TABLE: Acum, un șase-șase, neamule, și te am în buzunar!

MASTROFILIO: Sst! Dețe țipi? Dețe trebuie dumeta sa țipi?... Întetu! Întetisoru! Atunți capeti poate si o țuculița fiarta, cu piper si scorțisoara... A?

SPIRO: Vezi că știi să vorbești omenește? Așa te vreau!... Și adineauri mă luai cu gura...

MASTROFILIO: *Ma* țe gura?... Da' de unde! Ți s-a paruto (*strigă*) Dunia! Ei, Dunia!

DUNIA (*din culise*): Îndată, îndată! (*intră Dunia*).

MASTROFILIO: O țuculița fiarta, pentru *barba* Spiro!

SPIRO: Cu piper și scorțisoară, Dunia, auzi? Nu uita de piper și scorțisoară!

MASTROFILIO: Cu, cu... (*Dunia iese*) *Ma* spune, *barba*... Calioپی... Țe zițe Calioپی, a?

SPIRO: Zice prost al dracului, jupîne! Dacă n-o ia domnul locotenent, se azvîrle în Dunăre cu capu'nainte...

MASTROFILIO: Țe? În Dunarea? O fata crescuta la „Notre-Dame“ din Atena se azvîrle în Dunarea pentru un mucosu de locotenentu? (*strigă*) Dunia! Ei, Dunia! Nu mai trebuie nimica, niți o țuculița... Gata!

SPIRO (*neturburat*): Dar cine o crede, domnu' Mastrofilio? Nu te potrive la vorbe... Fata-i crudă la minte, nu știi dumneata? Visează ofițerași, care s-o-nvîrtă pe la baluri... Fleacuri! Da' ce, bătrînul de-aia a adunat, ca să-i toace un ofițeraș averea într-o lună?

MASTROFILIO: Averea? *Ma* țe averea? N-ai auzito?... Patru slepuri a pierduto batrinul acuma doua zile...

SPIRO: Cum?

MASTROFILIO: Patru! De la asta și pina la faliment e numai un pasu... Da, da!

SPIRO: Faliment? Si te mai temi de Lazu?... Păi dacă află el chestia cu falimentul, s-a zis, o lasă cum te văd și cum mă vezi!... Auzi? Mulțumește-i lui dumnezeu că s-a-ntîmplat așa... Cît despre ea, ce,

asta-i vreme să te arunci în Dunăre? Ea nu se uită afară?... (*insinuant*)
 Și-apoi se-aude că a primit de la cineva o broșă de aur... de la un domn
 serios, cu avere...

MASTROFILIO (*repede*): A primito, *barba*, a primito. Zic și zau, na... (*ră-
 sucindu-și mustața*) Un domn foarte seriosu, *barba*... Optesprezețe ca-
 rate! Lucru fin...

SPIRO: Cine? Domnul?

MASTROFILIO: *Ma* țe domnul? Țe vorbești mata?... Brosa!

SPIRO: Așa?... Broșa, vasăzică? Apăi vezi? Nu-i mai bine să primești
 broșe de-astea decît să faci baie în Dunăre, la sfîrșitul lui decembrie?

MASTROFILIO (*bucuros*): Mai bine! Mai bine! Sigur că mai bine!...
 Dumneata, *barba*, ai un cap... ai-ai-iai țe cap! Aur, nu cap! (*strigă*)
 Dunia! Adu țeuculița pentru *barba* Spiro, Dunia! (*ușa se deschide și*
intră ca împins de vînt, Iofcu. Privește în jur, apoi vine drept spre tej-
ghea).

IOFCIU: Salut! O țeică fiartă... (*privește în jur*)

MASTROFILIO: O țeuculița... Indata! (*în șoaptă*) Este, este si ea... (*tare*)
 Dunia! (*intră Dunia cu țeica, Spiro întinde mîna, Mastrofilio îi dă*
lui Iofcu pămărelul) Pofțiți! (*Spiro clatină din cap și se oprește lângă*
căi care joacă table)

IOFCIU: Ți-ai mai muiat inima, frumoaso? (*Dunia dă din umeri și iese*).
 Ai văzut? Uite, așa mă frigărește, uite-așa... (*a dat țeica peste cap*)
 Am măruntaie de berbec. Ficați și inimi...

MASTROFILIO: Iar carne? *Ma* țe crezi dumeta, ca eu am de-afățe numai
 cu lei, cu tigri? *Ma* țe, crezi ca aiți la Sulina este zungla?... Zahar,
psihii mu, da-mi zahar și iau tot, cu ochii închisi! Carne am luato si
 ieri...

IOFCIU: Am zis, carne.

MASTROFILIO: Nu.

IOFCIU: Nu? Bine... Mă duc la Paraipan... Dar să nu te aștepți să-ți mai
 aduc vreodată ceva. Eu am nevoie de clienți siguri... Aduc? Primesc.
 Asta-i! (*vrea să plece*)

MASTROFILIO: *Ma* țe nevricosu esti dumeta. Dețe esti asa de nevricosu?...
 (*negustorește*) Cît?

IOFCIU: Cinci ficați, cinci inimi (*arătînd spre oglindă*). Văd că faci revelion,
 ai să ai nevoie... (*vorbește încetișor*).

SPIRO: Nu aia! Nu aia!... Mută asta și-ți faci casă. Un, doi, trei, și cu un,
 doi, trei, patru, cinci, poftim, gata!

ÎNTÎIUL JUCĂTOR: Ce te bagi? Ce se bagă, jupîne? Nu se mai poate
 juca în liniște la dumneata?

MASTROFILIO: Țe, țe-i acolo galadzia?... Ține fațe galadzia?

IOFCIU: Atunci ne-am înțeles? Salut! (*pleacă*)

MASTROFILIO: Salut! Salut (*se apropie de jucători*) A-a-a, tot dumeta?

SPIRO: Iaca tac! Nu mai spun o vorbă, nici să mă pici cu ceară! Dar cu
 țeuculița cum rămîne, domnu' Mastrofilio?

MASTROFILIO (*căzînd din lună*): Care țeuculița, bre?... Dai dumeta
 o țeuculița? (*intră Maltezeanu și Lazu*)

LAZU (*continuă o convorbire începută*): De cît timp?

MALTEZEANU: De două săptămîni, domnule locotenent! De două săp-
 tămîni, înțelegi asta?

MASTROFILIO: (*repezindu-se în întîmpinarea lor*): Pofțiți, pofțiți... A, si
 domnu' locotenentu Lazu... Pofțiți! O mastica de Hio? Un coniac Mar-
 tel? O gustarica, țeva? Avem o marinata de *Kalamaraki*...

MALTEZEANU (*explicându-i lui Lazu*): *Kalamaraki* e sepie... Ce iei, domnule locotenent?

LAZU: Cu voia dumneavoastră, o mastică...

MALTEZEANU: Două mastici!

MASTROFILIO: Gata, am înțeles! Doua mastiți...

SPIRO: Da' să nu uiți de piper și de scorțișoară, auzi?

MASTROFILIO (*mecanic*): Am înțeles, cu piper și scorțișoara!... Țe? A-a-a-sculta, dumeta prea multe vorbești! (*se apropie amenințător de Spiro*).

SPIRO: Iar începi cu gura? Mă rog, descoase-l atunci singur pe domnul locotenent, despre Caliopi...

MASTROFILIO (*alarmat*): Sst! Dețe țipi? Dețe trebuie dumeta să țipi, *barba*?... Mai cu înțetu nu se poate?...

LAZU: Ei, ei, ce-i cu mastică aia?

MASTROFILIO: Vine! Indata, indata... Dunia! (*iese*).

LAZU: Nu se știe niciodată... O să vedeți, domnule comandant...

MALTEZEANU: Să văd? Să mai și văd?!... Nădăjduiesc să nu văd nimic! Nimic, pricepi?

LAZU (*repede*): Nu m-ați înțeles... Voiam să spun... O să fie bine, o să vedeți... În fond, gândiți-vă că...

MALTEZEANU (*aproape strigând*): Dar înțelege că nu vreau să mă gândesc!... Nu vreau să mă gândesc și mă gândesc numai la asta... La asta! Singure, domnule locotenent. Singure... Doamne dumnezeule, cum puteam să prevăd! Cum puteam să prevăd!... Nimeni n-ar fi prevăzut... Spune! Ai fi prevăzut?

LAZU (*încurcat*): Eu... nu, cine să prevadă?

MALTEZEANU: Nimeni! Nimeni nu putea să prevadă... Dar acum e acolo... Și ea și fetița... Acolo, înțelegi? Fără vești de două săptămîni... Și eu care mă temeam de nemți... Orb, orb! Nemții, oricum... doctori, ingineri...

LAZU: Totuși, nu sînt singure, domnule comandant... Dați-mi voie, se află acum la Odesa destui romîni...

MALTEZEANU: Romîni? O mîna de refugiați... Și o mulțime de canalii de la Fernic! Bestii, tîlhari de drumul mare, care s-au dat cu maximaliștii... (*intră Mastrofilio*)

MASTROFILIO: Așa... Poftiți și mastică! O gustarica, țeva? Nițica marinată de *kalamaraki*?... V-am adus și niste masline... Si dacă nu va suparați, va amintescu ca revelionu ca la Mastrofilio n-o să mai găsiți în Sulina...

MALTEZEANU: Bine, bine... Du-te... (*Mastrofilio se dă mai la o parte, dar trage cu urechea*).

LAZU: Pentru salvarea familiei dumneavoastră, domnule comandant!

MALTEZEANU: Mulțumesc. (*ciocnesc*) Ce vremuri... Ce vremuri, locotenente! Dezastre pe front... Țara sfîșiată, un guvern la București, altul la Iași... Și ca o încununare a tuturor blestemelor, înspăimîntătoarea prăbușire a colosului țarist. Începutul sfîrșitului, triumful lui Lenin...

LAZU: Și dacă vreți să știți, chiar la noi... De neînchipuit! Moșia noastră e în Moldova. A scăpat de pustiirile războiului și a fost în schimb jefuită de țărani. De proprii noștri țărani, închipuți-vă!

MALTEZEANU: Prin urmare ai și dumneata pricini să te plîngi, domnule locotenent?... Am auzit totuși că nu-ți prea pierzi vremea de pomană la Sulina... De la o vreme se vorbește cam mult de o anume grecoaică... (*Mastrofilio trage cu urechea*)

LAZU (*turburat*): O grecoaică?... Cum puteți crede?... Nu, nu...

- MALTEZEANU (*afectuos*): Nu mi-o lua în nume de rău! Ești tânăr, domnule locotenent, și n-ai vrea să uiți nici o clipă că ai de păstrat onoarea uniformei pe care o porți... Poate nu știi că tatăl fetii e în pragul falimentului...
- LAZU: Domnule comandant, eu... vă rog, nu mă judecați prea aspru. Am aflat și... chiar azi am rupt orice legătură cu această... această...
- MALTEZEANU: A? Mă bucur, domnule locotenent, mă bucur că ai simțul onoarei...
- MASTROFILIO: Nu va suparați... Dacă-mi dați voie, cuminte a facuto domnu locotenentu! Fata nu-i pentru dumeavoastra... Pacat de dumezeu sa va bateți zoc, sa-i stîrniți nadezde... Si nu va temeți, nu se zvîrle ea în Dunarea... Acuma e *asa* de frig! Ai, ai... (*în șoaptă*) E țineva care îi face cadouri... Lucru fin, de aur...
- MALTEZEANU (*sec*): Domnule Mastrofilio, uiți pe semne că vorbești cu doi ofițeri ai marinei regale.
- MASTROFILIO: Eu? Am înțeles... Iertați!... Inca o mastică? (*apare Costoi. Poartă pe după încheietura mîinii drepte ochiul salamastrei*).
- COSTOI: Să trăiți, domn' comandant. Permiteți să raportez: printre marinari umblă zvonuri.
- MALTEZEANU: Printre ai noștri?
- COSTOI: Nu, să trăiți! Ai noștri sînt caiafe bătrîne, nu se dau în vileag cu una, cu două... Printre cei de pe „Vifor”!
- MALTEZEANU: Aha! Ce zvonuri?
- COSTOI: Să trăiți, așteaptă un delegat de la Odesa. Maximalist.
- MALTEZEANU: Cum?
- COSTOI: Maximalist, să trăiți!
- MALTEZEANU: Ce vrea?
- COSTOI: Nu pot să știu. Am încercat să aflu, dar zău dacă a fost chip... Parcă-și pun lacăte la gură, cînd încerci să-i tragi de limbă! Permiteți să raportez: s-au făcut al dracului de neîncrezători, marinarii, domn' comandant... (*arătînd salamastra*) Numai nevasta asta, săraca, ce-i mai înduplecă...
- MALTEZEANU (*pe gînduri*): Bine, Costoi, bine... Nu ne privește cum știi să te faci respectat...
- COSTOI: Am înțeles, nu vă privește. Asta mă privește pe mine, să trăiți. Am înțeles... Dar de delegatul acela am socotit că-i bine să vă raporteze.
- MALTEZEANU: Bine, căpitan de arme! (*aruncă banii pe tejghea*). Să mergem, domnule locotenent! Tăvălugul se apropie și noi, noi vom fi oamenii care vor trebui să-l oprească... (*ies toți trei*).
- MASTROFILIO (*scrie repede ceva la tejghea*): Pst! Barba...
- SPIRO: Eu?
- MASTROFILIO: Da, da! pst! (*Spiro se apropie*) Am o rugaminte, barba. Chiar acuma... Du o scrisoare la Caliopi...
- SPIRO: (*tărăgănat*): Tot cu piper și scorțișoară, ca și țuica?
- MASTROFILIO: Ma țe piper? Țe scorțișoara? (*înțelegînd*) He-he, barba, barba, (*ii dă cîțiva bani*) Na, na piper, na scorțișoara, barba, numai repede, repede, psihi mu! .
- SPIRO: Ei, așa mai zic și eu! Adios...
- MASTROFILIO: Adios, adios... (*Spiro deschide ușa, se ciocnește cu Voicu, care vrea să intre. Spiro iese*).
- VOICU (*sufliînd să-și încălzească buricele degetelor*): Seara bună!... Brr, dar strașnic frig...
- MASTROFILIO: Avem o țuculița, bre, țeva fin...

VOICU: Da, da... Mai târziu, jupîne... Deocamdată... oare Dunia nu-i aici?

MASTROFILIO (*supărat*): Dunia?... Si dește Dunia, ma rogu, cando poți sa vorbesti chiar cu Costis Mastrofilio, in persoana? Țe doresti dumeta?

VOICU (*zîmbind*): Păi de! Vezi că ce-i spun eu Duniei nu-ți pot spune dumi-tale... Nu te supăra, jupîne...

MASTROFILIO: Sa ma supar?... Io? Pentru dumeta?... Ma sti ca sînt bolna-vu de ficatu? Ma sti ca daca ma supar ma doare ficatu? Si vrei du-meta sa ma doara ficatu pentru un marinaru? A?... Niți pentru un capitanu, *psihi mu!* Asa sa sti... Numai de la capitanu in susu. (*Intră Dunia purtînd o tavă cu pahare*)

DUNIA: Voicu! (*pune tava pe tejghea și se apropie de el*)

VOICU: Dunia! Dunișoara mea...

MASTROFILIO: Ei, ei, ei! Țe se cheama asta, Dunia?

DUNIA: Jupîne, numai o vorbă... E logodnicul meu...

MASTROFILIO: Logodnicul? Sa-ți traiasca... ma afara. Aiți nu-i local pentru logodiți, aiți e „Ancora de aur“, aiți se fațe consumație...

DUNIA (*în șoaptă*): Voicule, ia ceva...

VOICU (*la fel*): Dă-mi și tu... ce-i mai ieftin... (*se așează la masa cea mai depărtată de tejghea. Dunia îi pune înainte un coș cu covrigi. Mastrofilio clatină din cap, dar intră în bucătărie*).

DUNIA: Voicule... marinarule...

VOICU: Dunia mea... Mă uit la tine și parcă mi se ia o piatră de pe inimă... Mă uit și-mi amintesc de fiecă dată... Mai ții minte cum ne-am întîlnit sub salcie? Frămîntai lutul pentru chirpici...

DUNIA: Veneai încetișor în lungul malului și mi-am spus: Frumoasă mai arăt așa, mînjită de lut din cap pînă-n picioare...

VOICU: Aveai mînuși de mîl și cizmulițe de mîl... Și-ți cădea o șuviță bă-laie pe frunte...

DUNIA (*ca atunci*): Ce te uiți așa la mine? N-ai mai văzut oameni?

VOICU (*la fel*): Oameni am văzut, dar fată ca tine, ba...

DUNIA: Gîndeam că-ți bați joc...

VOICU: Și eu nu-mi puteam desprinde privirile!

DUNIA (*oftînd*): In ce vremi a înflorit și dragostea noastră, Voicule... Peste tot numai lacrimi... sînge... Uneori mi-i și rușine... Oamenii pier, sînt schilodiți, s-a umplut lumea de țipetele copiilor și nouă ne-a fost dat să ne cunoaștem... și să ne îndrăgim, tocmai acum...

VOICU: E sfîrșitul măcelului, Dunia... Ai văzut în pădure, primăvara, cît nu s-a topit zăpada și vîntul mai șuieră, ai văzut cum ies brîndușele? Încă nu s-a dus bine iarna și ele și vestesc soarele, vara... O vară cum n-a mai fost, Dunie, vara de după răscoala cea mare...

DUNIA (*strigă*): Voicule! (*în șoaptă*) Uneori mi-i teamă, Voicule...

VOICU: Teamă?... Să se teamă boierii, Dunie. Cumplit să se teamă! Dar Dunia mea să rîdă și să ridice fruntea. (*îi ridică bărbia*) Uite-așa! (*Se privesc o clipă în ochi, apoi Dunia pleacă fruntea*).

DUNIA: Voicule, de ce n-ai venit aseară, cum ne-a fost vorba?

VOICU (*întunecat*): Dar cine a putut? M-au băgat la carceră...

DUNIA (*speriată*): La carceră?... De ce?

VOICU: Tu nu ști... In prova torpilorului e puțul lanțului... al lanțului de la ancoră. Acolo au găsit că-i locul potrivit pentru marinari! Să stea smirna în picioare fără să se poată mișca. Ceafa lipită de-un perete și nasul de celălalt...

DUNIA (*înfiorată*): Voicule!

VOICU: Simțeam că mă înăbuș! Eram frînt de șale, întepenit ca într-un

sicriu de tinichea... Ticăloșii! Dar nu te teme, Dunie, nu te teme! Le-om plăti noi ofițerilor, așa cum le-om plăti și domnilor boieri. Nu cum le-a plătit tata acu' zece ani, cînd i-a judecat pe la conace. De o sută de ori mai mult! Iar de astă dată n-au să ne mai înnece ei în sînge...

DUNIA: Sst! Voicule... (*în arată din ochi jucătorii de table*)

VOIGU (*mai încet, cu ură*): ... că sîntem în '917 și au trecut zece ani de atunci. Pe tata l-au zdrobit, pe mine n-au să mă zdrobească. Am prins noi ceva minte și-avem și pilda rușilor în față...

DUNIA (*repede*): A venit Ojog?

VOICU: N-a venit. Tocmai asta e, că n-a venit.... Jurașcu se teme să nu i se fi întîmplat ceva... (*se deschide ușa și grăbesc să între Jurașcu, Găină și Iofciu. Apoi, pînă spre sfîrșitul scenei, cîrciuma se umple treptat cu marinari și pescari*).

IOFCIU: Bine, Voicule, aici erai? După fete umbli?...

GĂINĂ: Lasă băietu-n pași, bre Iofșiule... Și ti leji di om?

IOFCIU: Păi da'el de ce se leagă de fete? Poate că ar vrea și altul să se lege de cîte una... (*întorcînd capul Dunei spre el*) Ce zici, frumoaso?

VOICU (*fierbînd*): Ia mîna, Iofciule!

IOFCIU: Iote, cavalier gîndac!

DUNIA (*speriată*): Eu mă duc, Voicule...

IOFCIU (*apucînd-o de mînă*): Vezi-ți de treabă! Crezi că mă sperii eu de ciobanul ăsta?

VOICU (*izbind peste mîna lui Iofciu*): Ia mîna și bagă-ți mințile în cap!

DUNIA: Voicule! Și dumneata... Vă rog... Voicule!

IOFCIU: Mă, te pui tu cu mine, mă? Cu mine? (*îi pune mîna în piept*).

VOICU (*apucîndu-i mîna*): Iofciule!

JURAȘCU: Da' potoliți-vă odată și nu vă mai cocoșiți! De asta vă arde? (*Dunia fuge, Mastrofilio intră în cîrciumă, atras de zgomot*).

MASTROFILIO: E-e-e, ți-e asta galadzia la mine?

VOICU (*către Jurașcu*): E logodnica mea, nea Jurașcule...

IOFCIU (*încremenit*): Logodnică?

JURAȘCU (*către Iofciu, împăciuitor*): Apoi atunci, vezi, are și el dreptate...

IOFCIU: Logodnică?... (*cu un ris silit*) Păi de ce n-a spus?... Logodnică, hai? (*își mușcă buzele; către Voicu*) N-am știut... Te-ai ascuns bine!

MASTROFILIO: Cu țe putem sa servim pe domnii marinarii?

GĂINA: Cu dracu, care-și fași di djoacă prin buzunările noastre!... Daca nu era gerul aista, nu-ți plăteam noi vamă, nu ti teme...

MASTROFILIO (*liniștit*): Ma cum vezi dumeta, dzerul e tovaras la parte cu cîrțuimarul... O țuiculița?

JURAȘCU: Fie și țuică... Stați jos, fraților.. (*Mastrofilio se duce după Dunia*). Nu-mi place întîrzierea asta, a lui Ojog... De eri trebuia să fie aici...

GĂINĂ: Parcă mai vii di la Odesa așa, cînd vrei?... Ține sama...

JURAȘCU: Ojog e om dintr-o bucată, călit... Nu-i piedică pe care să n-o treacă...

VOICU: Îl știi mai de mult, nea Jurașcule?

JURAȘCU: De mult... Acum, în ultima vreme, a lucrat la șantierul lui Fernic, la Galați. S-a speriat Fernic de nemți, și-a evacuat șantierul la Odesa, și acolo numai bine l-a prins revoluția! Muncitorii lui, vezi bine, au alcătuit cel dintîi batalion revoluționar românesc care s-a alăturat gărzilor roșii... Dar pe Ojog îl știu eu încă de la noi, din Valea

Prahovei, de pe cînd munceam amîndoi la Romîno-Americana din Ploiești.

GĂINĂ: Și tăt așa era el și pi-atunși?

JURĂȘCU: Ascultați ce vă spun eu: Odată om, fraților!... Pentru dreptul nostru era gata să se ia la harță chiar cu directorii cei mari și nu se pierdea în fața lor.. Cînd l-am cunoscut, eram și eu un salahor, ca atîția pe care îi mînase din sate nevoia... Ce știam eu de cele ce-s pe lume? Dar el nu era așa. Da' de unde!... (*oștînd*). Bine că n-a apucat să vadă prăpădul cel mare de la noi, că l-ar fi durut la inimă cum ne-a durut pe fiecare, de-am umblat săptămîni de zile ca neoamenii!

CĂINA: O fost cumplit, așa-i?

JURĂȘCU: Cumplit? Parcă-mi mai răsună și acum răcnetele sirenelor în urechi... Au urlat ore și ore, ore și ore, ca o cireadă de bivoli la abator. Și apoi doi ofițeri englezi au arătat cum trebnice azvîrlit în aer totul, cu socoteală, și au prins a bubui exploziile, de ai fi zis că se despică cerul și se prăvale peste noi... Uite-asa se zgîlția pămîntul, se cutremurau casele, s-a făcut beznă-n amiaza mare ca-n ziua de apoi și a prins a ploua cu țitei peste oameni...

IOFCIU: Păi mă gîndesc eu așa: era acolo bănet fraților, bănet, nu glumă! Ce avere au băgat ei în mașini, în țitei, și uite cum s-au îndurat să le dea focului pe toate, de parcă ar fi fost o coteață netrebnică și nu ditai rafinăria!

JURĂȘCU: E-eh, băiete, nu te teme tu de paguba lor! Acolo, de muncit muncea mîna noastră, și pe noi ne durea inima de fiecare șurub, că noi îl știam și noi umblam la el zi de zi... Ai de-au poruncit focul poate că nici nu văzuseră vreodată rafinăriile, ce crezi! Numai aurul scos din ele-l știau și-l numărau...

IOFCIU: Dar tot era, cum se zice, vaca lor de muls...

JURĂȘCU: Dacă bate neamțul, le ia el vaca și tot nu mai apucă ceilalți s-o mulgă! Dacă bate englezul, îl pune el pe neamț să-i plătească despăgubiri și-și ridică rafinăria mai mare decît fusesese, pricepi?

IOFCIU: Așa că au lucrat cu cap, vasăzică?

GĂINĂ: Ti pominești că erai să li plînji di milă... (*Dunia aduce țuica. Schimbă o privire cu Voicu și pleacă repede. Iofcu se posomorăște. Jurășcu toarnă.*)

JURĂȘCU: Hai noroc, pentru ceea ce vrem cu toții!

VOICU ȘI GĂINĂ: Cu toții!

JURĂȘCU (*mirat*): Ce-i Iofcuile? Tu n-auzi?

IOFCIU (*tresărind*): Cum?... Da, da, noroc... noroc! (*beau în acelaș timp*)

GĂINĂ: Și oari să mai țină mult așa, ai? Moari lumea pi-un cap, fraților... Și la noi la Moldova, și dincoși, sub nemți...

JURĂȘCU: Ai mei au rămas acolo, sub nemți... și n-am nici o veste...

GĂINĂ: Apăi dacă n-ai, îi bine. Se cheamă că poți nădăjdui. Da' eu, dacă-am o soră la Buzău, am avut vesti, n-ași mai fi avut, și știu... O ocnă, măi băieți, ascultați la mini, o ocnă, aiasta ni-i țara!... Un neam di-al meu s-o ntors din prizonierat și se mira lumea dîntii cum de i-or dat drumul. Ca să moară acasă, di-așeia! Fusesă om în putere și cînd o vinit era pămîntiu, cu ochi di sticlă. ... Un mort viu, așa l-or slobozît dîn minele nemțăști. Prin țară, di foame, oamenii își ieu viața. Niemții cară tăt, tăt, dila bucate la clopote di biserică, di la haine la părul muierilor, di la perini la hoituri di cîni, din care scot sopen.

VOICU: Și după ce-or pleca nemții? Au să se întoarcă boierii la conacele prăpădite de nemți și abia atunci, țin-te jăcmăneală...

GĂINĂ (*întunecat*): Dac-or mai ave și lua... șî dila șini!

IOFCIU: Da' de ce vedeți voi numai petele din soare? Dacă tot au să-mpartă pământuri?... Ați văzut că a făgăduit și vodă...

JURAȘCU (*bătînd cu pumnul în masă*): De frică să nu le-o luăm noi înainte! ... Ca să nu piardă tot, ca în Rusia, se arată gata să ne ungă pe la ochi cu cîte ceva, doar, doar om sta mîlc și om aștepta cumînți! S-au năpus-tit asupra Basarabiei și-acu le dă mîna să se lipsească de cîte o sfoară de pămînt, acolo... Da' n-o să le meargă. Ei, n-o să le meargă! Prea mult sînge strigă, prea mult, ca să nu -nceapă răfuiala cea mare!

VOICU (*inflăcărât*): Să vină numai Ojog... El știe!

IOFCIU: Și dacă nu mai vine? Uite că-l așteptăm de două zile... Și dacă nu mai vine?

JURAȘCU: Vine! Dar dacă l-au răpus cumva....

IOFCIU: Ei?

JURAȘCU: Atunci om face singuri ce trebuie. Nu sîntem nici noi copii de babe! (*ușa se deschide și Spiro năvălește turburat*)

SPIRO: (*strigă*): Domnu' Mastrofilio! Nenorocire mare... Unde-i?... Domnu' Mastrofilio! (*oamenii se scoală de la mese, îl inconjoară. Voci: „Ce-i, mă? Ce strigi așa?”*)

MASTROFILIO (*întrînd în cîrciumă*): Ma țe e? Țe e? Țe s-a întîmplat?

SPIRO: Nenorocire, domnu' Mastrofilio! Ceasul rău...

MASTRAFILIO: Cum?... Caliopi!

SPIRO: Cine-ar fi crezut? Cine-ar fi crezut?... Așa precum a spus... Cu capul înainte, în Dunăre...

MASTRAFILIO (*cu mîna la inimă*): Caliopi! *To kardia mu... (sare la ușă ca înebunit și iese urmat de ceata celor din cîrciumă. Numai Jurașcu, Voicu, Găină și Iofcu rămîn pe locurile lor).*

GĂINĂ: Secundul nost'! Biata fată...

JURAȘCU (*posomorît*): Lumea pierе, și uite cine se găsește să-și ia viața!

GĂINĂ (*ca un vinovat*): Știu... Da' și vrei, tăt ți-i milă...

JURAȘCU (*strivînd țigara și strigînd*): Mila-i pentru muieri! Cînd te gîndești, îți vine să rupi... să rupi cu dinții! (*încetișor*) Un pui de om, acolo, aproape o fetiță... (*ușa se deschide și Ojog apare, întîrziînd o clipă pe prag. Tăcere*)

VOICU (*izbucnînd*): Ojog!

OJOG (*privînd cercetător în jur și încredințîndu-se că sînt singuri*) Tovarăși, vin la voi din partea Comitetului de Partid al bolșevicilor din batalioanele revoluționare romînești. Cu mîinile voastre se pregătește su-grumarea puterii sovietice de la Odesa!

Cortina

TABLOUL II

A doua zi dimineața, în căsuța bătrînului pescar Irofei, tatăl Duniei. O încăpere scundă, cu pereți văruiți; un cuptor mare de cărămidă; icoane primitive, cu lemnul afumat; două ferestre micuțe, o oală cu flori de hîrtie. Un pat de lemn acoperit cu o scoarță. O masă de lemn, scaune de lemn. O ușă în dreapta și alta în fund. Intr-un colț al încăperii, — un vintir.

DUNIA (*coase și cîntă*): Pînzișoara pe catarge

Vîntu-o flutură și-o sparge,

Valul mare lotca frînge

Și pescarul plînge, plînge...

IOFCIU (*deschide ușa*): Aha! Mă minunam eu cine să cînte...

DUNIA (*repede*): Papașa nu-i aici! (*lucrează mai departe*)

IOFCIU (*se apropie, îi apucă mîna*): De ce nu vrei tu să te uiți la mine, Duniașa?

DUNIA: Ți-am spus lămurit. Nu-mi ești drag!

IOFCIU: Dunia! Ce-ai găsit la Voicu? Un terchea-berchea, un coate goale... (*Dunia se ridică și vrea să plece*) Stai, stai! Uite, nu mai vorbesc despre el... Dar de mine nu ți-e milă? Mi-ești dragă, Dunia! Te-ai purta numai în ciuboșele de piele roșie și-ai fi cea mai mîndră la mine-n sat... Uf, că bine-ți șade așa, mîniată!... Cînd îți îmbini sprîncenele, parcă mi se topește sufletul...

DUNIA: De! Ai fi stînd și dumneata prea aproape de cuptor! (*vrea să plece*).

IOFCIU (*o oprește*): Tu n-ai ochi să vezi? N-ai inimă? Cum de rabzi să mă știi nenorocit, chinuit, zbătîndu-mă-n fața ta ca peștele pe uscat? (*din culise se aude glasul lui Irofei*)

DUNIA: Auzi, vine papașa... O să te mîngîie el îndată... (*fuge la ușă și se ciocnește de Irofei, lipovean bătrîn, cu barba răsfirată pe piept*)

IROFEI: Încet, încet, porumbițo! Unde fugi?

DUNIA (*rizînd*): Uite, te caută Iofciu, papașa! (*iese*).

IOFCIU: Bună dimineața, papașa...

IROFEI: Bună, bună... dar nu-i bună de loc. Suflă Polnîci, marinarule! (*se apleacă în fața icoanelor, închinîndu-se repede*) Toată viața mi-a suflat de la miazănoapte Polnîci și mi-a intrat pînă-n măduva oaselor...

IOFCIU (*ii cîntă în strună*): Da, da, greu meșteșug pescuitul, știu...

IROFEI: Greu, greu, marinarule!... Ce-i marinarul pe lîngă pescar? Nimic... Copil de țîță!

IOFCIU (*oștînd*): Las' că dacă e să stăm strîmb și să judecăm drept, apoi și la marină-ă-ă...

IROFEI (*supărat*): La marină? Ce-i cu marina? Ia te uită cine s-a apucat să cîrtească!... Da' ce, nu cumva mi te socoți marinar și tu? Apăi atunci să-ți intre în cap că te înșeli, artelnice! Oho, ba bine că nu... Tu, băiete, vezi-ți de artelnicia ta, îngrijește ca marinarul să aibe carne, făină, tot ce-i trebuie...

IOFCIU (*impăciuitor*): Dar de ce te superi? Am zis și eu o vorbă, acolo...

IROFEI: Proastă vorbă! Marinarul pe lîngă pescar nu-i nimic... Asta-i drept, că pescarul, se știe, e fruntea. Dar dacă stai să te gîndești, apoi în urma pescarului pe marinar se cuvine să-l așezi, artelnice, că și marinarul știe gustul vîntului cel tare și iubește și el, sărmanul, libertatea!... Numai că de la o vreme s-au prăsit și printre ei tot soiul de oameni, niscăi slăbănogi de-și zic marinari... (*ia vîntirul și se apropie cu el de masă, cercetînd rupturile plasei*) Ia te uită: găuri, găuri... Putrezește ața, se rupe, așa cum se rupe și viața omului... Eh! (*caută într-un sertar*).

IOFCIU (*prudent*): De, papașa! Numărate sînt zilele omului... Iaca, în casa voastră, de pildă... Nu te gîndești? V-ar trebui un ajutor la gospodărie...

IROFEI (*pufnînd*): Ajutor? Ai văzut pe cine vrea Dunia să-mi aducă ajutor?

IOFCIU (*repede*): Am văzut. Și eu unul nu te-ai îndemna să-i dai încuviințare...

IROFEI: Așa-i? Ei, spune-mi mie ce-a găsit la el?... Nu putea să-și aleagă un flăcău de nădejde, un pescar de-al nostru?

IOFCIU (*dezamăgit*): Un pescar...

IROFEI: D-apăi cum? A pescarilor noștri-i lumea, cînd hălăduiesc în lotcă

între apă și cer, slobozi ca pasărea domnului! Săraci, dar mîndri. Mîndri, artelnice, cu capul sus și cu inima împăcată... De aia și zic eu că pescaru-i fruntea! În lumea lor, boierii asupresc și mint, — noi ne tragem în cotloanele mamei noastre Delta. Ne vine la socoteală? Izbim!... Să-ncerce numai puterile să ne caute prin grindurile și ghiolurile noastre! Cu anii să ne caute, și tot nu ne mai dau de urmă!... Așa trăim noi, cum ne place, și iaca de ce n-am poftă să-mi schimb traiul la bătrînețe, înțelesu-m-ai? Și nici fata mea n-o să se-nsoțească vreodată cu un nepricopsit legat de pămîntul pe care nu-l are, rob la boier, la primar, la jandar și la dracu' știe care altă lipitoare!

IOFCIU (*cu răutate*): Vezi numai, *papașa*, că Dunia nu te întreabă!

IROFEI (*cu glas tunător*): Noi sîntem oameni liberi, artelnice, oameni care am luptat și ne-am păzit libertatea, ca luminile ochilor! Aici, la Sulina, știi tu ce era pe vremea turcului?... Așezare de pescari și de hoți de mare, era. Asta era, artelnice! Îmi povestea taica, răposatul, că-ntr-un rînd a venit la noi un crucișător englez să ia apă, și feciorul amiralului a coborît pe uscat și s-a legat de o fată de-a noastră... Au sărit atunci oamenii ca unul și fărîme l-au făcut pe englez! Bucățele... Iar amiralul i-a dus leșul pe vapor și-a tras cu tunurile în Sulina, de ne-a făcut și el bordeiele una cu pămîntul... Numai că amiralul tot a plecat, noi tot ne-am ridicat bordeiele la loc și pe fata aceea a luat-o de nevastă taica. Așa că fata de atunci a fost mama mea, artelnice. A mea — și nu a cine știe cărui neisprăvit de englez!

IOFCIU: Păi omul poate să trăiască liber și în altă parte decît în cotloanele bălților, *papașa*! Iaca eu, de-o pildă... Avem o bucățică de pămînt, o văcuță-două, căsuță... Acu'se aude că iar ne mai împarte pămînt... În casa mea sînt stăpîn, ba dacă vreau pot să țin și slugi! Ce-am eu cu boierul? Dacă m-oi pricepe să adun, apoi feciorul meu va fi și el boier, nu duce dumneata grija asta! Cît despre primare sau jandar, află, *papașa*, că de pe acum se socot bucuroși să-i omenesc din cînd în cînd la mino-n casă!

IROFEI (*îl privește lung, apoi spune încetișor*): Nu-u ești tu marinar, băiete, cum nu-i vrabia șoim... (*scoate din sertar un ghem de ață pescărească și o igliță de lemn, apucîndu-se să posădească vintirul. Pauză.*)

IOFCIU (*în șoaptă*): *Papașa*...

IROFEI: Ei!

IOFCIU (*ca mai sus*): Dacă i-ași face eu vînt? Așa, ca să nu se mai întoarcă... Poate că în urmă te mai gîndești... cu Dunia...

IROFEI: Cui să-i faci vînt, artelnice?

IOFCIU: Lui! Lui Voicu...

IROFEI (*lasă lucrul. Îl privește*): Lui Voicu?... Lui Voicu, vasăzică... Așa...

IOFCIU (*repede*): Curat! Fără gălăgie... Fără să se afle... Știu eu cum!

IROFEI (*posomorît*): Eu vorba îndărăt nu mi-o iau. Dunia mea nu-i pentru Voicu.

IOFCIU (*bucuros*): *Papașa*! Las' pe mine... De unde îl duc eu, la dracu-n praznic, nu se mai întoarce el, cîtu-i lumea! (*o bătaie în fereastră. Irofei iese, întorcîndu-se peste o clipă cu Jurașcu, Voicu, Găină și Ene. Jurașcu, Voicu și Găină sînt tulburați.*)

JURAȘCU: (*încet, către Irofei*): Ojog... Unde-i?

IROFEI (*la fel*): Alături, la un vecin.

JURAȘCU: Adă-l aici...

IROFEI: Bine. (*strigînd către Ene*): Țigarea! Stinge țigarea, blestematule! Cum de cutezi să fumezi în fața sfintelor icoane?

ENE (*stinge țigara între degete, făcîndu-le celorlalți cu ochiul*): Revoluționar nevoie mare, bătrînul...

IROFEI: Cum?... Ce-a zis?

JURAȘCU: Lasă, *papașa*, du-te... (*Irofei iese, pufnînd*) Iofciule, vino mai aproape... (*către Ene*) Uite, spune-i și lui.

ENE: Așa-i precum v-am arătat. Întocmai...

IOFCIU: Ce s-a întîmplat?

GĂINĂ: Apăi tovarășu-i alt delegat, aiasta-i! Cu hîrtie-n regulă...

IOFCIU: Cu hîrtie?

ENE: Ordinul a fost contramandat, tovarășe. Cei de la Odesa parcă se gîndesc numai la ei, nu se pricep să mai vadă și dincolo de lungul nasului... Dar eu vin de la Piter, tovarăși, de acolo de unde se vede departe! Păi ce socoteală-i asta, tovarăși? Voi să apărați Odesa? Dar ce, au pierit gărzile roșii? Nu mai are cine ține o armă în mînă?

VOICU (*dezamăgit*): Și atunci noi... noi cum rămînem? N-avem nimic de făcut?

ENE: Vă plîngeți de treabă? După cîte știu, eu, în România mai domnesc nestîngheriți burjuii, cu regele lor, cu tot!

VOICU (*aprin*s): Revoluție? Chiar aici, la noi?

ENE: Da' cines-o facă pentru voi? Mămica?... Vreți să vă prăpădiți pentru apărarea Odesei? Ce aveți voi cu Odesa? Are cine apăra Odesa, nu vă temeți! Revoluția nu doarme. Voi strîngeți-vă rîndurile, păziți-vă viața, că viața voastră-i scumpă pentru revoluție! Așteptați, în-tăriți-vă... Și-atunci cînd va bate ceasul, nici mai tîrziu, nici mai devreme, sculați-vă cu toții și măturați-i pe burjuii, pe rege, întocmai cum au făcut rușii la ei!

JURAȘCU (*posomorît*): Și dacă ne-or trimite... să mergem să tragem în Odesa?

ENE: Să trageți... Da' ce, se trage așa, orbește? Tunurile mai trag și pe de lături!... Osă ajutați și voi cum osă puteți, nimic de zis... Dar lucrul de seamă să știți că ăsta e: să vă păziți viața, tovarăși, să vă păstrați pentru răfuiala noastră!

IOFCIU (*încetîșor*): Să ne păzim viața?

VOICU: Răfuială? N-a fost nimic în '907 față de ce-o să fie... Asta poți s-o spui și tovarășilor, să știe! (*ușa se deschide și intră Ojog*).

JURAȘCU (*ușurat*): Însfîrșit. Bine c-ai venit...

OJOG: Dar ce-i, fraților? Bătrînul... (*îl vede pe Ene*) Cine-i?

ENE: Ene, de la Piter. Peste capetele rînjite ale contrarevoluției, Piterul roșu salută Odesa roșie! (*îi întinde mîna*)

OJOG: De la Piter? (*îi strînge mîna, fără să-și dea seama*). De la Piter?

GĂINĂ: Ari hîrtie în regulă, cu peșiete...

OJOG: Cu pecete? (*ia hîrtia pe care i-o întinde Ene, o citește și, deodată, însuflețit*) Hai, spune, spune odată... Lenin, ce face Lenin? E sănătos?... Dar stai frate, stai jos. (*îi trage un scaun*) Ce noutăți? Am plecat de cîteva zile... Nu mai știu nimic... Haide, tovarășe, spune. Spune tot!

ENE: E bine, tovarășe! Lenin? Sănătos... Revoluția merge mai departe...

OJOG: Așa, așa...

ENE: Contrarevoluția? O vom zdrobi!

OJOG: Auzi, Jurașcule?... (*către Ene*) Dar Caledin?

ENE: Eh, ileac! Nu ne speriem noi, c-am mai văzut și altele, de toate culorile... Așa! Ei, tovarășe de la Odesa, dar uite de ce am venit eu.

De la Petrograd se vede departe. Voi, cei de la Odesa însă, ați început să nu mai vedeți dincolo de lungul nasului...

OJOG (*ului*): Ce spui?

ENE: Cine a dat ordinul cu privire la torpiloarele din Sulina?

OJOG: Comitetul de Partid al bolșevicilor... Romcerodul...

ENE: Greșeală! Ordin deadreptul contrarevoluționar!

OJOG (*încetșor*): Cum?

ENE: Ce, cum? Ce socoteală-i asta? Primejduiți de pomană viețile marinilor români?

JURAȘCU (*printre dinți*): Prea te temi pentru ei... Doar nu-s domnișoare!

ENE: De revoluția rușilor vă doare pe voi? De Odesa?... Dar țara...

OJOG (*cu glas tunător, apucându-l de piept*): Cine ești?

VOICU: Tovarășe Ojog!

JURAȘCU: Fără revoluția lor, și țara, și noi, rămânem ce-am fost!

OJOG (*zgâlțându-l pe Ene*): Cine ești? Cine te-a trimes?

ENE (*se zbate și strigă*): Așa? De-ăștia mi-erai?... Te-ai dat cu contra-revoluția? Trădătorule!

JURAȘCU: Mai încet cu trădătorule!

ENE (*zbătându-se*): Dar nu vedeți? Sare la mine! Delegatul Piterului...

GĂINĂ (*către Iofcu*): Delegat! Scris negru pi alb...

IOFCIU: Taci!

OJOG: Și cum s-a aflat la Piter că am venit să împiedic plecarea torpiloarelor din Sulina? Răspunde!

JURAȘCU: Și cum ai putut ajunge de la Piter la Sulina aproape în același timp cu Ojog?

VOICU: Răspunde!

ENE: Lăsați-mă! Ce v-a apucat? La Piter se știe tot...

OJOG (*repede*): Cine-i președintele Sovietului din Piter?

ENE: Tovarăși! O să dați socoteală... (*se zbate și desprinzându-se pentru o clipă scoate un revolver*) Moarte trădătorului! (*trage. Ojog tresare. Ene vrea să se repeadă la fereastră, dar Ojog trage și el*) Ah! Ti... că... los... Eu... (*cade. Dunia și Irofei năvălesc în încăpere*)

DUNIA: Voicu!

IROFEI: Ce-i?

JURAȘCU (*liniștit*): Nimic! Un păduche... (*se dă la o parte, descoperind trupul lui Ene*)

DUNIA (*strigă*): Ai!... E mort?

VOICU (*repede*): Lasă, nu te uita... Hai, treci dincolo, treci... (*O ia pe după umeri și iese împreună cu ea*).

IROFEI (*minios*): Ce-ați făcut? De ce?

GĂINĂ: Stăi, omule. Nu ti răpezi...

OJOG (*pe gânduri*): L-au trimes, vasăzică... Au aflat...

IOFCIU (*turburat*): Și acum? Ce facem cu el?... Și dacă s-au auzit împușcăturile?

IROFEI (*supărat*): Da' grații odată, pentru numele lui Dumnezeu! Sînteți în casa mea.

OJOG (*liniștit*): O iscoadă, papașa. Ah!... (*se strîmbă*)

JURAȘCU: Te-a atins? (*se apropie repede*) Unde?

OJOG: Nu-i nimic... N-a avut noroc... a tras prea sus!

JURAȘCU: Aici! În umăr. Tot la brațul rănit... (*vrea să cerceteze*)

GĂINĂ (*arată spre perete*): Iaca și gaura. Glonțul o ieșit...

OJOG: Stai, frate (*îl dă laoparte pe Jurașcu*) Papașa, vezi dacă nu se aude

ceva... (*Irofei iese*) Voi doi, înveliți-l cumva, într-o țoală... (*Găină și Iofciu ies*) Jurașcule, nu-i lucru curat! Cum au aflat de mine?

JURAȘCU: De la noi nu. Pun capul!

OJOG: Dar de la cine? Cine mai știa că am venit?

JURAȘCU: Apăi de așteptat, te așteptau toți... Marinarii știu că cineva aduce materialul, doar nu-și închipuie că-l tipărim pe loc!

OJOG: Și au aflat și ofițerii.

JURAȘCU: De! Ai venit tot cam la aceleași răstimpuri. Ne-am obișnuit noi să te așteptăm, marinarii să primească materialul.. O fi auzit careva...

OJOG: Da... (*intră Irofei*)

IROFEI: Nimic! Bate vîntul dinspre uscat... Cum noi sîntem tocmai la margine, spre mare, nu s-a auzit.

OJOG: Ai să le arăți băieților unde să-l azvîrle...

IROFEI (*nemulțumit*): Da' nu s-a putut altcum?

JURAȘCU: Nu s-a putut... (*intră Găină și Voicu, ducînd o pînză de sac*)

IROFEI: Luați-l voi... Îl punem în pivniță și-apoi, diseară... (*cei doi scot leșul. Irofei iese după ei*)

OJOG: Cum e legătura cu celelalte vase?

JURAȘCU: Pe toate vasele, oamenii au fost înștiințați. Dar unii o mai scaldă...

OJOG: Se tem?

JURAȘCU: Se și tem. „De ce să ne punem pielea la bătaie, zic, dacă tot se vorbește că ne împarte pămînt?” Ei pentru pămînt s-ar fi ridicat, cei mai mulți vin de la țară...

OJOG: Așa... I-ați lămurit ce fel de reformă au să facă boierii? I-ați lămurit că nu toți țaranii au să capete pămînt? Că vor avea de plătit an de an rîscumpărarea și arenda, pînă să capete pămîntul?

JURAȘCU: S-a vorbit despre tot, le-am arătat și că puținul pămînt pe care au să-l capete să îmbucătățește din pricina copiilor, că au să-l vîndă ei singuri cînd n-or mai avea încotro, că tot cu boierii pe cap rămîn... De vorbit, s-a vorbit despre toate. Acu, s-a ales!

OJOG: E vreun torpilor nesigur?

JURAȘCU: „Vifor”. Acolo oamenii noștri sînt mai slabi... Dar alelalte sînt cu noi. Așteaptă semnalul prin eclipsă, așa cum ne-am înțeles.

OJOG: Bine. A trecut vremea vorbelor. Ați primit prima sarcină; e primul examen!... La semn, toți șovăielnicii să fie izolați, încuiați prin cabine. Întreaga escadră se aliniază după voi, care luați conducerea.

JURAȘCU: Așa.

OJOG: Iar semnalul trebuiește dat la noapte.

JURAȘCU: La noapte?

OJOG: Nu mai putem întîrzia! Ofițerii au prins de veste, au încercat să afle cîte ceva prin ticălosul de adineauri. Dacă nu vine să raporteze, au să înțeleagă că i s-a întîmplat ceva...

JURAȘCU: Pricep. Atunci, la noapte...

OJOG: Frate Jurașcule, cum să spun eu... Uite, de Iofciu... Ești sigur?

JURAȘCU: Iofciu?

OJOG: Nu mă privește în ochi. Îi aleargă privirile tot în lături. E moale, tace...

JURAȘCU: Ce vorbești? Sînt oameni și oameni... Ai uitat că el a fost cel cu care ai intrat în vorbă atunci cînd ai venit întîiași dată? Cui i-ai dat primul manifest?

OJOG: Știu, știu... Așa e. Atunci nu cunoșteam pe nimeni la Sulina.

Am mers orbește... Dar acum o lună, două, mai era război, frate, și poate că omul se săturase și el... Acum e armistițiu... E altă socoteală și poate că-i pare rău că s-a vîrît...

JURAȘCU: Ia lasă, bre, din cauza păduchelui pe care l-ai strivit începi să bănuiești! (*intră într-un suflet Irofei*)

IROFEI: Razie! Hai, repede...

OJOG: La noapte sînt pe vas!

JURAȘCU: Am înțeles. (*Ojog și Irofei ies. Intră Voicu și Dunia, care pune pe masă o tărtăcuță și niște pahare. Toți se așează*). Ți-a trecut spaima?

VOICU: Lasă, n-o mai turbura! (*bătăi în ușă. Glasuri. Costoi intră cu doi marinari, urmat de Irofei. Voicu și Jurașcu sar în picioare*).

VOICU ȘI JURAȘCU: Să trăiți, dom' căpitan de arme!

COSTOI: Mă! Ce-i cu voi aici, mă?

JURAȘCU: Ne-a poftit gospodarul la o cinste... E ziua lui, cum s-ar zice...

COSTOI: Așa? (*către Irofei*) Ei, ce să-i faci?... Să trăiești, moșule! (*răsu-cindu-și mustața*) Și ce beți voi, mă? E bun?...

DUNIA (*îi toarnă*): Bun, dom'amiral...

COSTOI (*dă paharul peste cap*): E tare!... Da' nu-s amiral, fetico, sînt căpitan de arme...

DUNIA (*naivitate prefăcută*) Da? Și asta-i mai mult decît amiral? (*Toți își fac semne liniștitoare în spatele lui Costoi, care ride măgulit și se umflă în pene*)

COSTOI: Căpitanul de arme, negreșit, e tatăl și mama marinarului... Așa-i mă?

VOICU ȘI JURAȘCU: Așa!

COSTOI: Careva-ăzică, dacă vrei s-o iei pe dreptate, căpitanul de arme e mai ceva decît amiralul: pe vasul lui, el e dumnezeu... (*îi întinde Duniei pahărelul*) Știi ce, fetico? Mai toarnă un pahar pentru dumnezeu...

Cortina

ACTUL II

TABLOUL I

În aceeași zi, la prînz, Mastrofilio, palid și cercănat, o supraveghează pe Dunia, care pune masa comandată de ofițeri într-un separeu. E o încăpere fără ferestre, cu pereții tapisați în mătasă de culoare închisă. În afară de masă și scaune, o canapea. O singură ușă.

DUNIA (*așezînd farfuriile și tacîmurile*): Ce se aduce mai întîi? Supa sau peștele?

MASTROFILIO: A?... Supa, supa, Dunia...

DUNIA: La noi, pescarii mănîncă întîi peștele, domnu' Mastrofilio.

MASTROFILIO: Tot una, Dunia! Supa, sau peste... Oamenii mor, Dunia. Traiesc, traiesc si nu se gîndesc... Supa sau peste, bal sau plimbare... Ma pe urma? Țe vine pe urma? O candzea mare te pescuiește din Dunarea... Si gata, Dunia! Gata tot... (*își întoarce fața*).

DUNIA (*încetîșor*): Nu vă mai gîndiți...

MASTROFILIO (*cu lacrimi în glas*): Ma dețe? Ma spune tu, dețe asta... Ma unde e dreptatea? A?... O fata tinerica, un trandafir! Țe stie ea? La soare, ride, — la frigu plîndze... Luțeste țeva? Întinde mîna...

Si frigul intra în inima, intra si înghiața tot, tot, si atunți... deodata...
(*nu mai poate vorbi*).

DUNIA (*cu blindețe*): Nu te mai gîndi... Nu trebuie... Lasă...

MASTROFILIO: E dreptu? Vine un ofiterasu vesel si ferchezuitu si calca în pițioare bucuria, soarele... (*izbucnind*) Ma tu nu te gîndesti ca ești omu? Țe fel de omu esti tu?... Lup, nu omu, lup! Si nimenea nu fațe nimica, nimenea nu striga, nimenea nu lovește în lupul care mîne, mîne poate sfarma alta bucurie... alta Caliopi... (*de după ușa se aude glasul lui Lazus: „Si tu veux faire mon bonheur...” Deschide ușa și intră cîntînd*).

LAZU: „...Margueritte, Margueritte...” Aha, am venit primul, așa-i?

MASTROFILIO (*îngrozit*): Cînti! Mai cînti, domnu locotenentu?

LAZU (*mîrat*): Da' ce-i? Ce corăbii ți s-au înecat, domnule Mastrofilio?

MASGOFILIO: Înecat... Si mai cînti?... (*strigă isteric*) Un lup! Un lup!

LAZU (*buimăcit*): Domnule Mastrofilio...

MASTROFILIO: O fiara patata de sîndze! Crezi că nimenea nu lovește? Crezi ca n-ai sa dai socoteala?... Mie! Mie, acum! (*se repede la el. Lazul îmbrîncește cu dezgust, azvîrlindu-l pe canapea*)

LAZU: Ești nebun?... Cum îți permiti, ticălosule? (*potrivindu-și cravata, către Dunia*) Ce... ce are? A înebunit?

DUNIA (*în șoaptă*): Inima... Inima, domnule ofițer...

MASTROFILIO (*prăbușit pe canapea, cu fața în mîini, vorbește cu glas scăzut, cu o nemărginită durere*): Ți-ai facuto, omule? Si tu esti un omu... Ți s-a întîmplat si ție sa plîndzi... Ți-ai facuto? Cum ai pututo, cu mîna asta... așa... în Dunarea...

LAZU: Ce spune?... E nebun! Aiurează...

MASTRAFILIO (*la fel*): Kaimeni Caliopi... Kaimeni...

LAZU (*dîndu-se îndărăt*): Caliopi? (*Mastrofilio ridică fruntea și-l privește cu ochii înlăcrămați*) Nu! Nu, nu... De ce te uiți așa la mine? Nu puteam... Nu puteam în niciun caz... Onoarea uniforme...

MASTROFILIO (*zdrobit*): Onoarea... (*o clipă de tăcere. Ușa se deschide apoi și intră Maltezeanu*).

MALTEZEANU: Aici erai, domnule locotenent?... Bună ziua, domnule Mastrofilio.

MASTROFILIO (*se ridică încet, se apleacă în fața lui Maltezeanu și iese, repetînd atunci cînd trece pe lângă Lazus*): Onoarea... (*Dunia îl urmează*).

MALTEZEANU: Ce-i cu el?

LAZU: Ordonati?... Nu... Nu știu. E așa... ciudat...

MALTEZEANU (*nerăbdător*): În sfîrșit! Avem destule griji ca să nu ne mai batem capul și cu un cîrciumar... care pe deasupra mai e și grec! Nimic de la Ene?

LAZU (*rătăcit*): Ordonati... Ene!... N-nu... Nimic...

MALTEZEANU (*enervat*): Dar ce-i cu dumneata? Vino-ți în fire, domnule locotenent!

LAZU (*repede*): V-vă rog să mă iertați... O ușoară indispoziție, o migrenă teribilă...

MALTEZEANU (*fără să-l asculte*): Mi-e teamă că s-a întîmplat ceva cu Ene. Nici un semn... Să nu dea nici un semn... l-ai transmis instrucțiunile întocmai?

LAZU (*cu nu efort*): Întocmai, domnule comandant. Să ia contact cu marinarii și să se orienteze pe teren. Dacă ajunge înaintea maximalistului de la Odesa, să cîștige încrederea marinarilor, să caute să întilnească spionul și să ni-l aducă, sau să-l înlăture.

MALTEZEANU: Așa.

LAZU: Instrucțiunile dumneavoastră, întocmai... Dacă ajunge după sosirea celuiilalt, să dovedească trădarea „tovarășului” și să-l înlăture, dacă bineînțeles nu-l poate aduce la noi. Să lumineze în tot cazul oamenii, lămurindu-i că marinarii români n-au de ce muri pentru ucrainenii sau rușii din Odesa, care vor să-i folosească doar drept carne de tun...

MALTEZEANU: Da... Și hîrtia era în regulă. Mai bună cu siguranță decît aceea a maximalistului lor, pentru că specialistul nostru-i specialist!... Hm! Atunci de ce tace?

LAZU: Poate că-i prea devreme ca să ne alarmăm...

MALTEZEANU: Știi că Ene ăsta e nepotul lui Costoi, singurul om sigur pe care îl avem, în afara ofițerilor? ... Știi că ține la nepotul ăsta ca la ochii din cap? Așa se și explică de ce a îndrăznit să intervină pe lîngă mine ca să-l scape de Curtea Marțială...

LAZU: Știu că Ene era dezertor...

MALTEZEANU: I-am propus să se dea drept maximalistul de la Odesa și i-am făgăduit să-l scap de Curtea Marțială dacă izbutește... Dar să știi că dacă marinarii l-au dibăcit și i-au făcut felul, înseamnă că au prins două muște dintr-o singură lovitură: pe de o parte și-au scăpat maximalistul, pe de alta ni l-au făcut dușman pe Costoi...

LAZU: Înțeleg... Dar, dați-mi voie. Poate că dacă l-au ucis, devotamentul lui Costoi față de ofițeri se dublează de o ură personală împotriva marinarilor...

MALTEZEANU (*neliniștit*): Să dea Dumnezeu! Să dea Dumnezeu! (*ușa se deschide*)

MASTROFILIO: Poftiți, poftiți domnu' comandor... (*comandorul intră, Mastrofilio rămîne afară și închide ușa*)

MALTEZEANU ȘI LAZU: Să trăiți, domnule comandor!

COMANDORUL: Bună ziua, bună ziua... Ei? Ne-ați pregătit ceva de soi?

MALTEZEANU: Tot ce se poate... dată fiind situația, domnule comandor.

COMANDORUL (*ride*): Situația? Care situație?... (*brusc serios*) Domnule, ai dreptate. Ai perfectă dreptate. Situația este teribilă...

MALTEZEANU: Totuși, ne-am dat osteneala, vă rog să mă credeți... Am găsit și niște Murfatlar...

COMANDORUL: Murtaflar?... Și eu îți spun, domnule, că este teribilă situația în care mă puneți. Teribilă, domnule...

LAZU: Domnule comandor...

COMANDORUL: Să taci! Știi dumneata ce-a făcut Sănătescu? (*schimb de priviri nedumerite între Lazu și Maltezeanu*) Aha, nu știți? Dar că a primit ordinul să evacueze pe un șlep efectele spitalului din Tulcea, asta știți?... Da?... Și ce face domnul Sănătescu? În loc să păstreze efectele spitalicești, le vinde, domnilor, le vindeși vîră banii în buzunar! Ei?

MALTEZEANU: Sănătescu?... M-aș mira...

COMANDORUL: Te-ai fi mirînd dumneata, dar amiralul spumegă! (*imi-tîndu-l pe amiral*) „O pată pe pavilionul marinei regale!... Ocna îl mănîcă!... O să-și vîndă pielea și tot o să plătească!”... (*alt glas*) Poftim! Teribil, domnule... Cît se poate de teribil!

MALTEZEANU (*cu băgare de seamă*): Dacă îmi permiteți, eu cred..

COMANDORUL: Crezi... Și eu pot să cred multe! Mie spune-mi însă cum să-l scot basma curată pe dobitorul ăsta, care nici să fure ca lumea nu-i în stare!

MALTEZEANU (*ușurat*): A! Și dumneavoastră...

COMANDORUL: De ce? O să-l las pe Sănătescu să înfunde ocna pentru niște boarfe de spital?... Ce, nu-i de-al nostru? Cu toții alcătuim o singură familie, la bine și la rău. Marina regală romină... Și dacă a împărțit boarfele sinistralilor, ca să se mai ajute și ei, cu una, alta?

LAZU: Da, dar vedeți... A luat bani...

MALTEZEANU: Ei și? Poate că a luat așa, simbolic, o sumă derizorie...

COMANDORUL: Stai, stai!... Așa... De fapt a fost o acțiune filantropică, pot să spun patriotică. Ajutorarea sinistralilor... Bani, acolo, simbolic... Să nu se zică, tocmai, că înstrăinează...

MALTEZEANU: Și dacă-i o sumă... rezonabilă... desigur că Sănătescu o va preda statului. Probabil că... din cauza evacuării... n-a apucat s-o predea. Dar nu i se poate face cuiva proces de intenție... (*Mastrofilio îi introduce pe Romașcanu și Forster, urmați de maiorul Pastia*).

COMANDORUL: Gata, nici o vorbă. (*repezindu-se către noii veniți*). Însfîrșit! Însfîrșit! Sînt fericit să vă întîmpin pe pămîntul patriei, domnule senator. Domnule colonel... Domnule maior... (*strîngeri de mînă*).

ROMAȘCANU: *Mon cher*, e prima zi fericită după atîta chin îndurat în pribegie și mă bucur că petrec ziua aceasta în sînul reprezentanților bravei noastre armate...

COMANDORUL: Nădărdum să vă avem pentru mai mult timp în mijlocul nostru...

ROMAȘCANU: *Mon cher*, datoria înainte de toate! Ne odihnim o zi, dar mîine o pornim spre Iași... Țara, domnule comandor, țara ne cheamă la datorie! Am trecut prin Sulina numai pentru că e singurul nostru port la mare neocupat de nemți...

COMANDORUL: Înțeleg, înțeleg... Dar cum ați scăpat din ghiarele roșiilor? Teribil domnule, teribil prin ce mai trec bieții oameni în zilele noastre...

ROMAȘCANU (*arătînd spre Forster*): Datorită strădaniilor neobosite ale marilor aliați ai Romîniei și grijei augustei noastre regine, pe care nu vom înceta s-o binecuvîntăm pînă la sfîrșitul zilelor pe care pronia va voi să ni le hărăzească...

COMANDORUL: Trebuie să fi fost teribil, domnule! Teribil...

ROMAȘCANU: Teribil, *mon cher*, într-adevăr... Nu vă puteți închipui, domnilor, ce însemnează să trăiești noapte-zi, oră de oră în mijlocul acelor muji dezlănțuiți! Și vă asigur că cei mai ticăloși sînt trădătorii și dezertorii romîni din așa numitele batalioane revoluționare romînești... Să-i pui la zid și să-i împuști pe un cap! Unul după altul.

MALTEZEANU (*a ascultat nerăbdător pînă acum*): Domnule senator, mă iertați că vă întreb... N-ați întîlnit-o pe acolo cumva pe doamna Maltezeanu? O doamnă cu o fetiță de patru ani...

ROMAȘCANU: Soția dumatăle, domnule comandant? Mă bucur să-ți pot vesti că doamna Maltezeanu este îngerul, este providența refugiaților romîni. Curajulei ne-a însuflețit ades în clipe grele... (*Incet, către comandor*) Ce-i drept, *mon cher*, s-a cam încurcat ea acolo cu unu' Iorgulescu...

COMANDORUL (*la fel*): Tinerețe... Ce să-i faci?

FORSTER: *Gentlemen*, e timpul să trecem la lucruri serioase...

COMANDORUL (*repede*): Da, da, poștiți la masă, domnilor! Teribilă foamă trebuie să aveți, teribilă...

FORSTER: Sînt și alte lucruri serioase, pe lume, *mister commodore*. Nu mă gîndeam la masă...

ROMAȘCANU (*împăciuitor*): Să ne așezăm totuși, și să vorbim în liniște... (*iau loc în jurul mesei*). Vă mărturisesc că semnarea armistițiului a

reprezentat pentru noi, parlamentarii din Odesa, o grea lovitură. Cum s-a putut ajunge la una ca asta, domnilor? (*către Pastia*) Dumneata, care lucrezi la marele stat major...

PASTIA: Dumneavoastră nu știți, dar la începutul acestei luni populația l-a înconjurat pe majestatea sa regele Ferdinand la Iași, vociferînd și cerînd încheierea păcii... Generalul Ciorbaciov nu-și mai putea stăpîni trupele infectate de *bolceviști*... Cartierul general maximalist de la Socola lucra de zor. A trebuit să ocupăm Socola, curățînd-o de maximaliști, în timp ce încercările de fraternizare pe front erau tot mai dese și în regimentele noastre se înjghebau comitete de soldați. Populația înnebunea de foame și frig...

COMANDORUL: Situația era teribilă... Teribilă! Pîinea era atît de rea, că nu puteam aștepta la o otrăvire în masă; chiar la București, rîmții dădeau zahăr cu plata în aur, domnule...

PASTIA: Dar va rămîne nepieritor gestul M.S. care a refuzat să semneze pacea și a cerut jertfe, jertfe, ori cîte jertfe... Apoi i-a predat generalului Prezan comandamentul suprem.

FORSTER: Admirația mea se îndreaptă în primul rînd înspre majestatea sa regina Maria, *gentlemen*. Rasa nu s-a desmințit în această nobilă fiică a Marei Britanii...

PASTIA (*în șoaptă, comandorului*): Se spune că Forster și cu regina.... înțelegeți...

FORSTER: Ați spus ceva?

PASTIA: Eroismul majestății sale a contribuit într-adevăr mult la prestigiul de care Anglia se bucură în țara noastră, domnule colonel...

FORSTER: Așa? *Yes, of course!*

COMANDORUL: Totuși... Ce se întîmplă cu ceilalți parlamentari de la Odesa?...

MALTEZEANU: Și cu persoanele refugiate, domnilor! Să nu uităm nici persoanele refugiate...

ROMAȘCANU: Domnilor, vă atrag atenția asupra faptului că tot ce vom discuta aici reprezintă un secret de stat. Am plecat din Odesa pentru a trata cu guvernul de la Iași în problema Basarabiei.

PASTIA (*rîzînd*): Nu cumva ați devenit maximalist, domnule senator?

ROMAȘCANU (*la fel*): Dacă s-ar putea deveni maximalist în ceea ce privește femeile... În afară de soțiile celor de față, bine înțeles!... Domnilor, să fim serioși. Maximaliștii condiționează eliberarea romînilor din Odesa de retragerea trupelor noastre din Basarabia...

PASTIA: Retragera? Dar ce, ne cred nebuni?

ROMAȘCANU: Nu știu ce cred ei, dar eu le-am prezentat acțiunea noastră drept o acțiune de poliție și le-am făgăduit retragerea trupelor...

COMANDORUL: Domnule senator, dar e... e teribil ce spui dumneata, domnule!

ROMAȘCANU (*zîmbînd*): Ei, ce lucru teribil îl constituie o scrisoare a guvernului de la Iași, cuprinzînd toate asigurările cu putîntă? Doar nu vreți să avem mustrări de conștiință cînd tratăm cu maximaliștii... Ai noștri se vor întoarce de la Odesa și noi ne vom continua acțiunea în Basarabia. Ei?... O vom continua, domnule comandor! Dacă nici noi nu ne mai pricepem la cacialmale...

PASTIA: Uf, înșfîrșit! Incepusem să mă tem că acuși-acuși scoateți un steag roșu din buzunar...

ROMAȘCANU (*supărat*): Ia te rog! Nu cumva îți închipui că sînt scamator... Poate vrei să mă vezi scoțînd și panglici pe nas?

MALTEZEANU: (*repede*) Domnule locotenent, poruncește te rog să se aducă aperitivele...

LAZU (*încurcat*): Eu... (*înțelegînd că nu se poate împotrivi, iese*)

FORSTER (*liniștitor, către Pastia*): *My dear major*, ar trebui să vă fie limpede că acțiunea de ocupare a Basarabiei nu e de fel indiferentă nici aliaților Romîniei. Trebuie să înțelegeți că Basarabia reprezintă doar o parte dintr-un plan mult mai vast... Și noi nu renunțăm niciodată la cele ce ne-am propus!

ROMAȘCANU: Mă bucur să vă anunț că în aceste condiții grele Romînia nu uită nici de datoria pe care o are față de nenorocita Rusie. Generalul Caledin, speranța tuturor oamenilor cinstiți, se aprovizionează printre altele și din stocurile de arme pe care Romînia le avea în Rusia!

PASTIA: Domnule senator, și Protopopov a oprit și a instalat pe acoperișurile Petersburgului 400 de mitraliere care fuseseră destinate Romîniei. Ba a încasat pentru ele și o groază de bani, măcar că mitralierele (*mișcare elocventă a minii*) nu-l costaseră nimic!

ROMAȘCANU: Ei și?

PASTIA: Și revoluția tot a biruit...

COMANDORUL: Istoria nu se repetă chiar întotdeauna, domnule maior!

PASTIA: Să dea Dumnezeu... (*intră Lazul, care lasă ușa deschisă*). Dar eu am mai multă încredere în acțiunea noastră (*intră Mastrofilio, aducînd o tavă*). Torpiloarele din Sulina, domnilor...

MALTEZEANU (*bătînd cu pumnul în masă*): Vor pleca încă azi la Odesa...

MASTROFILIO: A? (*e gata să scape tava*)

MALTEZEANU (*încruntîndu-se*): Ce-i asta? De ce ești aici? Unde-i Costoi?... Am poruncit ca el să aducă la masă...

MASTROFILIO: Eu... (*își desface brațele*) N-a venit Costoi...

MALTEZEANU: Cum?... Hm! Ciudat... (*privește spre Lazul*).

LAZU: Să mă duc să-l caut?

MALTEZEANU (*pe gînduri*): Să mai așteptăm puțin. (*către Mastrofilio*) Pune tava pe masă și pleacă. În orice caz, nimeni să nu se mai învîrte pe-aici!

MASTROFILIO: Am înțeles... (*iese. Maltezeanu împarte aperitivele*).

PASTIA: După cum i-am transmis domnului comandor instrucțiunile, Statul Major a și hotărît acțiunea escadrei. E probabil ca ucrainenii să se proclame stat independent, dar conducătorii Radei au și pus la cale ocuparea Odesei, în cadrul planului lor de răsturnare a sovietelor. Torpiloarele trebuie să sprijine de urgență de pe mare acțiunea lor, ele trebuie... (*bătăi în ușa*)

MALTEZEANU: Cine e?

COSTOI (*de afară*): Eu... Costoi...

MALTEZEANU: Intră! (*se ridică și se îndreaptă spre ușă. Costoi intră*). Unde mi te plimbi?

COSTOI: Să trăiți domn' comandant, s-a întîmplat ceva...

MALTEZEANU: Cum?

COSTOI: Da, să trăiți. A venit un marinăr să-mi raporteze: „Trebuie să vorbească cu cei mari“, zice. Ești nebun? Spune-mi mie, zic. Cum o să vorbești tu cu domn' comandant?

MALTEZEANU: Și?

COSTOI: Permiteți să raportez. Pînă-acum m-am canonit cu el... „Ce-am eu de spus e secret mare, zice, nu i-l spun decît lui Maltezeanu!“... Permiteți să raportez: știți, așa vă zic ei între ei, ca oamenii proști... Nu vă zic pe numele întreg: Domn' comandant Maltezeanu...

MALTEZEANU: Bine, bine... Unde-i acum?

COSTOI: Aici, să trăiți. Așteaptă afară...

MALTEZEANU (*întorcându-se către ceilalți*): Să-l aduc aici, domnilor?
E un marinar care are de raportat ceva de seamă...

COMANDORUL: Adă-l, comandantule. Cine știe ce ne mai cîntă și ăsta!
(*Maltezeanu îi face semn lui Costoi care salută, iese și se întoarce cu Ioșciu. Ioșciu va juca pînă la sfîrșit rolul unui om simplu, prostuț și speriat din cale afară*).

IOFCIU (*intimidat*): Să trăiți!

MALTEZEANU (*către Costoi*): Ce vrea?

COSTOI: Ce vrei, mă?

IOFCIU: Eu... (*cu ochii la cei de la masă*) Păi... Aici...

MALTEZEANU: Nu-i nimic, să vorbească.

COSTOI: Nu-i nimic, n-auzi? Vorbește...

IOFCIU: Eu, domn' comandant, am jurat credință... Eu, să trăiți, nu mai pot să tac...

MALTEZEANU: Așa....

COSTOI: Așa, mă!

IOFCIU (*înghițind în sec*): La noi... a venit un trimis de la Odesa. Și a mai venit încă unul, de zicea că-i de la Piter... Unu' Ene...

COSTOI: Ene!

IOFCIU: Da... Și delegatul de la Odesa l-a dat pe față, că nu era adică de la Piter...

MALTEZEANU: Cum? Dar vorbește odată! Ți-a-mpetrit limba în gură?

COSTOI (*speriat*): Ene...

IOFCIU: Da... Apoi Ene ăsta, cînd a văzut că-i lată, a tras și a dat să fugă, dar delegatul n-a pățit nimic. Ș-apoi cînd a tras delegatul...

COSTOI (*strigă*): Ene!

IOFCIU: L-a împușcat pe loc! (*repede*) Dar eu nu vreau să știu, eu am jurat credință... Eu sînt cu puterea, să trăiți. Cu legea... Uite, una mi-i crucea! (*se închină*).

COSTOI (*răgușit*): Ene... (*se clatină*). Ene... Domn' comandant, Ene!... Ce-au făcut? Mi l-au ucis... Ene!

MALTEZEANU: Costoi... căpitan de arme Costoi...

COMANDORUL (*vine către el*): Nu plînge, marinarele! Nu plînge... Neputul ți-a murit ca un erou! Ferice de cei ce cad pentru țară și rege. Nu plînge, n-auzi? Am să-l propun la decorare....

COSTOI: Să trăiți... Dar eu... Ene! De cînd a murit biata soru-mea, eu... ca pe un fecior... Ene! Ene al meu...

COMANDORUL: Fii mîndru! A murit pentru țară, n-auzi?

COSTOI (*rătăcit*): Pentru țară?... Care țară?... (*strigă și se bate cu pumnul în piept*) Noi, noi sîntem țara...

MALTEZEANU (*sec*): Căpitan de arme!

COSTOI (*ca mai sus*): Noi! Sîngele nostru...

MALTEZEANU: Căpitan de arme... Drepti!

COSTOI (*ia poziție. În șoaptă*): Am înțeles... Pot pleca?

MALTEZEANU: Du-te... Așteaptă afară. (*Costoi iese. Maltezeanu se plimbă cu pași mari*). Cînd s-a întîmplat?

IOFCIU (*tresare*): Azi dimineată, să trăiți...

ROMAȘCANU (*se ridică de la masă*): Ești un ostaș cinstit, leal. Ai să ne ajuți să scăpăm țara de tilhari...

IOFCIU: Eu, cu puterea... cu legea... Vor să facă răscoală, să nu plece la Odesa... Dacă primesc ordin, eu plec... Ce am eu cu Odesa?

ROMAȘCANU: Nimic! Nimic, marinarule. Ai să ne dai numele răzvrătiților...

IOFCIU: Le dau, vai de mine... De ce nu? Doar că... ar fi cam toți, să trăiți...

COMANDORUL (*către Maltezeanu*): Banda trebuie lichidată chiar la noapte. Și tot la noapte veți ridica ancora!

MALTEZEANU (*strigă*): La noapte? În sfârșit!... Nu, nu-mi puteați da o veste mai bună, domnule comandor!... Și, fiți liniștit, voi lua toate măsurile, pentru cazul când ar vrea să ne joace vreo festă... Mă gândesc la celelalte torpiloare, bineînțeles... La mine, pe „Viteaz“, îi am în mână. E destul să mă arăt și nu mă mai tem de nimeni și nimic!

COMANDORUL: Prudență, Maltezeanule, prudență, totuși!

MALTEZEANU: Bizuiți-vă pe mine, domnule comandor.

ROMAȘCANU (*către Iofciu*): Ia spune, marinarule, pământ ai?

IOFCIU: Un petic...

ROMAȘCANU: Așa?... Ai auzit că vi se dă pământ? Noi vă dăm pământul nostru, marinarule. Toți sîntem romîni, țărani sau boieri. Toți facem jertfe. Același sînge, același neam, aceeași credință... Noi îți dăm pământ ție. Dar ei? Ce-ți pot da ei?

IOFCIU: Așa gîndesc și eu, să trăiți... Ce pot ei să-mi dea? Ștreangul...

MALTEZEANU: Ce specialitate ai?

IOFCIU: Artelnic, să trăiți...

MALTEZEANU: Bine, marinarule... Te vom avea în vedere. Du-te!

IOFCIU: Am înțeles. (*salută și iese*)

ROMAȘCANU: Ați văzut țara, domnilor? Țara care muncește și ne e credincioasă?

PASTIA: Cît pământ aveți, domnule senator?

ROMAȘCANU: Vreo mie și ceva de pogoane... De ce?

PASTIA: Și vă convine reforma? Știți că domnul Argetoianu a declarat că legea reformei este o lege de persecutare a unei clase întregi? A clasei noastre?

ROMAȘCANU (*rîzînd*): Argetoianu a rămas același conservator mărginit, *mon cher*! Pămînturile mele sînt pe mai multe moșii, iar legea prevede menținerea a o sută de hectare neexpropriabile din fiecare moșie. Una la mînă!... Moșiile sînt ipotecate și eu nu mai știam cum să mă descurc. Acum, cu despăgubirile și arenzile pe care le voi primi pentru fleacul ce se va expropria, îmi voi pune moșiile frumuseț pe picioare. Doi la mînă!... Iar trei, legea agrară ne ferește de a pierde tot, înlătură țărănimia de la revoluție... Înțelegi asta?

PASTIA: Totuși, dați-mi voie... Conservatorii...

ROMAȘCANU: *Mon cher*, ocupă-te dumneata de militarie și lasă politica în seama noastră. Te asigur că n-ai să ai nimic de pierdut... Și află că dacă n-ar fi fost la ordinea zilei, ar fi trebuit să se găsească cineva care să inventeze reforma! S-o inventeze, domnule!... Dar mă tem că în capetele seci ale conservatorilor n-o să intre niciodată o idee limpede, fie ea chiar atît de simplă ca cea a legii agrare...

COMANDORUL: Domnilor, domnilor, dumneavoastră ați început să faceți politică, și în vremea asta prînzul ne așteaptă...

LAZU: Bine, dar Costoi... Cine va servi la masă?

MALTEZEANU: Cine?... Costoi, de bunăseamă! Fii bun și cheamă-l. (*Lazu iese și se întoarce îndărăt. Peste o clipă se ivește Costoi, purtînd un castron cu supă. Ii curg lacrimile, pe care încearcă zadarnic să le oprească. Incepe să umple farfuriile.*)

PASTIA: Știți ultima anecdotă care circulă la Iași... Un neamț cade prizonier...

FORSTER (*dezgustat*): No, no!... Nu pot să mănînc cînd cineva plînge în fața mea...

COMANDORUL (*către Costoi*): Fii vesel! Fii bărbat, ce dracu! Românul are șapte vieți!

COSTOI (*printre lacrimi*): Eu... Ene, domn comandor... Ene al meu...

COMANDORUL (*către Maltezeanu*): Încăpățînat! Teribil de încăpățînat. Ne strică cheful...

MALTEZEANU (*sec*): Costoi, pune castronul pe masă și cheamă artelnicul! (*Costoi iese*).

ROMAȘCANU (*rizînd*): La dumneata, mon cher, ca la moară... Ai pierdut un om, ai și găsit un altul în loc! (*Intră Iofcu, care salută*).

IOFCIU: Ordonăți!

MALTEZEANU: Vei servi la masă.

IOFCIU (*bucuros*): Am înțeles! (*la castronul*).

COMANDORUL: Ei! Ce spuneți de Maltezeanu? ... Teribil om, domnule! Mîna de fier... O s-ajungă departe, v-o spun eu, teribil de departe...

PASTIA: Vă rog, vă rog, domnilor. Dați-mi voie... Un neamț cade prizonier...

Cortina

TABLOUL II

Noaptea, pe puntea torpilorului „Viteaz”. În dreapta scenei, mai mult pe avanscenă, o mică porțiune a cheiului, din care pornește o uliță. În fund, departe, se ghicesc sălciile și se văd clădirile luminate ale atelierelor de pe celălalt mal, în ferestrele cărora explodează cînd și cînd luminile lămpilor de sudură. Șuieră sirene și mugesc geamanduri. Șuvița de lumină a farului sclipește în răstimpuri egale. Găină, ofițerul de cart, și Voicu, timonierul „alergător”, stau la scară. Noaptea e înaintată.

GĂINĂ: Șî dișie credzi tu una ca aiasta, Voicule?

VOICU: Da' știu și eu? A pățit el ceva, nea Găină, ascultă la mine... Păi cum altfel? Nu mai strigă la oameni, nu mai bate, nu mai suduie... Uite, nu mai departe decît adineauri, m-a văzut pe bordul de onoare. „Hait! mi-am zis. Inghite-o, băiete!” Da' el de colo, doar atît a zis: „Mă ăla... șterge-o!”

GĂINĂ (*neîncrezător*): Ia nu ti lăuda... Și, vrei să dzici că nu te-o atins pi după șeafă?

VOICU: Nu...

GĂINĂ: Șî niși nu ți-o dat carșieră?

VOICU: Nimic, nu-ți spusei? Nimic...

GĂINĂ: Hm! Apăi atunși chiar c-o intrat în anul morții, Costoi...

VOICU: Așa zic și eu! A intrat în anul morții, ascultă la mine... (*Jurașcu se ivește pe chei. Pășește încet. Voicu îl strigă*). Nea Jurașcule!...

JURAȘCU: Cum?... Aha, tu erai... (*urcă pe punte*) Ojog n-a venit?

GĂINĂ: Încă nu. Șî bini ar fi să vină, c-apoi ti pominești că se -ntîlnește nas în nas cu comandantul... (*privindu-l*) Da' și-i? Parcă nu ești în apile tăle?

JURAȘCU (*cu greu*): Is frînt... Am umblat, fraților, of cît am umblat...

GĂINĂ: Jurașcule!

JURAȘCU: De ce mai avem inimi? Geme inima din mine, fraților... Cu ferăstrăul mi-au tăiat inima... Ce-i? Ce vă uitați așa la mine? Vorbesc, mă mișc, și parcă n-ași fi eu... Da, am primit o scrisoare. De acasă, prin „Crucea Roșie“...

GĂINĂ (*oftînd*): Ai primit și tu...

JURAȘCU (*încet*): Știți voi? Nu, de unde să știți... Am avut un băiat... Ștefănel. Am avut o fetiță, Mărioara...

VOICU (*nu înțelege*): Cum vine asta, ai avut? (*Costoi se ivește încet în spatele lor*).

JURAȘCU (*simplu, dar vorbind răgușit*): Eu... vezi tu... Eu nu-i mai am, Voicule...

VOICU (*îngrozit*): Ce spui?

GĂINĂ: Ardă-le-ar focul di scrisori!

JURAȘCU (*ca mai sus*): Mărioara avea picioarele umflate... Plîngea după o coajă de pîine. Ștefănel atunci o mințea: „Așteaptă, zicea. Mai rabdă pîn' diseară... „Cînd se întuneca se făcea că rîde: „Iar ți-e foame? zicea. Lasă, dimineața...“ Iar lui începuse să i se umfle și fața...

GĂINĂ: Tași!

JURAȘCU (*strigă*): Ți-e teamă? Pînă și s-auzi ți-e teamă?... (*în șoaptă*) Dar mie? Mie ar trebui să-mi fie teamă să mai trăiesc... Și trăiesc. Trăiesc!... (*ca o mărturisire*) Atîta bucurie am avut, fraților, atîta bucurie de cînd s-a dus a mea... Ștefănel și Mărioara...

GĂINĂ: Tași! Tași!

COSTOI: Și eu am avut un nepot, marinarule... (*cei trei tresar, dar rămîn pe loc*.) De copii nu m-am învrednicit. Poate că-i nevoie de mai multă bunătate, ca să te învrednicești să ai copii? Eu nu sînt bun.. Nimeni în neamul nostru n-a fost bun. Amarnic neam de oameni e neamul nostru! (*Voicu-l izbește pe Găină cu cotul. Amîndoi dau din cap*).

JURAȘCU: Și ce s-a-ntîmplat cu nepotul?

COSTOI: Mi l-au împușcat, marinarule. Mi l-au împușcat și mi-au spus: Nu plînge! L-am propus pentru decorare... (*pauză*)

JURAȘCU: Ai mei erau mici, nevinovați... Ce știau ei? Doi pui, care abia prinseseră să deschidă ochii....

COSTOI: Al meu era chipeș și nalt... Voia să se însoare cu fata care-i era dragă și nu l-am lăsat! Eu nu sînt bun... „Fără ea nu sînt om! striga. Înțelege...“ N-am vrut. Mă temeam că mi-l fură...

JURAȘCU (*blînd*): N-ai făcut bine. Eu, pe Ștefănel l-ași fi lăsat... Acum, niciodată n-am să știu cum mi-ar fi rîs nepoții.... Spun și nu înțeleg. Nici-o-da-tă...

COSTOI: E drept, îmi pare rău... Nu sînt bun, dar gîndul ăsta mă roade, marinarule....Înțelegi tu? Mai avea de trăit atît de puțin... Și eu, eu i-am luat bucuria, ultima bucurie... (*Ies încetișor vorbind între ei*).

VOICU: Ai auzit?

GĂINĂ (*oftînd*): Un biet om, acolo... (*Dunia se ivește alergînd pe chei împreună cu Mastrofilio*)

DUNIA: Hai, hai c-am ajuns!

MASTROFILIO (*gîfînd*): Of! Themo... Am crezuto ca-mi sare inima din pieptu...

VOICU (*mirat*): Dunia!

DUNIA: Ascultă, ascultă Voicule... ascultă ce spune...

VOICU: Ce-i? Ce s-a-ntîmplat? Liniștește-te...

DUNIA: De ce taci? Spune, spune, domnu' Mastrofilio... (*către Voicu*) Cică știe o taină... Cică despre moartea marinarilor...

GĂINĂ: Cum?

MASTROFILIO: Stai, stai sa-mi tragu sufletelu... Of! (*privind în jur*)
N-aude nimenea? O taina, *psihi mu*.

DUNIA: Da, da, spune... Nu-i nimeni, spune!

MASTROFILIO (*misterios*): Domnii marinarii... dac-unofițeru nu executa un ordinu, țe pațeste, a?

VOICU (*mirat*): Ce pățește? Stiu și eu... Il duc la Curtea Marțială, îl retogra-dează, îl împușcă... După vină...

MASTROFILIO (*bucuros*): Aha! Aha! Dupa vina?... Aha! Asta-i bun!
Kalo... (cu răutate) Credea ca scapa? Credea ca n-are sa dea socoteala?
Are sa dea!!! Oho, are sa dea! N-o sa mai rinzeasca lupul cu dinții albi... (*strigă printre lacrimi*) Un lup! Un lup!

VOICU (*Duniei*): Nu pricep nimic... Ce zice?

DUNIA (*dezamăgită*): Zicea că-i vorba de voi, de marinari... Tremura, vor-bea singur...

MASTROFILIO: Da, da, de marinarii... Sst! La noapte, acum... Am au-zito io cu urechile mele... La noapte va duțe la Odesa!

DUNIA: Ai! (*duce palma la gură*)

GĂINĂ: Șe spui?

MASTROFILIO: La noapte! La noapte! Sa atacați de pe marea.

VOICU (*întunecat*): Așa? Ei las' c-au să-l vadă ei pe dracu'!

MASTROFILIO: Aha! Pe dracu'?... Sa-l vada! Sa-l vada! Nu vreți la Odesa? Nu?... Aha! Oha-ha-ha! Ordinul nu se executa... *Kala! Kala!* Sa plin-ga, cum am plins io. Sa muste pamintul ca un lupu incolțitu. Ochi pentru ochi, dintre pentru dinte, viața pentru viața... (*se oprește fără veste, privește în jur*) Sst! Mastrofilio nu stie nimica... n-a spus ni-mica... (*cu degetul la buze*) Sst! (*fuge*) .

VOICU (*strigă în urma lui*): Fii pe pace, jupîne! Nu te teme...

DUNIA: Eu, eu mă tem! Voicule, mi-e teamă... Ia seama! Voicule... Nu te pripi, nu te gîndi numai la tine... Gîndește-te și la mine...

VOICU: Mă gîndesc. La tine mă gîndesc! La toate Duniile care plîng și se tem, la toate mamele și la toți copiii care se sting. ... Nu te teme, Dunie! (*zîmbind*). Tu nu știi, dar eu sînt fermecat... N-a fost turnat glonțul care să-mi vie de hac!

DUNIA: Nu glumi! Nu glumi!... Imi sîngerează inima, Voicule! Voicule, iubitule, marinarule... (*îl îmbrățișează*)

VOICU (*cu ochii la Găină*): N-ai grijă, Dunie! Nu știi că iarba rea nu pierde?... Lasă... Du-te... Du-te acum, du-te...

DUNIA (*hohot de plîns*): Voicule! (*se îmbrățișează din nou*) Voicule! (*Dunia se smulge și fuge*).

VOICU (*stînjedit*): Așa-s ele... Dacă te-ai potrivi, ai sta pe cuptor...

GĂINĂ (*fără să-l asculte*): Așa... Tași, mînzule! El își crești răzbunarea, da' noi... Vasăzică, la noapte... Acu! Și Ojog, Ojog cari nu mai vini...

VOICU: Uite-l! (*intră Ojog, privind îndărăt. Apoi se îndreaptă spre torpilor*)

GĂINĂ: Bini c-ai vinit! La noapte se dă plecarea. (*Ojog suie pe bord*).

OJOG: Acum!... Unde-i Jurașcu?

VOICU: Mă duc să-l caut. Dar să-ți arăt întîi ascunzătoarea, altfel te po-menești că mai vine careva...

OJOG: Înțelegeți? Trebuie să le-o luăm înainte ... E ceasul al doisprezece-lea! (*pleacă împreună cu Voicu. Peste o clipă se ivește pe chei Maltezeanu. Găină ia poziție, salută cu sifleia cînd comandantul suie pe punte*).

ALTEZEANU: Poftește-l la mine pe domnul locotenent secund. (*Găină cheamă timonierul cu sifleia*)

VOICU (*vine alergînd*): Ordonăți, domnule sergent major!

GĂINĂ: Du-ti la cabina domnului ofițer secund și poștește-l la domn' comandant.

VOICU: Am înțeles, poftesc pe domnul ofițer secund la domnul comandant. (*pleacă alergînd. Peste o clipă apare Lazu, urmat de Voicu*).

MALTEZEANU: Domnule ofițer secund, plecăm în jumătate de oră. Misiune de luptă. Am primit ordinul să nu deschidem plicul cu instrucțiuni decît în larg.

LAZU (*zîmbind*): Am înțeles... (*glas de comandă*). Șef de cart! Să vină căpitanul de arme.

GĂINĂ (*către Voicu*): Cheamă-l pe domn' căpitan de arme! (*Voicu aleargă și se întoarce cu Costoi*).

COSTOI: Ordonăți!

LAZU: Dă adunarea echipajului.

COSTOI (*mirat*): Adunarea?

LAZU: Nu mai auzi bine, căpitan de arme?

COSTOI: Am înțeles. Și „argintarii“?

LAZU: Toată lumea.

COSTOI (*către Găină*): Adunarea! (*Găină dă semnalul cu sifleia, apoi fluieră la tambuchi, în timp ce Costoi strigă*) Aduna-rea! (*marinarii năvălesc prin tambuchi și se alinează pe borduri*)

MALTEZEANU (*supraveghiind operația*): S-a cam mulat Costoi!

LAZU: S-a muiat de tot. Nu-l vedeți? Parcă nici n-ar avea salamastra...

MALTEZEANU: Căpitan de arme!

COSTOI: Ordonăți!

MALTEZEANU: Căpitan de arme, salamastra e făcută să lucreze...

COSTOI (*privește salamastra și răspunde cu glas scăzut*): Am înțeles... (*merge la tambuchi*) Adu-na-rea! Rupe scara, leat... (*ridică salamastra, dar cel care suie acum e Jurașcu, și Costoi lasă încet salamastra în jos.*)

MALTEZEANU (*l-a urmărit din ochi. Cu dispreț*): Nu mai e bun de nimic... O cîrpă! (*marinarii s-au aliniat*).

COSTOI: Să trăiți, domn' ofițer secund! Echipajul este în front — nouă marinari babord, nouă marinari tribord — și așteaptă ordinele dumneavoastră!

LAZU: Căpitan de arme, dă ordin să se amareze tot ce-i la bord. Peste jumătate de oră ieșim în larg. Misiune de luptă. (*printre marinari, rumoare*) Gu-ra! Căpitan de arme, disciplina oamenilor lasă de dorit.

COSTOI (*moale*): Gu-ra! (*către Lazu*) Permiteți să raportez: e armistițiu. Dacă s-ar știi încotro pornim...

LAZU: Căpitan de arme, execută ordinul! (*Ojog se furișează pe punte*).

JURAȘCU (*face un pas înainte*): Să trăiți, domnule ofițer secund, oamenii vor să știe încotro pornim.

MALTEZEANU: Cum?

LAZU: Anarhie? Căpitan de arme, ce păzești? Arestează-l!

COSTOI (*turburat*): Ordonăți?

JURAȘCU: Unde plecăm?

MALTEZEANU: Căpitan de arme, n-ai auzit ordinul? Executarea.

COSTOI: Da, să trăiți!... Eu... Ce-ți veni, Jurașcule?

LAZU: Căpitan de arme, pentru ultima oară, execută ordinul!

COSTOI (*rătăcit*): Eu?... Permiteți să raportez: i-au murit copiii... Copiii, să trăiți!

LAZU: Ce?

COSTOI: Copiii! Doi copii, un băiat și o fată...

LAZU: Căpitan de arme, ți-ai pierdut mințile?... Curtea Marțială te paște!

OJOG: De ce nu răspunzi la întrebare, domnilor ofițeri?

MALTEZEANU: Cine e?

LAZU: Ce cauți la bord?

OJOG: Ce fel de misiune de luptă pot avea torpiloarele? Împotriva cui vreți să luptați când s-a încheiat armistițiul cu nemții?

LAZU: Arestează-l! Căpitan de arme... Șef de cart... Marinari... Arestați-i! Arestați-i pe amândoi! (*Costoi îl privește țintă pe Ojog, fără a face vreo mișcare. Marinarii au rămas pe locuri*).

MALTEZEANU (*scoate revolverul*): Ești arestat!

OJOG: Torpiloarele nu vor ataca Odesa roșie! (*încuviințări printre marinari*)

COSTOI: Ei?... Delegatul!

MALTEZEANU (*trage*): Te crezi la Odesa?

OJOG (*lovit*): Fraților! Marinarii români nu vor ridica arma împotriva revoluției! Ei... niciodată... (*cade*)

JURAȘCU: Ojog! (*se repede spre el*).

MALTEZEANU: Stai! Un pas și trag...

GĂINĂ: Și mai așteptați, fraților? Pi ei! (*Invălmășeală*)

MALTEZEANU: Costoi, la mine! Costoi... (*Costoi stă încremenit de o parte*).

LAZU (*zbătându-se*): Nemernici! Ticăloși!... Dați-mi drumul...

VOICU: Dați-i, băieți! Dați-i să se sature! (*Maltezeanu și Lazu sînt dezarmați*).

IOFCIU (*repezindu-se în ultima clipă*): Lăsați-i în seama mea... Jurașcule, dă-mi-i mie! (*Jurașcu face un semn de încuviințare. Maltezeanu și Lazu sînt țirîți sub punte de către marinarii care coboară împreună cu ei. Numai Costoi rămîne nemișcat, privind țintă spre Ojog.*)

JURAȘCU (*îngenunchiază*): Ojog! Răspunde, vorbește... Ojog!

OJOG: Torpiloarele...

JURAȘCU: Nu vor ataca! Liniștește-te...

OJOG: Auzi? Fanfara... auzi fanfara? E roșu... Steaguri... steaguri... Pămîntul și cerul... roșu. Uite, e roșu! (*se zbuciumă, încearcă să se ridice*) Și acolo! Acolo, frate, acolo... Ce, nu-l vezi? E el! El!... Nu vor ataca. Tovarășe Lenin, nu vor ataca!... (*recade*)

JURAȘCU: Frate Ojog... omule... tovarășe...

OJOG: Fericire... Eu... numai pentru fericire... Oameni... oameni... (*cîntă*) „Sculați voi oropsiți ai vieții...” Auzi? Au pornit.... Înainte! Înainte! (*marinarii ies prin tambuchi, se strîng în jurul lor. Fiecare are pușca pe umeri*)

VOICU: Am închis ofițerii... Îi păzește Iofciu...

JURAȘCU: Taci! Aiurează...

OJOG: Toți... toți... Au pornit! Ce stai?... La asalt! Înainte, la asalt! Așa... așa... așa... Ah! (*o pauză. Rătăcit*) Jurașcu...

JURAȘCU: Aici, sînt aici...

OJOG: Torpiloarele! Nu uita... torpiloarele...

JURAȘCU: Liniștește-te! Nu vor ataca... Torpiloarele nu vor ataca!

OJOG: Odesa, Jurașcule... Odesa... Înțelegi tu?... Noi... Viața... via...ța...

JURAȘCU (*în picioare*): S-a stins! (*toți își scot beretele. Voicu și Găină aduc o targă. Ridică trupul pe targă.*)

COSTOI (*răgușit*): Jurașcule, eu... Trebuie să-ți spun. El... El mi-a ucis nepotul...

JURAȘCU: Ene? Țsta ți-era nepotul?

COSTOI: Să nu-l judeci aspru... L-au silit ofițerii, l-ar fi pus la zid...

JURAȘCU: Și acum? Acum ce-ai de gînd?

COSTOI (*repede*): Eu... ce-am cu voi? Pe delegat l-a împușcat comandantul. Nu zic, poate că și eu, Jurașcule, dacă l-aș fi avut în mână... Dar așa, acum... Mi l-a luat pe Ene? A plătit pentru Ene. Cu viața a plătit, și eu... ce să mai spun? Cu voi eu nu mai am nimic...

JURAȘCU (*strigă*): El? *El* ți l-a ucis pe Ene? *El* l-a trimis la noi, *el* l-a silit să aleagă între trădare și plutonul de execuție? *El*? Delegatul?

COSTOI: Cum?

JURAȘCU: Cine l-a ucis pe Ene? Cine l-a ucis pe Ojog? Cine a căutat să ne ridice pe unii împotriva altora?

COSTOI (*se dă cu un pas îndărăt, în șoaptă*): Maltezeanu?...

JURAȘCU: Aha! Începi să înțelegi?

COSTOI: Maltezeanu?... Comandantul meu...

JURAȘCU: Ce-ai de gând? Alege...

COSTOI (*intunecat*): Am ales! Cu voi, eu nu mai am nimic... (*scrișnind*) Dar cu ofițerii...

JURAȘCU: Bine, rămâi! (*tare, către ceilalți*) Tovarăși, au izbit în inima noastră... Pe fratele nostru, pe muncitorul Ojog... l-au ucis. Ciocoi și ofițerii voiau să ne mîie împotriva revoluției, — el ne-a deschis ochii. Pentru noi, pentru fiecare dintre noi a căzut... El știa... În Rusia muncitorii, țaranii și soldații au scuturat de pe umeri lepadăturile boierești și au înălțat steagul roșu, steagul lui Lenin. El a știut. Ojog a văzut cu ochii libertatea, a văzut-o și a vrut să ne-o aducă și nouă... Acum, lângă trupul tovarășului nostru, să jurăm: Torpilorul nostru, primul torpilor roșu, nu va ataca Odesa roșie!

VOICU: N-o vom ataca!

MARINARII: Jurăm!

JURAȘCU: Lângă trupul tovarășului nostru, jurăm: Torpilorul Roșu va lupta sub steagul roșu, pentru libertate și pămînt, așa cum a luptat el!

GĂINĂ: Vom lupta sub steagul roșu!

MARINARII: Jurăm!

JURAȘCU (*scoate cu băgare de seamă fularul roșu de la gîtul lui Ojog*): Voicule, înălță pavilionul nostru. Ridică steagul roșu! (*Voicu coboară pavilionul și leagă steagul roșu peste tricolor*)

COSTOI: Drepti! La pavilion — pentru onor, înainte! (*pavilionul se înălță către pic. Marinarii stau nemișcați*).

JURAȘCU: Fraților, timp mult să cumpănim nu ne-a rămas. La Odesa s-au alcătuit batalioane revoluționare românești care luptă cot la cot cu gărzile roșii. Să pornim spre Odesa, fraților...

GĂINĂ: Spre Odesa?

JURAȘCU: Dar nu împotriva revoluției, ci ca să ne alăturăm batalioanelor revoluționare, ca să aducem și la noi în țară o scînteie din văpaia cea mare! În mîinile noastre e puterea, noi mînuim puștile, mitralierele și tunurile cu care putem da peste cap burjuii, ciocoi, cu regele și miniștrii lor, cu tot! Pornim, la lupta cea mare, fraților?

VOICU: Începe răfuiala noastră, fraților! (*marinarii rup rîndurile*)

INTÎIUL MARINAR: S-a rupt zăgazul!

AL DOILEA MARINAR: Păzea, ciocoilor!

AL TREILEA MARINAR: Trăiască Revoluția! Ura-a-a!

INTÎIUL MARINAR: Să pornim, fraților! La Odesa, cu toată viteza!

COSTOI: De ce ieși din front, leat?... Drepti!

INTÎIUL MARINAR: Tot mai latră, ciine de pază? N-ai răgușit de atîtea comenzi?... De ce nu ne pocnești și cu salamastra, încalte?

COSTOI: Da' tu cum ai vrea, limbric de Dunăre? Brambura, fără comenzi, fără nimic?

JURAȘCU: Liniște! (*ia salamastra și o aruncă peste bord*) Cu asta s-a sfârșit.

ÎNTÎIUL MARINAR: Auzi, frumusele? Și-ndată o să te trimitem și pe tine după salamastră, să pocnești peștii dacă-ți arde de pocnit!

JURAȘCU: Marinari de pe Torpilorul Roșu, drepti! Comanda rămîne comandă, doar că de astă dată comandăm noi, marinarii. (*toți iau poziția*) Doi oameni să ducă targa jos. Tu, Voicule, treci la eclipsă... Dă semnalul: „Trăiască Revoluția!... Veniți cu noi!...”

VOICU: Am înțeles: „Trăiască Revoluția! Veniți cu noi!” (*urcă la comandă și începe să semnalizeze, în timp ce doi oameni ridică targa. Toți marinarii salută trupul lui Ojog*)

JURAȘCU: Lăsați bărcile la apă și mergeți spre torpiloare să vedem cum s-au descurcat acolo, cu ofițerii lor. În clipa în care răspunde escadra, vom porni! Ceilalți... (*Iofciu se ivește în spatele marinarii. În urma lui apar Maltezeanu și Lazu, fiecare avînd cîte o pușcă*).

IOFCIU: Trageți! (*ofițerii trag. Doi marinari se prăbușesc*)

JURAȘCU: Iofciu?

IOFCIU: Fă-ți rugăciunea! (*vrea să tragă, dar Găină i-o ia înainte și, cu revolverul luat de la Maltezeanu, îl doboară. Marinarii s-au adăpostit*).

GĂINĂ: Vreți să ni pară rău că v-am lăsat în viață?... Sus mîinile, domnilor ofițeri! (*toate armele sînt ațintite spre ei*)

MALTEZEANU (*zvîrlind pușca*): Fiecare dintre voi e un om mort de pe acum!

LAZU (*la fel*): Curtea Marțială vă paște!

COSTOI (*se apropie, ridică armele*): Permiteți să raportez: aici poruncesc marinarii... (*strigă*) Drepti!

MALTEZEANU: Pe tine eu am să te împușc, cu mîna mea.

COSTOI (*scrișnind*): Mai așteaptă, domnule comandant! Ene nu ți-a fost deajuns... L-ai trimis la o moartă ticăloasă și tot nu te mai saturei, domnule comandant?

ÎNTÎIUL MARINAR: Cum vine asta, fraților? (*arătînd spre trupurile celor doi marinari împușcați de ofițeri*) Ni-l împușcă pe Cristea și pe Oancea și se mai răătoiesc la noi?... Ei se răătoiesc?

AL DOILEA MARINAR: Să-i zvîrlim peste bord!

AL TREILEA MARINAR: La dracu'! Să se sfîrșească odată... La dracu'!...

JURAȘCU: Căpitan de arme, du prizonierii în cabină și încuie-i acolo! Găină, du-te cu el. O să-i judecăm la Odesa.

ÎNTÎIUL MARINAR: Ia te uită la el!... Te-a pus cineva comandant peste noi?

AL DOILEA MARINAR: Las-o moartă!

ÎNTÎIUL MARINAR: N-o las! Cum așa, fraților? Ofițerii să ne împuște și noi să-i privim cu brațele încrucișate?... Să-i mîngîiem pe frunte? De-aia ne-am pus noi pielea la bătaie? De-aia am pornit să facem dreptate?

JURAȘCU: Ofițerii ne-au împușcat tovarășii, ni l-au împușcat pe Ojog... La Odesa o să-i judecăm, nu vă temeți! Sau credeți cumva că vreau să-i fac scăpați?

ÎNTÎIUL MARINAR: Ce să-i mai ducem la Odesa? Noi le sîntem judecătorii...

JURAȘCU: Sînt ofițeri. Au să dea informații...

ÎNTÎIUL MARINAR: Pe cine au jupuit de vii? Pe noi, fraților!... Cine să-i judece? Noi să-i judecăm!

AL DOILEA MARINAR: Ce-i în mînă nu-i minciună...

AL TREILEA MARINAR: Așa e! La moarte, ofițerii! (*strigăte de încuviințare*)

JURAȘCU: Sînteți cu toții pentru moartea lor?

MARINARII: Cu toții! Cu toții!

JURAȘCU: Comandant Maltezeanu! Locotenent Lazu! Adunarea marinariilor de pe Torpilorul Roșu „VITEAZ“, vă condamnă la moarte. Aveți ceva de spus?

MALTEZEANU: V-ați pierdut mințile!... Unde vă treziți? Desmeticiți-vă, ticăloșilor!

JURAȘCU: Escadra e de partea Torpilorului Roșu. A trecut vremea cînd puteați porunci după plac!

LAZU: Marinari... Cum se poate... Gîndiți-vă, marinari... Doamne, sînt tînăr!

COSTOI: Și Ene a fost tînăr...

ÎNTÎIUL MARINAR: Și Cristea...

AL DOILEA MARINAR: Și Oancea...

LAZU: Nu, nu! Marinari, n-am știut... Am greșit... (*cade în genunchi*) Marinari, vă rog... Marinari, iertați-mă!

MALTEZEANU: Împușcați-l odată! Dacă aveam o armă îl împușcam eu...

JURAȘCU: Un voluntar! (*Costoi face un pas înainte. Jurașcu îl privește în ochi*) Bine, Costoi.

COSTOI (*încetîșor, împingîndu-l pe Maltezeanu cu țeava puștii*): Cine ar fi crezut, domnule comandant?... V-am privit ca pe o icoană... (*aspru*) Înainte, marș!

LAZU: Nu! nu... Costoi, fie-ți milă... Milă! (*doi marinari îl ridică. Ies. Două detunături. Apoi se aude un clipocit*)

JURAȘCU: Bărcile! Fraților, vin bărcile! (*toți se reped spre balustradă*)

GĂINĂ (*aplecat peste bord*): Și se-aude, fraților? (*o împușcătură, Găină cade*)

JURAȘCU: Jandarmii!... Culcat! (*în depărtare se aprind semnale luminoase*)

VOICU (*dela comanda în care a semnalizat tot timpul*): Răspund! Răspund torpiloarele!

JURAȘCU: Repede, Voicule... Ce spun?

VOICU: Liberați... ofițerii... Predați-vă... Tunurile... îndreptate... spre... voi... (*împușcături*)

GĂINĂ (*slab*): N-am izbutit... Jurașcule...

AL TREILEA MARINAR: Să-i ia dracu! Să-i ia dracu!

ÎNTÎIUL MARINAR: N-au să tragă ei cu tunul, fraților!

JURAȘCU: Tovarăși! Am jurat lîngă trupul lui Ojog, în fața steagului roșu... (*lupta se înteteste*)

UN OFIȚER (*din barcă*): Voi, cei de pe „VITEAZ“, predați-vă!

JURAȘCU:... că vom lupta pînă la capăt. Nu vom ataca Odesa!

GĂINĂ: Și stați? Trajeți!... Și pentru mini... trageți! (*Voicu coboară pe punte, apucă o pușcă și ghemuindu-se lîngă Jurașcu, trage*).

JURAȘCU: Vezi ce-i cu Găină...

GĂINĂ: Nu ti gîndi... la mini... Traje!... Traje! (*pe chei se ivesc jandarmi*)

UN OFIȚER (*de pe chei*): Predați-vă!

VOICU (*rage în el*): Mușcă-ți limba! Marinarii nu se predau!

MARINARII: Nu se predau! (*împușcături*)

JURAȘCU: Voicule, ascultă! Tu ești cel mai tânăr... Să ajungi la Odesa. Să le spui acolo...

VOICU: Eu?

JURAȘCU: Da, tu... Sai peste bord...

VOICU: Eu? Tocmai eu să vă las?... În ruptul capului!

JURAȘCU: Peste o clipă o să fie prea târziu... Spune-le că nu l-am trădat pe Ojog, că ne-am făcut datoria. Până la capăt!

VOICU: Taci! Cere-mi ce vrei... Orice! Dar asta nu... Nu, nu pot...

JURAȘCU: Să mori e ușor! Acum e mai greu să trăiești... Du-te!

VOICU: Nea Jurașcule...

JURAȘCU: Du-te, îți poruncesc, du-te... *(Voicu sare. Bărcile se lovesc de coasta torpilorului. Un jandarm se cațără peste balustradă, dar cade. Alții se ivesc în locul lui)*

GĂINĂ *(cu ultimile puteri)*: Trăiască Revoluția!

ÎNTÎIUL MARINAR: Trăiască Lenin!

JURAȘCU *(cîntă)*: „Sculați, voi oropsiți ai vieții...” *(amestecate cu zgomotele împușcăturilor, glasurile celorlalți se unesc cu glasul lui)*

TOȚI: „Voi osîndiți la moarte, sus!” *(rafală de mitralieră)*

Cortina

~ EPILOG

Au trecut trei săptămîni. În cazarma batalioanelor revoluționare românești din Odesa, o încăpere cu ferestre mari, care dau spre stradă. O masă obișnuită, acoperită cu planuri și schițe strategice, un portret al lui Lenin. Pe perete, un plan al Odesei, pe care se află înfipte o mulțime de stegulețe roșii și negre (stegulețele roșii predomină simțitor). În colț, o piramidă de puști iar lângă fereastră, o mitralieră.

În oraș au loc ultimele lupte de stradă. Împușcăturile, rafalele mitralierelor, exploziile obuzelor nu-l turbură însă de fel pe Comisarul, care studiază planul Odesei.

MIȘA *(năvălește în încăpere. E mînjit cu praf de pușcă, mîneca îi e zdrențuită)*: Comisarule! Am ocupat primul obiectiv, comisarule!

COMISARUL: Și al doilea?

MIȘA: Încă nu, lua-i-ar dracu! Au așezat mitralierele la ferestre și-mproașcă scîrbele Radei, împroașcă de nu te poți apropia de piața Catedralei...

COMISARUL: Cățărați-vă pe acoperiș și aruncați grenade prin ferestre. Două obiective au primit batalioanele noastre și nici pe ele să nu punem mîna?... Auzi tu? În jumătate de ceas să raportezi ocuparea!

MIȘA: Am înțeles, în jumătate ceas! *(iese. Comisarul mută un steguleț roșu pe hartă. Intră președintele Romcerodului și se oprește în spatele lui, privind harta).*

PREȘEDINTELE: Da, merge bine, comisarule! Mai luptă ei în Pușchin-scaia, pe Deribasovscaia și în piața Catedralei, dar de pe acum se poate spune că au scrîntit-o. Au scrîntit-o, comisarule! Putem raporta că Puterea Sovietică este stăpîină și rămîne stăpîină în Odesa!

COMISARUL: Ai trecut pe la băieți?

PREȘEDINTELE: Da... S-au ținut băieții, nu glumă! Cu cei din Odesa nu te joci de-a vați ascunselea... Ce crezi? Adineauri au luat Poșta... Se lăudau petliuriștii că nu-i scoate de acolo nici dracu. Se barica-

daseră înăuntru cu mitraliere, ba aveau și două tunuri și strigau că fac praf orice automobil blindat care ar fi cutezat să-și arate botul... *(rîde)* Ei și? Nu i-a scos dracu' din poștă, dar Gărzile Roșii tot i-au scos!

COMISARUL: Strașnici băieți! Mîndru sînt că nici noi, românii, nu lipsim de la lupta cea mare... *(cu ochii la planul orașului)* Știi, mă gîndeam adineauri, privind planul Odesei... Peste zece, peste douăzeci de ani... Ehe, ce oraș o să fie ăsta, Vasia! Dacă ai să fii și atunci președinte, știu c-o să arzi de treabă...

PREȘEDINTELE: Eram flăcău în putere cînd am văzut cum au fost împușcați cei ieșiți să-i întîmpine pe potemchinisti pe treptele portului și cînd am jurat să nu uit. N-am uitat și i-am răzbunat mai tîrziu, sădind aici Puterea Sovietică, iar azi le-am apărât din nou amintirea, apărînd Odesa. Mîine, comisarule, mîine am să le slăvesc fapta într-o Odesă cum n-a mai fost, o Odesă mai mîndră decît a putut închipui visul celui mai îndrăzneț dintre ei...

COMISARUL *(ostînd)*: Cine știe dacă eu am să mai apuc să-i răzbun pe-ai noștri, Vasia, cine știe dacă am să trăiesc vreodată ziua cînd republica socială va mătura regele și oligarhia romînă! Cine știe...

PREȘEDINTELE: Ce gînduri sînt astea, frățioare? În ziua cînd învingem...

COMISARUL: În ziua asta, cînd învingem, au căzut destui! Ei au plătit cu sîngele lor victoria și tocmai ei n-au să mai vadă niciodată Odesa de peste zece ani... Niciodată! Într-una mă gîndesc la Ojog... Ce om a fost, Vasia! Un om adevărat. Poate că din asemenea oameni ieșeau pe vremuri sfinții... Ce om! Mă uit uneori la ușă, mă tot uit și parcă-l aștept să intre și să-mi spuie din nou cum spunea: „Învăță, învață, nu pierde vremea! Din tine, comisarule, o să iasă poate un comisar al poporului și ce ai să te faci dacă n-ai să ști pe unde scoate cămașa?”

PREȘEDINTELE: Îți dai tu seama ce s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi oprit torpiloarele?... Moartea lui a scăpat de la moarte zeci, poate sute de tovarăși!... Dacă torpiloarele ar fi sosit la timp, cînd în oraș se mai dădeau lupte și i-ar fi sprijinit pe petliuriști de pe mare, nu ne-ar fi venit deloc ușor... Dar noi, muncitorii Odesei, nu uităm. Și n-o să uităm, comisarule! Nici de Ojog și nici de marinarii din Sulina. *(din culise se aud zgomote de fugă și glasul lui Voicu: „Dar înțelege odată! Ce te legi de om?” Ușa se deschide și Voicu, însîngerat, intră urmat de Dunia).*

VOICU: Tovarășe comisar! L-am luat...

COMISARUL: Ce a-ți luat?

VOICU: Obiectivul. Al doilea obiectiv! N-am făcut de rîs batalionul!

COMISARUL: Aha! *(Mișcă stegulețul pe hartă, dar se răsuțește, îndată, neliniștit)* Și Mișa? De ce n-a venit Mișa?

VOICU: L-a pălit un ticălos de haidamac, cu o mustață uite-atîta... I-a spart capul!

COMISARUL *(strigă)*: L-a ucis?

VOICU *(rîde)*: Da' de unde! De ucis, l-am ucis eu pe haidamac. Numai că Mișa trebuie să se odihnească oleacă...

DUNIA: Tovarășe comisar, dar uitați-vă la el! Ce, el nu trebuie să se odihnească?... Nici să-l pansez nu mă lasă...

VOICU: Ce te legi de om? Pricepe odată. E o zgîrietură... Te ții după mine ca umbra de pom!

DUNIA: Zgîrietură? Uite că te-ai umplut de sînge...

PREȘEDINTELE (*zîmbind*): Nu te mai împotrivi, băiete, că-i tot degeaba!

Cînd spun ele că nu-i zgîrietură, s-a mîntuit, nu te mai scapă nimeni...

COMISARUL (*la fel*): Fii disciplinat, Voicule...

DUNIA: Unde s-a mai pomenit una ca asta, tovarășe comisar? Da' ce, noi, sanitarele, n-avem și noi legea noastră? Cînd vrei să-l pansezi pe cîte unul, odată îl vezi că sare de parcă-i mușcat de streche: „Du-te, du-te, strigă, îs răniți mai încolo!” Și el se clatină pe picioare și-i curge sîngele ca din fîntină...

COMISARUL (*trage un scaun*): Stai jos, Voicule...

VOICU (*se așează*): Uite-așa mă pisează, de cînd e la Odesa! La Sulina se temea într-una și-aici nu face decît să umble cu mîinile prin sînge...

DUNIA (*îl pansează*): Mai taci o clipă și tu, mai taci!

VOICU: Păi știu, eu stric, că te-am luat cu mine! (*către Comisar*) Cînd am sărit în apă în noaptea aceea, cu inima rănită, cu zgomotul împușcăturilor în ureche, întîi n-am știut ce să fac... Unde era să mă duc? Cu chiu cu vai am înotat, apoi am ieșit la mal și m-am tîrît de am ajuns la casa lor... Dacă m-a văzut tovarășa asta, care nici nu visa pe atunci că o să fie sanitară cîndva, odată i s-au muiat picioarele și a căzut moale pe dușumea...

DUNIA: Eu? Nu ți-e rușine?... Nu-l ascultați, tovarăși! Da' de unde...

VOICU: De, în noaptea aceea, oi fi semănat și eu cu o arătare... Dar m-au doborîcit ei acolo și cînd le-am spus că trebuie să ajung la Odesa, unde n-a început ea să țipe că nu mă lasă de capul meu, că vine șiea... Și dă-i, și dă-i, mi-a făcut capul călindar!

DUNIA (*rîzînd*): Mai taci odată, moară stricată, mai taci!

VOICU: Pune-te cu ea! Dacă n-a izbutit nici bătrînul s-o domolească... Atunci abia a priceput el ce plănuise ticălosul de Iofciu și l-a prins o scîrbă și o deznădejde cumplită. „Puteam să știu, striga, zvîrcolindu-se prin încăpere. Pe cugetul meu apasă moartea marinarilor!”

DUNIA: N-ai voie să strigi! Încetează...

VOICU: În urmă a trimis-o pe Dunia. „Eu, zicea, eu bătrîn nebun, mi-am încărcat sufletul cu strașnic blestem. Nu știu cît am să mai trăiesc, dar sîngele marinarilor strigă, și strigătul singelui lor am să-l aud pînă ce țărîna îmi va astupa urechile, dar sîngele marinarilor îmi pătează mîinile și pata singelui am s-o văd pînă ce țarina îmi va acoperi pleoapele... O fată am, și alt nimic pe lume, și iaca, o rup de la inima mea și o trimet să spele vina tatălui. Să plece acolo, la Odesa, și să pună și ea o cărămidă la viața de mîine...”

DUNIA: Voicule! Te rog, Voicule... Taci...

VOICU: Acum sîntem aici amîndoi... Iar torpiloarele, torpiloarele n-au atacat...

PREȘEDINTELE (*grav*): Nu, n-au atacat, marinarule, și muncitorii din Odesa au aflat de jertfa marinarilor din Sulina. Cu toții ne plecăm adînc în fața lor, ca în fața unor frați scumpi, căzuți alături de noi în lupta cea mare, pe Torpilorul Roșu...

VOICU (*încet*): Ojog... Jurașcu... Găină... și atîția, atîția alții... Costoi... (*cu ură*) O mare de lacrimi și sînge nu va putea șterge sîngele nici-unuia dintre ei! Tot aurul blestemat al burjuilor nu va putea plăti moartea celui mai neînsemnat marinar al revoluției! (*cu mîna la inimă*) Mă arde... Mă arde focul care nu se stinge...

DUNIA: Voicule! Liniștește-te, Voicule...

VOICU: Îi văd. Îi știu. Îi port în inimă, așa cum au fost, cu statura, cu privirile, cu nădejile lor. Le duc mai departe lupta și în luptă le

aud glasurile sfātuind, îndemnînd, păzindu-mă, așa cum m-au păzit acolo, la bord, cînd au rămas să întîmpine moartea cu armele în mîini... Ei! Ei singuri, murind și pentru mine.

COMISARUL: Ți-au dat o misiune, Voicule, și misiunea ceea ți-ai îndeplinit-o.

VOICU: Eu? Știi, tovarășe comisar... Am făcut războiul și am văzut destui morți, și întotdeauna m-am gîndit că peste cîtiva ani nimeni poate nu-și va mai aminti de cei căzuți... Eroii! Cei rămași în viață nu se mai gîndesc la eroi... Dar ei, cei de pe torpilor, cei de pe torpilor trebuie să trăiască mai departe! Peste ani și ani trebuie să răzbată semnalul Torpilorului Roșu, așa cum s-a înălțat în noaptea aceea în portul Sulinei, cînd semnalizam la eclipsă: Trăiască Revoluția!... Trăiască Revoluția!... Trăiască Revoluția!

PREȘEDINTELE: Așa va fi. Întreaga revoluție proletară, Lenin însuși a aflat despre răscoala voastră...

VOICU: Lenin?... Lenin știe despre noi?... Despre Ojog?... Despre Jurașcu?

PREȘEDINTELE: Știe. Lupta voastră e o parte din lupta dusă pe scară mondială pentru apărarea primului stat al muncitorilor și țăranilor, pentru apărarea Revoluției!

VOICU: Lenin! Lenin știe...

COMISARUL: Și în curînd vor afla despre voi și muncitorii din țară, Voicule. Iată ultimul nostru manifest către marinarii și soldații romîni. *(scoate o hîrtie din buzunar și i-o întinde)*

VOICU *(citește)*: „Marinari și soldați! Marinarii din Sulina, după exemplul marinarilor ruși, au ridicat drapelul revoluției. Onoare primilor luptători pentru libertatea poporului romîn! Mișcarea a fost înăbușită, dar asupra marinei romînești va rămîne de-apururi gloria de a fi făcut primul pas spre o viață nouă“... *(se oprește din citit)* Primul pas spre o viață nouă... *(pe stradă trece o unitate a gărzii roșii cîntînd „ Internațională“)* Imnul va însoți cuvintele Comisarului pînă la sfîrșit)

COMISARUL: Vor trece anii, Voicule, și va veni și pentru noi ziua cea mare. Atunci vom avea și noi un partid puternic, un partid al nostru, ca marele partid al bolșevicilor, și foaia asta pe care o ții acum în mîină va alcătui una dintre primele pagini ale documentelor noastre de partid... Nu știu dacă-mi va fi dat să mă mai bucur de ziua aceea, dar tu, Voicule, tu ai să trăiești ziua cînd sunetele Internaționalei vor pluti pe străzile Bucureștiului, cînd steagul roșu va flutura peste palatul regelui, cînd poporul va fi liber, liber pentru întîia oară în lungă și zbuciumată-i istorie... Atunci oamenii își vor aminti, vor chema alături de ei pe cei căzuți și se vor pleca în fața umbrelor celor care le-au durat fericirea... Tinerii vremii aceleia vor veni la tine și te vor întreba: „Cum a fost? Cum a fost în noaptea aceea pe Torpilorul Roșu?...“ Iar tu, Voicule, vei fi atunci bătrîn, dar vei întineri cînd le vei povesti despre Torpilorul Roșu și despre misiunea lui Ojog... Și printre cei ce te vor asculta, se va găsi poate cineva care va așterne pe hîrtie lupta voastră, așa precum a fost. Și va veni o seară, Voicule, o seară cînd inima îți va bate să se spargă, și în seara aceea, în liniștea unei săli de teatru, îți vei retrăi poate tinerețea. Pe scenă, în fața ta, se vor mișca din nou Ojog și marinarii de pe torpilor și către inimile oamenilor va zbura din nou semnalul fulgerat într-o îndepărtată noapte de decembrie: „Trăiască Revoluția!... Trăiască Revoluția!“

VOICU *(într-un elan nestăpînit)*: Trăiască Revoluția!

COMISARUL: Atunci mulți dintre cei aflați în sală își vor aminti, și o

mare dragoste, o mare încredere, o putere liniștită li se va ridica în inimi (*scena se întunecă treptat, se întunecă, astfel că atunci când e rostită ultima frază, doar fața Comisarului rămîne luminoasă*). Se vor gândi la noi, cei ce au făcut primii pași spre viața lor nouă, își vor aminti de fiecare pas de mai târziu și aruncîndu-și privirile în urmă vor înțelege că fiecare dintre ei alcătuiește cîte o cărămidă din mărețul palat al fericirii, pe care noi l-am visat în bubuitul tunurilor, în zilele cînd lumea — ca o corabie falnică și sigură de sine — cîrmea din mersul ei de mii și mii de milenii... Și vor înțelege mai limpede ca niciodată că au datoria să desăvîrșească întruchiparea nădejdilor noastre, palatul fericirii omenesci, pe care nici o furtună, nici un trăsnet nu-l vor mai putea vătăma. Și în liniștea acelei săli va răsună peste depărtarea anilor glasul nostru de azi, limpede și curat, ca un sunet de coarde: „*Tovarăși ai erei socialiste! Înainte... Înainte... Înainte!*“ (*Cortina cade pe ultimele acorduri ale Internaționalei*)

MARIA BANUȘ

PE DÎMBUL CU GHERGHINI

În memoria grănicerului Rusu A. Vasile

*Sus, la dîmbul dinspre moară,
Cîntă, dulce primăvară,
Cîntă tu și fă-i lîțoliu
Nu din lacrimi, nu de doliu,
Ci din zări de borangic,
C-a fost moarte de voinic
Și din umbră de gherghin,
Unde nu-i loc de suspin,
Numai vîntul fluierar
De suspină prin frunzar.*

*Ce știi, tu, privighetoare?...
Poate nici erai sub soare
Cînd Vasile-n iarbă sta,
Arma strîns la piept ținea
Și din ochi o mîngîia
Și din gură-i poruncea:
— Zii, mîndrușo, știi tu cum,
Șarpelui ce iese-n drum.
Zii, cu șuierat subțire,
Drept în iad să-și vină-n fire;
Una, zii, grănicerească
Și la morți s-o pomenească.*

*Sta în post Vasile, sta,
Arma-n brațe c-o strîngea,
Colo-n vale mi-i zărea,
Zîmbet aprig scăpăra:
— Of, spionule trușă,
Ce-ai cătat, acum aflași.
Eu ți-am spus-o omeneste:
Glia noastră nu-ți priește.
Nu fi lotru la hotar,
C-o să mînci, băiete, jar.*

*Sta Vasile-n iarbă, sta,
 La iscoade-mi secera,
 Vîntul tîmpla-i atîngea,
 Focul nu i-l potolea:
 Ia, zii, încă mai sînteţi,
 Hrană bună la ereţi?
 Of, spionule truşaş,
 Ce-ai venit? Să-mi dai răvaş,
 Cum că „Mister“ e mîhnit
 C-am rămas „sărac“ lipit,*

*Fără domni şi fabricanţi
 Fără de căluş şi lanţ,
 Fără jug după grumaz,
 Fără palme pe obraz,
 Fără milă de zaraş
 Şi gîrbaci de la vîtaş,
 Fără grof şi boiereasă
 Şi jăandar cu pulpa grasă?*

*Sta fecioru-n iarbă, sta,
 Pe spion mi-l judeca,
 Ba cu znoavă de uncheş,
 Ba cu glonţul fără greş.
 Ce-i mai blestema Vasile!
 — Parte n-aveţi voi de zile,
 Nu vă ţie ast pămînt,
 Că nimic nu vă e sfînt,
 Cui se vinde pe dolari
 Mînce-i hoitul corbi dă-i mari!*

*Cum fecioru-i judeca,
 Bine lotrul nu trecea
 De mijlocul vadului,
 Că-l lua talpa iadului
 Şi aşa mi-l răsucea
 Că pe loc se cumîncea.
 Numai unu-a mai scrişnit
 Pîn-a se fi potolit.
 Pe Vasile l-a ochit,
 Pe Vasile l-a lovit.*

*Şi-a căzut în iarbă, jos,
 Chipul tînăr şi frumos,
 Ochi şăgalnici s-au închis,
 Gura znoave n-a mai zis.
 Înălţatu-s-a suspîn
 Din tufişul de gherghin.
 Pe pămîntul verii-ncins
 Dîră roşie s-a prelins —
 Firul vieţii se rupea.
 Arma strîns la piept ţinea.*

*De mirosul bun și sfânt
Al străbunului pământ
Inc-odată s-a pătruns,
Pînă ceasul l-a ajuns,
Ochii fetei ce-a iubit
Inc-odată l-au privit.
Din Ardealul depărtat
Munți înalți s-au arătat
Și securea s-auzea,
Tata brazii doboră,
Mîna mamei-l mîngîia.
Fruntea-n flori se răcorea.*

*Și cum sta pe dîmb culcat
Frații l-au înconjurat;
Nu era doar un pluton,
Era largul țării zvon,
Miini de frați, de muncitori,
Luatu-l-au de subsuori
Și la drum el a purces,
Privegheat de-un codru des.
Frunza blîndă îi șușotea:
— Dormi, Vasile. Vom veghea.*

*Anii vin, anii se duc,
Urcă-n ierburi proaspăt suc.
Alte ierburi, alte flori
Și alt rînd de cîntători.
Ce știi, tu, privighetoare,
De iscoade la hotare,
De o zi care a fost,
De-un viteaz căzut la post
Și de-un soare înroșit
Ce privea din asfințit
Dîmbu-n umbre învelit,
Cu drumeagul șerpuit,
Cu convoiul împietrit.*

*Ce știi tu, pasăre mică,
Lacrimi omenеști cum pică,
Pieptul cum se oțelește,
Jurămînt cum se rostește,
Dragostea de țară, cum
Se revarsă-n noi acum,
Cînd pe dealul înflorit
Chipul lui ne-a răsărit
Și privirea lui albastră,
Patrie, iubirea noastră...*

*Anii vin, anii se duc.
Urcă-n ierburi proaspăt suc,
Sus la dîmbul dinspre moară,
Cîntă dulcea primăvară.*

*Locul unde a căzut
In lumină-i învăscut.
Postul unde a vegheat
Cu credință-i apărat.
Ochi curați ca și ai lui
Străpung cerul câmpului.*

*O, cîntați din zare-n zare
Păsări, voi, neștiutoare,
Libertatea ce iubim
Și pămîntul ce-l ferim.
Duceți, voi, prin primăveri
Faptele de azi și ieri,
Ridicați, în slăvi, departe,
Dragostea ce n-are moarte.*

PARTIDULUI

*Speranță și putere, și liniște și ură,—
Așa erai în timpul acela-ntunecat,
Cînd cu securea noastră, izbînd neîncetat,
În zidul închisorii căscasem o spărtură.*

*Cum într-un băețandru se naște un bărbat,
În luptă viitorul prindea atunci făptură
Și-n sufletul mulțimii, ca într-o arătură,
Recoltele de astăzi de-atunci le-ai semănat.*

*Putere și iubire și îndîrjire-ai fost,
Și stea lucind pe bolta eternă a nădejzii,
Pentru a da vieții acesteia un rost,*

*Săpînd în noaptea plină de umbre și primejdii
Un luminiș în care să-și afle adăpost,
Înalții zori ce astăzi sînt sprijinul amiezii.*

PARTIDUL

*Cînd în sfîrșit te-ai smuls din asuprire,
Din grea robie, după-o viață-ntreagă,
Cu gînd de luptă, nu de tînguire,
Plin de-adevăr, — Partidul ți-a dat vlagă!*

*Cînd ai fost gata fără șovăire
Să-nștrunți necaz și temniți și-orice plagă,
Să-ți pui chiar viața-n joc cu îndîrjire
În lupta grea, — Partidul ți-a dat vlagă.*

*Cînd ai văzut că numai în unire
Cu alți tovarăși libertatea dragă
Ai s-o cîștigi și-adevărata-ți fire
Ți-o vei găsi, — Partidul ți-a dat vlagă.*

*Venit-au ani de chin pentru popor,
Războiul, moartea stînd mereu la pîndă;
Partidul ți-a fost sprijin și-ajutor,
La luptă te-a-ndrumat și la izbîndă.*

*Și-acum privește-n jurul tău: oriunde
Te uiți, vezi lumea nouă cum purcede.
Mini chiar, vor fi înfăptuiri profunde
În care azi abia-ndrăznești a crede.*

*Iar astăzi vezi aevea-ndeplinit
Ceea ce ieri nici nu-ți trecea prin minte:
În tot ce faci, Partidul, neclintit,
Îți luminează calea înainte.*

*Partidu-i tot ce-i demn, frumos și bine,
Tot ce-n poporul nostru-i mai de preț,
Curaju-nalt al jertfelor de sine,
Exemplul veșnic, călăuz măreț.*

*Trăiește-n el un gînd de luptă care
Te-a-nsuflețit mereu de la-nceput:
El ține steagul lumii viitoare
Ca zorii, roși, deasupra-ți desfăcut.*

*El potolește-adîncă năzuință
A omului setos de vremuri noi:
Partidu-nseamnă trainica voință
De-a-nfăptui ce-avem mai bun în noi!*

In romînește de Al. Philippide

DIMITRII GULIA

PARTIDUL

*Chiar dacă firea-n forța ei abate
și năruie și munți care dispar,
Partidu-i mai puternic, că el poate
să-i năruie și să-i înalțe iar.*

*Natura, în decursuri milenare,
crează mări ce-n zare se întind,
Partidul e un meșter mult mai mare:
doar într-un an vezi mări în mal izbind.*

*O zi de soare totul încălzește
cînd primăvara raze strălucesc,
Partidul doar mai luminos lucește,
la focul lui și inimi se-ncălzesc!*

*Tot universul larg, cu căi ce-n zare
spre lumi necunoscute se deschid,
E-atît de-ntîns că margine nu are —
că și iubirea față de Partid.*

*Natura are legi nestrămutate
după-ntuneric, zorii se ivesc,
Ca și-adevărul stalinist în toate,
ca fapte ce-n Partid se-adeveresc.*

*Pămîntul fără soare-ar fi ruină,
în raza lui e viață și avînt,
Fără de el, nu-i aer, nici lumină,
fără Partid nu-i viață pe pămînt!*

In romînește de Constantin Argeșanu

ÎN ORAȘUL DE PE MUREȘ

Roman *)

Acest fragment constituie începutul romanului „În orașul de pe Mureș” al scriitorului Francisc Munteanu. Romanul oglindește eforturile creatoare ale unui colectiv de muncitori și tehnicieni, angajați în bătălia pentru construirea primelor strunguri românești.

Învingînd împotrivirea înverșunată a dușmanului de clasă, lipsa de experiență și propriile rămîneri în urmă, constructorii reușesc să ducă la bun sfîrșit sarcina pe care le-a încredințat-o Partidul.

CAPITOLUL I

2

Mircea Rotaru urma cursurile celui de al treilea an al Facultății de mecanică. Locuia la mătușa lui, Anghelina Ponta, în strada Măgureanu 2, într-o casă veche, cu miros de mucegai și igrasie. Cu doi ani în urmă, cînd tatăl său plecase în străinătate, îl lăsase singur, ca pe un pui de cuc, în grija mătuși-sii, pensionară la C.F.R., femeie umblată și cu pricepere în ale educației. În casă, pentru a ocoli certurile familiale, se discuta foarte puțin despre tatăl lui Mircea, Romulus Rotaru. Acesta își începuse existența într-un birou de mișcare al căilor ferate. Viața și-a dus-o liniștit, între tăcănelile aparatului morse și ale nevestei care-l certa pentru fiecare fleac. Așa au trecut anii monotoni și triști: șase zile lîngă aparatul morse, a șaptea acasă, cu vizitele rituale ale rubedeniilor. Pînă cînd, într-o zi din primăvara lui patruzeci și cinci, roasă de o boală veche, nevestă-sa a murit. De atunci modestului telegrafist locuința i s-a părut goală, neprimitoare, rece. Venea tot mai tîrziu acasă, beat, după ce făcea o haltă de jumătate de ceas la biroul de lîngă barieră, pînă a ajuns omul să-și vîndă paltonul și geamantanul de piele pe care un călător grăbit îl uitase într-un vagon. Și de la vinderea „geamantanului găsit” la vinderea mobilelor din casă pentru băutură, n-a fost decît un pas — cîteva luni. În zadar l-a trimis șeful de gară în fața comitetului de disciplină. Romulus Rotaru nu s-a mai putut îndrepta. L-au degradat, l-au suspendat, apoi l-au concediat definitiv.

*) Roman în curs de apariție la Editura Tineretului.

O vreme, cît a mai găsit creditor, a încercat să trăiască din împrumuturi. Pe urmă a făcut cunoștință cu Percig, cel mai renumit afacerist din Arad. Acesta aprovizionă cu făină economatele din localitate, și se spunea despre el că este la fel de bogat ca și domnul baron Wollman, directorul fabricii de textile. Lucra cam în felul acesta: cerea de la diferite mori din împrejurimi oferte pentru măcinatul a zece, douăzeci de vagoane de grîu. În oferte se menționau prețul măcinatului și durata lui în timp. Cu aceste acte pe care Percig le trimitea cu un om de-al lui la economatele fabricilor, el încasa acțiuni pe cîte unul sau două vagoane de grîu, care în realitate nu existau decît în scriptele ofertelor. După încasarea banilor, subalternii lui Percig dispăreau și rar se întîmpla să fie vreun vinovat.

Romulus Rotaru s-a împrietenit cu Percig tocmai pe vremea cînd cele mai groase afaceri se întrezăreau în exportarea sării și a sticlei în Ungaria și Austria. Cum Rotaru avea cunoștințe printre ceferiști, el a obținut cu ușurință vagoanele pe care le-au încărcat cu geamuri și sare și le-au trimis la Budapesta. Acolo totul se plătea cu aur. Cînd Romulus Rotaru s-a întors din primul drum, Percig, care finanțase întregul transport, nu mai era de găsit: fusese arestat pentru o altă potlogărie. Astfel că fostul impiegat n-a mai avut cu cine să împartă banii. Încurajat de acest succes, a făcut și al doilea drum. De data asta nu s-a mai întors cu vagoanele goale. A avut grijă să le umple cu becuri electrice. Becurile s-au dovedit a fi izvor bogat de bani. Strînsese atît cît să-și cumpere o casă mare, elegantă, în centrul orașului. Întîmplarea a făcut însă ca în toiul tratativelor de cumpărare a casei s-o cunoască pe Medy. Medy era cîntăreață la Colorado, avea picioare frumoase și era vestită în tot Aradul. Ea l-a sfătuit să nu-și mai cumpere casă—vremurile sînt tulburi — mai bine să continue negoțul „cît s-o mai putea“, pe urmă o să vadă ce-i de făcut. În clipa cînd „nu s-a mai putut“, cînd s-au interzis trecerile de frontieră, Romulus și Medy se găseau la Viena cu două vagoane de hîrtie. I-au trimis lui Mircea scrisori și telegrame să vină după ei. Mircea a expediat spre diferite autorități zeci de cereri, dar spre nemulțumirea lui — fără succes. După aceasta, Mircea, care zăcuse în spital aproape un an, de pe urma unei complicații la plămîni, s-a văzut privit altfel decît înainte. Unii îl ocoleau sau îl salutau indiferenți; alții îi puneau întrebări cam de felul acesta: „Cînd se întorc părinții din delegație?“ Și așa, pe zi ce trecea, rămînea tot mai singur, tot mai părăsit; numărul prietenilor se răcea, cercul de bănuieți și suspiciuni din jurul lui se strîngea tot mai apăsător. Își amintea cu nostalgie de anii petrecuți la liceu, de vremea cînd trăia încă maică-sa, de „jururile“ cu prieteni și prietene. În copilărie fusese debil. Din cauza asta a pierdut un an de școală. În schimb a citit mai mult decît tinerii de o seamă cu el. E drept, pe nealese. Cîtea cu aceeași pasiune și „Hanu Ancuței“, și romapele captivante, și „Doxurile“, și romanele lui Jack London. A călătorit în gînd pe același vapor cu căpitanul de 15 ani, a cutreerat împreună cu Farow adîncurile Oceanului Pacific și a străbătut potecile din Amaradia alături de Titu Herdelea din „Ion“. La fel de bine cunoștea „Crucea de piatră“ din „Apărarea are cuvîntul“, ca și sudul Statelor Unite din „Pe aripile vîntului“. Vorbea cu accent prost o franțuzească de provincie. După terminarea liceului, spre surprinderea lui — deși el era convins că răspunsese perfect la examen — nu a fost admis la Facultatea de mecanică. Cînd nici intervențiile mătușii Anghelina Ponta nu dădura rezultate, s-a speriat. Îi era teamă că va fi luat la armată. Împrumută bani și plecă la București să-și încerce norocul în Capitală. Aici n-avea decît un singur cunoscut: un student la Medicină cu multe relații. Acesta îl bătu pe umăr și-l asigură că „o să-i rezolve situația“. Trei

zile însă n-au mai vorbit despre asta. Au colindat toate restaurantele din Capitală, l-au ascultat pe Aldo Solini la „Șapte păcate“, pe Maria Tănase la „Arizona“, au băut coniac în Gara de Nord și bere la Pantelimon, pînă cînd Mircea și-a ispășit banii. Iar atunci cînd au cheltuit și banii de tren și n-au mai avut cu ce să se distreze, prietenul l-a sfătuit să se înscrie la Teologie.

— Ești nebun? Eu să mă fac popă?

— N-am spus asta. Faci cum vrei. Dar ideea nu e rea. În orice caz, scapi de armată. Eu am un cunoscut acolo care ar putea să te ajute.

Mircea refuză, bineînțeles. Porni fără țintă prin oraș, se abătu de cîteva ori pe la Gara de Nord, cu speranța că va întîlni vreun cunoscut de la care ar putea să ceară cu împrumut bani pentru biletul de tren. Nu se întîlni însă cu nici un arădean. Deznădăjduit, bătu iar la ușa prietenului:

— La cine să mă prezint la Teologie?

Prietenul formă un număr de telefon și discută vreo jumătate de oră cu cineva, apoi puse victorios receptorul în furcă.

— Ai avut noroc. Mai sînt cîteva locuri. Te duci mîine dimineață și te prezinți la vicarul Teofil Costea.

Încă în scara aceea formulară textul cererii, iar a doua zi Mircea se prezentă la examen. Se descurcă cu iscusință la cele două materii obligatorii: istoria și limba romînă.

După examen, un protopop bătrîn, cu barbă și mustață albe, îl mîngîie pe față:

— De cîntat știi să cînți?

— Bisericește nu prea, sfinția ta.

— Ei, totuși....

Mircea încercă în zadar să-și aducă aminte textul unei colinde învățate în copilărie, pe care în ultima vreme o cînta la petreceri cu text schimbat.

— Știu numai cîntece de astea la modă, prea sfinția ta.

— Cîntă orice.

— „Ecaterina“? întrebă Mircea și plecă ochii.

Protopopul clătină nemulțumit din cap:

— Nici cîntece populare nu știi.

— Ba da, cum să nu știu, se înflăcăra Mircea. „Pe Mureș și pe Tîrnave“, și mai știu și altele.

În cele din urmă cîntă „A ruginit frunza din vii“ atît de frumos, încît protopopul se înduioșă și-i dădură lacrimile. Emoționat, îl mîngîie din nou pe obraz. A doua zi, Mircea își văzu numele trecut printre cei admiși cu bursă.

Unii dintre colegii de an, fii de chiaburi, veniseră la Teologie ca să scape de armată. Aceștia, după stingere, în dormitorul comun, după ce se convingeau că nu-i aude nimeni, discutau despre întoarcerea apropiată a lui Horia Sima și descălecarea pe care, asemenea lui Dragoș Vodă, urmau s-o facă Gafencu și toți ceilalți „patrioți“, plecați în străinătate. Ceilalți elevi, evlavioși peste măsură, care au venit din convingere, se credeau de pe acum apostoli ai ortodoxismului. Stăteau toată ziua în biserică, iar seara, în dormitor, aprindeau lumînări de ceară și buchiseau sfînta scriptură. Unii dintre ei cunoșteau psalmurile de pe rost, apocalipsa, și erau atît de smeriți, încît în fața lor Mircea se simțea prost. La început nu îndrăznea să-i jignească, spunîndu-le să-l lase în pace cînd îl chemau să

se roage. Ingenunchia și el pe lespezile de marmoră din incinta capelei și, cu mâinile împreunate, se gîdea că numai la cinci sute de metri depărtare, pe Calea Victoriei, tineri de vîrsta lui se plimbă sub luminile colorate ale neodelor. Uneori, o tristețe care îi producea aproape dureri fizice, îl făcea să se roage cu adevărat. Seara, cînd zgomotele cădelnițelor se stingeau și nu se mai simțea nici mirosul pișcător al tîmîiei, asculta claxoanele mașinilor și încerca să le ghicească marca: „Ford de trei tone, tip 38... Țsta-i Renault, autobus“... Motoare cum aveau astea nu se mai fabricau de cel puțin 15 ani. Știa că au fost aduse în țară după epurarea lor de pe piața occidentalului. Ștînd în pat, de multe ori uita de parohie, se vedea desfășcînd motoarele unei mașini complicate. Atunci, noaptea, colegii lui îl auzeau vorbind de bujii, de cilindri, de pistoane.

Într-o seară, în closet, auzise vorbind de Codreanu. Trase cu urechea, apoi se rușină. Îi era rușine că nu avea curajul să dea buzna peste ei și să le ardă cîte un pumn pe merit.

În aceeași seară auzi continuarea discuției și în dormitor.

— Da' mai tăceți odată, bată-vă Dumnezeu!... Zău dacă voi nu sînteți nebuni! Ar trebui să fiți fericiți că aveți învățămînt și cămin gratuit. Dacă o să se afle ce se petrece aici, atunci...

— Dacă taci n-o să afle nimeni...

— Dar eu n-am să tac.

— Tu nu ești român?...

— Tocmai pentru că sînt român. De ce ați venit aici, să vă faceți popi, sau să faceți politică?....

— Noi va trebui să luminăm poporul...

— Voi? și fără să vrea, Mircea izbucni în rîs.

— Da, da, noi, sări vecinul de pat, tot un arădean, un băiat mai în vîrstă, înalt, scheletic, cu un neg mare pe bărbie. Mircea îl cunoștea încă de acasă, de la o serbare cîmpenească. — Tu de ce ai venit aici? Ca să îmbraci anterior și să colinzi țara, să lămurești drept-credincioșii de binefacerea regimului? Ha? Tîmpitule! Se întoarse spre ceilalți seminariști: — Uitați-vă la el. Și-i ardelean de-al meu... Spune sincer, de ce ai venit aici? Vrei să te faci popă?...

— Nu, îi răspunse Mircea cu un calm prefăcut. Am venit să nu stau haimana pe străzi. La anul am să mă înscriu la mecanică...

— Adică ești comunist?...

— Nu sînt comunist... Dar vreau să construiesc mașini.

— Pentru comuniști... Mai bine te-ai gîndi că ești român.

— Sînt mai român dacă construiesc mașini...

Se treziră toți din dormitor. Unii începură să se roage cu voce tare cerînd domnului să-i împace pe cei doi adversari, alții își împreunară numai mâinile într-o rugăciune mută. Din stradă se auzi un claxon prelung, înăbușit. „Skoda“, constată Mircea în gînd și, negăsind altceva mai bun de făcut, se culcă și-și trase pătura peste cap.

A doua zi hotărî să vorbească cu preasfințitul, pe urmă renunță: își aduse aminte că a mai vorbit odată cu el și prea sfințitul a clătinat numai din cap, mîngîindu-l pe creștet. „De, fiule, datoria noastră e să arătăm rătăciților calea cea adevărată. Dacă mai vezi inscripții în privată, șterge-le. Se vor plictisi seminariștii și nu vor mai scrie. Săracii! Nu știu ce fac, sînt copii. Roagă-te pentru ei“.

De atunci căuta să adoarmă cît mai devreme, fără să reușească însă. Gîndurile îi zburau aiurea, acasă, la Facultatea de mecanică. Se visa îmbrăcat în halat alb, inginer într-o uzină curată ca o farmacie.

Dar mai rele decît serile petrecute la cămin erau slujbele la care era obligat să participe de trei ori pe zi. Dimineața, la prînz și seara. Învățase pe de rost douăzeci de rugăciuni, vreo zece psalmi și o sumedenie de alte cîntece bisericești.

Într-o duminică după masă, cînd nu mai putu răbda, se duse din nou la prietenul care îl sfătuisese să se înscrie la Teologie. De astă dată acesta îl povățui să facă cereri patetice la Facultatea de mecanică și la Ministerul Învățămîntului, prin care să arate că nu vrea să devină popă, ci vrea să se facă inginer, să poată participa la opera de reconstrucție a țării.

Așa cum prevăzuse prietenul lui Mircea, din îndemnul organizației de U.T.M., decanatul Facultății de mecanică aprecie ca pozitivă dorința seminaristului care voia să se facă constructor și-i aprobă cererea de transferare. Mircea reuși la examen, deși trebuise să facă eforturi ca să-și ajungă colegii. Datorită participării lui la toate acțiunile U.T.M.-ului — muncă culturală și cercurile de învățămînt — fusese primit ca membru în U.T.M. E drept, cîtiva colegi s-au împotrivit primirii unui fiu de speculant, deși el dovedise că n-a avut nici o legătură cu tatăl său. Dar meritele lui în facultate au tras mai mult în talgerul cumpenei acelora care îl susțineau.

Anul următor ceruse, pe motiv de greutate familială, să fie transferat la Arad. Aici toate au mers de minune, pînă în primăvara aceasta, cînd i s-a tăiat bursa, iar organizația de bază U.T.M. l-a anunțat că va fi revigorificat.

Dar Mircea nu-și făcuse grije prea mare din astea. Umbla cu capul în nori, în gînd amesteca diferite materiale căutînd un nou oțel mai dur decît cel suedez, mai rezistent decît cel fabricat la Solingen și la fel de flexibil ca cel din Toledo. Pe străzi, dacă se împiedica de pavajul stricat, luni întregi se frămînta cu născocirea unei mașini combinate care să pietruiască, să netezească și să asfalteze automat. La malul Mureșului își căutase un loc pentru arcuirea unui pod cu trotuare rulante, iar în maculatorul lui de notițe erau schițate fel de fel de mașini monștri, a căror întrebuintare nici el nu o știa precis. Numai serile, cînd stătea acasă, dacă se întîmpla ca mătușa Anghelina să fie ocupată cu ascultarea „Vocii Americii“, simțea cum un nod i se urca în gîtlej. Strîngea pumnii pînă ce unghiile îi crăpau pielea. Își blestema prietenii, facultatea, părinții. Se deștepta dintr-o dată într-o lume pe care în parte o cunoscuse și la căminul Facultății de teologie.

— Închide odată aparatul, mătușico...

— Ce-i cu tine, Mircea? Și în casă trebuie să mă feresc de spioni?...

— De ce spioni trebuie să te ferești? Dimpotrivă, văd că stai toată noaptea să ascuți vocea lor.

— Mircea dragă...

— Închide aparatul, că trebuie să învăț.

Dar nici la facultate n-a scăpat de oamenii goi, fără preocupări, care n-aveau nici în clin nici în mîncă cu mecanica. Unii dintre ei îi căutau prietenia, erau mieroși, spuneau fraze cu două înțelesuri, punîndu-l parcă la încercare. Cea mai mare deziluzie a avut-o cu asistentul Stoleriu de la Tehnologia metalelor, pe care îl știa membru de partid, cinstit, cu o bună pregătire în specialitatea lui. Acesta, în ziua cînd aflase că părinții lui Mircea sînt plecați în străinătate și au o situație admirabilă, se apropiase de el cu o simpatie exagerată, înjurînd comitetul de partid și pe incultii din facultate, care nu apreciază elementele de valoare, cum ar fi el și Mircea, de exemplu. Mircea îl privi uimit. Asistentul începu să rîdă și-l bătu pe umăr.

— Ehei, multe nu știi tu încă...

— Nu înțeleg, tovarășe asistent.

— La început nici eu nu înțelegeam. Dar nu asta e important. E important să fim uniți, poate că într-o zi va fi mare nevoie de noi.

— Sigur că da. De ingineri e mare nevoie. Atît de multe lucruri sînt de construit!

— Îmi place că ți-ai învățat bine lecția. Și încep să rîdă. Uită-te în jur, nu vezi decît mîrlani.

— Cînd vor ieși din facultate, nu vor mai fi mîrlani.

— Noi, din păcate, tovarășe Rotaru, ne-am născut cu două mii de kilometri mai la răsărit decît ar fi trebuit. În Balcani. Balcanul n-a dat încă nici un om mare, și în special nu în inginerie. Ce vrei să te faci? Inginer de cuie? De la germani ai fi putut învăța, dar unde sînt ei acum? Singura noastră speranță e drumul care trece prin Paris. Știi unde? Apoi adăugă misterios: — Peste mări și țări...

Mircea, zăpăcit de noua față a lui Stoleriu, se frămîntă două nopți la rînd, ca după cea de a treia să-și ia inima în dinți și să se ducă la șeful catedrei:

— Tovarășe profesor, aș vrea să vă spun unele lucruri despre asistentul Stoleriu. Eu pînă acum l-am crezut, nu știu cum să vă spun, atașat...

— Cum?

— Nouă, adică regimului, se fîstîci Mircea, și dintr-o dată îi păru rău că începuse această discuție. Dar nu mai putea să dea îndărăt. — N-am vrut să ridic problema lui la U.T.M. sau la Comitetul de partid, că ar fi păcat de el. Am învățat mult de la dînsul în cursul seminariilor... Dar, vedeți, el... cum să vă spun... nu prea e convins, și asta... Poate îl cunoașteți și dumneavoastră, l-ați putea ajuta...

— Aha, înțeleg, tu ești un fel de spion și crezi că atitudinea tovarășului Stoleriu nu este chiar așa cum trebuie să fie.

Mircea păli, se răsuci în călcîie și-și văzu de treabă.

La următoarele colocvii la Tehnologia metalelor primi un „insuficient“.

Cu un an în urmă ar fi plîns pentru acest „insuficient“, dar acum îl durea mai rău faptul că și profesorul, și asistentul Stoleriu, erau socotiți în continuare oameni cinstiți, deși nu erau decît niște fățarnici. O vreme s-a gîndit să se ducă totuși la organizația de partid — asta mai ales după primirea „insuficientului“ — dar pe urmă s-a răzgîndit. De ce? „În fond pe mine mă consideră dușman — își spuse — și chiar dacă asistentul va fi demascată, eu nu voi avea altceva de făcut decît să împărtășesc soarta lui“.

N-a trecut multă vreme și a început să se zvonească despre el că e un element dubios, cu gînduri ascunse, care luptă să primească calificativul de bun inginer mecanic doar pentru ca să-i fie deschisă poarta unei mari fabrici din țară... Și chiar dacă în față nu i se spuneau acestea, Mircea Rotaru le înțelegea din priviri. Atunci adoptă o nouă atitudine. În clasă lua cuvîntul rar, doar cînd era întrebă.

La scrisorile venite din Viena nu răspundea: ce-ar fi putut să le scrie? Doar rar, de Paști ori de Crăciun, îndemnat de mătușa Anghelina, adăuga o frază, două, în josul paginilor ei: „sînt bine. Peste doi ani voi ieși inginer“.

Trăia clipe cînd fel de fel de gînduri i se îngîmădeau în minte. Începu să țină un jurnal de zi, dar numai după două săptămîni, cînd citi ceea ce scrisese în el, îl aruncă. Totuși avea nevoie de ceva, de un colț frumos în lumea asta unde să se poată mișca, să poată vorbi, să poată trăi el, omul, Mircea Rotaru. Găsi colțul fără prea multă caznă. Era cenaclul literar. Aici, unde nu-l cunoștea nimeni, vorbea înflăcărat despre poezii, despre rimă, despre realism. Ca să-și justifice participarea, scrisese și el cîteva povestiri. Cei din conducerea cenaclului le citiră și vorbiră frumos despre posibilită-

țile lui. Mircea se rușină, dar oricum, aceste cuvinte frumoase adresate lui, primele după atîta timp, îl umplură de o bucurie copilărească. Tot aici o cunoscuse și pe Mara Cuc. Avea ochii mari, cenușii, cu luciri galbui. Și ridea mereu arătîndu-și dinții mici, strălucitori. La început, Mircea o conducea pînă acasă. Apoi începură să se întâlnească și în parc ori la cinema. De la discuțiile asupra lui Eminescu au ajuns la primele îmbrățișări, la planuri tănuite de viitor. În nopțile acelea, Mircea se visa inginer, ca Isaia Ardeleanu care locuia în aceeași casă cu el. Ei nu i-a spus nimic despre aceste visuri, tot așa cum pînă l-a cunoscut pe Pavel, fratele ei, nu i-a spus nimic despre tatăl lui. Pavel părea un băiat morocănos, n-avea nimic din gingășia Marei. Nu lua parte la discuțiile lor, de parcă nici n-ar fi fost de față. Doar din cînd în cînd spunea două vorbe, și acelea numai despre fabrica de clopote unde lucra. Parcă toate amintirile, toată viața de pînă atuncea i-ar fi fost închisă între zidurile de cărămidă roșie ale turnătoriei „Ianto“, între mașinile negre, uleoase, deasupra cărora înota, zăngănind, macaraua, amenințătoare, cu ghiarele ei albe, lucioase, de oțel. Odată, între două vorbe, Pavel l-a întrebat brusc, fără nici o introducere:

— Ce activitate duci pe linie politică?

Mircea a tăcut o clipă, apoi a continuat să-i vorbească despre ultima poezie citită la cenaclu. Dar Pavel, încăpățînat, i-a repetat întrebarea:

— Ce activitate duci pe linie politică?...

— Nici o activitate, s-ar putea să fiu dat afară din U.T.M.

Pavel nici n-a clipit, l-a lăsat să-și continue povestirea. În ziua aceea, au vorbit ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Dar de atunci, Pavel n-a mai venit s-o însoțească pe Mara la cenaclu. Mircea se așteptase încă de la început ca într-o zi să se sfîrșească clipele frumoase petrecute la cenaclu, iar de cînd Mara se schimbase, acest gînd îl frămînta și mai mult. Ultima dată încercase să-i vorbească, să-i arate că niciodată nu făcuse vreun rău, dar Mara nu era atentă. De atunci a înțeles că trebuie să se mulțumească cu atît: s-o vadă o dată pe săptămînă, sîmbăta, cînd se țineau ședințele cenaclului. Restul zilelor și-l petrecea acasă, căutînd în fel și chip să nu-și întâlnească mătușa, momîie îmbălsămată din alte vremuri. De cîtva timp, de cînd Mircea se „stricase“ și devenise derbedeu ca ceilalți tineri din cartier, mătușa Anghelina se ținea scai de capul lui. Ca să poată învăța în liniște, să nu-i mai audă sfaturile date cu atîta dărnicie, Mircea se întorcea acasă noaptea tîrziu. În toată hardughia aceea bătrînească unde locuia, el nu cunoștea pe nimeni, nu saluta pe nimeni. Doar Iulia, femeia de serviciu a inginerului Isaia Ardeleanu, se pleca respectuoasă de cîte ori îl întâlnea.

Cu inginerul Ardeleanu — după părerea lui singurul om care l-ar fi putut înțelege — Mircea se întâlnea foarte rar. Inginerul Ardeleanu era ocupat mai tot timpul, și chiar duminicile, cînd stătea singur acasă, nu prea se arăta bucuros de oaspeți. Cînd fusese ultima oară la el, cu vreo două luni în urmă, să-i ceară un sfat pentru o lucrare de examen, îl găsisese aplecat asupra unor planuri schițate pe hîrtie de calc.

— Ce vrei să faci pentru examen? Un strung cu schimbător automat? Asta vi s-a cerut la școală?

— Nu, domnule, inginer. La asta m-am gîndit eu. Ni s-a dat subiectul la alegere.

Două ore întregi i-a pus întrebări inginerul, apoi a scos din sertare niște desene și i-a ținut o conferință despre schimbătoarele automate care se fabricau în Germania, Franța și Belgia, despre lipsurile acestora în producție și foloasele lor. Mircea a rămas mut în fața cunoștințelor lui Ardeleanu. Știa că este inginer-șef la fabrica de vagoane, dar n-ar fi crezut niciodată că con-

strucția de mașini îl pasionează chiar într-atîta. La despărțire, inginerul i-a mărturisit că și el își începuse cariera cu o lucrare de sfîrșit de an, lucrare pe care a perfecționat-o ani de zile după aceea, dar... — și aici a dat cu tristețe din mîini. Pe urmă, cu toate insistențele lui Mircea, Ardeleanu n-a mai scos nici umbră de cuvînt. Părea obosit și copleșit de o plictiseală ciudată. De atunci nu l-a mai primit. Iar din cele povestite de Iulia, servitoarea inginerului, Mircea deduse că Ardeleanu nu-i întreg la minte.

3

— Tovarășul Mircea Rotaru va citi povestirea sa intitulată „Strada Semaforului“.

Mircea își despături foile de caiet și începuse să citească rar, fără înținare:

„Strada Semaforului avea un singur rînd de case. Pe partea cealaltă, dincolo de pavajul de cărămizi, deși se făcuse parcelarea, nu s-a ridicat nici o clădire. Terenurile virane, împrejmuite de garduri de sîrmă, se întindeau pînă în imaș, unde bălăriile — golomoaze și leuștean sălbatic — creșteau în voie, neatinse de oțelul albastru al coaselor. Pămînturile toate, pînă în apropierea fabricii de acizi, erau ale domnului Singer. El le cumpărase pe preț de nimic de la un grof bătrîn, epileptic, care și iarna, și vara, umbla cu o cușmă de oaie, cu gîndul să-și apere căpățîna în caz dacă criza l-ar fi apucat pe un drum pietruit. În ultima vreme, de cînd s-au oprit lucrările la linia ferată ce trecea chiar la capătul de sus al străzii Semaforului, venea tot mai rar să admire bălăriile, pămîntul. Cînd venea, își înfigea bastonul de bambus în țărîină, apoi pipăia glodul mustos de pe vîrfurile bățului.

— Pămînt bun! spunea, și copiii care se adunau în jurul lui rîdeau, că vorbește de unul singur.

Groful se născuse cu șase degete la mîna stîngă și copiii de pe strada Semaforului știau acest lucru. De aceea umblau în haită după el cu speranța că odată și odată, tot o să-și scoată mîna cu pricina din buzunar. Dar bătrînul se obișnuise într-atîta să se folosească de o singură mîină, încît chiar lui i se părea — și afirma acest lucru — că stînga nu e numai de prisos, ci e și o povară. Vara umbla în sandale de gumă, fără ciorapi. Cînd își isprăvea sondarea glodului, se ducea la malul Begheului și-și scălda picioarele pline de bățături. Dacă era bine dispus, ținea predici celor adunați în jur. Filozofa. Unii spuneau că ar fi făcut școli înalte chiar în America.

— Vedeți, își arăta degetele picioarelor. Am unghii. Imi sînt de prisos. Aș fi curios să aflu care a fost ultimul meu strămoș care s-a folosit de ele...

Cînd ajungea aici, cineva trebuia să-l întrebe:

— La ce să le fi folosit?

Groful îl măsura din priviri pe vorbitor, a dispreț și continua:

— La curățatul nucilor de cocos. Atunci erau folositoare încă. Dar acum? Imi aduc numai pagubă. Imi rup ciorapii. Atît băieți. Da. Oare cum s-o fi numit ultimul meu strămoș care s-a folosit de unghii?

Se întîmpla ca cineva să spună un nume banal: Gheorghe, sau Ion, și atunci groful, supărat de incultura celor din strada Semaforului, devenea războinic: lovea în stînga și în dreapta cu bastonul de bambus, spre hazul copiilor care îl bombardau cu pietre și cu nămol. Cu Singer nu stătea de vorbă. Il făcea jidan, escroc și-l înjura pe o limbă necunoscută celor din strada Semaforului.

Domnul Singer era neamț din Sighișoara și se îndeletnicea cu tot felul

de afaceri: cumpăra și vindea case, dădea sume mici cu împrumut, era reprezentat la patru sau cinci firme străine și finanța birturile din cartier. Era un om înalt, chel, și asuda de parcă ar fi fost înhămat la plug sau ar fi cărat piatră. Purta pantofi cu talpă de azbest, pantaloni bufanți și cămașă milaneză de culoare închisă. Cravată nu purta niciodată, îi era teamă să nu se înăbușe. Fața roșie, totdeauna rasă proaspăt, îi lucea și mirosea de la cinci pași depărtare a odicolon de trandafir. Cele câteva fire de păr de culoarea nisipului, ce-i creșteau la ceafă, erau meșteșugit netezite cu peria deasă și aduse în față, să acopere chelia deasupra frunții. O cicatrice dreaptă, parcă trasă cu liniarul, îi împodobeă bărbia. Când vorbea sau stătea în fața cuiva, domnul Singer ascundea cu palma urma briceagului țărănesc. În urmă cu doi ani nu-l cunoștea încă nimeni din cartier. Apăruse odată cu începerea lucrărilor la linia ferată. Stătuse de vorbă cu câțiva ingineri, apoi, în urma discuțiilor, a început tratativele de cumpărare a pământurilor. Prevăzuse mare câștig. Se zvonea că prin apropiere se va înființa și o haltă de cale ferată, așa că domnul Singer n-a stat mult pe gânduri. A cumpărat toate terenurile virane, le-a împrejmuit cu sîrmă ghimpată și a început să ridice prima casă. Pe vremea aceea, s-a măsurat întinderea străzii celei noi chiar în dreptul Semaforului. Strada primise și un alt nume: „Protopop Gîlmeanu“, dar nimeni n-o numea așa. Muncitorii de la terasament îi spuneau „Semaforului“ și așa a rămas.

N-a trecut decît un an de la cumpărarea pământurilor și prima casă în formă de cazarmă, cu două etaje, era gata. Locuințele au fost închiriate de muncitori. Erau bucuroși și ei, și domnul Singer. Spre ghinionul lui, o comisie de anchetă sosită din București a oprit lucrările. Li s-a părut lor că se furase prea mult, fără procentul care li s-ar fi convenit după o lege nescrisă, astfel că au găsit solul nisipos, nerezistent și au încheiat pe loc zece procese verbale, unul după altul. Ministerul în cauză și-a însușit rapoartele comisiei și a suspendat oficial lucrările. Muncitorii au rămas fără lucru, de pe o zi pe alta. La început, cei care nu mai primiseră ultimele salarii, au început să desfacă traversele, încît numai după o singură lună, cele două șine ruginite au rămas desculțe pe prundiș. Viața din cartier și-a reluat cursul ca mai înainte : oamenii și-au căutat slujbe în altă parte, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Numai singură strada Semaforului creștea: ca din pămînt au răsărit cocioabe, din piatră, din lemn, din tablă. Domnul Singer umbla încruntat de supărare, uita să-și ascundă cicatricea de pe bărbie, apoi s-a liniștit și el. A început alte afaceri și s-a înstrăinat tot mai mult de strada Semaforului. Numai o dată pe lună venea regulat. La întîii. Venea să-și încaseze chiriile, apoi dispărea pentru încă o lună. Era socotit un fel de calendar ambulant.

Se întîmpla ca unii, cînd îl vedeau pe strada Semaforului, să-și pocnească palmele a mirare:

— Uite, domnule, iar a trecut o lună.

Domnul Singer era la fel de punctual ca și mașinile de reclamă ale fabricii „Schmoll“ sau „Franck“ de la Brașov, care în fiecare an, în primele zile ale lui ianuarie, veneau și împărțeau calendare de perete, trase la ofset.

În anul cînd ne-am mutat noi în strada Semaforului, mașina cu inscripția „Schmoll“ ne dăruise un calendar de culoare albastră pe frontispiciul căruia erau desenate cifrele 1, 9, 3, 4...

Primi mei prieteni au fost copiii lui Jurj, tinichigiul. Despre acest tinichigiu se spunea că el ar fi construit semaforul de la capătul străzii. Noi eram foarte mîndri de el. Il priveam cu admirație cum pleacă în zori cu lădița de tinichea în spate. Mergea la lucru. Noi ne închipuiam că înalță alte

semafore. Pe urmă, într-o zi, nu l-am mai văzut pe tinichigiu. Am aflat de la tata că e șomer. Nu cunoșteam rostul acestui cuvânt, dar mi se părea foarte frumos. Șomer! Din când în când, Jurj venea pe la noi să se sfătuiască cu tata, care era împiecat la C.F.R. și era socotit om deștept, mai ales că uneori știa dacă este sau nu de lucru la gara triaj.

La primul întâi, când a venit Singer să ceară chiria de la tinichigiu, acesta nu i-a putut plăti. Neavînd încotro, Singer a așteptat încă o lună. Dar Jurj n-a avut bani nici a doua lună. Atunci Singer a chemat poliția și tinichigiul a fost evacuat în stradă. N-a avut cine știe ce lucruri: un dulap vopsit cu lac alb, un pat de fier și unul de lemn în care dormeau cei patru copii ai lui. O masă din lemn de brad și două scaune fără spătare. Lucrurile lui mici, vasele, nu le-am putut inventaria: erau legate într-o pătură, dar cred că au fost puține dacă au încăput într-o singură legătură“...

— Asta e tot, încheie Mircea, ridicîndu-și ochii de pe foile de caiet.

— Aici se termină povestirea? întrebă mirat cineva.

— Nu, mai lipsesc două pagini, dar n-am avut timp să le transcriu.

În timp ce vorbea întâlnește privirile Marei. Vru să spună ceva, dar nu găsi nimic potrivit. Se așază.

— Eu cred, spuse responsabilul cenei, să nu ne pronunțăm asupra povestirii lui Rotaru. O să ne citească continuarea săptămîna viitoare. Cineva recită două poezii, apoi urmară discuțiile, dar Mircea nu mai ceru cuvîntul. Se uita numai la Mara și aștepta să se termine ședința.

Cînd, în sfîrșit, se văzu în stradă, alături de ea, răsuflă ușurat.

— Am făcut o gafă, nu-i așa?

— De ce?

— Pentru că am citit „Strada Semaforului“.

— Nu, dimpotrivă, știi, mi-a plăcut foarte mult. Numai că ar fi trebuit s-o aduci în întregime. Oamenii te cred neserios.

— Ți-am mai spus, sînt de acord cu ei.

Se opriră sub un felinar. Dîra de lumină se revărsa rece, poleindu-i. Dinspre colț se auzea zdrăgănitul unei birje și tropăitul ritmic al copitelor calului. Involuntar, Mara privi într-acolo. În ceața luminoasă, profilul i se proiecta deslușit pe perdeaua de raze. Mircea o privi lacom, înghiți în sec și spuse încet, mai mult sie-și decît Marei:

— Să mergem.

Porniră unul lîngă altul, nefiresc de aproape, tîrîndu-și pașii. Birja ajunsese în dreptul lor. O clipă, zgomotul păru asurzitor, apoi se stînsese și de-a lungul străzii nu se mai auzeau decît înfundat, pașii lor.

— Și ce s-a întîmplat cu Jurj? întrebă pe neașteptate Mara.

— Cu Jurj? A fost evacuat. Era octombrie și era frig. Iar nevastă-sa bolnavă. Cineva i-a sfătuit să-și ducă copiii la azil. I-a luat pe toți patru și a plecat. Numai că la azil i s-a spus că nu sînt locuri. Nu știu care a fost discuția, asta va trebui s-o inventez.

— E o poveste adevărată, ce-mi spui

— Da. Omul a venit acasă. La ce s-o fi gîndit pe drum, nu știu. Știu doar atît că i s-a spus că la azil nu sînt primiți decît copiii orfani. A intrat în curtea casei lui Singer. Nevastă-sa stătea în pat, roșie de febră. Tinichigiul i-a pus palmele pe frunte. Ardea. A lăsat să-i alunece palmele, spre obraji, spre gîtul femeii. N-a trebuit să strîngă mult. Ea nu și-a deschis ochii decît o singură dată, probabil a mirare. Eu cred că din ochi a încuviințat totul. Pe urmă, Jurj a cotrobăit în cutioara lui de tinichea, a scos o daltă și și-a tăiat vinele. A vrut să aibă copii orfani.

— E groaznic, Mircea!

— Da, e groaznic. Știi, Mara, pe vremea aceea, în strada Semaforului nu treceau niciodată mașinile, numai acelea de reclamă, despre care ți-am mai vorbit. În ziua când s-au petrecut cele ce-ți povestesc, au venit trei deodată. Una de la morgă, una de la spital și una de la azil. Toată strada Semaforului s-a strîns în curtea lui Singer.

— Și ce s-a întîmplat cu el?

— Cu Jurj? N-a murit. A fost salvat și după ce s-a însănătoșit, i s-a intentat un proces. A fost condamnat la 25 de ani muncă silnică.

— Și cu copiii lui?

— Nu știu. Povestea se sfîrșește aici.

— Ce bine că nu se mai pot întîmpla asemenea lucruri!

— Tu politizezi, Mara.

— Da. Tata mi-a spus că totul e legat de politică. Totul.

— Și dacă te sărut și aia-i politică?

— Da.

Mircea o strînse de mînă.

Sîmbăta viitoare, Rotaru se prezentă la cenaclu fără continuarea povestirii. Se scuză lamentabil și se așeză într-un colț îndepărtat al încăperii. Numai cu o oră înainte avusese o ceartă cu mătușă-sa, din care pricină era încă supărat foc. Nu ceru cuvîntul la discuții. Ascultă plictisit lectura unui fragment de roman despre gospodăriile colective. Ii era ciudă că trebuie să-și piardă timpul cu asemenea lucruri numai pentru plăcerea de a o vedea pe Mara. Ea stătea în rîndul întîii, cu privirile ațintite spre autor, un ziarist tînăr, cu coșuri pe față. Rar, la sfîrșitul capitolelor, își nota cîte ceva într-un carnețel. O vreme, Mircea își plimbă privirile peste capetele celor din sală, apoi, neștiind cu ce să-și omoare timpul, scoase o foaie de hîrtie din buzunar și începu să deseneze corsari feroși, cu nas încovoiat și cu cîte un ochi lipsă. Pe urmă, plictisindu-se, începu să scrie un poem supraréalist despre încarnarea tăcerii transparente, despre un coș de hîrtie însuflețit, ca simbol al modestiei. „Marei, desigur, n-o să-i placă“. Incepu să scrie din nou: „Poem pentru mine și pentru Mara“.

„Neîngăduite seri. Mă poartă pașii
Spre-acest cenaclu literar,
Știu, mă vor compătimi urmașii
C-am pierdut vremea în zadar...”

Lui Mara Cuc și Mircea X,
Trompetele cînd vor suna
În fața unui crucifix,
Trala-la-la, Trala-la-la...”

Tăie cele două strofe. Nu, azi, hotărît, nu avea inspirație. Autorul citea cu glas patetic: „Dincolo de ulița mare, acolo unde se înșiruiau casele înalte, cu acoperișuri de tinichea, o lună obosită, darnică, își trimitea razele argintii spre pămînt. În această tăcere profundă nu se auzeau decît pașii tip-tili ai omului din umbră. Chiaburul îl văzu pe Darie. Ridică barda...”

Mircea începu din nou să scrie:

„Și pe bolta obosită
O lună palidă trecea,
Și-ale sale raze blînde
Spre pămînt le trimetea.

Și-n această grea tăcere,
Un chiabur la arie,
Vru să dea cu toporașu-n
Activistul Darie..."

După concluzii, Mircea se repezi la cuier, își luă paltonul și se postă în ușă în așteptarea Marei. Ea, spre necazul lui Mircea, se angajase într-o discuție contradictorie cu autorul.

— De ce spui că nu e tipic? se înflăcăără ziaristul, gesticulînd larg. Apoi, spre a-și argumenta părerile, căută cu înfrigurare printre sutele de foi ale romanului. Nu-ți aduci aminte de scena finală?... Stai, trebuie s-o găsească, e în capitolul zece...

Mircea căută privirile Marei și-i făcu un gest discret să se grăbească.

În stradă, Mara vru să vorbească despre roman, dar Mircea dădu plictisit din mâini:

— Lasă-l dracului. Crezi că Domișan e în stare să scrie un roman?

— De ce să nu fie în stare?

— Pentru că e prost. Prost de dă în gropi. Imi venea să mă duc la el să-i dau doi pumni. Se întâlnește Darie cu Frusina și tac, pac, discută două pagini despre colectivă, cînd abia cu o oră înainte Darie se topea de dorul Frusinei! E fals!

— Despre ce să fi discutat?

— Despre dragoste.

Mara își încetini mersul:

— Să-i fi spus că are ochi frumoși?

— Da, sări Mircea. Să-i fi spus că are ochi frumoși — și privi furiș spre Mara. Ea pășea liniștită, ca și cum nu l-ar fi auzit. — Închipuie-ți, continuă Mircea după o pauză, că mergi cu un băiat pe care îl iubești și acesta îți vorbește...

— Despre construcția romanelor, îl întrerupse Mara.

— Da, adică...

Se opri locului.

— Bine, să vorbim despre altceva, spuse după un răstimp Mircea, fără să știe despre ce altceva ar putea discuta cu ea în acel moment.

O clipă îi trecu prin minte că cel mai bun lucru de făcut ar fi s-o strîngă în brațe și s-o sărute, dar i se păru caraghios s-o prindă de umeri în mijlocul străzii. Pășii mai departe, îngîndurat. Doamne, doamne, ce ar trebui să spună acum? Un lucru grozav de mare, ca să nu se mai simtă atît de ridicol. Poate ar fi fost mai bine să n-o fi așteptat astăzi. Dar astăzi nu se putea. N-ar fi avut tăria să rabde pînă sîmbăta viitoare. Mara era singura ființă căreia îi putea vorbi deschis, căreia îi putea povesti despre viitor, de visele lui, fără să se simtă jenat. Mara aproba totul, totul i se părea firesc la el, încît Mircea, vorbindu-i, se și vedea inginer, aplecat asupra planșelor de desen, pe care linii întortochiate, trase cu tuș, țeseau ca un păianjen harnic mașina viitorului. Mara nu numai că nu îl contrazicea, dar îi completa chiar cîte o viziune nedesăvîrșită. Poate de aceea nu i-a putut spune niciodată deschis „te iubesc“, deși pe ocolite i-a spus-o de mii de ori. Cînd se sărutau, Mara își trecea brațele moi, albe, pe după gîtul lui Mircea, îl strîngea, apoi, cînd se desprindea din strînsoare, întreba cu o nevinovăție naivă:

— Ce-ai făcut, tovarășe inginer?

Ce-ar fi putut să-i răspundă? În general era greu să răspunzi întrebărilor puse de Mara.

— La ce te gîndești? întrebă deodată Mara.

— La nimic, răspunse mecanic Mircea. Vii la bal, la Ateneu? Am auzit că...

— Ce-ai auzit?

— Că e un bal bun. Dat de studenții de la Veterinară.

— Nu. M-a chemat și Pavel la „Ianto“... M-a chemat și săptămîna trecută și nu m-am dus. Tu știi că nu-mi place să țopăi. Ce să fac acolo?

Mircea nu răspunse. În față-i apărură figura lui Pavel, zburlit cum îl văzuse de prima dată cînd îl cunoscuse și, fără nici o legătură, își aduse aminte de reverificări. Ciudat, pînă acum niciodată nu-i vorbise Marei de aceste lucruri. În definitiv, la ce i-ar fi folosit? Ca Mara să-l compătimească? La dracu'. Trase aer în plămîni și zîmbi.

— De ce rîzi?

— Că toate străzile se transformă acum în fundături.

— Vrei să fii mai clar?

Se gîndi că acum ar trebui să spună ceva care s-o zguduie, cuvinte mari, să pară misterios, neînțeles. Poate atunci discuția lor ar lua o altă întorsătură, mai vie, mai potrivită pentru această seară de toamnă. Ii veni în minte o carte de al cărei titlu nu-și mai aducea aminte, în care eroul principal, un semidocht ajuns întîmplător într-un cerc de savanți, debita o serie de lucruri timpite, neînțelese de ceilalți, fapt pentru care o bună bucată de timp era socotit original, ciudat și interesant în același timp. Ce dracu' ar trebui să spună? „Viața nu-i pentru mine decît o moarte înceată“. Cam așa ceva. Da, da. Și nici n-ar fi prea departe de realitate.

— Ei?

— Am vrut să spun că sînt foarte nefericit.

— Nefericit? De ce?

— Pentru că e toamnă.

— Îți bați joc de mine?

— Nu.

— Spune-mi totuși ce-i cu tine?

— Vezi tu, Mara... Peste doi ani o să fiu inginer, peste douăzeci de ani poate inginer-șef și peste alți douăzeci de ani, dacă ajung să trăiesc atîta, o să îmbătrînesc, o să mor și o să fiu înmormîntat. Oare asta să fie tot?

Mara începu să rîdă.

— Și Napoleon, pe care nu știu de ce îl admiri atît de mult, s-a născut, a crescut, a îmbătrînit și a murit. Acum a vorbit celălalt Mircea Rotaru, acela care mă plictisește grozav.

— Poate că nu-i decît unul singur.

— Dacă ar fi unul singur...

— Atunci?

— Să nu vorbim despre asta. Mai bine mă sacrific și merg cu tine la bal.

— Ca să țopăi? făcu Mircea, ironic.

Se întoarseră și porniră spre gară. Mircea mergea tăcut, stăpînit de un simțămînt nelămurit. Mara îl luă de braț și-l întrebă:

— La ce te gîndești, tovarășe inginer?

— Mă gîndeam că uneori ești la fel cu fratele tău, Pavel.

— Din păcate nu sînt. Pavel nu-i așa cum îl crezi tu. Il judeci superficial. N-ai vorbit cu el decît o singură dată și...

— Dar discuția a fost concludentă.

— Nu-i adevărat. Atunci, seara, tu n-ai avut dreptate. Ai fi vrut să te admire că i-ai spus c-o să fii dat afară din U.T.M.? Dar tu ce poziție ai avut față de seminariștii de la Teologie? Chiar tu mi-ai povestit că-ți

venea să le dai un pumn. De ce nu-i îngădui și lui Pavel să gândească la fel cum ai gândit și tu atunci?

Mircea nu răspunse. Era supărat că Mara nu-l lăsase să-și dezvolte toate ideile despre anii care vor trece deasupra lui, fără să lase vreo urmă. Voia să ajungă cât mai devreme la „Ianto“, să audă muzică și să danseze. Ii plăcea să danseze cu Mara. Ea, deși afirma că nu-i place să „țopăie“, avea un deosebit simț al ritmului; se mișca cu atîta ușurință și îndemînare de parcă ar fi plutit. Dansînd cu ea, era imposibil să greșești un pas.

— Ce o să spună Pavel?

— Ce să spună? Nimic.

Sala de festivități a fabricii „Ianto“ era luminată și pe dinafară. Deasupra ușilor și ferestrelor atîrnau ghirlande de brad, pe care se legănau, suspendate, lozinci de hîrtie roșie.

Ca și cum ar fi fost un făcut, îl întîlniră pe Pavel chiar la intrare. Acesta se uită chiorîș spre Mircea, apoi, fără să salute, se întoarse și porni spre un grup de băieți. Mara, găsindu-și o prietenă, îl lăsă pe Mircea la ușă. Mircea se simți stingher. Un timp, ascultă hărmălaia din sală, apoi se scotoci după bani să-și scoată bilet de intrare. În clipa aceea se pomeni din nou față în față cu Pavel. Acesta îl privi cu un aer plictisit și-i spuse cu un ton incolor:

— Ar fi mai bine să nu vii la bal, domnule Rotaru. Cred că nu te vei simți bine.

Mircea roși și strînse fălcile. La asta nu se așteptase. O căută pe Mara din priviri, dar n-o găsi. Se întoarse în călcîie și porni spre ieșire.

Portarul, un om scund — lui Mircea i se păru că e șchiop — îl salută reverențios, urîndu-i noapte bună. În stradă auzi pași grăbiți în urma lui. Se întoarse, ridicînd mîinile a apărare. Era Mara. Ea vru să-l întrebă de ce a plecat dar, văzîndu-l tulburat, renunță. Il luă de braț. Mircea abia reuși să-și înghită nodul din gîtlej. În sinea lui îi mulțumea Marei pentru că nu-i pusese nici o întrebare. „Cum pot fi atît de deosebiți frate și soră? se întrebă. Parcă ar fi crescut separat, cu alte mentalități, cu alți părinți, cu alte preocupări“...

O bună bucată de timp meraseră fără țintă, tăcuți, privind la trecători. În fața unei vitrine, Mara se opri brusc și-l întrebă.

— Ești supărat pe mine?

— Nu, Mara. De ce să fiu supărat?

Era atît de plăcut să fii darnic. Luă în mîini pumnii mici ai Marei, îi mîngîie, apoi îi strînse cu putere. Mara nu spunea nimic, clipea des, ca și cum ea ar fi fost vinovată de cele întîmplate.

— Acum la ce te gîndești? întrebă ea, văzîndu-l cu fruntea încrețită.

— Mă gîndeam la discuția noastră de dinainte de bal. Apăsase pe cuvîntul „bal“, dar Mara se prefăcu a nu băga de seamă. Voiam să-ți spun că mi-e teamă de anii care trec fără să lase vreo urmă în mine. Uneori, am impresia că sînt de prisos. Anii vor trece și eu nu voi face niciodată nimic.

— Dar mașinile despre care mi-ai vorbit?

— Prostii. Mîine-poimîine mă dau afară din U.T.M., peste o săptămînă de la facultate, apoi o să fiu eliminat și din viață.

— Nu-i adevărat, spuse Mara furioasă. N-o să fii dat afară nici din U.T.M., nici de la facultate și nici din viață. Astea sînt ideile tale fixe!...

— Bine, fie și varianta a doua. Peste doi ani am să fiu inginer, peste douăzeci de ani inginer-șef, iar peste alți douăzeci...

— Știu și povestea asta. E la fel de falsă ca și prima. Ești miop, Mircea. Viața e în spatele anilor peste care tu treci cu atîta ușurință. Spui: „Peste douăzeci de ani“. Dar în acești douăzeci de ani...

— În acești douăzeci de ani am să mă scol dimineața, am să mă duc la birou, am să mă întorc acasă, din cînd în cînd poate am să mă duc la un cinematograful, am să mă culc, pentru ca a doua zi să mă duc din nou la lucru. Înțelegi? Prea e uniform totul, prea e monoton. Nu vreau să fiu mașină! Vreau să trăiesc! Ca atunci cînd va veni ziua inventarului, înainte de moarte, să pot spune: „Ei da, Mircea Rotaru, ți-ai sfîrșit drumul. Totuși a fost un drum frumos, plin de viață, plin de dragoste“. Dar mă tem de fiecare zi care trece. Înseamnă că-mi rămîne cu una mai puțin. Nu știu dacă mă înțelegi. De multe ori mă gîndesc cît sînt de fericiți cei care cred în Dumnezeu. Ei au în fața lor infinitul, unde nimic nu este limitat. Fericirea veșnică!

— N-ai decît să crezi și tu, răspunse Mara supărată. Du-te și te roagă. Poate o să intri în rai, unde o să te poți tînguie pînă în ziua de apoi.

— Nici tu nu mă înțelegi, Mara, spuse Mircea resemnat. Acești oameni sînt fericiți totemai prin prostia lor.

— Asta înseamnă că numai proștii sînt fericiți?

— Nu, dar... Să nu mai vorbim de asta!

Mircea dădu s-o prindă de mîna, dar Mara se feri. Continuă pe alt ton:

— Tu ce vrei să faci cînd ai să intri în viață?

— Să scriu poezii.

— Bine, ai să scrii poezii. Și după aceea?

— Ești nebun.

Nu-și mai vorbiră. Merse ră tăcuți, ferindu-se de trecători. La poarta parcului, Mara se opri și refuză să intre:

— Mă duc acasă.

— Du-te, Mara.

Ea nu-i întinse mîna ca altădată, se întoarse și porni pe bulevardul luminat și gălăgios. Mircea privi lung în urma ei, vru să strige după ea, dar renunță. Intr-adevăr, de ce ar face-o?

Porni spre digul Mureșului și se opri în fața unui restaurant. Ar fi vrut să intre, dar nu avea decît puțini bani la el. Dacă ar fi avut bani, acum n-ar fi nevoit să treacă pe lîngă restaurant, cum trece și pe lîngă viață, ca un accelerat prin fața cantoanelor. Sau cel puțin dacă ar fi la București, să-l asculte pe Aldo Solini, pe Maria Tănase... Da, da. Provincia o să-i macine anii. Se duse acasă, căută un caiet curat și începu să caligrafieze pentru posteritate: „Provincia nu este un loc departe de Capitală, ci o boală asemănătoare cu tuberculoza, care te macină, te roade, te face insensibil, insensibil, insensibil...“

Se gîndi la ce ar spune Mara dacă ar citi această maximă. Rîse în silă și i se făcu scîrbă de sine. Intoarse hîrtia pe dos și începu să scrie cu litere mici, caligrafice:

„Mara,

Am impresia că am fost foarte caraghios astăzi. Ți-am vorbit despre viață, despre ani, despre eternitate, ca o calfă de frizer. Iartă-mă. Realitatea e că m-am simțit prost. Poate că o să-ți povestească și Pavel, ca despre o faptă eroică, despre primirea pe care mi-a făcut-o. Dar nu despre asta vreau să-ți scriu. Ci despre o întâmplare petrecută cu mulți ani în urmă, care, am avut impresia că s-a repetat și azi. Tata mi-acumpărat o carte de povești, cu poze colorate. Încă în seara cînd am primit cartea, am luat o foarfecă, am tăiat toate pozele din carte și le-am lipit pe o singură bucată de carton, ca să mă pot uita la toate deodată. Nu mai trebuie să-ți spun că din cauza tăieturilor n-am reușit să citesc niciodată cartea cumpărată de tata. Desigur, ești îndreptățită să mă întrebi de ce-ți spun toate astea. Zău,

crede-mă, nu ți-aș putea răspunde. Dar asta n-are nici o importanță. Important e că acum mă simt ca o carte cu povești, ciopîrțită. Poate că voi rămîne totdeauna așa. Astăzi, cînd am fost împreună cu tine, după balul de la „Ianto“...”

— Mircea, Mircea!....

Mircea tresări. Din odaia vecină, mătușa Anghelina îl chema la o partidă de pocher. Mecanic, se ridică în picioare, mototoli scrisoarea și o aruncă pe jos.

CAPITOLUL II

1

Inginerul Ardeleanu vru s-o strige pe Iulia, dar imediat se răzgîndi: Iulia nu putea să-l audă din bucătărie, așa că se resemnă și-și îmbracă singur pardesiul. Pe urmă stătu o clipă locului, încercînd să-și amintească dacă ploaia ce-i udase pantofii căzuse azi sau în cursul zilei de ieri. Dar n-avu timp să se dumirească: tocmai atuncea se auzi un claxon în fața casei. Tresări și uită să-și mai încalțe galoșii. Inchise ușa, atent să audă scîrțîitul broaștei de siguranță, și se înălță în vîrfurile picioarelor, să șteargă cu mîneca pardesiului tăblița de aramă pe care, cu litere mici, rotunde, era gravat numele lui:

ISAIA ARDELEANU

Inginer-șef

Făcuse acest gest în prima zi cînd fixase tăblița, și acum îl repeta de cîte ori trecea pe lângă ea, în virtutea unei deprinderi pe care nu o socotea atît de dăunătoare, încît să se fi gîndit măcar să se dezobișnuiască de ea.

Porni pe scări, atent, știind că a șaptea treaptă de sus, din dreptul etajului doi, unde locuia el, are colțul sfărîmat, rupt, încă de cinci ani, de cînd Anghelina Ponta, de la etajul trei, cumpărase un pian pentru fiica sa. Vinovați erau numai hamalii, oameni fără căpătîii, care de altfel odată cu scara sfărîmaseră și piciorul pianului. Ardeleanu ocoli treapta ruptă, remarcînd că în ultima vreme nu mai auzise exercițiile din Czerny ale domnișoarei Ponta. Apoi își aminti că Mariana se căsătorise cu un ofițer de roșiori, deblocat, originar din Pitești. La etajul întîi observă că nu-și pusese galoșii; urcă în grabă și în fața ușii își scotoci buzunarele după chei.

În stradă, șoferul claxonă a treia oară. Isaia Ardeleanu șterse din nou tăblița și coborî grabit.

Poarta mare, de stejar sculptat cu capete de lei feroși, opera unui sculptor diletant, se potrivea de minune la capătul coridorului întunecat și neprimitor. Deși inginerul era convins că nu se va muta niciodată de aici — din comoditate — se interesa la fiecare cunoscut dacă nu știe cumva o casă liberă.

Solomon, șoferul, un om neobișnuit de gras pentru meseria lui, îmbrăcat într-un loden pătat de ulei, deschise portiera mașinii.

— M-a trimis tovarășul Oniga după dumneavoastră.

Ardeleanu nu-i răspunse, dar nici Solomon nu se aștepta la așa ceva; se așază la volan și porni mașina cu luare aminte, încet, cum știa că-i place inginerului. La răspîntii, micșora viteza, suna și vira cu prudență, apoi își continua drumul atît de încet, încît Ardeleanu, dacă ar fi privit pe fereastră, ar fi putut recunoaște pietonii. Dar Ardeleanu nu privea nici la dreapta,

nici la stînga. Se gîdea la Oniga, lăcătușul negricios, acum secretarul comitetului de partid din fabrică. Cu siguranță s-a întîmplat ceva, altfel n-ar fi trimis mașina după el. „Au nevoie de mine“, își spuse și se miră că acest lucru nu-l mai supăra ca atunci, în prima zi după naționalizare, cînd îl avansaseră în postul pe care-l deținea acum. Iar cînd îl numiseră pe Barbu director al fabricii de vagoane, Ardeleanu nu schițase decît un zîmbet: așa își manifesta părerea despre Barbu, turnătorul. Nu mică îi fusese mirarea cînd, după cîteva luni, Barbu se dovedea la fel de priceput ca și Simonovici, care-și făcuse studiile în Belgia și și le completase an după an în Franța, unde își petrecea concediile. „Fabrica merge în virtutea inerției“, spunea Ardeleanu, încercînd să-și justifice părerea despre noul director. Dar după alte cîteva luni trebui să-și mărturisească că nu avea dreptate. Se străduia să-și alunge gîndul de la astfel de constatări, ca și cum simpla recunoaștere a unor calități ar fi fost o adeziune.

Mașina se opri în fața fabricii. Isaia Ardeleanu așteptă ca Solomon să-i deschidă portiera, apoi coborî fără grabă și se îndreptă spre clădirea direcției.

Oniga îl aștepta în biroul lui Barbu. Era îmbrăcat ca de sărbătoare, cu haine cenușii, cu cravată, parcă anume gătit. Asta îl miră și mai mult pe Ardeleanu. Il miră și faptul că nu vedea oameni adunați. „O fi o ședință restrînsă“, își spuse și-și ridică ochii întrebători spre Oniga. Fața acestuia nu trăda nimic.

— Nu vă dezbrăcați, tovarășe inginer. Mergem la regională, la tovarășul Farcaș...

Oniga vorbise încet, ca și cum ar fi spus un secret. În timp ce vorbea, clipea mărunt, și atunci sprîncenele lui mari, stufoase, cărunțite de timpuriu, se mișcau și ele, ca trase de o sfoară nevăzută. Purta ochelari cu ramă de sîrmă. Atunci cînd și-i scotea, părea un alt om, un alt Oniga, mai tînăr.

Ardeleanu îl cunoscuse pe Oniga cu ani în urmă, cînd acesta venise pentru întîia oară în fabrică. Pe vremea aceea, Oniga abia își luase carnetul de maistru. Cei mai mulți, deși îl socoteau prea tînăr pentru o astfel de calificare, erau pe deplin convinși că Oniga e un bun muncitor. Însă după greva cea mare din treizeci și doi, a fost scos din această funcție și retrogradat. Puțin timp după aceea, Ardeleanu l-a pierdut din vedere. Unii vorbeau că ar fi fost arestat, alții că plecase la Brașov și că l-ar fi închis abia acolo.

Ardeleanu își încheie nasturii pardesiului, continuînd să-l privească întrebător pe Oniga.

— Am fost chemați amîndoi la tovarășul Farcaș, îl lămurii încă o dată Oniga. De ce, nici eu nu știu... Se uită la ceas apoi adăugă: — Mai avem un sfert de oră.

Abia acum nu înțelegea Ardeleanu despre ce ar putea fi vorba; simți un nod în gît, apoi tremurul ușor al genunchilor îl făcu să se așeze. „De ce la regională?“ În ultimele zece zile l-au chemat de nenumărate ori la serviciul de cadre să răspundă la diferite fișe cu zeci de întrebări, să depună o autobiografie detaliată, pe care a trebuit s-o completeze pe ani și pe luni, i s-au cerut și verbal detalii legate în special de anii de dinainte de război, de perioada în care lucrase la București, la Malaxa. „De ce toate acestea?“ a întrebat de cîteva ori, dar funcționarii de acolo au ridicat din umeri în semn că nici ei nu știu nimic. Cu toate astea, Ardeleanu era convins că în jurul lui se petrec lucruri ciudate și, oricît de mult a încercat să se liniștească, tremura numai la gîndul că-l cercetează din cauza surorii sale Luiza, care se măritase cu un fabricant de ghetete de la Oradea și fugise cu el în străinătate la cîteva zile înainte de naționalizare. Dar nimeni nu avea de unde să știe că Luiza îi mai scria și acum. Numai dacă n-au dat peste Mia, fiica Luizei,

care, fiind plecată în vremea aceea la Predeal, rămăsese în țară. Se temea că fata, despre care nu știa nimic de mai bine de un an, îi va face încurcături. Luiza îi cerea insistent să se intereseze de soarta ei, s-o caute în fundul pământului, dar el nu știa cum și ce ar fi trebuit să facă. Le scria de fiecare dată prin altcineva, să fie liniștiți, că Mia e „bine, sănătoasă“, și nu le scrie doar din motive de precauție. În serile când nu putea dormi și prin jaluzelele întredeschise ale ferestrei se strecura în odaie lumina gălbuie a felinarului din fața casei, luminînd portretul Miei încadrat într-o ramă de argint, se gîdea la ea și atunci era revoltat împotriva întregii societăți. Dar pentru asemenea „vină“, știută și răsțiută, nu putea fi chemat la regională. Nimeni nu avea de unde să știe de aceste frămîntări ale lui și era atît de sigur de asta, încît nici măcar nu se gîdea să ascundă portretul Miei. Cu atît mai mult cu cît, în autobiografiile pe care le dăduse, povestise amănunțit despre rubedeniile lui, despre originea lui, și nimeni nu-i făcuse nici o greutate din cauza asta. Dar atunci pentru ce îl cercetează?

„Fie ce-o fi!“ își curmă Ardeleanu gîndurile. În definitiv, el, personal, nu are nimic de ascuns, n-a avut nimic comun cu legionarii, dimpotrivă, încă de pe vremea aceea îi ura din tot sufletul pentru huliganismul lor. Dar acum nu avea nici un rost să arate asta. Oamenii l-ar fi crezut fățarnic, nesincer, mai ales că nici lui însuși nu-și putea justifica faptul că atunci lucrase pentru ei.

— Sînteți obosit? îl întrebă deodată Oniga.

— Puțin, îngăimă Ardeleanu și se ridică în picioare. Să mergem!

2

Ardeleanu trecu pragul regionalei nu fără emoție. Dar curiozitatea îi învinse îndoiala. La biroul de informații își silabisii numele rar, ca și cum prin asta voia să-i arate portarului că-l ajută să-i completeze biletul de intrare. Apoi străbătură un coridor lung, luminat. Pe pereți recunoscuseră cîteva fotografii, vederi din fabrică, cîteva lozinci, aceleași cu cele din secția lui.

Încercă să nu se gîndească la rostul acestei vizite, și ajuns în anticamera secretarului, se așeză comod pe un scaun. Prin fereastra mare, pătrată, care dădea în curtea regionalei, recunoscuseră acoperișurile de tinichea ale caselor învecinate, turnul înalt, lunguiet al clădirii Sfatului și turla catedralei catolice.

Farcaș Mihai îi primi imediat și asta îi plăcu inginerului. Se așeză ceremonios, cu grijă, în fotoliul de piele, proptindu-și brațele pe genunchi, cu respect, ca un invitat care de la început îți arată că nu e venit pentru mult timp. Când însă întîlni privirile lui Farcaș, i se păru că acesta îi înțelesese intenția și asta îl făcu să-și piardă din primul moment siguranța. Mormăi ceva neînțeles, care ar fi putut fi luat ca o mulțumire pentru locul oferit sau ca o simplă tuse lipsită de orice semnificație. În acest timp, Oniga, care se așezase comod pe fotoliul de alături, aranja cu piciorul un colț al covorului și termina de răsucit o țigare de tutun negricios. După ce și-o aprinse, un fum cenușiu și gros, cu iz pișcător, se împrăstie în odaie. Sub povara curiozității, Ardeleanu se simțea străin, stînjinit chiar. Nici acum nu-și explica înțelesul acestei chemări neașteptate.

„Ce vor de la mine?“ Hotărî să pună capăt acestei frămîntări, întrebîndu-l deschis pe Farcaș ce voia. Tăcu, totuși. Poate e vorba de un lucru grav, de care el nici nu și-a dat seama pînă acum, dar care plutește ca o amenințare deasupra lui. Într-o astfel de situație, cum și-ar putea dovedi

nevinovăția? Pe urmă își aduse aminte de o ceartă veche cu o dactilografă, de la secretariat. Cumpăni o clipă, apoi se întoarse spre Farcaș. Acesta, indiferent la nerăbdarea care-l fierbea pe Ardeleanu, scotocea ceva în sertarul biroului.

— M-ați chemat desigur în legătură cu cazul Angela Rotaru. Eu trebuie să vă spun că...

— Nu... îl întrerupse Farcaș și zîmbi.

Ardeleanu era convins că Farcaș cunoaște această problemă. Dar dacă i-a spus nu, atunci desigur că e vorba de altceva. Farcaș continuă:

— E drept că prea mult timp nu avem acum. Dar vă voi pune la curent măcar în linii mari. De altfel, treaba pentru care ne-am adunat nu cere cine știe ce timp. Ca o întârire a celor spuse, scoase din buzunar un ceas de tinichea și-l puse pe birou. Despre dumneata e vorba, tovarășe inginer.

„Tot au găsit ceva împotriva mea“, îi trecu prin minte inginerului. Dar n-avu vreme să-și urmeze șirul gândului. Farcaș se ridică în picioare.

— Noi am auzit numai lucruri bune despre dumneata, și de aceea socotim că vei putea duce la îndeplinire și noua sarcină pe care ți-o încredințăm azi.

Ardeleanu înghiți în sec. Simți cum un val fierbinte îi colorează obraji. Ii fu ciudă pentru această slăbiciune. „Adică pentru asta am fost chemat aici: să mi se comunice scoateră mea de la fabrica de vagoane“. Vru să pomenească de trecutul lui de cîste, de anii petrecuți în mijlocul vagoanelor și, de va fi nevoie, chiar să implore milă. Se stăpîni însă. Văzu fața mirată a lui Oniga. „El a observat cu siguranță zbuciumul meu“. Căută să-i prindă gândurile din priviri, dar Oniga privea spre Farcaș.

Ca de departe auzi vocea tărăgănată a primului secretar:

— Dumneata ai lucrat pe vremuri la Malaxa?

— Da, îngăimă Ardeleanu.

O liniște nefirească puse stăpînire pe el. Aștepta celelalte întrebări.

— Dumneata, prin '37, '38, ai prezentat conducerii uzinei Malaxa un strung.

— Planurile unui strung.

— Da, planurile unui strung, și proiectul dumatăle a fost refuzat.

— Fără să fi fost măcar cercetat. La fel ca și în patruzeci și cinci, cînd l-am prezentat din nou aici, la fabrica de vagoane.

— Știu. A fost respins și aici. Sau, mai bine zis, amînat. Nu erau condiții.

— Malaxa mi-a spus la fel, întrerupse, nu fără răutate, Ardeleanu.

— Se poate, zîmbi Farcaș.

— M-ați chemat să-mi comunicați acest lucru? întrebă fără curiozitate Ardeleanu.

— Nu, răspunse scurt Farcaș. Uite de ce te-am chemat: dumneata vei intra în funcția de inginer-șef la fabrica „Victoria“.

Mai departe, Ardeleanu nu mai auzi. Prin minte i se rotea un gând: „Victoria“?! „Victoria“?!... Nu auzise pînă acum de o fabrică cu astfel de nume. Poate o fi undeva într-o comună vreun atelier de fierărie. Și el... inginerul-șef... de care o să se țină copiii pe ulițele satului, în batjocură. Nu, asta n-o s-o rabde chiar de ar fi să-și dea jos tablăta de aramă de pe ușa apartamentului. Poate ar fi fost mai bine să fi ieșit la pensie acum doi ani, cînd se îmbolnăvise de icter.

— Ei, ce spuneți, tovarășe inginer?

Ardeleanu tresări.

— Mă iertați... N-am fost îndeajuns de atent... Vorbeați de o fabrică...

— Da. De fabrica de strunguri „Victoria“, al cărei inginer-șef vei fi dumneata. Iar tovarășul Oniga te va ajuta ca organizator politic.

„Desigur, își bat joc de mine!“ Sîngele îi năvăli în față și-și auzi zvîcnirile timpurilor. Supărat, se ridică în picioare:

— Eu am părul alb, tovarășe Farcaș.

— Mă așteptam la un astfel de răspuns. Că sînteți obosit și bătrîn. Vă mărturisesc, nici eu nu mai sînt chiar atît de tînăr. Și eu sînt obosit. De multe ori aș vrea să mă cule și să dorm trei zile în șir...

— Unde vine fabrica asta? întrebă Ardeleanu.

— Nici eu nu știu încă. Ar fi bine să mergeți mîine la Sfat, să stați de vorbă cu tovarășul Luncan, și să alegeți un loc potrivit pentru fabrică. Dar nu uitați că peste un an va trebui să livrăm primele strunguri!...

Și dintr-o dată, Farcaș se roși la față, se entuziasmă, rostind cuvintele din ce în ce mai tare, încît lui Ardeleanu i se păru că-l vede urcat pe o tribună, în fața unei mări de capete.

— „Măi tovarăși, înțelegeți — vom face strunguri!... Strunguri romînești! Nu ne vom uita cu invidie la etichetele mașinilor noastre. Ci cu mîndrie: Fabrica de mașini „Victoria“ — R.P.R. Fabricat la noi în țară, în republica noastră...“

Ardeleanu îl privi mirat, cu oarecare îngăduință. Cît de ușor vorbesc oamenii aceștia din spatele biroului! Acum, desigur, Farcaș e convins, e entuziasmat, crede neînduplecat în victoria strungului romînesc, dar peste un an, la termen, va căuta justificări, își va smulge părul din cap. Nu spuse totuși nimic. O să-și dea seama Farcaș singur, peste cîteva zile, cînd entuziasmul ăsta de o clipă se va mai așeza, se va domoli, că lucrurile nu sînt chiar atît de simple. Nu-i plăcu însă bucuria lui Oniga. Pe acesta îl știa om serios, îl aprecia chiar. Se ridică în picioare. Farcaș îi conduse pînă la ușă; acolo îi strînse mîna și i-o reținu cîteva clipe, rîzîndu-i în față:

— Dumneata, tovarășe inginer, văd că nu prea ai încredere în fabrica noastră de strunguri. Înțeleg... Sînt convins că în curînd o să te lepezi de neîncrederea asta.

Ardeleanu părăsi clădirea regionalei îngîndurat. Refuză mașina oferită de Oniga. Voia să fie singur cu gîndurile lui. Incercă să-și aducă aminte de trăsăturile lui Farcaș, să găsească o urmă de bănuială în privirile, în vorbele lui; în cele din urmă trebui să renunțe.

În drum spre casă își aminti de acel an 1939, cînd Malaxa își mărise fabrica cu încă două hale noi — din fondurile statului — și anunțase consiliul de administrație — din care, ca reprezentant al serviciului tehnic, făcea parte și Ardeleanu — că a venit momentul să-și scoată banii înghițiți de aceste lucrări...

...În seara aceea de martie, consiliul a aprobat propunerile reprezentantului casei regale, un om ciudat de uscățiv, care a demonstrat, cu o logică de nezdruincinat, că: „Trebuie să acționăm în așa fel, încît să beneficiem atît de sprijinul statului, cît și — în egală măsură — de sprijinul întregului popor romîn. De aceea, a spus el în continuare, trebuie să dăm pe piață o nouă marcă romînească, adică să fabricăm un produs nou romînesc“. În speță: „Malaxa să fabrice strunguri“. La cheltuielile de detaliu, a arătat că, după modestele sale informații, Carol ar fi deja în tratative cu o firmă germană constructoare de mașini, de la care s-ar putea obține ușor concesiunea unui brevet de strung. Acesta — după modestele sale infor-

mații — nici nu e un tip prea învechit. „Ași dori ca amănuntele — spuse el în continuare — dacă nimeni nu se opune, să le discutăm în consiliu restrîns“.

Nimeni nu s-a opus, așa că amănuntele fabricării strungului au fost discutate în consiliu restrîns. Bineînțeles, în lipsa lui Ardeleanu, pentru că tot în această discuție au fost respinse proiectele prezentate de el. După încheierea procesului verbal al ședinței de consiliu, s-a trecut la subiect: s-a dat la iveală numele fabricii cu care Carol începuse tratativele, sumele necesare pentru cumpărarea brevetului și numele tuturor mai marilor care „vor susține această acțiune care aduce cu sine zorile unui nou avînt al renașterii romînești“. Cu toate acestea nu s-a ajuns prea lesne la un acord deplin. Malaxa cerea să i se comunice încă în seara aceea suma pe care o va primi din partea statului, numele băncii la care se vor depune acești bani, în ce condiții se vor putea ridica, precum și alte cîteva amănunte. Față de aceste cerințe, reprezentantul casei regale a rămas dezarmat. A dat telefon la toți cei în cauză și, spre surprinderea lui, s-a lovit de noi piedici: susținătorii aduceau vorba de necesitatea stabilirii încă din momentul inițial a sumei care să justifice acest efort comun. Astfel că întrunirea s-a suspendat, iar Malaxa a fost invitat la cină la palatul regal. Aici, în timpul cinei, el a umplut fața de masă de damasc cu cifre. După ce majestatea sa Carol de Hohenzollern a înmulțit rezultatul cu doi, s-a destupat încă o sticlă de șampanie. A doua zi, ziarele anunțau cu o deosebită bucurie vestea fabricării în țară a celor mai moderne tipuri de strunguri în serie, strunguri ce corespund tuturor cerințelor tehnice. „Toată admirația noastră, nemărginita recunoștință a opiniei publice, inventatorului acestui tip de strung, domnul inginer Anagnoste“. Domnul inginer Anagnoste, logodnicul domnișoarei Bebe Malaxa, a aflat dintr-un ziar despre noua lui invenție și, recunoscător, a dat imediat un telefon de mulțumire viitorului socru. În același ziar, pe ultima pagină, rubrica „diverse“ comunica cu litere mici ridicarea cu un singur leu a taxelor vamale și numai pentru cantitățile mai mici de două kilograme, celelalte nesuferind nici o majorare. Cine avea însă timp să citească cele cîteva rînduri de la rubrica diverse? În nici un caz domnul Anagnoste!

Firma germană s-a grăbit să dea în scris că autoriza Uzinele Malaxa — singura fabrică europeană care se putea bucura de acest drept — să demonstreze și să copieze piesele strungului „Kölnische Maschinen A.G. tip 1928“. Cum însă piesele grele care urmau să fie prelucrate la Malaxa erau turnate la Reșița, consiliul de administrație al fabricii din București a însărcinat un inginer de acolo să copieze piesele grele ale strungului „K.M.A.G.“ Piese fine, roțile dințate, se copiau la Cluj, iar restul, sub directa supraveghere a „inventatorului“, chiar în birourile fabricii din Capitală. Șase luni mai târziu, toate desenele prevăzute cu iscălitura „autorului“ erau predate direcției tehnice. După patru zile și patru nopți de verificare minuțioasă, inginerul Ion Ionașcu, însărcinat cu verificarea tehnică de către comisia de specialiști, le-a descoperit o singură lipsă: piesele grele fuseseră copiate după strungul „K.M.A.G. 1930“, piesele de la Cluj după „K.M.A.G. 1926“ și cele de la București după seria anului 1928.

Ardeleanu își aduse aminte că Ionașcu îi comunică părerile consiliului restrîns asupra propunerilor prezentate de el: planurile erau prea costisitoare, prea riscante, dar pentru eforturile lui, domnul Malaxa personal ținea să-l transmită, odată cu un plic, felicitări și succes în munca lui creatoare. Ardeleanu refuză plicul cu cele 2000 de lei și, în fața lui Ionașcu,

rupse planurile la care lucrase mai bine de cinci ani. Tot în ziua aceea își prezentase demisia și se mutase la Arad.

Cineva îl salută pe Ardeleanu. Acesta răspunde la salut fără să-și poată aminti de unde-l cunoaște pe trecător. Se întoarce după omul care, grăbit, se pierdu în mulțime. „Ori oamenii, ori soarta vrea să-și bată joc de mine. Acum, când am părul albit, îmi propun să fac strunguri?!... Măcar să fi putut lucra pe baza proiectelor mele... Ce am să fac la această „Victoria“? O să supraveghez construcțiile? Pentru asta e nevoie de mine? Oare nu-s mai folositor la vagoane?“ Era convins că nu va ajunge niciodată să mîngîie un strung făcut cu mîinile lui. „Să mi-o fi propus în urmă cu zece ani sau măcar cu cinci ani în urmă“. Oftă lung, a renunțare.

În noaptea aceea, Ardeleanu adormi cu greu și în somnul zbuciumat se visă pensionar, jucînd domino pe terasa Cazinoului Central, unde Malaxa, chelner, îl servea cu șvarț.

3

Cînd primele raze de soare străpung vesmîntul cenușiu al cerului, departe, prin valul lăptos al dimineții, apar trunchiurile zvelte, roșii ale coșurilor ce străjuiesc halele mari, pîntecoase, ale fabricii de vagoane. Atunci se deschid supapele țiganelor și aburii țîșnesc: semnalul asurzitor al sirenelor pătrund în fiecare casă din cartierul gării, obloanele se deschid cu zgomot de fierărie și pe șoseaua largă, acoperită cu zgură roșiatică, se revarsă valul de muncitori. Al doilea semnal găsește porțile fabricii închise; ele se întredeschid rar în fața vreunui întîrziat, care, abia suflînd, se grăbește spre secție. Bartha, portarul, îl iscodește cu o privire plină de muștrări. Privirea pe care Bartha o aruncă întîrziaților e cunoscută și temută, tocmai pentru că e o privire care spune multe. Trebuie să fi întîrziat cineva de cîteva ori la rînd, ca Bartha să iasă din muțenia sa. Atunci își strîmbă buzele subțiri, acoperite pe jumătate de o mustață argintie și țeapănă, își saltă ochelarii pe frunte și-l țîntuiește pe vinovat cu vîrfurile creionului chimic, ascuțit ca un ac:

— Iar tu?... Neisprăvitule!... Hai, șterge-o!...

Apoi, Bartha așteaptă pînă ce aude claxonul mașinii lui Barbu. Atuncea iese din cabină, deschide poarta cea mare, cu gesturi largi, măsurate, aceleași în fiecare zi, o împinge încet, duce mîna la chipiu și așteaptă să vadă: se oprește aici automobilul, ori ba. Din cînd în cînd, directorul coboară lîngă gheretă, dă mîna cu el și-l întreabă:

— Ei, ce mai e nou, tovarășe Bartha?

Iar bătrînul, stînd smirună, militărește, îi răspunde de fiecare dată la fel:

— Nimic nou, tovarășe director!

Întrebarea și răspunsul țin loc de bună dimineată. Asta o știu amîndoi, și Bartha e fericit că directorul îl salută altfel decît pe ceilalți. Pe la ora zece, Bartha iese în curtea fabricii, ținînd cu grijă între degete același nedespărțit creion chimic, cu care se apucă să numere mărcile din dulapurile de lîngă poartă. Pe urmă privește în jur, căutînd vagoanele. În vremea din urmă, duminica, cînd e liber, se duce la cantonul din apropiere să privească la vagoane. Le cunoaște după arcuri, după ungătoare, și ar putea înșira fără greș seria lor, anul de fabricație și uzina unde au fost construite. Le știe și pe cele din Orașul Stalin, și pe cele de la „Unio“ din Satu-Mare, care i se par neizbutite, dar asta pînă acum n-a spus-o nimănui. În schimb, se laudă peste tot cu faptul că cele mai bune vagoane pe care le poate vedea cineva sînt

cele făcute la Arad, la fabrica lui. Când se întâmplă ca în plimbarea asta să-l însoțească și nepotul său, Vasilică, îi răspunde pe larg la fiecare întrebare, mai ales că totdeauna, în asemenea împrejurări, îl prind amintirile. Numai de un singur lucru nu i-a vorbit nepotului niciodată: de munca lui. Cum să-i spună că acum, în loc să facă vagoane, stă în ghereta portarului, deschide și închide poarta cea mare și completează bonurile de intrare? Nu, asta nu se poate spune. Copilul se mîndrește cu el, îl crede făuritor de vagoane, mai ales că, mulțumită povestirilor bătrînului, munca asta i se pare cea mai măreață și mai grea din cîte pot fi pe pămînt. „Și oare nu e așa?” se gîndește de mult ori Bartha. El a fost făuritor de vagoane și puține vagoane au ieșit în anii din urmă pe poarta fabricii fără să fi trecut prin mîinile lui. Dar nu numai vagoanele au trecut prin mîinile lui, ci și oamenii!...

Rareori se întâmplă ca răsfoind ziarele să nu dea de numele unui turnător de-al lui, astăzi director la cine știe ce fabrică sau activist undeva. Unul, Cosma, a ajuns chiar la București, la Comitetul Central, și cînd Bartha i-a întîlnit numele tipărit, i-a venit greu să nu-i scrie o scrisoare, să-l întrebe dacă-și mai aduce amînte de el, de palma pe care i-a dat-o. Că așa era pe vremuri Bartha, iute la mînie. Din mîinile lui au ieșit cei mai buni turnători din țară: oare Barbu, directorul, nu tot de la el a învățat meseria? Dacă totuși nu scrie nici unuia dintre foștii lui ucenici, n-o face numai din mîndrie, ci pentru ca nu cumva vreunul să-l înțeleagă greșit, cum că ar avea nevoie de el. Dacă le-ar scrie, le-ar scrie doar de dragul prieteniei. Nu de altceva!

De cînd s-a cerut din nou în producție — ca lucrurile să meargă și mai bine la vagoane — dracu' știe ce i-a apucat pe cei din conducere: l-au schimbat și din postul de noapte: „cică-i bătrîn“. Să facă numai paza de ziua. S-ar fi împotrivit el dacă nu i-ar fi plăcut mai mult ziua, cînd puteai cuprinde întreaga fabrică cu privirile, puteai vedea oamenii, pe cînd noaptea îți venea să strigi de plictiseală. Așa se face că s-a învoit, și acum Barbu, de bună seamă — poate chiar și Oniga — îl cred ramolit. Dar cine mai abită ca Bartha își simte mușchii jucînd sub cămașă, atuncea cînd după orele de serviciu trece pe lîngă turnătorie să vadă ce mai fac tovarășii! „Is cam nepri-cepuți“ — a constatat el nu o dată, și numai ca să nu-l creadă îngîmfat nu le-a arătat cum se astupă miezul pentru piesele fine. Acolo, la turnătorie îi e locul, și dacă Barbu s-o încăpățîna să-l lase la poartă, o să i-o spună verde în față: „Ești dușman de clasă, Barbule!“ Lucru mai urît nu se poate spune.

În dimineața aceea, Bartha, hotărît să vorbească cu Barbu, se răsese proaspăt. Ajungînd însă la poarta fabricii, se gîndi să vorbească întîi cu Oniga, și de aceea se întoarse spre Prodan, portarul de noapte:

— Mai așteaptă-mă vreo zece minute, am o treabă cu tovarășul Oniga.

— Du-te. Și eu am treabă cu el. Spune-i că-l rog să nu plece pînă nu vorbesc cu dînsul.

Bartha se duse, și pe drum se și vedea îmbrăcat în halat negricios, scormonind după dopul de șamotă al oalei de turnat.

— Ce-i, tovarășe Bartha? Nu-ți preiei serviciul?

— Mă înlocuiește Prodan. Zece minute doar. Am treabă cu tine.

— N-ai nimerit-o bine, moșule. Astăzi e ultima zi cînd mai stau în fabrică. Plec.

— Ce faci?

— Plec. Am să lucrez la „Victoria“...

Bartha îl privi supărat.

— Eu n-am chef de glumă. Am venit să mă bagi în producție. Dacă nu, plec și eu.

— Vrei să stau de vorbă cu Barbu?

— Cu Barbu pot să stau și eu de vorbă, că doar nu sînt sugaci. Unde pleci? Departe?

— La fabrica de strunguri, încă nu știu unde va fi. Dar dacă ne întîlnim mîine, îți spun. Văzînd fața mirată a lui Bartha, continuă: — Da, da, vom fabrica strunguri!

Bartha se încruntă:

— Cu ce?

— Cu mașini de la Iuhasz. Vom comasa toate întreprinderile mici din oraș.

— O să faceți strunguri proaste!

Oniga îi arată un scaun, dar Bartha rămase nemișcat. Spuse încet, a glumă, începînd să se obișnuiască cu gîndul că Oniga va pleca din fabrică:

— Dacă nu mă bagă Barbu în producție, vin la tine, la „Victoria“... sau cum îi zice...

— Dar noi încă n-avem nici clădire, spuse rîzînd Oniga.

Bartha îl întrerupse:

— O să construim una.

Vorbise grav. Oniga îl bătu pe umăr:

— Bine. Dacă mai trăiești pînă atunci, fie! Tot o să avem nevoie de oameni!

— Dă mîna, spuse Bartha și întinse dreapta spre Oniga, apoi adăugă:

— Totuși, vorbește cu Barbu. Și dacă s-o încăpățîna, trec paznic la voi. Acolo cel puțin am perspective... și rîse a pagubă.

Oniga îl bătu iarăși pe umăr:

— De ce nu vrei să te odihnești, baci Bartha? Pensionar ești...

— Dacă mai scoți o vorbă de ocară, atunci...

Vru să mai spună ceva, dar se răzgîndi. Abia după ce ajunse la ușă, se întoarse spre Oniga.

— O să vie și Prodan. Are treabă cu tine. Vezi, oferă-i pensionarea, poate îți pupă și mîinile...

Închise ușa cu grijă, și Oniga rămase nemișcat, ascultîndu-i pașii tîrșiți pe coridor.

— Nu vă deranjez, tovarășe Oniga?

— Nu, Prodane.

Prodan, portarul fabricii de vagoane, un om îndesat, învelit într-o manta soldățească vopsită, se apropie de biroul lui Oniga. Se așează pe scaunși, zîmbind, începu să-și mîngîie bărbia:

— Aș vrea să vă spun ceva, tovarășe secretar. Ca un om care se simte ca la el acasă, își propti coatele de tăblia biroului:—Știți, eu fac parte din comisia de economii. În legătură cu asta aș vrea să vă spun ceva.

— Spune, Prodane.

— De vreo trei luni am fost ales în comitet. Și zău, tovarășe Oniga, dumneata mă știi, nu-s omul care...

Oniga clătină din cap în semn că știe. Vrusă-i spună că azi e ultima zi cînd mai e în fabrică, dar se răzgîndi. Aruncă o privire spre ceas: mai avea două ore pînă la întîlnirea cu inginerul Ardeleanu.

— Spune, Prodane.

— Apoi, vedeți, continuă după o pauză portarul. — Eu îs cu lumina. Eu răspund de risipa de electrică. Azi noapte am fost de serviciu, dar încă n-am plecat acasă. Voiam să stau de vorbă cu dumneata.

Prodan vorbea rar, anume tărăgănat, să poată accentua fiecare cuvînt. „Trebuie că e vorba de un lucru mare, își spuse Oniga, dacă a rămas el în

fabrică după prestarea orelor de serviciu". Nu-l întrerupse, deși Prodan făcuse o pauză de efect.

— Azi noapte, am găsit lumina aprinsă în biroul dumneavoastră. A ars becul toată noaptea. Aici, Prodan își permise un zîmbet complice, apoi își răsuci mustățile. Avea mustăți mari, stufoase, ici-colo îngălbenite de nicotină.— Da' eu, tovarășe Oniga, n-am raportat comitetului, că ce-ar spune muncitorii dacă tocmai tovarășii de la partid fac risipă și dau exemplu prost? Spre dimineață, cînd am avut o țiră vreme, m-am repezit și am stins becul înainte de a fi văzut cineva. Și am tăcut. Dar dumneavoastră tot trebuie să vă spun să nu mai faceți chestii de-astea. Că într-o zi tot poate să observe și altcineva, și pe urmă...

„Da, da, e bine că l-am lăsat să vorbească. La întrebări n-ar fi răspuns așa de clar“.

— Continuă, tovarășe Prodan.

Prodan zîmbi prosteste. „Ce ar mai fi de spus aici?“

— Asta e, spuse el după un timp. De asta v-am așteptat. Cînd văzu că Oniga tot nu-i răspunde, se fîstîci. Căută îngînd doar o să mai găsească ceva de spus. „Cine știe, Oniga n-o fi priceput despre ce e vorba?“— Eu sînt responsabil și cu tabla neagră. Cum ar fi stat numele dumneavoastră pe ea? — Ca să fie și mai convingător, adăugă cu voce ridicată: — „Oniga, secretarul comitetului de partid, a lăsat becul aprins o noapte întreagă“. Și tocmai acum, în toiul campaniei pentru economii!

Oniga se ridică în picioare și se apropie de fereastră: de aici putea cuprinde cu privirile întreaga fabrică. În apropierea intrării principale, ca o pată neagră, stătea tabla lui Prodan. Se întoarse brusc și începu să zîmbească:

— Zici că dumneata ești responsabil cu tabla neagră?

— Eu, făcu multumit Prodan. „În sfîrșit, a înțeles și Oniga despre ce e vorba“.

— Ai cretă, tovarășe Prodan?

— Am.

— Atuncea, ridică tonul Oniga, dacă tot ai rămas în fabrică după orele de serviciu, n-ar strica să faci și o treabă bună. Du-te la tabla neagră și scrie pe ea, cu litere mari, caligrafice: „Oniga Dumitru, secretarul comitetului de partid din întreprindere, a lăsat o noapte întreagă becul aprins în biroul lui“. Așa, să se învețe minte Oniga, să mai lase lampa aprinsă. Și sub numele meu, de vreme ce tot ai treabă la tabla neagră, îți treci și numele dumitale. Tot cu litere mari. Dar sub nume ar fi bine să concepi și un text frumos. Cam așa ceva: „Prodan Ștefan, responsabilul cu tabla neagră, umblă cu periuța“. Și n-ar strica, dacă ai sublinia textul de două ori. Poate te-ai învăța minte! E bine așa?!

Prodan se ridică în picioare. La asta nu se așteptase. Vru să spună ceva, despre recunoștință, dar Oniga îl întrerupse cu un gest:

— După aceea, ar fi bine să te duci și pe la comitetul sindical și să lămurești pe tovarășii de acolo că în interesul campaniei de economii să te schimbe din această funcție. S-ar putea ca cei din comitet să se opună. Dar sînt convins că dumneata vei fi în stare să-i lămurești. Ne-am înțeles?...

Prodan ieși fără să salute.

Oniga îl urmări cu privirile, apoi aducîndu-și aminte de rostul venirii lui în uzină, porni spre biroul lui Ardeleanu. Acesta îl aștepta îmbrăcat în pardesiu, gata de drum. Părea trist. Oniga știa că inginerul își ia rămas bun de la fabrică. În mașină, în drum spre Sfat, îi puse cîteva întrebări, la care inginerul răspunse într-o doară.

Pînă la ora prînzului au colindat toate birourile Sfatului, au consultat toate hărțile topografice ale orașului, au stat de vorbă cu tot felul de specialiști și în cele din urmă s-au decis pentru două terenuri virane: unul la Micalaca, aproape de malul Mureșului, cel de al doilea între fabrica de vagoane și fabrica de textile. Cum fiecare din cele două terenuri prezenta calități și defecte, înclinau cînd spre unul, cînd spre celălalt: terenul din Micalaca avea sol puternic, din pămînt galben, lutos, tocmai bun pentru construcții. Era însă mult prea izolat, afară din oraș. Numai mutarea celor cinci fabrici mici, care, comasate, urmau să compună nucleul de bază al noii întreprinderi, ar costa o groază de bani. Cel de al doilea teren, de lîngă fabrica de vagoane, prezenta avantajul că era situat chiar în oraș. În schimb, era un teren umed, despre care se spunea că nu ar rezista la o construcție greoaie. După primele săpături, însă, se dovedi că mai spre adînc pămîntul se întărea, era tot atît de bun ca și cel din Micalaca.

Ardeleanu, așteptînd rezultatul săpăturilor, privea plictisit cîmpul năpădit de buruieni și golomoaze. Departe, la capătul miriștii, acolo unde se întindeau puturoase bălțile cu stufăriș înalt, trei salcîmi piperniciți, uscați, dantelau văzduhul. Tot acolo, deasupra salcîmilor, norii de fum negru, de la fabrica de vagoane, atîrnau zdrențuiți, ca un lînțoliu. Ardeleanu făcu o legătură între acești nori și viitorul șantier. Nici unul, nici celălalt — după părerea lui — nu aveau rezim. Titlul cu care-l învestiseră: „inginerșef al fabricii de strunguri“, i se părea caraghios. „Ce sînt eu, Isaia Ardeleanu, pe acest cîmp? Cu ce scop am fost numit de „aceștia“ într-un post atît de important? Numai dacă nu cumva din nevoia unuia, în capul căruia să se spargă toate oalele“. Spre mirarea lui nu era revoltat, îi era numai teamă, o teamă neasemuită, ca pe vremuri, în copilărie, cînd părinții l-au închis în cămară și i s-a părut că polițele încărcate au prins viață, că toate borcanele îl privesc chiorîș, cu răutate.

Săpătorii, supravegheați de un inginer constructor, scoteau eșantioane de pămînt din adîncimi. Oniga, ca și cum și el s-ar fi priceput la analiza solului, se învîrtea printre ei. Cînd inginerul arhitect spuse: „Pămînt bun“, Oniga arătă în jos, unde ca niște răni ale pămîntului săpăturile își căscau gurile:

— Aici vom construi fabrica!

CAPITOLUL III

1

Toamna timpurie năpădi pusta, întinzîndu-se arămie deasupra peti-celor de pămînt cafeniu, mustos. Cîmpiile sînt netede. Doar copacii uscați sparg monotonia întinderilor, răsfirîndu-și crengile spre cer, cerșind razele soarelui zgîrcit și palid. Diminețile, un covor argintiu de brumă sclipește peste imășurile de la barieră, acolo unde casele orașului sînt din ce în ce mai împrăștiate, mai mărunte, tupilate printre grădinile de zarzavat și livezile de pruni. În timpul zilei, orașul se mai învesește, soarele lucește în geamuri și trecătorii au pasul vioi. Apoi, după masă, cerul devine depărtat și străveziu, străzile se golesc, și parcul de lîngă Tribunal e din ce în ce mai pustiu; sub conul de lumină palidă al felinarelor, băncile rămîn goale, aleile tăcute, și peste ele se cern frunzele, într-o cădere domoală și măsurată. Dinspre apus, se pornește un vînt subțire, șuierător și rece. Cei din urmă trecători își ridică gulerele hainelor, privind îngrijorați spre pîcele

întunecoase ce acoperă geana argintie a lunii. Toată lumea simte că vara a trecut și totuși, a doua zi, o dimineată senină nu miră pe nimeni. Tuturora li se pare încă firesc ca dincolo de malul neted al Mureșului, acolo unde răsar, lungi, coșurile fabricii de vagoane, să strălucească soarele.

În dimineata aceea răcoroasă, după ce Brad Gheorghe se lămuri, în sfârșit, că arădenii n-au atâtea butoaie sparte încît să-și poată asigura piinea pentru prînz din reparatul lor, se hotărî să-și încerce norocul în altă parte. Sfătuit de dogarii mai în vîrstă, care cunoșteau sezonul butoaielor, al murăturilor de tot felul, Brad Gheorghe o luă spre gara electrică, de unde porneau mai toate drumurile de țară care duceau în inima Ardealului. Aflase că în locurile muntoase s-ar fi făcut cooperative de cioplitori în lemn și dulgherie. Tocmai cumpănea în gînd dacă să-și scoată ori nu bilet pînă la Pîncota, cînd se pomeni în fața unui afiș mare, în jurul căruia se adunaseră mulți oameni de tot felul. Se opri mai mult din obișnuință decît din curiozitate.

Cineva citea cu glas tare, iar ceilalți ascultau tăcuți, indiferenți.

— Tu nu te bagi? îl îmbrînci pe Gheorghe un om îmbrăcat în straie de dimie și cu o cușmă de oaie pe cap.

— Unde? îl întrebă Gheorghe, mai mult să spună ceva decît să afle despre ce e vorba. Unde să mă bag?

— În mă-ta... și omulețul începu să chicotească, înveselit de propriile lui vorbe. I se alăturară și alții, rîzînd cu glasuri răgușite, sparte. Gheorghe zîmbi și el, apoi își dădu seama că celălalt îl înjurase, așa că puse desaga jos pe pămînt, așezînd cu grijă deasupra ei ferăstrăul ascuțit și știrb. Pe urmă, tot atît de liniștit, lovi cu pumnul drept în obrazul omulețului.

Se făcu liniște. Gheorghe privi în jur, apoi întrebă ca unul neștiutor:

— Unde să mă bag... ha?

— La construcție, se grăbi să-l lămurească de îndată un om subțirel din apropierea lui.

În timp ce vorbea, făcu un pas înapoi. Apoi, neștiind dacă Gheorghe a înțeles sau nu despre ce e vorba, se mai retrase cu un pas, continuînd să-l lămurească:

— La construcție. Se face o fabrică nouă de strunguri, și caută oameni la săpături. Se dă și cantină, și dormit. Și leafă bună...

Gheorghe se întoarse spre afiș. Tocmai în clipa aceea porni și trenul și cei din jurul lui se cățărară în grabă pe scările vagoanelor. Gheorghe îi petrecu o bucată de vreme cu privirile, apoi citi afișul cu luare aminte. Omul vorbise drept. Se dădea și cantină, și dormit, și leafă bună. „Numai de-ar fi așa“, își spuse. Cineva de lîngă el, cu chipiu de ceferist, care îl auzise, dădu din cap în semn că „așa e“.

— Zici că e bine? îi întrebă Gheorghe.

— Eu zic că da. Că unde îți plătește acuma atîta, în vreme de toamnă, după seceriș? Spune aici... — și ca să-și întărească vorbele, întinse degetele spre literele afișului — spune că lucrările nu se vor opri la căderea gerului.

Gheorghe făcu cale întoarsă spre locul unde se angajau oamenii.

— Unde se fac angajările? întrebă Brad la poarta șantierului, și paznicul, un om în vîrstă, cu spatele încovoiat și cu fața plină de zbîrcituri, îl măsură mirat din cap pînă în picioare; ori că i se păru tînarul prea înalt, ori că vocea groasă a flăcăului îl speriasc. Arătă cu mîna spre o baracă de lemn învelită cu carton gudronat, în fața căreia, așezați pe stivele de scînduri, stăteau adunați bărbați nerași, șvăboaice cu zeci de fuste, copilandri, tot felul de oameni din cei cu care Brad se întâlnea adeseori pe drumurile prăfuite de țară. Trecu pe lîngă paznic, fără să-i mai arunce o privire, îndreptîndu-se

spre un grup de oameni adunați în jurul unei mese de brad. Un om îmbrăcat într-o scurtă de piele soloasă, striga oamenii după nume. Brad se prezentă și el; apoi, după ce aprecie vremea ce avea de așteptat, scoase din desagă o pîine rumenită, se așază pe un butuc în spatele stivelor și începu să prînzească. Un cîine jigărit, bătrîn, prins în lanț sub o căruță moțească, adulmecă mirosul pîinii și-și întoarse capul spre Brad.

În partea cealaltă a șantierului, două tractoare frămîntau imala sub șenile, încercînd să scoată la uscat un camion împotmolit, plin cu cărămizi. O caravană de autocamioane încărcate cu diferite materiale de construcție, aștepta ca o altă caravană să elibereze drumul. O macara improvizată ridica la cinci staturi de om cofrajele de beton care se odihniseră pînă atunci în nămol. Betonierele — Brad le numără, erau zece — aliniate ca soldații, rumegau praful de ciment, vîrsînd betonul pe transportoarele cu gît lung, ca de girafe. În spatele magaziiilor de materiale, dulgherii ridicau din lemn proaspăt barăci pentru cei cu familii. Un muncitor îmbrăcat cu o pufoaică peticită zidea un cuptor din cărămizi, un cuptor adevărat, așa cum aveau cei din satul lui Gheorghe. În fața barăcii principale, unde electricienii trăgeau fire de aramă pentru luminatul birourilor, doi oameni îmbrăcați în salopete aranjau scînduri groase peste marea de nămol. Din cînd în cînd, pereții de lemn ai barăcilor se luminau verzui și atunci se auzea și peste zgomotul betonierelor un sîsîit monoton. „Sudorii“, își spuse Gheorghe și căută să descopere grămezile de fier îndoit pentru armare. Cînd le zări, clătină mulțumit din cap.

— Mai e cineva? se auzi o voce într-o romînească stricată.

Brad îndesă pîinea în desagă și se apropie de masă. Omul cu scurta de piele îl măsură din ochi și-l întrebă:

— Cum te cheamă?

— Brad Gheorghe.

— Cîți ani ai?

— Nouăsprezece.

— Meseria?

— Dogar.

— De săpat știi?

— Știu.

— Complectează asta, și-i întinse o foaie cu fel de fel de întrebări. Văzînd că Brad îl privește nedumerit, arată spre o masă din apropiere: — O predai tovarășului.

Gheorghe văzu abia acum că și la masa cealaltă stăteau înșiruiți oameni. Netezi hîrtia pe o scîndură și completă rubricile cu un creion chimic.

— Te prezinți mîine dimineată la ora șapte, îi spuse un om cu căciulă în cap și cu niște mănuși fără degete, care trecea pe o listă pe toți care se angajau săpători.

— Da. Mă prezint... încuviință Gheorghe și porni spre barăci.

Aici totul mirosea a lemn nou, tras la rindea. Mesele albe, cu iz înțepător de rășină, pereții curați, primitori. Asta îi plăcu lui Gheorghe. Își așază lucrurile în dulapul cu nr. 1, pe ușa căruia scrise cu același creion chimic: „B. G.“ Mulțumit, porni spre șantier să vadă ce avea de făcut. În partea din față a terenului, acolo unde pămîntul fusese nivelat, în apropierea drumului ce duce spre fabrica de textile, oamenii băteau țărushi de diferite culori, de care legau capetele unor sfori lungi și subțiri. În timp ce privea preocupat cum se băteau țărushii în pămînt, trecu pe lîngă el un om uscățiv, adus de spate, care conducea un grup de tineri spre barăcile de lemn. Uscățivul purta

o haină închisă pînă la gît și era încălțat cu bocanci noi, galbeni. Dar nu pentru asta îl băgă în seamă Gheorghe, ci pentru faptul că toți muncitorii cu care se întâlnea îl salutau și nu puțini se întorceau după el.

— Cine-i acela? întrebă Gheorghe, arătînd spre omul înconjurat de tineri, pe un flăcău care ținea în mînă o scîndură vopsită în roșu și negru, cu mii de iniuțe ca la termometru.

— E tovarășul Oniga, de la partid.

Brad cercetă înfățișarea aceluia cu o curiozitate deosebită. După părerea lui, Oniga trecuse de patruzeci de ani și nu părea să fie om rău. Se întoarse și porni spre săpături; acolo, cîtiva cameni încăreau pămînt în camioane noi-nouțe, de-ți era mai mare mila să le vezi murdărindu-se. Alții descărcau bare de fier, lunguiețe, în apropierea unei mese, după părerea lui făcută de mîntuială, unde niște fierari răsuceau barele, le tăiau și le aranjau după mărimi.

După ce se plictisi vizitînd șantierul, care la drept vorbind nu se dovedea atît de mare pe cît se așteptase, se întoarse la baracă. Venise tocmai la timp: se împărțeau saltelele și paturile. Și acestea erau noi, miroseau a naftalină.

Mulți și feluriți oameni erau cu el în baracă. Un om slab, scheletic, cu un neg mare pe bărbie, fusese preot la Pecica. Il goniseră numai de cîteva zile, pentru că vînduse unui ceasornicar argîntăria din biserică. Altul, cu fața fină ca de femeie, venise tocmai de la Radna. Acolo, povestea el, a fost contabil la o moară și „un bandit de controlor“ i-a încurcat socotelile în registrele de control. Orice om îmbrăcat în uniformă i se părea milițian. Lîngă Brad dormea un alt om în vîrstă, ras pe cap. Unii spuneau că ar veni de la închisoare. Brad îl întrebă pentru ce anume fusese închis și omul, somnoros, îi răspunse cu o voce răgușită:

— Am sugrumat pe unul care nu m-a lăsat să dorm.

Altul, care-și făcuse culcușul lîngă sobă, părea om înșcolat. Vorbea atît de frumos, că Brad nu se mai sătura să-l asculte. Și acela nu era zgîrcit la vorbă. Povestea cum toate femeile din orașabia așteaptă să-l vadă, iar cînd trece pe stradă, de frica lui, mamele încuie porțile caselor. Brad se întrebă mirat de ce înșcolatul căruia lucrurile îi mergeau atît de bine și fără muncă, venise totuși pe șantier. Află peste cîteva zile. Omul voia să obțină cartele și o hîrtie cum că e în cîmpul muncii. Mai erau în baracă și doi pescari de la Ineu, și un avocat scos din barou. Acesta era un om ciudat, vorbea numai despre „ful de ași“, „careuri de dame“ și „chintă roială“.

Pe aceștia îi cunoscuse din primele zile și fără prea multă caznă. Ceilalți din baracă păreau oameni tăcuți, la locul lor. Dar Brad nu se astîmpără pînă nu află și despre ei cîte ceva. Droppa, dulgherul, venise tocmai din Muntenia, unde ridicase case muncitorești pentru petroliștii de la Moinești; Someșan și Oprea, amîndoi zidari, veniseră împreună de la Botoșani, unde zidiseră o fabrică de textile. Lucraseră și la fabrica de ciment de la Bicaz, construiseră gări pe linia Salva-Vișeu și tot împreună puseseră umărul la înălțarea din prefabricate a magaziei de cereale de la Calafat. Iar Udrea sudorul, cel mai cumpătat, fusese și în Uniunea Sovietică. Il aduseseră aici tocmai de la Reșița. Lui Brad un singur lucru nu-i plăcea la el: era tare zgîrcit la vorbă. Serile, cînd era liber, răsfoia cărți și se certa cu Oniga că nu sînt șahuri la club și că de ce nu se instalează dușuri la băi.

În cîteva săptămîni, Brad se obișnuie cu munca de pe șantier. Numai de două lucruri nu era mulțumit: de cantină și de funcționari, care, după părerea lui, erau prea mulți și lucrau fără tregeri de inimă.

Casa în care locuia Oniga era arătoasă pe dinafară, fiindcă fusese renovată numai cu un an în urmă de proprietarul blocului, un negustor de mărunțișuri, care după ce dăduse faliment, se îndeletnicea cu un fel de munte de pietate clandestin, împrumutînd sume minuscule pe termen scurt, fără prelungire. Casa semăna leit cu proprietarul. Asta era de altfel și părerea lui Oniga. Proprietarul se dădea drept un om cinstit, cu cazierul curat, și în fond era putred pînă în măduva oaselor, Casa — și ea — pe dinafară curată și primitoare, ascundea un interior atît de murdar și dărăpănat, încît dacă un străin ar fi trecut pe sub coridorul lung și întunecat al porții, s-ar fi mirat că în casa aceasta locuiesc oameni, se nasc și cresc copii, și viața tuturor se scurge ca și cum n-ar atîrna deasupra lor pericolul prăbușirii grinzilor putrede ale podului și ale întregului acoperiș măcinat de ani.

Oniga, după ce se cățara pe scările de lemn, pe lîngă zid, de teamă să nu se atingă cumva de balustrada de lemn putred, ajungea pe un coridor întunecat, de unde se deschideau două uși: una în stînga, care dădea în apartamentul unui pictor, iar cea din dreapta în locuința lui. E drept, Oniga nu se născuse gospodăru și nici nu dovedea un talent deosebit în ale dereticatului. Trăia și singur — cu asta se scuza de altfel față de sine însuși — și nici casa nu-i plăcea. Hotărîse mai de demult să se mute de aici, dar niciodată nu-și găsisese timp liber pentru asta. De multe ori se gîndise — și asta în special cînd se afla acasă și avea de spălat vase sau de făcut alte treburi muieresti — să dea un telefon la oficiul de închiriere ori tovarășei Lucan, secretara Sfatului Popular, pe care o cunoștea bine, dar tot de atîtea ori renunțase: să creadă tovarășii că umblă după favoruri?

Dacă pe vremea cînd lucrase la fabrica de vagoane își neglija locuința, acum, de cînd se preocupa de șantier, o părăsise cu totul. Rar, cînd nu rămînea să doarmă undeva într-o baracă, trecea pe acasă și atunci, neștiind ce să facă mai întîi, se așeza pe marginea patului, mirîndu-se singur de halul în care ajunsese. Pictorul, care deschidea ușa apartamentului său la cel mai mic zgomot, se înfățișa în odaia lui Oniga, fluturînd în mîinile-i tremurînde cîte două-trei pensule murdare.

— Nu v-am văzut de mult, vecine. Ce mai e nou? E adevărat că rușii stau tot pe poziție?

Era neștiutor în politică; rămăsese cu gura căscată cînd aflate că Germania e împărțită în două. Iar cînd auzise că Gandhi nu e cel mai mare politician din lume, își încrețise fruntea și îi spusese lui Oniga, cu o sinceră naivitate:

— Uite, uite... Gandhi ăsta o viață întreagă m-a înșelat.

La început, Oniga crezuse că pictorul face pe nebunul sau vrea să-l provoace; se răstia la el și-l dădea afară. Apoi, cînd îl cunoscuseră mai bine, începu să se poarte îngăduitor cu el. Uneori, însă, uita de sminteala zugravului și se angaja cu el într-o discuție.

— Ei, ce spui? îl întreba în cele din urmă Oniga.

— Știi că ai o gură interesantă? Păcat că nu ești femeie. Aș face o nouă Giocondă.

Odată s-a dus și Oniga în casa pictorului să vadă la ce lucrează. Acesta sări în fața șevaletului și acoperi pînza cu o perdea.

— Nu-i voie! Pînă nu sînt gata cu tabloul n-are voie să-l vadă nici un ochi străin...

Intr-o noapte, nereușind să adoarmă, Oniga își puse o întrebare îndrep-

tătită: din ce trăiește acest nenorocit de vecin? Îl iscodi a doua zi și pictorul zîmbi tainic:

— Din artă.

Pe urmă, întîmplător, află că zugravul e fratele negustorului de la parter și e întreținut de acesta. Deși nu vorbea cu pictorul decît atunci cînd uita să-și închidă ușa cu cheia și acesta dădea buzna peste el, Oniga era singurul locatar din bloc cu care se înțelegea zugravul. Într-o zi, Oniga și-a găsit ușa vopsită pe dinafară cu o culoare galbenă. Mirat, a bătut la ușa pictorului:

— Ce s-a întîmplat, maestre? Cine mi-a vopsit ușa?

— Eu! a răspuns smintitul, cu vădită mîndrie. Ieri noapte a fost muza la mine. Am avut o inspirație și, iertați-mă, nu m-am putut reține. De altfel, am aflat că s-a dat ordin să se vopsească toate ușile. Eu cred că comuniștii nu sînt oameni răi. Această dispoziție nu poate să displacă nimănui. Uitați-vă! a arătat spre ușă. E un crom-gelb veritabil.

În altă zi l-a așteptat pe Oniga pe coridor. A scos din buzunar o scrisoare împăturită și-a cerut iertare pentru necuviința lui.

— Am citit această scrisoare adresată dumneavoastră. Dar nu sînt de vină. Stăteam în bucătărie și mă gîndeam. Mă gîndeam la un tablou de mari proporții, cînd pe sub ușă apare la început un colț alb de hîrtie, apoi o foaie întregă. Eram convins că e pentru mine. De patru zile așteptam o scrisoare de la cineva. Sar la ușă și o deschid, să surprind muza. Nu era ea. Era un om slab, scheletic, cu un neg mare pe bărbie. Vreau să-i mulțumesc pentru scrisoare, dar el dă buzna pe scări. Mi-a părut foarte rău. I-aș fi făcut cu plăcere un portret... Mă întorc și iau scrisoarea. O citesc. Poftim. Vă avertizează că sînteți în mare pericol. Dacă vreți, vă puteți ascunde la mine.

Oniga străbătu cele cîteva rînduri scrise cu stîngăcie și se încruntă: „Un bun prieten“ îl încredința că dacă nu va pleca de bună voie de pe șantier, va fi dus cu mașina la morgă.

— Aveți noroc de prieteni buni, mai zise pictorul.

Dar Oniga nu-l mai ascultă. Intră în casă și puse scrisoarea într-un sertar. Nu era prima scrisoare de amenințare pe care o primea. Totuși, aducătorul acesteia era primul care putea fi identificat, bineînțeles dacă s-ar fi putut pune preț pe cele spuse de zugrav. Dar descrierile pictorului erau la fel de exacte ca și părerile lui. Odată, vorbind despre portăreasă, o femeie de vreo cincizeci de ani, cu fața trasă de griji, o asemănase cu Greta Garbo.

Povestea cu scrisoarea se petrecuse în urmă cu cîteva zile. De atunci Oniga venea în fiecare seară acasă să vadă dacă nu-i sosise încă o epistolă. Dacă la prima scrisoare iscălită „un bun prieten“ avusese unele temeri, cea de a douăzeci și cincea îl găsi cu totul indiferent. Adică nu cu totul, pentru că scrisorile însemnau că lucrul de care se apucase acum îi îngrijorează pe dușmani. Deci făcea o treabă bună. Asta era barometrul care indica cel mai bine importanța fabricării strungurilor. Muncea și mai înfocat. Cu toate astea, greutățile se nășteau parcă din pămînt. Dacă ar fi fost probleme de uzină, de producție, nu s-ar fi speriat de ele. În asemenea probleme avea o experiență de cîțiva ani, putea să vadă lucrurile de sus, nu se pierdea în mărunțișuri, în munci lăturalnice. Șantierul însă era ceva cu totul nou. Luptînd pentru obținerea unui vagon de ciment, își dădea seama că rămăsese fără muncitori pentru terasament sau că din lipsă de combustibil mașinile stăteau. Asta îl supăra. Totuși avea o mare satisfacție: inginerul Ardeleanu. La început se temuse că bătrînul va fi refractar la această muncă dezlinată. Se înșelase: Ardeleanu apărea în fiecare dimineată agitat, îl căuta, se certau

pentru cine știe ce fleacuri, dar asta însemna că bătrînul participă cu pasiune la lucrări, nu e numai un simplu funcționar, un spectator.

După ce se convinsese că nu-i sosise nici o corespondență, Oniga coborî scările și ieși în stradă. Porni spre șantier. Încercă să se gîndească la cele ce avea de făcut a doua zi, dar imaginea locuinței care-i stăruia în fața ochilor, îi strecură pe nesimțite în suflet o ușoară nemulțumire. „Tot singur să stau, și încă într-o asemenea locuință?” Singurătatea îl biruia uneori.

Știind că peste ani, cînd nu va mai putea face față muncilor și va ieși, cîstit, la pensie, o să rămînă singur, izolat, fără familie, se simțea obosit, vinovat.

Noaptea se lăsase de mult cînd ajunsese pe șantier. Schimbă o vorbă cu paznicul, apoi se îndreptă spre baraca principală, unde în fiecare noapte i se reținea un pat. În apropierea stivelor de scînduri, descoperi un ochi de jar. „Uite-al dracului, cineva fumează în apropierea scîndurilor”. Porni într-acolo.

— Cine ești, mă?

— Brad Gheorghe.

— Ce faci aici?

— Stau.

Ajuns aproape, Oniga aprinse un chibrit să-l vadă pe cel care vorbise. Îl recunoscuse: era țărănoiul cel înalt, angajat cu cîteva zile în urmă.

— Stinge țigara! Dacă te mai prind fumînd lîngă scînduri...

Brad mai trase un fum, apoi zdrobi mukul sub talpa bocancului.

— De ce nu dormi?

— Nu mi-e somn.

Nici Oniga nu simțea nevoia somnului. Se așeză lîngă țaran, privind îngîndurat întunericul. Tăcea. Moțul îl lăsa cu ale lui; se foi un timp pînă ce se potrivea comod, apoi își lăsa capul pe spate, rezemîndu-se de scînduri. Într-un tîrziu întrebă:

— E trecut de miezul nopții?

— Da.

— Na, atuncea încep să se stingă stelele. Dumneata cunoști Ursa mare?

— Nu, mărturisi Oniga.

— Uite-o colo — îi arătă Brad, ridicînd brațul spre o parte a cerului.

Cînd eram copil...

— Copil? rîse Oniga. Da' acum cîți ani ai?

— Nouăsprezece. Is om, de zece ani is om. Pînă la nouă ani am fost copil, că de la al zecelea, mi-am cîștigat singur pita... Continuă fraza întreprută: Cînd eram copil, bunicu' m-o învățat să citească stelele.

Oniga se întoarse spre el să-i vadă obrazul, dar era prea întuneric. Își sprijini coatele pe genunchi și întrebă:

— Îți place munca pe șantier?

— Nu.

— Atuncea de ce ai venit aici? se încruntă Oniga.

Totuși, nu era supărat pe moțoganul de lîngă el.

— Mi-o fost foame.

Brad vorbea monoton, ca și cum ar fi povestit de Ursa mare sau de cine știe ce lucru obișnuit.

Vîntul răcoros întări și mai mult izul întepător al rășinii.

— Miroase a pădure, spuse după un timp Brad. La noi, în Hațeg, acum ies lupii. Is deștepte fiarele. Rășina le îneacă duhoarea; nici cîinii nu le-o mai simt.

„Și eu am trecut pe lîngă el fără să-l iau în seamă”, se dojeni Oniga.

Vru să-i întoarcă pilda, cum că la fel e și pe șantier: se îmbracă toți în doc de nu mai recunoști dușmanul — dar n-avu timp. Brad îl întrebă:

— Dumneata de ce nu te culci?

— Nici mie nu mi-e somn.

— Și ce-ți spune muierea?

— N-am.

— Atunci nici copii n-ai, bag samă. Hei, hei... rău îi fără muiere. La primăvară, când s-o începe ciubăritul, mă însor.

Printre nori apăru o jumătate de lună palidă, dar destul de luminoasă lca Brad să-și recunoască vecinul.

— Aha, dumneata ești de la partid, zise și se ridică în picioare. Te cunosc. Ești Oniga.

Mai stătură un timp de vorbă apoi Brad porni spre baracă. Oniga privi ung în urma lui și-l cuprinse o bucurie ciudată.

CAPITOLUL IV

1

Vechea fabrică a lui Conrad, „Ianto“, sau „fabrica de clopote“, cum se mai numea, fusese pe vremuri cea mai vestită turnătorie din localitate. Faima ei trecuse chiar și peste granițele orașului și-i cucerise un renume de neasemuit: nu era biserică prin împrejurimi, înființată după înălțarea fabricii, care să nu-și cheme credincioșii la vecernie, cu sunetele clopotelor lui „Ianto“. Numele fabricii, adânc încrustat în bronzul clopotelor, asigura pe slujitorii altarului de cele „trei sute de vibrații ale sunetului“, garantate de însuși Conrad în actele de vânzare. Tot în actele de vânzare erau trecute asigurări despre pătrunderea „celor trei sute de vibrații“ în cele mai adânci cute ale sufletelor drept-credincioșilor. Dar nu numai pentru acest motiv era vestită fabrica „Ianto“. Tot cu numele ei își speriau părinții copiii chiulangii, care nu se hotărau să se pună cu burta pe carte:

— Te dau ucenic la fabrica de clopote, derbedeule! Auzi?... Numai să te pună aghiută să nu înveți bine!...

Singur gândul la fabrica de clopote îi înspăimînta pe bieții copii și în același timp pe părinții care îi amenințau: oare cine ar fi vrut să-și vadă copilul între pereții înegriți și întunecați ai fabricii „Ianto“, ale cărei clădiri semănau cu hruba unui castel din Evul Mediu?

Cînd Pavel Cuc călcă pentru prima dată pragul turnătoriei, trebui să umble cu mîinile întinse ca să nu se lovească de ceva. Singura fereastră, care servea și pentru aerisire, și pentru luminat, era o gaură mică, fără geam, în peretele principal, undeva sus, în apropierea tavanului, prin care chiar raza puternică de iunie părea o dîră neputincioasă, palidă. Umezeala pămîntului negru, lipicios, pătrundea pînă în măduva oaselor: turnătorii reumatice, tușind sec, a oftică, erau termometre vii. Cum de ajunsese Pavel Cuc tocmai aici?... Acum, după ani de zile, prima zi de lucru în atelier a dispărut aproape cu totul din amintirile lui. Mai știe doar atît: că maică-sa îl certase pentru că nu se dusese la fabrica de vagoane — acolo ar fi fost în apropierea lui taică-său și poate, datorită prestigiului de care se bucura bătrînul Cuc, ar fi avut și el puțină protecție. Dar, pe de altă parte, taică-său se bucurase de alegerea pe care o făcuse Pavel; după părerea lui, băiatul nu era în stare să ajungă muncitor bun la strung sau la oricare altă mașină. Pe cînd așa,

la turnătorie, nu se cerea o pricepere din cale afară de neobișnuită. Totuși, în primele zile îl dăscăli:

— Numai să te porți cu cinste și să nu uiți că pe taică-tu îl știe întreg orașul, auzi? Să nu mă faci de rușine!

În noaptea când se hotărîse definitiv să intre la „Ianto“, Pavel auzise prin somn cearta dintre părinți, care nu se isprăvisese decît în zori.

— Ești un om fără inimă, îi spusese maică-sa bătrînului. Te gîndești numai la tine. De copil ce-ți pasă!... Tu habar n-ai cît m-am chinuit să-l cresc, ca acum să-l văd la clopote!... Mai bine omoară-l dintr-o dată, decît să se chinuie acolo. Vrei să ajungă ca Anghel? Ofticos?

După primele săptămîni, și Pavel începu să fie nemulțumit de alegerea pe care-o făcuse. Acum nu mai visa șuvoaiele de foc, scînteierile oțelului și nici mirosul fierului încins. Ar fi dorit să fie într-o hală luminoasă, largă și bine aerisită, ca cele de la fabrica de vagoane. Era însă prea tîrziu ca să mai dea îndărăt. Numai Marei îi mărturisi cît îi e de greu.

Așa s-au scurs primii doi ani. Apoi, în urma introducerii contractului colectiv, Conrad fu nevoit să spargă două ziduri la turnătorie și să deschidă în ele două ferestre mari. La cel de al doilea contract, se instalează o macara de mină și un ventilator la serviciile căruia renunțaseră chiar după primele zile, întrucît acesta răscolea numai praful, iar aerul rămînea tot stătut, umed.

Aici învățase Pavel meseria. Și o învățase așa cum nu s-ar fiasșteptat nimeni. Mai cu seamă de cînd comenzile de clopote scăzuseră și în locul lor, în cadrul comenzilor de stat, începuseră să toarne piese fine, neferoase.

După naționalizare, fabrica de clopote își schimbase cu totul înfățișarea. Se instalaseră pînă și dușuri cu apă caldă — muncitorii nu mai părăseau uzina ca niște hornari. Asta îl mulțumi pe Pavel. Numai că această mulțumire nu dură mult: nu se știe de unde, se zvonii că întreprinderea va fi comasată cu alte patru și că toate la un loc vor face o fabrică mare, „Victoria“, care va construi strunguri. Se mai zvonii și că la fabrica cea nouă vor lucra toți, afară de turnători, care, nu se știe din ce motive, vor fi vărsați în altă parte, probabil la Craiova. Pavel, secretarul U.T.M.-ului pe fabrică, se împotrivi din răspuțeri acestor zvonuri. Cu toate acestea, o neliniște lăuntrică punea tot mai mult stăpînire pe el. Ridică problema la regionala U.T.M.:

— E drept că după comasare vom fi repartizați la Craiova?

— Dar asta cine ți-a mai spus-o? întrebă mirat Dobre, secretarul regionalei U.T.M., un băiat înalt, brunet, cu fața osoasă.

Pavel nu știu ce să-i răspundă. Îi fu ciudă că nu-și chibzuise răspunsul. I-ar fi părut mai bine dacă Dobre l-ar fi criticat aspru, ca să se învețe minte, să nu-i mai umble gura și cînd trebuie, și cînd nu trebuie.

— Ai dreptate, tovarășe Dobre, mă iau după vorbe, ca o babă...

— Ei, nu, astea nu-s numai vorbe... E drept că fabrica vă va fi comasată la „Victoria“, dar nu e drept că turnătorii vor fi repartizați prin alte orașe. Dar chiar dacă ar fi așa, problema nu se pune în felul în care ai pus-o tu. Înțelegi, tovarășe Cuc? Mai ales că de la tine noi așteptăm mai mult.

Nici nu știu cum să iasă mai degrabă de la regională. Na! Asta-i mai lipsea!

Aproape de casă, pe strada Dragoș Vodă, Pavel se întâlnește cu Elena Matcău. Elena avea ochii mici, albaștri, și era îmbrăcată cu o blană roasă, de vulpe, moștenită de la maică-sa. Vorbea repede și spunea o mulțime de nimicuri. Asta era părerea lui Pavel, bineînțeles acum, în ultima vreme,

pentru că altădată, cînd lucra și ea la fabrica „Ianto“ ca dactilografă, Pavel o asculta cu neșat, nu odată îmbătîndu-se chiar de vorbele ei fără șir.

Pavel îi întinse mîna. Ea zîmbi larg. Cele două cute din colțul gurii i se adînciră, iar pistriui de pe nas pîrură mai aprinși ca altădată.

— Mă aștepți de mult?

— Da, Pavla...

— Te-am rugat să nu-mi spui așa...

— Vrei din nou să te cerți?

— Nu vreau să mă cert... dar știi că nu-mi place să-mi spui Pavla.

O luă de braț și porniră spre casă.

— Ai găsit ceva? o întrebă după un timp.

— Nu. N-am găsit nimic... La Sovromtransport mi-au spus să mă duc peste vreo două săptămîni. Așteaptă să li se aprobe schema cea nouă și poate atunci...

— N-ar trebui să aștepți.

— Păi nu aștept. Mîine mai am o adresă... Dar mi se pare că acolo se cere și limba germană. La librăria „Cartea de aur“...

— Nu așa. Eu mă gîndeam la fabrică...

Elena nu-i răspunse. Un timp merseră tăcuți, ascultînd ecoul pe care pașii lor îl stîrneau în zidurile de peste drum, apoi urmăriră o mașină de pompieri care trecu prin dreptul lor în viteză mare. Cînd întîlni privirile lui Pavel, Elena zîmbi și se opri locului. Apoi făcu un pas spre el. Pavel, stînjinit, privi în jur să vadă dacă sînt singuri. Strada era pustie. Mecanic, o cuprinsedumeriși o sărută pe frunte. Ea întrebă ceva, dar Pavel nu-i răspunse. N-avea ce să-i spună. Dorea să ajungă cît mai repede în fața casei ei. Mai demult, drumul acesta, de la colțul străzii Dragoș Vodă și pînă în fața casei galbene, unde locuia ea, i se părea scurt, prea scurt, aproape cît un singur pas. De aceea pe atunci mergea încet, se oprea des și, ciudat, niciodată nu-i lipsea răspunsul la întrebările ei. Vorbeu mult... dar despre ce vorbeau în fond? De multe ori, Pavel nici pînă acasă nu-și mai aducea aminte. Dar pe vremea aceea important era faptul că erau împreună. Și era atît de fericit pe atuncea, încît abia își mai încăpea în piele. Într-o seară, tatăl său nu răbdă să nu-l întrebe:

— Ce-i cu tine, Pavele, parcă ai fi cîștigat la loto, radiezi ca un arc voltaic... Ce s-a întîmplat?

— Peste două săptămîni plec în concediu, la mare...

— Merge și Elena? întrebă răutăcios Mara. Merge?...

Acum nu mai putea decît să zîmbească, amintindu-și de toate astea. Ajunseră în fața casei galbene.

— Să te aștept și mîine?

— Mîine nu, mîine am ședință de producție... Stau pînă la opt.

— Atunci am să te aștept la opt... Noapte bună, Pavla...

Pavel rămase locului pînă ce pașii ei se pierdură sub coridorul întunecat; abia atunci scoase o țigară și porni spre casă.

Strada Dragoș-Vodă nu se deosebea cu nimic de celelalte străzi din cartier. Atîta doar că era mai lungă și dădea drept în digul Mureșului, în apropierea fabricii de zahăr, acolo unde sălciile scorburoase înlocuiau gardul de scîndură vopsită. Muncitorii care veneau dinspre Aradul Nou nu mai ocoleau clădirile îngrădite, ci coborau pe digul înclinat, pînă în apropierea apei, și se strecurau printre sălcii în incinta fabricii. Tot pe aici intrau și copiii de pe Dragoș Vodă, în zilele cînd se arunca melasa. Cîte unii veneau cu vadra sau cu ligheanul, și-l umpleau cu zgura îmbibată cu suc negricios, pentru ca apoi, acasă, să-l stoarcă. Zeama dulce, grețoasă, asemănătoare cu

mierea, era turnată în sticle mici de „Diana“, cu gît lung, legat cu pînză albă. Cîte ouia de zeamă valora de la cinci la zece bile, un creion neînceput sau doi nasturi mari. Pavel își aduse aminte de toate astea și zîmbi. Acum, din inițiativa comitetului sindical, melasa nu se mai arunca: era adunată în lăzi mari, căptușite cu tablă, și transportată cine știe unde. Nici muncitorii de la Aradul Nou nu se mai puteau strecura pe lingă sălcii: acolo fusese trase, pînă aproape de apă, sîrme ghimpate.

Casa din colț, a lui Pollak, neterminată, cu ferestrele de scînduri, lovită de o bombă în timpul războiului, își căsca rana mare spre stradă: aici se jucau acum copiii de-a v-ați ascunselea. Și el se jucase pe vremuri aici, numai că pe atuncea Pollak, care avea băcănia peste drum, îi gonea sau trimitea ucenicii să toarne apă fiartă peste ei. Fiii lui gemeni, Decebal și Augustin, mereu spălați și pieptănați, stăteau pe treptele băcăniei. Cîți ani sînt de atunci? Nu îi socoti: aruncă țigara și avu un sentiment ciudat, necunoscut pînă atunci, de maturitate. Cum de și-a adus aminte de ei? Zîmbi: iarna, tot cu copiii lui Pollak se dădea cu sania pe digul Mureșului. Dacă le suia sania de două ori la deal, îl lăsa să coboare o dată. Intr-o zi își întrebasese părinții:

— De ce băieții lui Pollak au două sánii și eu nu am nici una?

Tatăl său îi dăduse o palmă. De ce l-a palmuit atunci?... Ar trebui să-l întrebe odată...

Copilăria lui Pavel Cuc n-avusese nimic deosebit față de copilăria celor de o seamă cu el. Școala nu-i plăcea decît iarna; iarna se făcea foc în sălile de cursuri și, o dată pe săptămînă, sîmbăta, elevii primeau de la societatea „Femeile creștine“ cîte un pahar cu lapte pasteurizat. De obicei, tatăl lui Pavel șoma cîte șase luni pe an. Atunci, bătrînul se ducea dis-de-dimineață la colțul străzii Independenței și aștepta să fie angajat cu ziua. Din cînd în cînd, iarna, se întorcea acasă cu cîte un butuc sub braț; asta însemna că avea și bani. Bani cîștiga și Pavel. Dimineața, înainte de școală, împingea pînă în fața bisericii catolice căruciorul unui olog pentru ca după cursuri să-l împingă înapoi. Pentru munca aceasta primea cîte cinci lei pe zi, cu care cumpăra jumătate kilogram de pîine neagră.

În vremea aceea locuiau în apropierea gării, într-o casă dărăpănată, cu zidurile înnegrită de fumul locomotivelor. Pavel a aflat despre moartea bunicului său tocmai cînd se întorcea de la depou, unde descărcase cărbuni. N-a plîns: se întrebasese numai cine va dormi în patul bătrînului, el sau sorăsa, Mara, care era slabă de credeai că nu mai apucă primăvara. Ea moștenise patul și Pavel s-a dus a doua zi la lucru cu aceeași indiferență ca și pînă atunci.

Cînd deschise porțița, un zvon de voci înfundate îl făcu să se oprească locului. Lîngă liliacul golit de frunze, cu ramuri subțiri ca niște degete, o zări pe Mara. Stătea cu spatele spre poartă. În fața ei, Mircea Rotaru. „Adică tot se mai întîlnește cu el“. De cîte ori îl vedea pe Rotaru sau numai se gîndea la el, la părul lui negru, vîlvoi, îl apuca ciuda.

— Mara!

Mara tresări. Tresări și Mircea și făcu un pas înainte.

— Du-te în casă! mai spuse Pavel și se uită drept în ochii Marei.

— Nu mă duc!

Mircea o privi cu ochi rugători. Spuse încet, abia perceptibil:

— Du-te, Mara.

Rușinată, cu capul plecat, Mara porni spre ușa bucătăriei, condusă de privirile celor doi. Mircea se apropie de poartă, dar Pavel îi tăie calea:

— Să nu te mai prind aici!...

Mircea simți că ar trebui să se repeadă la el, să-l zdrobească în pumn sau să-l scuipe măcar. Se stăpîni cu greu, zîmbi și spuse ironic:

— Cum doriți, tovarășe Cuc.

Apoi îl împinse la o parte cu cotul și ieși în stradă. Porni încet spre Mureș, fluierînd ca să pară nepăsător.

Pavel intră în casă fără să salute.

Tatăl său era în bucătărie, își înmuia bățaturile în lighean și citea ziarul. Îi plăcea nespuns de mult să stea așa. Îi plăcea, de asemenea, ca nevastă-sa să stea aplecată deasupra plitelor și el s-o întrebe din cînd în cînd: „Gata?” Mara să-și facă lecțiile, iar cu Pavel să discute politică. De Pavel, de altfel, era tare mîndru: îl socotea copt și om de viitor.

— Unde ai fost pînă acum?

— La U.T.M. Am avut o ședință.

Mara stătea pe un scăunel lîngă sobă, cu privirile plecate în pămînt. Bătrînul nu termină cititul ziarului decît după cină. Atunci împături cere-monios foile și le puse într-un sertar.

— Tată, zise deodată Pavel și se apropie de el. Ți-aduci aminte, eram încă la școală. Pe vremea cînd Pollak avea băcănia din colț, te-am întrebat odată de ce copiii lui au două sînii și eu nu am nici una, iar tu mi-ai dat o palmă...

— O palmă?... Hm... Știi că n-a fost un răspuns marxist, făcu bătrînul și începu să rîdă.

Pavel nu era mulțumit nici cu acest răspuns. Acum întrebarea îl rodea mai mult, îl făcu să se simtă stingher. Încă de cînd era mic își socotea părinții mai presus de ceilalți oameni. Toate relele le vedea numai în vecini. Cînd își dăduse seama că părinții lui se ceartă la fel ca și vecinii, că au griji mărunte și cumpără de la Pollak tot pe datorie, că și tatăl său se îmbată uneori și înjură, rămăsese descumpănit. Pe urmă, faptul că se născuse la fel ca ceilalți copii, că ar fi putut să se nască cu an mai devreme sau cu un an mai tîrziu, îi zdrobise toată mîndria. „Asta să fiu eu?” se întreba și-i era ciudă că nu-și putea răspunde. Abia în timpul uceniciei găsisese rostul: lucrurile mari nu se primesc, ci se fac. Dar ce ar trebui să facă? În ziua cînd îl primiseră în U.T.M., pășise iar mîndru, căutînd la trecători să vadă dacă ei își dau seama că Pavel Cuc nu mai este Pavel Cuc cel de ieri. Da, trecătorii și-au dat seama de asta: îl urmăreau cu privirile. Călca țanțos, era imposibil să nu întorci capul după el... Dar marea bucurie și încredere în el și-o regăsisese abia după ce terminase prima piesă ce-i fusese încredințată. De bună seamă, dacă atuncea ar fi avut bani s-ar fi dus pînă la Pecica să audă bătînd clopotul șlefuit de el. Mai tîrziu, descoperise un lucru și mai mare: grupa mobilizată de el curățase curtea fabricii într-o singură după-amiază. Își dădea seama că descoperise o forță mai puternică decît mașina cu aburi sau chiar electricitatea. Acasă, în caietele furate de la Mara, calcula lucrările care s-ar putea face cu această nouă forță descoperită de el. Cam așa arătau socotelile: în Arad locuiesc 100.000 de oameni. Dacă fiecare ar duce numai două roabe de pămînt pe zi, s-ar putea îndigui Mureșul în așa fel ca să fie navigabil. De două ori 100.000 de roabe de pămînt sînt 200.000 roabe de pămînt. Un munte întreg. Tatăl său însă îi frînse planul. Îi arătă că din 100.000 de oameni, 20.000 sînt copii și alți 20.000 sînt bătrîni. Iar din 60.000, unii lucrează după-masă, iar alții noaptea. Apoi găsi și el o serie de motive care ar fi împiedicat mobilizarea tuturor oamenilor din Arad. De unde să procure atîtea roabe?... In cele din urmă, se mulțumise să-și mobilizeze grupa și se bucura dacă nu lipsea nici un tînăr.

— La ce te gîndești?

— La nimic, tată, mi-e somn! și se duse să se culce.

În birt nu erau decît doi oameni: unul în fața tejghelei, celălalt în spatele ei. Primul, Mircea Rotaru, stătea rezemat de bordajul de tinichea al barului. În fața lui, într-un pahar mare, licărea un vin sîngeriu, neîndoit cu apă. Celălalt, Wilbrecht — patronul — un om îndesat, cu părul tuns scurt, nemțește, număra nestîinjenit banii. Ceasul din perete, cu cifre gotice, indica ora închiderii. Din cînd în cînd, ușa mascată din spatele tejghelei se deschidea și în prag apărea nevasta cîrciumarului, o femeie grasă cu părul blond, oxigenat.

— Mergem?

Dacă, totuși, Wilbrecht nu închidea, asta se datora faptului că accelera-tul de Oradea avea douzeci de minute întîrziere și cîrciumarul, optimist incurabil, nu voia să scape clienții care ar fi putut să sosească cu acest ultim tren. Altminteri, pentru consumația tînărului din fața lui, nu merita să-și piardă timpul. Încă de cînd îi călcase Mircea pragul, cu o oră în urmă, Wilbrecht prevăzuse cantitatea de vin pe care o va consuma: maximum un kilogram. Se înșelase însă: abia după o jumătate, Mircea se uita cruciș și vorbea aiurea. Dacă, totuși, nu-l dăduse afară pe ușa, asta se datora faptului că tînărul se arăta a fi un client serios: tăcut și trist. De altfel, Wilbrecht, în timpul său liber, se ocupa și cu filozofia. Se considera chiar un cunoscător al oamenilor, al tainelor sufletului. Acum însă era prea ocupat cu numărătoarea banilor, ca să-și poată studia clientul. Abia cînd acesta ridică ochii spre el, îl luă mai bine în seamă: i se păru cunoscut. Dar cum niciodată nu se lăsa condus de sentimente, îl întrebă sec:

— Încă o juma'?

— Da.

Cu gîndul la bani, la socoteli, Wilbrecht măsură vinul cu dărnicio. Mircea apucă sticla de gît și se duse la masa din fundul încăperii, lîngă o fereastră. Goli primul pahar dintr-o sorbitură, apoi se scutură ca și cînd ar fi avut friguri și-și aprinse o țigară. Vinul nerărit, greoi, avea un iz amărui. Își mai turnă un pahar. „Cel puțin un pumn să-i fi dat lui Pavel“. Acum, de bună seamă că Mara îl crede fricos, laș. Îi era ciudă. Ar trebui să meargă la Pavel, să-l cheme afară și să-i ardă un pumn. Niciodată nu dorise atît de mult să se bată ca acum. Strînse pumnii cu putere și-și rezemă fruntea de masă. Îi păru rău că nu-l cîrpise atuncea, imediat, pe loc. Se suci pe scaun, ridică fruntea și se resemnă. Toată frămîntarea i se păru zadarnică. Ca totdeauna, și acum știa, după consumarea faptului, ce ar fi trebuit să facă. De ce dracu' nu judecă la timp, de ce dracu' se pripește mereu? Parcă atuncea, la București, cînd și-a cerut transferul la Arad, cum făcuse? Mai bine ar fi rămas acolo. Ar fi făcut mai multă carte și pe lîngă toate astea ar fi fost în Capitală, nu aici, în acest colț ascuns al țării, între provinciali cu tradiții, proști și mîrginiți, putrezind prin cîrciumi infecte. Roti privirile: pereții scorojiți abia suportau afișele prinse cu pioneze: „*Creditul se refuză*“, „*Dacă bei, mori, dacă nu bei, mori, de ce să nu bei?*“ Din tavan atîrna un candelabru cu trei brațe (al patrulea era rupt): în juru-i roiau muștele. De altfel, tot inventarul acestui restaurant „La ceferistul vesel“, era pătat de muște. Cu cine merita să legi o conversație aici sau oriunde în acest oraș conservator? Cu mătușa Anghelina... Da, despre pocher, despre toaleta doamnei Abrudan, despre rochiile de nylon care se poartă de doi ani la Paris, despre veștile transmise la radio Londra și New-York, sau despre ultimul discurs al lui Truman. Toate astea însă nu-l interesau. Cu cine altcineva ar fi putut sta de vorbă? Cu prietenele mătușii Anghelina, cu doamna Virginica sau cu doamna colonel? Subiectele ar

fi fost aceleași. Își dădu seama că nu are nici un prieten căruia să-i poată spune păsurile lui. Își aduse aminte de Mara. Da, ea era singurul om din acest oraș cu care merita să-și piardă timpul. Darnici ea nu l-ar fi putut înțelege întru totul. Pentru că ea, după părerea lui Mircea, nu era decît o fată cuminte, o copilă. Cu ea putea să petreacă o oră, două, să discute un film, o carte, o piesă de teatru. Atîta tot. „Totuși, Mara înseamnă mai mult decît un prieten oarecare cu care discut literatură” — își mărturisi Mircea, după ce-și mai turnă vin în pahar. Ea era prezentă și în visele pe care le făcea în gînd. Numai că ea îi apărea totdeauna în hăinuțele ei simple de școlăriță. Mircea ar fi vrut s-o vadă și pe ea îmbrăcată în mătăsuri, frivolă, să semene cu femeia aceea pe care o văzuse zilele trecute pe Corso. Aia era femeie! Ar fi făcut cinste și Capitalei. Mircea venise tocmai de la școală și se opri în fața Catedralei, să se uite la trecători. Atuncea a apărut ea dintr-un magazin de mărunțișuri. Era înaltă, sub taiorul cafeniu i se întrezăreau umerii rotunzi, sîinii mici, ieșiți înainte, coapsele pline. Pășca mărunț, grațios. Părul blond, tăiat scurt, abia se vedea de sub pălăria aruncată parcă în vîrfurile capului. Fața ei, deși era lunguiată, părea copilăroasă, naivă, datorită ochilor verzi, vii, și buzelor mici, date cu ruj aproape liliachiu. Toată lumea s-a întors după ea... În clipa aceea, Mircea ar fi dat cinci ani din viață ca s-o poată lua de braț și să se plimbe de două ori cu ea pe Corso, să crape tot Aradul de ciudă.

Wilbrecht își termină socotelile. Închise grijuliu casa de bani, apoi își propti coatele de tejghea. Mircea se scotoci în buzunare după bani, să facă plata, dar nu găsi decît mărunțiș. Îl trecu un fior de spaimă, pe urmă își aduse aminte că-și pusese banii în buzunarul paltonului. Vru să se ridice, dar nu reuși. Picioarele îi erau grele, țepene, parcă bătute în cuie. „M-am îmbătat”, își spuse și începu să rîdă. În clipa aceea, ușa se deschise și în prag apără o femeie înaltă, blondă, îmbrăcată într-un taylor cafeniu. Semăna mult cu femeia pe care o văzuse pe Corso. O privi cu mai multă atenție: era chiar ea! O recunoscu după zîmbetul nevinovat și după arcuirea sprîncenelor.

— Nu-i nimeni? întrebă ea cu o voce plăcută, uitîndu-se împrejur.

Wilbrecht nici nu se întoarse spre ea. Făcu un semn cu mîna, care putea să însemne la fel de bine: „nu este”, „du-te de aici, vezi-ți de treabă”.

Femeia, vădit supărată, ieși trîntind ușa. Mircea se ridică greoi, luă banii din buzunarul paltonului și plăti consumația. Cîrciumarul luă banii și, în timp ce-i număra, se uită cu disperare la ceas.

Mircea îi încurcă numărul:

— Vă rog, nu vă supărați... vreau să întreb... doamna care a fost adineauri, care s-a uitat înăuntru... știți, aceea blondă... cine este doamna?

— O cocotă, îi răspunse supărat Wilbrecht.

— Adică, vreți să spuneți că... făcu Mircea și deodată tăcu. Abia acum pricepu răspunsul. Ziceți că dînsa este ceea ce ați spus dumneavoastră?... Vă rog, nu vă supărați... Bună seara.

Ieși în stradă. Beat, începu să vorbească de unul singur. „Toată lumea minte. Și doamna blondă, și cîrciumarul, și Pavel”. Mai supărat în clipa aceea era totuși pe Wilbrecht. Îi spulberase o iluzie pentru care i se păruse că merită să trăiești. Desigur, cîrciumarul a mințit! Doamna cu părul blond nu putea fi cocotă, era mult prea frumoasă pentru o asemenea meserie. Vru să se întoarcă să-i ceară socoteală lui Wilbrecht, dar acesta trăgea tocmai atuncea oblonul de la ușă, ajutat de nevastă-sa. „Iar m-am trezit prea tîrziu”.

Începu să cînte „Ecaterino, vedea-te-aş moartă“, bucurîndu-se prosteste că-şi aude vocea.

Aproape de casă, se aşeză pe o bancă de la marginea trotuarului, privind la început indiferent, apoi tot mai preocupat, perdeaua de firme ce se legănau deasupra intrărilor prăvăliilor. „Tocuri rezervoare, la Costel“, „Vin, ţuică, şi rachiu“, „Blănăria Modoş“, „Librăria la Elevul silitor“, „Ras, tuns şi frezat“, „Bodega la Grănicerul“, „Debit de tutun“, „Mătăsurii Cioroiu“ ... Şi-i închipui pe proprietarii acestor prăvălii citindu-şi numele de petni-chelele vopsite în toate culorile curcubeului. Desigur, la vederea numelui înflorit de un nenorocit de pictor de firme, turbează de fericire. În colţul drept al tablelor descoperi, scrise cu litere mici, şi numele zugravilor: „Ciupe“, „Szabo“, „Anghel şi fiii“. Uite, uite, fiecare om vrea să se eternizeze, să rămînă în conştiinţa semenilor săi şi după ce pleacă pe lumea cealaltă. Numele lui Ciupe sau al lui Anghel şi fiii va putea fi citit şi după moartea lor, în plin centru al oraşului. În fond, mai mult sau mai puţin adînc, fiecare om intră în istorie. Unii rămîn prin arhivele primăriilor, în acte şi registre, alţii pe firmele atîrnate deasupra prăvăliilor. Dar sînt unii ale căror nume nu le găseşti scrise nici pe firme şi nici în arhive, şi totuşi le cunoaşte toată lumea. Pitagora, de exemplu. „Ciudat, acest om ştia mai puţină matematică decît ştiu eu“, mormăi Mircea. „A făcut tabla înmulţirii şi atîta tot... Pentru asta i s-au ridicat pe vremuri statui, iar acum numele lui e pomenit tuturor generaţiilor care încep să adune unu cu unu. A rămas în istorie. De fapt, e un inventator, acest Pitagora. Ceea ce vreau să fiu şi eu. Deci şi eu aş putea să rămîn în istorie“. Acest gînd îl încălzi: Da. Cine nu cunoaşte numele inginerului Diesel? Numai că trebuiesă ai un nume care să fie demn să rămînă. Diesel! Dacă ar fi inventat motorul un oarecare Popescu, oare motoarele s-ar fi numit „motoare Popescu“? Sau Rotaru, Mircea Rotaru? Cum să faci carieră cu un asemenea nume? Cu asemenea nume nici în literatură nu se poate rezista. Nume ca Eminescu, Coşbuc mai merg, dar cu ce încredere ai lua în mînă un volum de poezii semnat de Popescu?

Se ridică şi porni spre casă. De la o fereastră atîrna o bucată de sîrmă. Fără să vrea, îşi înălţă privirile spre acoperiş şi descoperi fluturînd un alt capăt al sîrmei. „S-a rupt o antenă, constată. Mîine, oamenii se vor mira de ce nu funcţionează bine aparatul de radio... Radioul a fost inventat de Popov... Un nume asemănător cu Popescu. Cîţi Popovi n-ar fi fost în Rusia, şi totuşi acest nume a răzbătut, a răzbătut peste ani, ca o noţiune, înălţîndu-se deasupra lui însuşi. Deci teoria cu numele cade şi rămîne numai invenţia. Dar oare eu am să reuşesc?“

În timp ce urcă scările îşi aduse aminte de Mara. Îi era ruşine că pînă acum a dorit s-o vadă îmbrăcată la fel ca pe femeia cu taiorul cafeniu şi să fie frivolă ca ea. „Brrr!... Judec totul după îmbrăcăminte, ca o calfă de frizer...“

Deschise uşa cu grijă, să n-o trezească pe mătuşa Anghelina.

CAPITOLUL V

1

Chiar necunoscătorii în ale psihologiei ar fi putut aprecia dispoziţia lui Oniga după numărul transporturilor de cărămizi. Dacă soseau mai mult decît cele şase camioane cu care se angajase fabrica de cărămizi din Gai, Oniga era bine dispus, vesel, chiar. El nu se pricepea la construcţii: problemele tehnice le lăsa pe seama inginerului constructor Silviu Beniamin.

În schimb știa un lucru: dacă nu întârzie materialele, zidurile se înalță și șantierul merge ca pe roate. Iar dacă lipsesc materialele, n-ai dreptul să-i critici nici pe ingineri, nici pe zidari: nu ei sînt de vină că lucrurile nu merg cum trebuie. Atunci se așeza ore întregi cu Otrok — directorul fabricii de cărămizi din Gai — cu președintele Sfatului Popular, cu șeful gării, cu magazionerii de la gara-depozit sau cu agenția Sovromtransportului din localitate. Dacă nu rezolva nimic prin telefon, — și asta se întîmpla destul de des — se urca pe bicicleta curierului și cutreiera orașul în lung și în lat. Ori de cîteori îl vedeau cei de la raioanele de partid, dădeau din mîini în semn că „Oniga e iar aici“, și se sileau să-i rezolve nemulțumirile numai ca să nu-l audă din nou vorbind despre „importanța construcțiilor de la „Victoria“.

— Vrei să ne lămurești, tovarășe Oniga?

— Da, tovarășe secretar de raion. E drept că fabrica nu va fi în raionul tău, dar ce importanță are acest lucru? Veți fi mîndru că ai contribuit și tu la ridicarea fabricii de strunguri. Fii bun, te rog, și vorbește cu Otrok sau cu organizația de bază de la fabrica de cărămizi, pînă nu mă duc eu la ei și le fac un tărăboi de-o să se ducă pomina.

La fel de agitat era Oniga și pe șantier. Urca schelele, întrebă zidarii dacă au mortar, dulgherii dacă au birne și dacă sînt bune. În birourile tehnicienilor privea cu evlavie liniile trase cu tuș de pe planșetele de desen; urmărirea calculele făcute cu rigla și se interesa la ingineri dacă s-a terminat cutare sau cutare lucru.

— Cu traversele ați întârziat, tovarăși. Cementul stă degeaba în gară și voi nici n-ați desenat încă pilonii. Dați-i zor, tovarăși!

Numai de inginerul-șef, Beniamin, nu era mulțumit Oniga. Acesta, ori de cîte ori se întîlnea cu Oniga, plescăia din buze și arăta cu degetul spre cer:

— Uitați-vă, tovarășe Oniga. Mîine iar plouă. O să întârziem.

Oniga înjura dumnezeii, și în gîndul său, și pe Beniamin.

Beniamin venea pe șantier parcă plictisit, dădea o raită în jurul zidurilor, apoi intra în birouri, arunca cîte o privire pe planșete și plescăia din buze. Atît. De multe ori, lui Oniga îi venea să-l ia la o parte și să vorbească cu el, dar se temea că n-o să se poată stăpîni la timp și o să-i spună cine știe ce drăcovenii. Farcaș îi atrăsese atenția că inginerul e tehnician bun, deși are „bîzdîcurile“ lui, și de aceea trebuie menajat. În gînd însă, nu era nevoie de menajamente, așa că Oniga îl înjura în gînd pentru fiecare greșeală, pentru fiecare întârziere. Iar în ședințele de producție îi cerea socoteală pe un ton atît de politicos, încît el singur se minuna de o asemenea delicatețe.

— Nu credeți, tovarășe inginer Beniamin, că ar fi trebuit să faceți șopron pentru sacii de ciment?...

— Da, da, răspundea somnoros inginerul. Dar vedeți, asta nu e treaba mea...

Oniga căuta pe acela a cărui treabă era, și-l beștelea de-i ieșeau fulgii:

— Măi tovarășe, e bunul poporului. Dumnezeii mă-si de ciment! Trebuie să umbli cu el ca și cu o fată mare!... Dumneata ești înșurat?

— Nu.

— Foarte prost, tovarășe... De-aia nu știi umbla cu cimentul. Cementul e ca și o nevastă tînără. Cum n-ai grijă de ea, cum te înșeală. Cementul la fel: se întărește de parcă ar fi piatră, nu făină mătăsoasă. Ai înțeles? Dacă pînă mîine nu pui sacii sub șopron, apoi... Că e vorba de avuțul poporului, e vorba de fabrica de strunguri! Ai înțeles?... Știi cîți bani a costat cimentul ăsta?

La început, Ardeleanu, care-l urmărea pas cu pas, se distra pe socoteala lui. Pe urmă, însă, începu să-l prețuiască pentru spiritul său gospodăresc. „De unde are timp acest om să se ocupe de toate mărunțișurile”? Iar faptul că Oniga calcula totul în bani, îi aducea aminte de vechile ședințe de consiliu de administrație de la fabrica de vagoane: și acolo se traducea totul în bani. Mai ales Sternberg, contabilul-șef, care ținea rapoartele de sfârșit de an, avea un talent deosebit de a calcula în cifre. Muncitorii, zilele de muncă, câștigul, cursul francului elvețian, renta, dobânzile pe care le plăteau la diferite bănci din Berna, Paris sau Londra, erau enunțate în cifre, sec și totuși cu o nuanță de evlavie. Dar cifrele lui Sternberg erau sume pipăibile, câștigurile directorilor concrete, pe când banii economisiți sau valorile stabilite de Oniga, nu erau banii cuiva anume. Nu erau ai nimănui, „sau ai tuturor”, cum îi răspunsese odată Oniga. De atunci presimțirea că o să se înțeleagă bine cu Oniga se întărea în fiecare zi.

Oniga n-avea timp pentru astfel de frământări filozofice: el era preocupat de ciment, de scînduri, de oameni, de statele de salarii, care — spre necazul lui și al muncitorilor — întârziiau regulat cu cîte două-trei zile. În ciuda tuturor acestor preocupări, Oniga se simțea singur, în special cînd trebuia să se ducă acasă, cînd își aducea aminte de pictor, de camera murdară, de dezordine, de frig. Atunci i se făcea lehamite de toate.

S-a întîmplat ca într-o seară Farcaș să aibă urgent nevoie de Oniga. Se repezi cu mașina la șantier, îl căută peste tot și cînd văzu că nu dă de el, ceru de la comitetul de partid adresa lui de acasă. Se cățăra pe scările putrede, și în fundul coridorului întunecat fu întîmpinat de pictor. Acesta îl întrebă dacă n-a adus vreo scrisoare pentru Oniga. Din două replici, Farcaș constată că are de-a face cu un nebun, așa că plecă fără nici un rezultat. A doua zi, seara, îl chemă pe Oniga la regională:

— Măi Oniga, unde ai fost tu ieri noapte?

— Pe șantier.

— Te-am căutat peste tot și nu te-am găsit...

— Eram într-un dormitor.

— De ce nu dormi acasă?

— Păi, cum să-ți spun — încercă să zîmbească Oniga. Apoi își încreți fruntea: Eu nu prea stau bine...

Deși știa că dacă au început să-l scarmene pentru locuință îl vor face să-și piardă o sumedenie de zile pentru rezolvarea acestei probleme, în sinea lui era totuși mulțumit. „Uite, uite cum se îngrijesc de oameni!”

— Nu că nu stai bine, îi întrerupse Farcaș șirul gîndurilor. Ci dimpotrivă: stai mizerabil. Am vorbit cu vecinul tău.

— E un smintit.

— Nici tu nu ești mai breaz. Diferența e că el se dă de gol, pe cînd tu te ascunzi în mizeria aceea de locuință.

— De-ai fi văzut-o pe dinăuntru! exclamă Oniga, dar îndată îi păru rău, mai ales că Farcaș nu zîmbea la sforțările lui de a împinge discuția pe un făgaș hazliu. Adevărul e — adăugă — că stau prost.

În clipa aceea sună telefonul. Farcaș ridică receptorul. Oniga îi urmărea mișcările cu oarecare invidie. „Farcaș are dreptate”, constată în sinea lui. Acum îi părea bine că Farcaș l-a chemat să-l scuture. Privi din nou spre Farcaș și-i văzu profilul proiectat pe perete. Tresări: avu impresia că un moment mai vechi din viața lui se repetă. Momentul cînd îl cunoscuse pe Farcaș. La Brașov, la I.A.R., în magazia de proiectile.

Oniga lucra pe atunci la secția mecanică ușoară. Își pregătea de vreo două luni intrarea în magazia de proiectile. Era un lucru greu de realizat.

Muncitorii care lucrau acolo erau controlați și supravegheați zilnic de comandamentul militar al uzinei. Totuși, pătrunse într-o noapte în magazie chiar sub supravegherea legăturii lui superioare, un soldat din corpul de gardă. Știa ce avea de făcut: să strice ghiventurile focusurilor pentru a împiedica încărcarea cu exploziv a obuzelor. Lucra de vreo trei sferturi de oră, când dintr-un colț al magaziei se auzi un zgomot ciudat. Oniga se aruncă la pământ și-și ținu răsuflarea. Zgomotul se repetă, apoi văzu proiectat pe perete un cap imens. Urmărindu-i mișcările, își dădu seama că cel de care se speriasse strivea și el ghiventurile focusurilor. Era Farcaș. Nici unul din ei nu făcu vreun gest de apropiere. Își văzură mai departe de treabă. Fiecare minut era prețios. Două săptămâni după aceea s-au întâlnit în beciul siguranței, laolaltă cu alți zeci de muncitori bănuți de sabotaj. Nici aici nu s-au salutat. Primul la anchetă a intrat Farcaș. „Va ști să tacă?” s-a întrebat atuncea Oniga. Farcaș s-a întors de la anchetă pe targă. Tăcuse. Oniga se apropiase de el să-i șteargă sângele de pe față, dar Farcaș tocmai atunci își revenise și-l gonise cu privirile. Nu l-a mai văzut după aceea decât după eliberare. Farcaș a fost un timp instructor la sat, pe urmă, în campania electorală din patruzeci și șase, s-a evidențiat, iar după verificări a fost ales în biroul regional. Pînă atuncea singura lor activitate comună fusese cea de la Brașov. E drept, în ultima vreme se împrieteniseră, dar niciodată nu aveau timp să discute despre trecutul lor. Desigur, amîndoi își vor spune poveștile și amintirile după ce lucrurile vor merge ca pe roate. Dar lucrurile deocamdată nu mergeau ca pe roate, și uneori chiar era foarte departe de a merge așa.

Farcaș tocmai termina convorbirea telefonică. Se întoarse spre Oniga și-l întrebă, fără nici o introducere:

— Măi Oniga, tu ce viață de familie duci?

Oniga începu să rîdă, apoi cînd văzu fața serioasă a lui Farcaș, răspunse oarecum surprins:

— Nici o viață de familie, tovarășe Farcaș. Trăiesc de unul singur...

— De ce nu te însori?

Oniga nu știa dacă ar trebui să zîmbească ori nu. Plecă capul în pămînt și se simți caraghios.

— Să nu mai vorbim de asta, tovarășe Farcaș. Doar nu-s copil, știu să-mi aranjez viața așa cum trebuie.

Farcaș se rezemă în coate:

— Nu-i așa, tovarășe Oniga.

— Vrei să știi cu cine trăiesc?

— Asta nu mă interesează... Mă interesează că trăiești de unul singur, și, după părerea mea, prost. Ar trebui să te însori.

— Parcă eu îs de însurătoare.

— Da, ești de însurătoare.

Fără să vrea, Oniga se scărpină la ceafă: asta însemna că-i dădea dreptate lui Farcaș.

Plecă de la regională foarte tulburat, și acasă, după ce făcu curățenie, îl scoase și pe pictor din odaie, să rămînă singur cu gîndurile lui. Erau atît de multe, încît se încurcă în ele.

Nu trecu nici o săptămînă și Farcaș îl căută din nou. De astă dată pe șantier. Venise cu niște treburi, dar Oniga știa că venise și pentru el. De aceea deschise primul vorba despre situația lui.

— Mă mut în curînd.

— Cu asta n-ai rezolvat încă nimic. Am vorbit și cu nevastă-mea. E femeie foarte deșteaptă. Și ea e de părere că ar fi bine să te însori.

— Asta-i sarcină de partid?

Farcaș rise:

— Nu e sarcină, dar sfat este. Închipuie-ți, dacă o să fii totdeauna atît de ocupat, n-o să putem discuta niciodată despre soldatul de la Brașov, știi, legătura noastră superioară, acela care ne-a deschis drumul spre magazia de proiectile. A murit la Caransebeș. Ar fi păcat ca fiii noștri să nu afle nimic despre el, să nu-i cinstească memoria. Dar eu vorbesc în vînt. Tu nu ai copii, Oniga. N-ai cui să vorbești de el.

Oniga nu știu ce să răspundă, plecă privirile, apoi, invocînd o treabă inexistentă, care nu mai suferea nici o clipă de întîrziere, se depărtă. Voia să uite această convorbire, încerca să nu se gîndească la cele discutate cu Farcaș, dar cuvintele primului secretar îi stăruiră încă multă vreme în urechi. „Să mă însor? Dar cine m-ar lua?“ I se păru atît de caraghioasă propunerea lui Farcaș, încît uită că e vorba de el însuși și începu să rîdă de unul singur. Intră, fără nici o pricină, în atelierul de lăcătușerie și se pomeni față în față cu maistrul Crijan. Acesta îi ceru să intervină energic pe lîngă inginerul Ardeleanu, pentru urgentarea terminării paturilor de montare. În timpul discuției, Oniga îl întrerupse brusc:

— Mă Crijan, tu ești însurat?

— Da.

— De cînd?

— De vreo zece ani.

— Spune, și e bine?

— Ce să fie bine?

— Păi, înșurătoarea...

— Cred că și tu ai bolunzit, Oniga — dădu Crijan disprețuitor din mîini, și plecă să-l caute singur pe Ardeleanu.

Ar fi fost nesincer din partea lui Oniga să spună că nu s-a gîndit niciodată la înșurătoare. E drept, de la o vreme căuta să ocolească orice discuție în legătură cu această problemă. Realitatea era că în fața femeilor, Oniga avea încă din tinerețe un complex stupid de inferioritate, pe care nu încercase niciodată să și-l învingă sau să și-l explice măcar. Prima oară cînd voise să se însoare, prin '34, după ce terminase stagiul militar, acest complex luase proporții datorită subiectelor de discuție care-i plăceau lui: salariu, grevă, șomaj... Logodnica, fata unui cizmar, o ființă corpolentă, senzuală, îl socotise neîndemînic și lipsit de bărbăție. Puțin timp după aceea, Oniga fusese arestat, iar ea se resemnase, mărîtîndu-se cu un măcelar. Alte prilejuri de a se înșura nu i se mai iviseră, mai ales că Oniga nici nu le căutase. De atunci, în tovărășia femeilor, Oniga nu se prea simțea acasă; și în afara activității lui, a problemelor de care se ciocnea zilnic, nu găsea nici un subiect demn de a fi dezbătut cu ele.

Față de oamenii care se logodeau și se înșurau, nutrea un profund sentiment de admirație, amestecată cu o ușoară umbră de invidie. Niciun nu-și putea închipui despre ce poate discuta o tînără pereche stînd la cinematograful sau pe băncile parcurilor. După părerea lui, discuția la cinematograful nu putea să nu stînjenească buna desfășurare a vizionării filmului, iar în ceea ce privește șușotelile prin parcuri... Nu, hotărît, aceste lucruri îl depășeau!

După 23 August, imediat după eliberare, Oniga se mutase într-o casă în apropierea fabricii de vagoane. Proprietara, o femeie grasă, cu părul blond, oxigenat, văduva unui negustor, îi fixase o chirie destul de mare, în care intra și costul întreținerii apartamentului. Într-o zi, cînd Oniga se duse acasă mai devreme decît de obicei, o găsi tocmai schimbîndu-i

albiturile de pe pat. Și faptul că femeia era cam sumar îmbrăcată, și faptul că lucra cu atîta încetineală, stăruind cochetă să scoată de la el o vorbă de mulțumire, îl făcură pe Oniga-s-o privească lacom, cu ochi scînteietori. Văduva, cu un zîmbet ascuns în colțul gurii, dar plin de subînțelesuri, îi înfrunta privirile: apoi, foarte darnică, pregăti cina pentru amîndoi, iar după ce mîncară, deși Oniga nu stăruia cu nici un cuvînt, se dezbracă cu mișcări firești și se vîrî sub plapomă, să încălzească patul.

Dimineața, văduva, fără nici o altă introducere, îi ceru lui Oniga s-o ia în căsătorie:

— N-o s-o duci mai prost, ai să vezi. Mai am o casă în afară de asta, pe numele lui tata. Și mai am și o vie la Miriș.

Încă în seara aceea, Oniga o anunță că se mută. Ea îi calculă chiria — și Oniga, pentru a achita în aceeași zi, fu nevoit să-și vîndă un costum de haine. Niciodată nu-i păru rău că a rupt legătura cu ea. Dimpotrivă, după ce se mutase, se simțise atît de ușurat, ca pe vremuri, în copilărie, prin clasa a doua primară, după prima împărțășanie.

2

Isaia Ardeleanu se convinse curînd că nu numai inginerii mecanici au greutăți, ci și cei de la construcție. El ar fi vrut ca hala să fie înălțată în cîteva săptămîni, ca să se poată apuca de treabă în adevăratul înțeles al cuvîntului. Dacă mirosul mortarului și al zidurilor proaspete îl ametise în primele zile, acum el nu mai avea nici un efect asupra lui. Nu putea înțelege de ce oamenii care au o oarecare capacitate, se apucă de zidărit în loc să se închidă între pereții mari ai halelor, să topească, să îndoiască fierul, să fie creatori, dînd viață țărînei ca însuși dumnezeu. Căci ce alt ceva e oțelul, dacă nu tot țărînă! Doar minereul din pămînt se scoate. Ar fi vrut să audă huruitul mașinilor, să inhaleze mirosul fierului încins, să audă zumzăitul înfundat al roților dințate. Acasă stătea uneori ore întregi cu capul rezemat în palme, afurisind clipa cînd și-a ars planurile mașinilor create de el. Ca să nu se mai gîndească la toate astea, se încadraseră cu toate puterile lui în munca la construcții. Prea mult ajutor nu putea da, dar — și Oniga i-a întărit această convingere — putea fi de folos la urmărirea lucrărilor. De aceea nu era zi de la dumnezeu să nu-l caute pe Beniamin și să nu-l controleze îndeaproape, pînă ce, în cele din urmă, acesta i-a spus verde în față:

— Ați fost pus să mă spionați?

Ardeleanu era destul de calm ca să nu riposteze pripit. A zîmbit, deși îi venea să-i dea inginerului în cap cu o planșetă de desen. De îndată ce l-a întîlnit pe Oniga, a cerut să i se găsească o altă sarcină.

— Cum asta, o altă sarcină, tovarăse Ardeleanu? Dar dumneata răs-punzi pentru toată fabrica de strunguri!

Ardeleanu a mormăit ceva de neînțeles, Oniga a zîmbit, și în cele din urmă au căzut de acord ca Ardeleanu să se intereseze îndeaproape de pregătirea cadrelor de montatori și de muncile preliminare ale comasării. Ardeleanu și-a frecat palmele:

— Na, în sfîrșit, am să fac și eu ceva!

Pe urmă, i-a mai scăzut elanul, astfel că Ardeleanu se simțea iar obosit, venea pe șantier că trebuia să vină, și-l măcina o plictiseală vecină cu scîrba. Își amintea cu nostalgie de vechile timpuri bune cînd un inginer creator nu era pus să facă muncă de hamal, de organizare, și în special nu

era nevoit să-și piardă vremea la ședințe. Ce importanță are pentru un constructor dacă Marx a avut o anumită părere despre profit și capital, și alți filozofi alte păreri? La ce-i servea unui inginer mecanic faptul că Engels a susținut și a dezvoltat teoriile materialist-dialectice ale lui Marx sau că Lenin le-a adâncit și mai mult și a găsit posibilitatea de a le aplica pe a șasea parte a globului? Chiar dacă cunoști aceste legi ale dezvoltării, mașinile tot nu se fac de la sine, iar rădăcina pătrată nu se extrage singură sau cu ajutorul dialecticii. Într-o zi, stînd la terasa Cazinoului Central, împărtăși această părere unui bun prieten al său, un medic chirurg:

— Ai dreptate, îi răspunse doctorul. La ce-mi folosește „Un pas înainte, doi pași înapoi“ la operațiile de apendicită? Știi cu ce mă îndeletnicesc eu? Completez formulare! În general, încheie medicul, fac muncă de organizare, de statistician.

„Deci, își spuse Ardeleanu, nu sînt un caz izolat. S-a greșit undeva“, constată, și nu se putu reține să nu-i împărtășească și lui Oniga această concluzie. Ca Oniga să nu-l socotească totuși rău intenționat sau om cu atitudine dușmănoasă, îi povesti cazul medicului.

— Uite, tovarășe Oniga. Eu am un bun prieten. Îl cunosc din copilărie. E cinstit, e harnic, are spirit de inițiativă, nu e un element dușmănos. E un bun specialist în materia lui.~

— Vrei să-i găsim un loc pe șantier? La ce se pricepe?

— Nu e vorba de angajarea lui, se supără Ardeleanu. Nu vreau să obțin nici o favoare pentru el. Ceea ce vreau să-ți spun e, cum ai obiceiul să spui dumneata, o chestie de principiu. De principiu.

— Cu mare plăcere, tovarășe inginer. Deși aș fi avut treabă la zidari, vă ascult. Problemele de principiu m-au interesat totdeauna!

— Știu, de aceea m-am și adresat dumatăle. Sînt nelămurit. Prietenul meu e medic. Chirurg. Face cîte patru sau cinci operații pe zi. Mă rog, asta n-are importanță. La ce îi folosesc lui „Tezele din Aprilie“, ca să spun un titlu la întîmplare. Sau „Istoria Partidului“?... De ce e nevoie ca el să se ocupe de munca organizatorică în loc să fie lăsat să facă operații? Mi-a spus că trebuie să se ducă din casă în casă, și în zile de lucru, și în zile de sărbătoare, și să roage oamenii să se spele și să-și stîrpească insectele. N-ar putea să se ducă altcineva și doctorul să fie lăsat în pace? Și în loc de materialism istoric să învețe noile metode de operații?...!

Oniga tăcu o bucată de timp. Ardeleanu era convins că nu are ce spune. Se ridică în picioare:

— Dacă nu poți să-mi răspunzi imediat, nu e nevoie. Gîndește-te la aceste lucruri și...

— Nu, nu, făcu Oniga. Vă pot răspunde chiar acum. Poate nu exact cu termeni științifici, dar cred că tot o să ne înțelegem. Tăcu o clipă, apoi continuă: — Dumneavoastră ați ridicat mai multe probleme. Să le luăm pe rînd. Voi începe cu ultima, ca să fie mai clară prima. Medicina nouă, aplicată la noi în țară, se bazează pe o experiență de treizeci de ani.

— Cealaltă, pe două mii de ani, interveni Ardeleanu, rîzînd.

— Da. Cealaltă pe două sau mai multe mii de ani. A noastră pe tot atîta și pe încă treizeci. Să vă explic importanța acestor treizeci de ani din urmă. Sute sau mii de ani, oamenii s-au luminat cu lumînări, apoi cu lampă de petrol. Și dintr-o dată, cineva a descoperit curentul electric. Practica luminatului cu curent e mult mai scurtă ca durată decît practica folosirii lumînării. Totuși ar fi stupid să încerc să vă dovedesc că această practică de scurtă durată a luminatului cu curent electric e mai bogată și e mai folositoare decît practica de mii de ani a luminatului cu lumînarea. Asta, în legătură

cu cele două experiențe. Dar să revenim la medicina nouă. După câte știu eu, aceasta se bazează în primul rînd pe prevenție. Desigur, asta nu înseamnă că noi nu ne străduim să vindecăm mai bine și mai repede! Cînd undeva se ivește o nouă boală, nu peste mult se inventează noul medicament. Astea sînt cerințele sociale, mîinate de dialectică. De aceea trebuie să învățăm materialele de partid, ca să știm care vor fi cerințele sociale în viitorul apropiat sau în cel îndepărtat.

— Bine — întrebă de astă dată mult mai nehotărît Ardeleanu, în „Tezele din Aprilie” stă scris ce fel de medicamente trebuie să inventăm sau ce fel de boli vor apărea?

— Desigur că mi-ați pus în glumă această întrebare, făcu Oniga. M-aș simți prost dacă inginerul Ardeleanu n-ar fi glumit. De aceea eu voi răspunde tot cu o glumă: În nici o carte de matematică, nu veți găsi cum se inventează un strung. Și totuși, fără cărțile de matematică, un inventator nu poate deveni inventator. Dar să trecem la motivul pentru care doctorii trebuie să meargă pe teren.

— Asta e clar, vru inginerul să încheie discuția. Oamenii trebuie lămurii să se spele.

— Da, dar eu vreau să vorbim și despre chestiunile în care dumneavoastră aveți perfectă dreptate. La noi, unii oameni citesc încă superficial sau învață papagalicește. Un activist oarecare a citit undeva că în Uniunea Sovietică doctorii merg pe teren să lămurească oamenii, adică să preîntîmpine bolile. Ce face? Dă ordin ca toți doctorii să se ducă pe teren să lămurească oamenii. Aici e greșeala. Cel puțin așa cred eu. Dacă am avea statistici complete despre toate bolile, am ști care ne arde cel mai rău — și de aceea e nevoie de statistici. Pelagra, moartea infantilă sau dracu' știe care boală. Și am duce lupta în acea direcție. Ce ar fi de făcut, și în ce fel, asta medicii ar trebui s-o știe. După mine, dacă ar avea nivel politic, ar face față cu cîinste. De aceea, trebuie să învețe, și, desigur, pînă vom îmbogăți practica asta nouă, care nu întotdeauna se potrivește mînușă la noi în țară, vor fi greutăți, vor fi nemulțumiri. De câte ori nu sînt eu nemulțumit... Mamă, doamne!... În orice caz, eu sînt pentru trimiterea doctorilor pe teren.

Se auziră bătăi în ușă: un zidar venise să-l cheme pe Oniga la construcțiile de la hală, unde, după spusele zidarului, se aduseseră cărămizi de calitate inferioară.

— Vedeți, se întoarse Oniga spre Ardeleanu. Dacă acești zidari ar lucra numai muncă de zidărie și nu s-ar preocupa de muncile de organizare, peste doi-trei ani ar trebui să oprim în loc construcția strungurilor din cauza unor ziduri proaste... Tu, se întoarse spre zidar, urmezi vreo școală de partid?

— Da, făcu mirat zidarul. (L-o fi părît cineva că a cam rămas în urmă la Istoria Partidului?) Știți, tovarășe Oniga, eu am fost cam bolnav săptămîna trecută și de aceea...

Rămas singur, Ardeleanu măsură de cîteva ori încăperea în lung și în lat. „Cine dracu' m-a pus să mă bag în problemele medicale? Cu alte cuvinte, marxismul ăsta e un fel de cheie franceză pentru toate șuruburile”. Totuși, un lucru nu i se lămurise. Oniga nu amintise nimic despre specialiști, despre medicii care trebuie să aprofundeze științele medicale. Dar cine dracu' să mai învețe, dacă toată lumea umblă pe teren? Aici, simțea el, e o contradicție. Noi nu prea avem și nu prea creștem specialiști. Seara, cînd se văzu cu Oniga, îi spuse ca în treacăt:

— Totuși, cei cu experiență medicală mai veche au specialiști mai mulți și mai buni. De ce oare?

— Nu știu, ridică din umeri Oniga. Nu știu dacă au specialiști mai buni. Dar să presupunem că așa este. Vom avea și noi. Asta e sigur. Noi ne dezvoltăm mult mai rapid decît ei. Deci noi, din punct de vedere social, avem trebuință de mai mulți specialiști. Asta înseamnă că se vor crea mai multe posibilități de a crește specialiști. Momentan—și asta e lucrul cel mai important, tovarășe Ardeleanu —trebuie să avem oamenii care ne pot ajuta cel mai mult. Închipuiți-vă că într-un sat trăiește un savant care arștise vindecereumatismul vascular. Poate că trăiește acolo și un asemenea bolnav și savantul îl va vindeca. Dar tot în același sat mor zeci de oameni de pelagră, de tuberculoză sau de tifos. În asemenea cazuri, un agent sanitar e mai valoros. Desigur, în nici un caz nu trebuie generalizat. Avem nevoie de agenți sanitari, de doctori, de savanți și de cît mai mulți care să vindece și pelagra, și tuberculoza, și reumatismul vascular și —credeți-mă că sînt foarte sincer cînd o spun —pînă chiar și bătăturile.

Ardeleanu mormăi ceva în loc de salut, apoi plecă. Oniga privi lung în urma lui pînă cînd un muncitor se apropie și-l întrebă:

— S-a întîmplat ceva cu tovarășul Ardeleanu?

— Da, îi răspunse Oniga, fără să se întoarcă spre el. Se frămîntă. Vezi tu —și întinse mîna în urma lui Ardeleanu —omul acesta va face primele strunguri romînești. N-ar fi rău ca ori de cîte ori va trece pe lîngă construcții să-l salutați de două ori. Se frămîntă! Înseamnă că strungurile vor ieși bune!

Poate s-ar mai fi gîndit mult la Ardeleanu dacă nu i-ar fi năvălit în minte propriile-i griji: hotărîse să se însoare. Gîndul acesta îl urmărea ca o umbră: și la lucru, și acasă.

„În fond, cu cine aș putea să mă însor?“ se întrebese într-o seară și căutase să-și amintească toate femeile pe care le cunoștea. Fiecăreia îi găsea cîte un cusur. Una era prea tînără, alta era măritată sau nu era destul de serioasă. În cele din urmă, un nume rezistase tuturor obiecțiilor lui: era vorba de Maria Luncan, secretara Sfatului Popular. Îi făcea plăcere să se gîndească la ea. O cunoștea de vreo patru ani, încă de la Apărarea Patriotică, unde fusese responsabilă cantinei. Pe urmă, munca îi despărțise și nu o văzuse un an de zile. Între timp, ea plecase la București, la o școală specială, pe urmă fusese trimisă într-un raion sătese, ca activistă a U.F.D.R.-ului. Abia acum își dădea seama Oniga că în apropierea ei se simțise întotdeauna bine.

Într-o zi se dusesese la Sfatul Popular să vadă ce se întîmplă cu camioanele promise pentru șantier. Căutase să o întîlnească pe secretara comitetului, și felul cum ea îi rezolvase problema, îi plăcuse. O invitasese să vadă construcțiile. Ea îi promisese că va veni. În ziua stabilită, Oniga era tuns proaspăt și cu ghetetele făcute. Nimeni nu observă această schimbare, în afară de Maria Luncan.

— Parcă te-ai gătit, Mitre.

Oniga roși.

În ziua aceea îi arătase Mariei toate realizările șantierului. Iar după ce se despărțiseră, se gîndise multă vreme la ea.

Își auzi numele strigat. Tresări. Cineva îi chemă la cantină:

— S-au furat doi saci de făină, tovarășe Oniga.

— Cine i-a furat?

Omul din fața lui zîmbi ridicînd din umeri a: „nu știu, de unde să știu“ și Oniga abia se putu stăpîni să nu-l cîrpească.

— Cum de s-au furat?

—Cineva a desfăcut scîndurile de la magazie și a cărat sacii. O să vă spună responsabilul cantinei.

Oniga alergă la cantină. Responsabilul, un fost bucătar de la vagoanele-restaurant C.F.R. stătea în fața scîndurilor rupte și plîngea deznădăjduit. Oniga abia putu să-l liniștească.

Peste două săptămîni descoperiră ca bucătarul, cu ajutorul șoferului, nu numai că furase făina, dar vînduse și un butoi de ulei. L-au prins într-un sat din apropierea orașului. Pe urmă descoperiră că, din lipsă de lemne, în barăci se încălzește cu scînduri. Un om muri de tifos și lucrările au trebuit să fie oprite două zile pentru dezinfectare. Prins în atîtea treburi, Oniga uită de Maria Luncan. O întîlni din nou peste vreo zece zile, la o adunare festivă. Rămase tot timpul lîngă ea, fără să scoată un cuvînt. După adunare o petrecu acasă. Pe drum nu-i vorbi decît de construcții.

—Zidurile centrale nu trebuiesc tencuite acum. Asta o s-o facem la primăvară. Principalul e să ridicăm acoperișul, să nu ne plouă.

—Principalul e să te mai gîndești și la tine. Te-ai uitat în oglindă să vezi cum arăți?

—Nu, nu m-am uitat...

—Se cunoaște. Altminteri te-ai fi ras și ți-ai fi luat o cămașă curată... Eu, să fiu în locul lui Farcaș, nu m-aș mîndri cu asemenea activiști!

Oniga se simți prost. Își trase capul între umeri ca să nu i se vadă gulerul cămașii. Ajunseră în fața casei unde locuia Maria Luncan. Degeaba insistă Oniga că nu poate intra, fiind ocupat, că la șantier îl așteaptă inginerul Ardeleanu — ea îl prinse de mîncă și-l tîrî înăuntru.

Cinară împreună. Apoi el începu din nou să-i vorbească despre construcții. Maria Luncan îl ascultă o vreme, pe urmă, plictisită, căscă.

—Iartă-mă Maria, cred că ești obosită și eu te plictisesc cu lucruri care nu te interesează...

În stradă îi veni să-și dea cu pumnii în cap. Pe urmă intră în primul birt și bău, unul după altul, patru șprițuri.

CAPITOLUL VI

1

În ziua aceea, Bartha păși nu fără emoție pragul fabricii: o luă de-a dreptul spre clădirea direcției. Trecuse mai bine de o lună de cînd tot încerca să stea de vorbă mai pe îndelete cu Barbu. Dar acesta, de parcă ar fi fost un făcut, era acum mai prins în treburi ca niciodată. Bartha nu se descurajă. Vizitase în acest timp de cîteva ori construcțiile fabricii noi și tot mai mult îi stăruia în minte promisiunea lui Oniga. E drept însă că îi venea greu să se despartă de vagoane. Aici i se legase de inimă fiecare rond de flori din curtea fabricii, fiecare zid, pînă și lucrurile mici, ca de pildă arcul rupt, agățat de nu mai știe cînd, deasupra ușii de la călătorie.

Intră în clădirea direcției. Salută ceremonios pe fiecare funcționar și se îndreaptă spre ușa lui Barbu. Fie ce-o fi! Ieri i-a spus să vină astăzi. Dacă o să-l găsească, nu mai amîna discuția.

Barbu era singur în birou, aplecat deasupra unor adrese. Nu-și observă oaspetele, așa că Bartha tuși de cîteva ori, pînă ce Barbu îl zări și-i oferî un loc.

—Spune, tovarășe Bartha, ce te apasă pe inimă. Sper că nu ești supărat că te-am amînat vreo două săptămîni...

— Vreo patru săptămîni, îl corectă portarul.

— Am memorie bună, tovarăse Bartha. Dar să lăsăm asta. Ei, spune, despre ce e vorba?

Bartha se mai domoli. Se așază în fotoliu, comod. „Tot nu-i băiat rău, Bartha ăsta!” își spuse.

Aprinse o țigară din cutia de pe masă și pufăi liniștit, ca unul cu treburile rezolvate.

— Eu mi-s în puteri, tovarăse, încep în cele din urmă. Vorbea oficial, ca nu cumva vorbele să nu-i fie cîntărite cu seriozitate. Mi-s în puteri și vreau să intru în secție! Cei de la turnătorie tare duc lipsa mea. Zău așa. De cîte ori am treabă pe acolo, parcă mă cheamă cuptoarele. Privi spre Barbu să vadă ce efect au asupra lui vorbele acestea și rămase mirat. Barbu nu părea de loc bucuros, dimpotrivă, arăta îngîndurat. Bartha adăugă repede: — Nu-s mulțumit!

— De ce nu ești mulțumit? întrebă mai mult oficial decît curios, directorul.

— Iaca, ori mă dați în producție, ori mă dați afară din fabrică și atuncea mă duc să-mi caut de lucru în altă parte. Se înfierbîntă: — Da' ce mi-s eu, femeie?... Văzînd că nici așa nu izbutește să-l miște pe Barbu, se ridică în picioare: — De cînd m-am întors din concediul de boală, mai bine nu m-aș mai fi întors, m-ați pus un fel de ajutor de portar. Na, poștește mîinile! și-și întinse palmele spre obrazul lui Barbu. — Parcă-s muiere... În zilele de lucru mi-e și rușine să ies pe stradă în halu' ăsta. Toți sînt negri, mînjiți cu cel mai fain ulei și eu ca dat cu pudră... Nu se mai poate... Așa.

Barbu scăpă un zîmbet și-l bătă pe Bartha pe umăr:

— Nu-i pudră, moș Bartha, e timpul care te-a lăsat în urmă.

— Ce face timpul cu mine, rogu-te? izbueni supărat Bartha. — Să nu scoți vorbă de rușine, tovarăse director! Anume îi spusese „tovarăse director”, ca să arate că-i simte înstrăinarea de cei de la turnătorie. — Ei, comedie, da' ce-s eu, madam Endrei? De mîine mă duc în secție?...

— Ei, moș Bartha, nu se poate... nu vezi că...

— Da' cine mă oprește? se revoltă bătrînul. Rogu-vă! Cine?... Nici sfîntul Antonie și nici dumneata! I se păru că acum abia nimerise tonul just. Trebuia să-l ia mai de mult cu dumneata.

— Ești prea bătrîn pentru turnătorie, tovarăse Bartha. Dar dacă ții neapărat, atunci... Părindu-i-se că făcuse o propunere prea ușuratică, se răzgîndi imediat: — ...dar nu, nu se poate.

— Am gătat, tovarăse Barbu. Așa să știi! Dacă dumneata nu mă treci la turnătorie, mă duc la comitet, și dacă e nevoie, mă duc pînă la dumnezeu, și dacă nu mi-o rezolvă nici el, apoi mă duc la tovarășul Farcaș, la regională! Eu am gătat!

— Ei, moș Bartha, de ce toate astea?

— Iaca, pentru că îmi spuneți „moș” și îmi sînt mîinile ca făina. Da' ce-s eu, fată de manichiură?

Îi păru rău de ce spusese și vru să se bată peste gură, apoi își aduse aminte că Barbu nu merită asemenea prețuire. Porni spre ieșire.

— Nu e bine, Bartha, nu e bine, se rugă Barbu de el. — Dumneata ai stat treizeci și cinci de ani la turnătorie.

— Treizeci și șase și patru luni, se întoarse Bartha de la ușă. — Și îmi pare rău de obrazul acesta. Își arată fața. — E bătrîn, mă doare că nu mi-l cinstiți. E muncă și asta, de portar, nu zic nu, da' eu am fost turnător! La cazane! Cura oțelul, tovarăse director, ca mierea topită. Încă-s în puteri! Încordă brațul să i-o dovedească: — Iaca!

Barbu, stînjedit, nu știu ce să răspundă. Privi pe geam, apoi, auzind pașii lui Bartha care se depărtau spre ieșire, sări să-i deschidă ușa.

— Tovarășe Bartha, mai vino pe la mine... Om mai vedea noi...

Bartha, abătut, cu o ușoară undă de mirare, nevrînd parcă să-și creadă urechilor, întoarse privirile spre Barbu și-l măsură din cap pînă în picioare:

— N-oi mai veni. Hei, tare e sufletul oamenilor, tovarășe director!... Ca oțelul, numai că uneori e gingaș ca oul de porumbiță. Trebuie știut a umbla cu el.

Ieși fără să mai salute.

Cînd intră în gheretă să-l schimbe pe Prodan, îl năpădi o tristețe chinuitoare. Ar fi vrut ca Prodan să nu mai stea pe capul lui să pălăvrăgească, ci să-l lase singur cu gîndurile lui, să poată privi în neștire prin fereastra pătrată, peste zidul cenușiu al fabricii, departe, acolo unde printre ramurile goale ale oțetarilor se întrezărea un perete de cărămidă roșiatică. „Victoria”. Da, cu Oniga va trebui să stea de vorbă! Uite, ăla e om de ispravă!

Pe zi ce trece, se înalță zidul de cărămidă roșie. Aci, în ghereta lui, Bartha îi urmărește creșterea, însemnînd cu creionul pe rama geamului. Acum semnul trebuie mutat cu aproape două degete mai sus. „Asta cine știe cîte rînduri de cărămizi or fi...” Hotărî ca, după schimb, să dea o fugă pînă la fabrica de stringuri. Pensionar e, nimeni nu-l poate opri aici. Chiar dacă și acolo o să-l facă portar — pentru o vreme, bineînțeles — Oniga n-o să-l lase să putrezească într-o gheretă, mai cu seamă că are nevoie de meseriași.

2

Construcțiile creșteau văzînd cu ochii: spre strada principală, unde se înalța hala mare, schelele străpungeau văzduhul, și dimineața, cînd ceața lăptoasă a zorilor stăruie încă, crengile de fag, înfipite în cea mai înaltă traversă, abia se puteau desluși. Zidarii, cătărați pe trecătorile de lemn din virful clădirilor, strigau într-una după cărămizi, după mortar, încît macaragiii abia își mai țineau răsufierea. Peste tot unde pămîntul bătătorit de pașii muncitorilor, de roțile căruțelor și camioanelor era însemnat cu var, se descărcau materiale, ciment, cărămizi, cherestea, fier, unelte. Pe zi ce trecea, forfota creștea, oamenii se înmulțeau. Oniga întinerise parcă: era peste tot. Cu ochelarii pe frunte, alerga de la o schelă la alta, controla toate camioanele de parcă asta i-ar fi fost singura treabă. Seara stătea pînă în tîrziu, în baraca inginerului Ardeleanu, urmărirea realizările zilnice, ținea sedințe. Umbla nerăs pînă cînd Farcaș, venit să viziteze lucrările, îl certă:

— Măi Oniga, măi, umbli ca un vâtaf...

— Darce, să stau tot timpul în frizerie? Poate vrei să-mi fac și unghiile?!

Farcaș dădu nemulțumit din cap. De a doua zi, Oniga începu să se radă în fiecare dimineață. De înșurătoare nici n-au mai vorbit: amîndoi știau că e pe calea cea bună.

Cu cît se apropia frigul, „fluturași” care se angajaseră pentru cartele, zburau de pe șantier. Un maistru zidar, afemeiat, fusese bătut într-o după-masă de femeile angajate la zidărie. Dacă n-ar fi intervenit oamenii de la pază, maistrul ar fi sfîrșit în groapa cu var. În zadar anchetară faptul cei din comitetul sindical: maistrul n-a vrut să spună cine-l loviase. Îi era teamă. Nimeni n-a plîns după el cînd și-a dat demisia.

Cu toate circularele și cantitățile imense de analcid, păduchii puseră stăpînire pe barăci. Oamenii se scărpinau în somn, în timpul lucrului, la

cantină. Totuși, cele mai multe plîngerii erau împotriva cantinei. Oniga umbla din zori și pînă noaptea pe la unitățile de Aprozar, pe la serviciul economic al Sfatului Popular. Gurile rele spuneau că-și pierde vremea în birou la tovarășa secretară. Numai cînd s-a schimbat meniul, l-au iertat pentru timpul petrecut la Maria Luncan.

Pe urmă, un alt eveniment stîrni vîlvă între zidari. Oprea, un tencuitor pe care pînă atunci nu-l băgase nimeni în seamă, tencui în 8 ore 19 metri pătrați de zid. A doua zi tencui douăzeci de metri pătrați. Ziariștii și fotografii — unii veniți chiar de la București — stătură grămadă în apropierea schelei lui, pînă cînd Telega, un tovarăș al lui Oprea, așază două mii de cărămizi într-un singur schimb.

— Oamenii mei, se lăuda Oniga.

Fierarii confectionară oștea mare și o fixară în vîrfurile halei centrale. Noaptea, dacă cerul era senin, steaua se putea vedea și din centrul orașului. Ca să nu rămînă mai prejos, zugravii agățară deasupra intrării principale o tablă de tinichea pe care vopsiră cu litere roșii: „Aici se construiește socialismul“.

Într-o bună zi apărură și Bartha la construcții. Oniga lipsea de pe șantier, așa că umblînd să-l caute, bătrînul colindă toate birourile. Vorbea cu asemenea termeni despre secretarul de partid, încît funcționarii și chiar inginerii îl crezură mai mare decît Oniga. Îl poftiră să șadă, dar Bartha nu-și găsea astîmpăr.

— Unde colindă acest Oniga? Să-l găsesc numai, și-i arăt eu lui!

— „Ăsta o să facă treabă serioasă“, își spuneau oamenii, și-l priveau cu admirație și teamă.

— De cînd te caut, măi Oniga, spuse Bartha cînd îl găsi, în sfîrșit. Am primit transferarea de la vagoane. Vreau să muncesc.

— Atuncea ai picat tocmai la timp. E nevoie de un supraveghetor la zidărie.

— Va trebui să stau în ploaie?

Oniga izbucni în rîs:

— Că doar n-ai vrea să stai într-un birou cu covoare...

— Hm... E cam umed afară... Eu m-am gîndit la o muncă, cum să-ți spun... Știi că nu mă sustrag, dar oricît, afară e frig și umed... Și eu nu mai sînt dinăia care pot face risipă cu anii... Altceva nu se găsește pe aici?...

— Trebuie dezinfectate barăcile...

Bartha strîmbă iară din nas. În cele din urmă, se angajă om de serviciu la barăcile principale, făgăduind că la primăvară sau la vară, cînd s-o face mai cald, o să lucreze chiar la zidărie și pe urmă, cînd s-or începe muncile în hală, merge tot la meseria lui.

... Că doar ăsta îi era visul, nu să se facă zidar.

Într-o duminică dimineată, Oniga, cu un buchet mare de garoafe în mînă, bătura la ușa Mariei Luncan. Se pregătise anume pentru această întîlnire. Era îmbrăcat cu un costum nou și cu un fulgarin proaspăt scos de la curățătorie. Părul tuns scurt, pieptănat cu grijă, trăda mîna frizerului. Cu o zi în urmă, Oniga făcuse o repetiție generală a discuției pe care își închipuia că o s-o aibă și acum, ca un elev care și-a învățat bine lecția, mergea fără teamă la examen.

Nu-i răspunse nimeni la ciocănituri. Mai bătura o dată, apoi, cu un simțămînd complicat de nemulțumire și satisfacție, renunță. Un vecin binevoitor îl lămură că tovarășa secretară e plecată din oraș. Oniga, neștiind ce să facă

cu florile, porni abătut spre casă. Tocmai vroia să cotească într-o stradă laterală, când se întâlni față în față cu ea.

Ca și cum ar fi fost un făcut, în primele două ore petrecute cu Maria Luncan, nu găsi prilejul să-i spună nimic din cele câte le pregătise dinainte. I se păru că tot ceea ce spune sună extrem de stîngaci, de caraghios.

Îl strîngea și gulerul cămășii și, în general, se simțea prost. Poate tocmai fiindcă se pregătise cu atîta trudă pentru această întîlnire, cuvintele pe care le spunea îi sunau strident.

— E timp minunat afară, spuse pe neașteptate Maria Luncan.

— Da, e minunat... se agăță de această nouă întorsătură a discuției. Dacă va mai ține așa, o să terminăm cu bine lucrările.

— Nu crezi că ar fi mai potrivit, spuse ironic Maria, să ținem o sedință de producție? Tu o să-mi vorbești de șantier, iar eu am să-ți expun realizările Sfatului pe ultimele trei luni. Tot trebuie să pregătesc un raport. Spune-mi mai bine de ce mi-ai adus flori?

— Știam că-ți plac. Mi-aduc aminte, pe cînd lucrai la Apărarea Patriotică, nu era zi să nu gălesc flori pe mesele la care serveai tu...

— Ai memorie bună, Oniga.

Oniga înghiți în sec. Totuși, continuă firul discuției:

— Vreau să te întreb: înainte de a munci ca responsabilă a cantinei, tu ai lucrat și la bucătărie?

— De ce întrebăi asta?

— Vreau să te întreb: mai știi să gătești?

Maria Luncan descoperi o undă de zîmbet și seninătate pe fața lui Oniga. Zîmbi și ea. Avea buze cărnoase și dinții albi, sănătoși, poate puțin mai mari decît s-ar fi cuvenit. Fața ci lunguiață, arămie, era netedă ca un obraz de copil. După înfățișare, nimeni nu i-ar fi dat cei treizeci și cinci de ani pe care îi avea și nimeni n-ar fi bănuir toate prin câte trecuse. Cu vreo douăzeci de ani în urmă, cînd rămăsese orfană, fusese sfătuită de o rudă îndepărtată să se ducă la oraș, să-și caute de lucru. Pentru sapă era prea firavă. La Arad, nimerise la fabrica de textile a lui Wollman. Fusese angajată cu șaptezeci de lei pe săptămînă, la ringuri. Aici s-a cunoscut, prin treizeci și doi, cu Benoagă, un mecanic de precizie, specialist în mașini de filat. După un an de căsătorie, Benoagă fusese arestat și după trei ani petrecuți la Aiud se întorsese acasă cu plămînii găuriți. Doi ani s-a mai chinuit, pînă cînd într-o noapte a murit fără ca cineva să fi fost în apropierea lui. Maria Luncan lucrase în schimbul de noapte. Spre mirarea ei, la înmormîntare, deși nu chemase pe nimeni, se adunaseră peste două sute de muncitori. Pe urmă, după vreo șase ani, cînd s-a împrietenit cu Ocsko Tereza, o țesătoreasă venită de la Timișoara să aducă cuvîntul partidului, a aflat cîte ceva din viața fostului ei soț. Benoagă fusese vreo patru ani secretarul regionalei de partid, fără ca ea să fi știut ceva despre activitatea lui. Abia atunci înțelesese de ce veneau atît de mulți prieteni la ei în casă și de ce se adunaseră cei două sute de muncitori la înmormîntare. Pe urmă, în '40, după ce Tereza fusese omorîtă, n-a mai avut nici o prietenă. Doar rar mai venea cîte un om de prin alte părți ale țării să-l caute pe Benoagă, să restabilească unele legături rupte. După eliberare, aflase atît de multe lucruri despre Benoagă, că multă vreme s-a simțit vinovată că nu l-a îngrijit îndeajuns, deși, spuneau alții, făcuse mai mult decît s-ar fi putut.

— Nădăjduiesc că te mai pricepi la gătit! Știi, Maria, eu sînt foarte mîncăcios.

— Înțeleg, ți-ar trebui o bucătăreasă, și rîzînd ca de o glumă, îl privi pe Oniga drept în ochi.

Aceasta plecă privirile și spuse încet, abia perceptibil:

— Nu bucătăreasă mi-ar trebui, Maria.

Maria Luncan nu-i răspunse. Aștepta ca Oniga să mai spună ceva, dar el nu găsi cele mai potrivite cuvinte, așa că renunță.

În drum spre casă, se opri în fața unui restaurant din apropierea gării. Citi firma agățată deasupra ușii: „La ceferistul vesel“. Sub inscripție, un pictor mediocru mîzgălise un individ cu nas roșu, îmbrăcat în uniformă de ceferist. Sub portretul bețivului era scris cu litere mici: „proprietar, Ludovic Wilbrecht și soția“.

Intră.

În femeia care stătea la casă, o recunoscu pe văduva negustorului cu vie la Miniș. Vinul i se păru acru, se simți prost. Încercînd să-și închipuie cum ar fi arătat el spălînd în spatele tejghelei paharele pentru sprițuri, începu să rîdă.

CAPITOLUL VII

1

După două luni de muncă pe șantier, Brad cunoștea mulți și feluriți oameni de acolo. Printre aceștia se număra și inginerul Ardeleanu, pe care însă nu-l știa după nume. Pentru prima oară îl văzuse în fața barăcii principale, stînd de vorbă cu Oniga. După respectul cu care îl asculta secretarul de partid, Brad deduse că omul de lîngă secretar nu-i un ins oarecare. Ii plăcuse și pălăria lui, cenușie, cu borurile largi îndoite în sus, o pălărie cum mai văzuse numai pe vremuri, la librăria mare din Hateg, pe coperta unei reviste. Pe urmă, multă vreme n-a mai dat ochi cu el. Știa atîta doar, că omul cu pălărie cenușie venea și pleca cu mașina, și era încălțat cu galoși și pe vreme de ploaie, și pe vreme cu soare.

Într-o zi, cînd lucra tocmai la săpături, îl văzuse iar, chiar în apropierea șantului. Ținea o planșetă în mînă și asculta explicațiile unui inginer tînăr ce aducea mult cu preotul care cădelnițase la înmormîntarea tatălui lui Brad. Pesemne că nu descifrase desenele încîlcite de pe planșeta inginerului — cum nici Brad nu le înțelesese, deși trăsese cu ochiul la ele — căci îl rugă de cîteva ori pe acesta să repete explicațiile. Pe urmă, neajungînd la nici un rezultat, căută în jur cu o vădită nemulțumire: îl văzu pe Gheorghe și îl strigă:

— Vino puțin! Da, da, dumneata — repetă cînd văzu că Gheorghe îl privea mirat. Te rog, du-te pînă la baraca direcției, în camera mea. Vei găsi acolo o servietă. Dar repede...

Gheorghe porni în goană spre baracă. Pe urmă își dădu seama că nu știa nici numele omului, nici unde îi e camera și mai ales care-i servieta. Dar îi fu rușine să se întoarcă și să întrebe...

În fața barăcii direcției, cumpăni cîteva clipe, apoi deschise ușa primului birou. Înăuntru, cei cîteva desenatori aplecați deasupra planșetelor nici nu-l băgară în seamă. Gheorghe închise ușa și porni spre biroul din celălalt capăt al barăcii. În ușa lui era bătută o carte de vizită: „Isaia Ardeleanu — inginer-șef“. Ciocăni, dar nu-i răspunse nimeni. Intră. Înăuntru, pe biroul improvizat, lîngă un maldăr de hîrtii, era o servietă. O luă și ieși. Tocmai se pregătea să închidă ușa, cînd cineva îl prinse de umeri. Apoi

simți o durere în ceafă. Se răsuca să se desprindă din degetele celui care-l înhățase, dar nu reuși. Aruncă servieta la pământ și se răsuca din nou. De data asta, pumnul omului în uniformă de pază îl izbi drept în față. Dar uimirea care-l stăpînea, îl făcu să nu simtă durerea. De ce îl bate asta? Îl cuprinse o furie oarbă împotriva paznicului. Abia acum îl recunoscuse. Era bătrînul Bartha, venit de cîteva zile de la fabrica de vagoane. Ridică mîna să dea, dar Bartha se feri și începu să strige cît îl ținea gura:

— Hoții!... Hoooțiii!...

De prin birouri apărură oameni. Unii, înțelegînd la repezeală despre ce era vorba, se năpustiră asupra lui Gheorghe cu pumnii ridicați. Atunci apărură în pragul ușii și Oniga. Strigă ceva, încercînd să stăpînească furia oamenilor, dar nu reuși să se facă auzit. Se năpusti spre ei și-l trase pe Gheorghe din mîinile lor. Gheorghe era vînat, cu ochii umflați, iar din colțul buzelor i se prelingea un firicel roșu de singe.

— Ce-i? întrebă Oniga.

— A furat servieta tovarășului inginer Ardeleanu! începu să explice Bartha, gesticulînd, arătînd cînd spre servieta azvîrlită lîngă ușa biroului, cînd spre Gheorghe. Tocmai cînd voia s-o șteargă, am pus mîna pe el... Țasta o fi furat și paltonul tovarășului Armașu.

— El mi-a furat paltonul! strigă un funcționar înalt, cu ochii roșii și spălăciți. Mama ta de hoț... Unde mi-ai dus paltonul?... Hai?... Unde mi-ai dus paltonul?

— Stați, oameni buni — încercă să-i potolească Oniga. Stați, așa nu putem vorbi ca lumea... Se întoarse spre Gheorghe: — Ce s-a întîmplat?

— Nimic, răspunse încet, răgușit, Gheorghe. N-am furat nimic...

— Minte! sări Bartha. Nu te-am prins ieșind din biroul tovarășului inginer-șef? Măi, Oniga, da' ce, crezi că mint eu?

— Unde mi-ai dus paltonul? strigă și Armașu. Unde mi-ai dus paltonul?

Oniga încercă din nou să-i potolească.

— Așa n-o să ajungem la nici o socoteală! Ce-ai căutat în biroul inginerului Ardeleanu? De ce ai luat servieta?...

— Să nu spui că n-ai luat-o, că-ți sparg măselele! sări din nou Bartha și-l privi pe Gheorghe drept în ochi.

— Da, am luat servieta... Tovarășul inginer m-a trimis. M-a trimis de la săpături.

Deodată tăcu. Simți cum tot sîngele îi năvălește în față. Dar dacă servieta asta nu e a omului care l-a trimis? Poate că omul acela nici nu e inginer... O teamă lăuntrică puse stăpînire pe el. Nu mai răspunse la nici o întrebare. Auzea de departe vocea celui cu paltonul. Încet, începea să înțeleagă ce urma să se întîmple. Va veni proprietarul servietei, va susține mirat că el nu a trimis pe nimeni să-i ia servieta din birou, lumea se va înfuria, paznicul va ridica din nou pumnii, apoi și ceilalți... Oamenii îl credeau hoț... și aveau toată dreptatea să-l creadă. Îl cuprinse o ciudă împotriva lui însuși. De ce nu se întorsese din drum să-l întrebe pe omul care-l trimisese cum îl cheamă, unde-i e biroul, despre ce servieta e vorba? Acum... Oniga îl apucă de mînă și-l trase pe el și pe Bartha în camera lui. Trimise pe cineva să-l aducă pe inginerul Ardeleanu. Bradrămăsesenăuc, în picioare, cu fața prostită. Cînd intră Ardeleanu, ochii i se luminară de o nădejde. Acesta părea mirat. Îl zări pe Gheorghe; se răsti la el:

— De ce n-ai adus servieta?... Apoi, văzînd halul în care era, se opri mirat: — Dar ce s-a întîmplat?

Gheorghe îi tăie vorba:

— Nu m-ați trimis dumneavoastră după servieta?

— Ba da, bolborosi Ardeleanu, neînțelegînd nimic.

— Vedeți? strigă Gheorghe cu voce tare și dacă Oniga nu l-ar fi reținut, s-ar fi aruncat asupra lui Bartha.

— Ba da... repetă Ardeleanu. Eu l-am trimis după servietă. Eram chiar supărat că întîrzie. Vă pierdeți vremea cu prostii...

Și ieși, trîntind ușa. În încăpere se lăsă o tăcere grea. În cele din urmă, Oniga se apropie de Gheorghe și-l sili să se așeze.

— Uite ce-i, tovarășe...

Gheorghe se străduia să-l asculte, dar abia acum, cînd totul selămurise, vîntățile îi aminteau de pumnii primiți, zvîcniturile repezi ale tîmplelor îi stîrneau un ecou asurzitor în timpanele urechilor. Îl durea capul, rușinea îl copleșea, ar fi vrut să fie singur, într-un colț întunecat unde, fără să-l știe cineva, să poată da drumul lacrimilor care-l podideau. Își mușcă buza să se stăpînească. Totuși, o lacrimă i se prelinse pe față, amestecată cu sînge. Nu se mai putu stăpîni: izbucni într-un plîns liniștitor, ca de copil. Oniga strînse din dinți. Se răsti la el:

— De ce plîngi ca un prost? Ha? Că doar nu ești vinovat...

Brad se ridică înalt, amenințător. Oniga se trase un pas îndărăt, apoi tuși de cîteva ori. „La dracu'! Cum să-l liniștesc?”

— Apoi eu nu las pe nimeni să-și bată joc de mine, începu deodată Brad.

Lui Oniga i se păru că moțoganul vorbește mai mult pentru sine decît pentru cei de față.

— Plec de pe șantier! continuă Gheorghe. Și să mă bată Dumnezeu dacă nu-i sfîrm oasele moșului... 'tu-i mama lui. Da' ce-s eu?

— Tovarășe Brad, îl opri Oniga la ușă. — Stai aici.

— Plec.

— Stai aici, dacă-ți spun. Bartha și-a făcut datoria. De aia-i plătit. Ai vrea să stea degeaba? Cineva i-a furat lui Armașu paltonul... Moșu-i întăritat. Sub ochii lui s-a furat paltonul lui Armașu.

— Eu n-am furat nici un fel de palton! Că și pe Armașu ăsta îl bat! Eu în viața mea n-am furat! Nici cînd mi-a fost foame!

Îl împinse pe Oniga din fața ușii.

— Stai aici! se înfurie Oniga. Cap sec ce ești! Stai aici!

— Lasă-mă, îți zic — făcu amenințător Brad. Pînă mă uit că ești de la partid. Eu nu mai am ce căuta aici.

Oniga îl sili din nou să se așeze.

— Măi, dar pipărat mai ești. Cîte bătăi n-am luat eu pe degeaba!...

— Pe mine numai tata m-o bătut. Și el e mort acum. Nimeni să nu se mai atingă de mine. Eu plec!

— Pleci, pe dracu'... Dacă pentru atîta lucru lași șantierul...

— Da' ce mi-o dat mie șantierul?... Pumni? Pentru că am muncit cinstit? Că numai atîta mi-o dat...

Oniga se apropie de el. În ochi avea ceva nedeslușit, trist:

— Numai cu atîta ești legat de șantier?

— Numa'!

— Atuncea poate că e mai bine să te duci, spuse, și-l privi țintă în ochi.

Gheorghe își întoarse privirile în altă parte. Apoi se ridică de pe scaun și porni încet spre ușă. În poarta barăcii îl zări pe Bartha și pe ceilalți oameni care-l loviseră. Bartha tuși încurcat: abia își putu potrivi ochelarii. Gheorghe se trase instinctiv un pas înapoi, apoi dîndu-și seama că nu are

de ce să se teamă, trecu pe lângă ei, cu pasul grăbit, prefăcându-se indiferent. Se simțea totuși rușinat, copleșit de o senzație de stinghereală.

Se întoarse la săpături, cu umerii plecați.

2

Încă înainte de sfârșitul lucrului, inginerul Ardeleanu veni personal să-l ducă la dispensar. Dar Gheorghe nu se lăsă bandajat.

— Nu-i nevoie... Nu mai am nimic...

Impresionat că din cauza lui tînărul acesta suportase o bătaie nemeritată, Ardeleanu îl invită să prînzească împreună la Cafeneaua Centrală. Brad nu-l refuză. Așa că se așezară la aceeași masă, în față cu cîte o porție de friptură de vițel cu sos de mărar și o jumătate de vin, din care inginerul nu bău nici un sfert de pahar. Vorbiră puțin. Friptura îi plăcu lui Brad, așa că nu găsi nimic de spus. După masă, porniră amîndoi spre casa inginerului.

Brad păși stingherit pragul și se așeză tăcut într-un fotoliu de piele.

— Frumos stați, tovarășe inginer, zise el în cele din urmă și se interesă dacă inginerul nu mai are și alte odăi.

Ardeleanu dădu din cap, zîmbind și cercetîndu-l cu privirile. Fața osoasă, pătrată, maxilarele proeminente, ochii mari, verzi, nu trădau inteligență. „Figura clasică de țaran“, constată Ardeleanu.

— Cîți ani ai?

— Nouăsprezece.

Cam prea puțin pentru trupul mătăhălos cu care-l înzestrase natura. Dar fața lui nu arăta nici atîta. Ardeleanu încerca să-și aducă aminte de vremea cînd avea și el aceeași vîrstă. Fusesse incomparabil mai mic, mai slab decît tînărul din fața lui. Pe atuncea, din cauza aceasta, avusese și un complex de inferioritate, și nu odată se apucase să facă pe ascuns gimnastică suedeză ca să se dezvolte fizicește.

Brad cercetă lucrurile de pe birou, apoi luă în mînă fotografia înrămată a Miei.

„Acum desigur că o să mă întrebe cine e, dacă mi-e rudă sau nu“, îi trecu lui Ardeleanu prin minte și avu satisfacția pe care o ai dezlegînd cuvinte încrucișate. Aștepta întrebarea cu o plăcere vădită și era bucuros de acest joc unilateral pe care celălalt nici nu-l bănuia. Brad nu terminase cu cercetatul fotografiei. O răsuci și pe o parte și pe alta, apoi își privi inelul de pe degetul mic:

— Rama e de argint, nu-i așa?

Nemulțumit, Ardeleanu aprobă din cap. Brad puse fotografia la loc și zise:

— Știam că-i din argint. E la fel ca și inelul meu. L-am primit de la tata.

Întinse mîna spre Ardeleanu ca să-i vadă și acesta podoaba.

— E frumos, făcu inginerul și-l cercetă din complezență, ca să nu-l jignească pe tînărul care fusese bătut pentru el.

— L-o cumpărat tata de la Orăștie de la un negustor. Trei oi a dat pe el. Primise tocmai simbria. Ceva caș, unt și trei oi. Mi-amintesc, una era neagră, tăciune, și avea o stea albă în frunte. L-am rugat pe tata să n-o vîndă. Pe atuncea eram prost. Credeam că dacă ținem o oaie, o să fete și-o să avem trei oi. Pe urmă o să fete toate trei și o să avem nouă oi. Cu socoteala mea, în cinci ani am fi avut o turmă la fel de mare ca a baciului la care argătea

tata. Tata o rîs, o zîs că avem nevoie de mălai și s-o dus la Orăștie. Ce s-o întîmplat, nu știu... Baci'ne-o povestit că o fost și el cu tata, că tata s-o îmbătat, s-o înhăitatu jidovii și s-o ales cu un inel de argint. Oi — nimic, mălai — nimic. Tata nu ne-o povestit ce s-o întîmplat. Bag seama că i-o fi venit greu că argățise un an de zile degeaba. O fost numa' năcăjit, m-o bătut și pe mine, și pe mama, apoi o urcat din nou în munți. Pe urmă, cînd l-am găsit mort în prăpastie, i-am luat inelul de pe deget! Cum mă uit la inel, îmi aduc aminte de tata.

Tăcu. Ardeleanu tăcea și el, privind țintă inelul de argint de pe degetul mic al lui Brad. Niciodată n-ar fi crezut că în spatele acestui giuvaier fără preț se ascunde o întreagă dramă familială. Desigur că în acest tînar din fața lui s-a adunat atîta venin, atîta ură, încît ar fi în stare să răstoarne și un munte dacă i-ar sta în cale... Iar astăzi a fost bătut pe nedrept...

"Poate că acum mă urăște și pe mine". Ardeleanu se cutremură și se ghemui în fotoliu.

Brad, neștiind cum să curme tăcerea care începuse să-l stingherească și pe el, arătă cu mîna spre fotografie:

— E frumoasă fata.

Fiindcă Ardeleanu aprobă din nou, prinse curaj și începu să povestească despre el și despre Țara Hațegului, de unde venise.

— Da, la noi e tare frumos, încheie pe neașteptate Brad, văzînd dezinteresul inginerului, apoi se ridică și se apropie de Ardeleanu:

— Vreau să ies afară.

Inginerul îi arătă ușa camerei de baie. Cînd se întoarse, Brad întrebă:

— Baia tot a dumneavoastră este? E tare frumoasă. Eu niciodată n-am făcut baie într-o căldare albă... Curge și apă caldă?...

— Curge.

— Oricînd?

— Oricînd.

— Și acum?

— Și acum.

— Mă lăsați să mă scald?

Ardeleanu nu știa ce să răspundă. După o vreme, indispus, o sună pe Iulia.

— Pregătește baia pentru domnul Brad.

Auzind plescăitul apei, Ardeleanu avu un sentiment de dispreț și de scîrbă. „Mitocan! Vine pentru prima oară în casa unui om și cere să facă baie!” Generaliză impresia pe care i-o făcuse Brad: „Toți ăștia sînt la fel. Îndată ce simt o slăbiciune la cineva, o exploatează. În fond, eu sînt măgar că l-am adus în casă. De ce acest sentimentalism? L-au bătut, l-au bătut. ăștia sînt toți obișnuiți cu bătaia. Poate că nici nu pot trăi fără ea. Azi a venit să facă baie, mîine mă roagă să-l las să se mute aici, pe urmă o să mă dea afară din casă. Doar el e muncitor”. Plescăi din buze: „Și eu zidesc fabrici pentru ei!” Începu să se plimbe prin cameră. Din baie răzbătea în cascade susurul dușului. „Se joacă”. Tot sîngele îi năvăli în față. Iar faptul că știa că la plecarea lui Brad tot el va fi acela care se va simți prost pentru bătăria acestuia, îl enervă și mai mult. Vru să meargă în baie, să-i spună să termine și să plece. Făcu doi pași, apoi se opri. Se ațîta singur: „De ce nu mergi? N-ai curaj. Ești laș, domnule Ardeleanu!” Se întoarse. Ducîndu-se spre fereastră, privirile îi căzură asupra fotografiei Miei. „Singurul lucru care l-a interesat

a fost dacă rama e de argint sau nu. Desigur și constatarea că „e fată frumoasă“ a fost făcută cu aceeași intenție materialistă... sau poate că afirmațiile lui sînt făcute fără un gînd precis? Dar ce importanță are asta?”

Cînd Brad apărui în ușă, cu părul ud, Ardeleanu îl măsură cu dispreț din creștet pînă în tălpi. Brad n-avu timp să observe acest lucru. Își trecu degetele prin păr:

— A fost tare bună baia, tovarășe inginer. Dacă mă lăsați, o să mai vin și altă dată.

Fața îi era roșie, fapt care făcea și mai vizibile vînațiile de pe obraz. Singura satisfacție a lui Ardeleanu în acest moment era că azi dimineață Bartha îl snopise pe mitocan. Abia aștepta să rămîină singur.

3

De atunci, de cum îl vedea pe inginer pe șantier sau pe stradă, Gheorghe îl saluta de departe, cu voce ridicată, ca să audă și cei din-jur cît sînt de prieteni. Ardeleanu îl răspundea oficial.

Mai tîrziu, cînd ploile toamnei începură să se țină lanț, se văzură tot mai rar. Gheorghe nu se mai ducea la sfîrșitul muncii în fața barăcii direcției să-l salute pe inginer: mergea de-a dreptul în dormitor și se trîntea în pat fără să se mai dezbrace. În alte zile, cînd nu sufla vîntul, privea schelele de lemn care se înălțau, asculta huruitul betonierelor și se minuna de iuțeala cu care se ridicau zidurile. De pe la începutul lui decembrie, săpătorii, acum cărăuși la materiale, nu se mai adăposteau în orele de prînz în spatele stivelor de cărămizi și lemne; pereții ce se înălțau, îmbrățișați de stîlpi groși de beton armat, îi fereau mai bine de bătaia rece a crivățului. Ce e drept, iarna întîrziase tot mai mult, așa că frig nu era decît în primele ore ale dimineții. Spre prînz, se încălzea și aerul, și oamenii. Se muncea mult, nu rareori peste opt ore, și în zilele acelea, Gheorghe cădea frînt pe pat, într-un somn greu. Cîteodată își petrecea timpul la club, unde învățase cîteva cîntece noi, pe care duminica, cînd se îmbrăca în hainele noi de doc, le cînta de dimineață pînă seară. Ceilalți din baracă trebuiau să arunce cu pernele după el ca să-l mai potolească.

Totuși, nu acestea erau adevăratele certuri din baracă. Fostul preot de la Radna, cel cu „bătătura pe bot“, cum spuneau despre el prietenii mai intimi, nu mai aducea prin nimic cu un fost slujitor al domnului: înjura cu atîta îndemînare și talent, înflorind vorbele, încît Brad, care nici el nu era rușinos, îl asculta cu admirație. Însă cînd preotul întorcîndu-se într-o seară beat din oraș îl luă la rînd pe Oniga și pe Ardeleanu, Brad se ridică din pat, aprinse lumina și-l scutură de umeri:

— Măi părinte, să nu-l sudui pe tovarășul inginer că o să ne certăm! Și nici pe Oniga! Auzi?

Cel cu negul pe bărbie vru să se smucească, dar Brad îi puse genunchiul pe piept.

— Te sfătuiesc să nu mai înjuri. La muncă ești putoare, în baracă curățenie nu faci, nici nu știu ce cauți pe șantier...

— Lasă-l că-i beat, stăruia pe lîngă Brad prietenii preotului. Nu știe ce vorbește.

— Atunci să tacă.

Peste cîteva zile, preotul anunță că lucrările vor înceta. Brad nu se osteni să se scoale ca să-l ia din nou la rost. Asculta de sub pătură sușotilele celorlalți, dar nu izbuti să audă decît frînturi de cuvinte: „nu se mai face

niciodată“, „beton prost“, „scînduri putrede“, „s-au oprit muncile și la „Casa Scînteii“. Brad nu știa ce este și unde este „Casa Scînteii“, așa că i se păru că ascultă în zadar, tot nu pricepe nimic din șușotelile lor. Numai cînd auzi pomenindu-se numele lui Beniamin, se ridică în capul oaselor, dar ceilalți, văzîndu-l atent, tăcură dintr-o dată.

— Mai țineți-vă gura — se răsti Brad la ei, că omul nici de dormit nu mai poate în baraca asta! În fiecare dimineață mă simt mai obosit ca în ajun!

Apoi Brad își trase din nou pătura peste cap și adormi.

Într-o noapte, cineva aduse o damigeană de drojdie. A doua zi urmau să se facă ore suplimentare pentru ca să li se asigure scînduri zidarilor de la cofraje. Brad nu-și mai amintea cui i se sărbătorea ziua de naștere. Întrebă dar nimeni nu-l lămuri. Bău și el vreo două pahare, apoi refuză să mai bea. Dacă ar fi fost răchie de prună sau rom, poate n-ar fi refuzat nici el. Dar drojdia nu-i plăcea. Cheful se lungi pînă noaptea tîrziu. Dimineața, cînd sună sirena, singurul care se sculă fu Brad. În zadar încercă să-i trezească pe ceilalți: erau morți de beți. Tot în zadar veni și Oniga, și maistrul zidar.

Cofrajele, bineînțeles, nu s-au mai putut instala în ziua aceea. O vreme, Oniga umblă ca ieșit din minți, apoi îl văzu pe Brad cărînd scînduri de unul singur. Se apropie de el:

— Tu cum de nu te-ai îmbătat?

— Mie nu-mi place drojdia, tovarășe Oniga, de-aia.

Lui Oniga îi plăcu sinceritatea băiatului. Îi întinse o țigară. Se așezară amîndoi pe o buturugă.

— Ei, începui Oniga, după ce traseră cîteva fumuri. Cum îți place pe șantier?

— M-am obișnuit. Numai îmi pare rău că se gată cu munca.

— Cum adică se gată?

— Păi am auzit că lăsați baltă șantierul.

— De la cine ai auzit?

— Am auzit...

— Adică a transpirat și asta!

Brad nu pricepu înțelesul acestui cuvînt, dar își dădu seama că Oniga nu-l contrazice.

— Și dumneata spui că se vor opri? întrebă.

— Nu, nu se vor opri, spuse fără convingere Oniga. Poate că întrerupem doar așa, puțin. Dar nici asta nu e sigur încă. Tu de la cine ai auzit?

— De la Marinciuc, știți, preotul acela cu neg pe bărbie.

„Un om cu neg pe bărbie?“ Parcă mai auzise undeva o asemenea descriere. Unde? Cînd? Cu ce ocazie?...

În zadar se frămîntă Oniga — nu-și putu aminti. Se întoarse spre Brad:

— Ar trebui făcut ceva să nu se mai îmbete oamenii.

— Da da. Ar trebui făcut ceva, întări și Brad, dar gîndurile lui umblau aiurea.

Îi părea rău de șantier. Atît de mult s-au chinuit oamenii pînă au înălțat zidurile, și acuma să le lase să se prăpădească... Încercă să se liniștească, spunîndu-și că n-are nimic de pierdut și de cîștigat de pe urma șantierului. Fabrica tot nu va fi a lui. Dar o undă de nemulțumire nu-i dădea pace. Vru să-i spună și lui Oniga toate astea, dar acesta privea în gol, așa că Brad se gîndi să-l lase singur cu amarurile lui. Se ridică de pe buturugă și cără mai departe scînduri. „Trebuie să muncesc, că doar n-o să-mi dea degeaba salariu...“

Vreo zece zile a continuat ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Pe urmă lucrările începură să încetinească. Inginerii dăduseră dispoziții să nu se mai ridice cofraje din cauza frigului care, în cazul când s-ar fi continuat turnarea, ar fi periclitat trăinicia construcției. Brad devenise mohorât, tăcut, nu mai cânta, vorbea rar cu cei din jurul lui și mai ales nu mai găsea, ca înainte, câte o pricină de rîs fiecărui tovarăș.

— De astăzi ești responsabilul barăcii.

4

Brad Gheorghe împreună călcîiele militărește, apoi zîmbi larg, ca pe vremuri când întîmpina primăvara. Ar fi vrut să tragă un chiot de să zîngăne geamurile și să se trezească săpătorul Balint, care sforăia pe un pat în apropierea sobei.

— Oi fi, spuse scurt, și Oniga fu mulțumit de acest răspuns.

— Să ai grijă de curățenie și de ordine și să nu mai întîrzie oamenii la muncă!

— N-o să întîrzie, tovarășe Oniga. Fii liniștit. Când văzu că Oniga se întoarce spre patul lui Balint, Brad adăugă:

— Nici el n-o să întîrzie.

Oniga ieși, și prin ușa deschisă un val rece de aer năvăli în încăperea.

— Închide ușa, mă... răcnii unul din fundul dormitorului.

Brad se uită lung la cel revoltat și puse mîna pe clanță.

— Lasă că știu s-o închid, că doar mi-s responsabil, spuse cu voce ridicată ca să-l audă toți cei din baracă.

În sinea lui era supărat că nu observase nici o schimbare pe fețele oamenilor. „Adică nu mă cinstesc cum se cuvine“.

Seara, după cină, ținu o ședință:

— În fiecare zi va fi cineva de serviciu. Acela mătură, are grijă de paturi, de aerisire. Încep eu. Așa cum o să fac eu treaba, va trebui s-o facă fiecare..

— Și dacă o s-o facă cineva mai bine? interveni Balint.

— Nu mă întrerupe, tovarășe. Poimîine e de serviciu Balint. Vom fixa totdeauna cu două zile înainte cine e de serviciu, ca să nu îndrăznească nimeni să spună că a uitat. La nouă stingem lumina. Facem economie.

I se împotriviră toți, numai Balint îi ținu partea. Brad nu-l socoti vrednic ca susținător, așa că la îndemnul majorității hotărîră stingerea la ora zece.

A doua zi, vîntul se înăspri și fulgi albi, apoși, înălbiră văzduhul. Brad își trase cușma pe urechi și munci toată ziua cu gîndul la noua lui misiune, așteptînd nerăbdător vuietul sirenei; nu voia în ruptul capului să întîrzie cumva și baraca să rămînă necurățată și neîncălzită. Încă în timpul lucrului adunase bucăți de scîndură uscată ca să aibă cu ce aprinde focul.

Hotărî să nu se ducă la cantină decît după ce va deretica prin baracă. Deschise larg ferestrele, să se aerisească încăperea, mătură, aprinse focul, apoi se uită în jur să vadă ce ar mai fi de făcut... Găsi de cuviință să aranjeze și cuferele de lemn ale muncitorilor. Potrivindu-le pe etajerele de tablă dintre paturi, un cufăr mai greoi îi căzu din brațe și se lovi de colțul unei mese. I se sparse capacul și tot ce era înăuntru — ciorapi, zdrențe, ștergere, săpunuri și cîteva sticle — se rostogoli de-a dura pe podele. Brad se aplecă să stringă. Tresări speriat: dintr-o cămașă murdară făcută pachet, văzu ieșind țeava unui revolver. În clipa aceea, în pragul încăperii apăru

un locatar. Brad îi arată arma; acesta, speriat, spuse că nu vrea să se amestece și o tuli pe ușă. Dacă Brad l-ar fi urmărit, l-ar fi văzut alergînd de-a dreptul spre cantină, să-l anunțe pe Marincu. Dar Brad nu se învrednici să facă așa ceva. El adună boarfele, le înghesui în ladă și căută un semn după care să-l recunoască pe proprietar. Lîngă mîner, încrustate în lemn, văzu inițialele preotului. Brad ieși din baracă, închise ușa cu un lacăt să nu poată intra nimeni și porni în căutarea lui Oniga. Îl găsi în biroul lui Ardeleanu. Ii făcu semn că vrea să-i vorbească; așteptă pînă ce Oniga ieși și-i întinse mîna.

— Am găsit o armă în lada lui Marincu.

Oniga, după ce constată că celespuse de Brad corespund adevărului, anunță miliția. Dar pe Marincu nu-l mai găsiră pe șantier. Nu-l găsiră nici în oraș, deși puseseră oameni să-l pîndească la gară și la bariere. Disparuse ca și cum l-ar fi înghițit pămîntul.

Seara, Oniga îl căută pe Brad.

— Măi, tu ești om de ispravă.

— Mi-s, încuviință Gheorghe. Nu-mi plac oamenii cu arme! La noi în Hațeg numai baciul a avut armă. O pușcă mare, cu două țevi. I-o retezat țevile cu un ferăstrău ca să împrăstie alicele. Cînd întîlnea un iepure, băga treizeci de plumbi în el, de nici de mîncare nu mai era bun. Nu vîna el pentru hrană... vîna de hatîr.

Oniga nu-l asculta. Privea în altă parte, spre zidurile roșii, netencuite. Numai cînd Brad termină, se întoarse spre el:

— Pe tine nu te-am văzut niciodată la ședințele de U.T.M.

— Păi, ce să caut eu acolo? Nu-s scris la ei. Pe noi, care am umblat cu doagele, nu ne-au scris niciunde. La ce să ne fi scris? Sîntem proști. N-am avea ce zice la ședințe.

— Pe dracu'! Măcar de-am avea încă mulți ca tine. Tu ești om de treabă...

— Nu-mi spune așa, tovarășe Oniga. Așa-mi spunea și baciul cînd voia să-mi ciupească din simbrîie. Cică-s om de treabă, harnic și mai știu eu ce spunea... Apoi îmi reținea gologanii. Cică pentru biserica ciobanilor care o să se ridice într-un vîrf de munte. Și tata, și moșul au dat bani pentru biserica ciobanilor. Biserica nici acum nu-i. E drept, baciul și-o durat casă mare, mai mare ca biserica din sat.

— N-ai nici o grijă, rîse cu amărăciune Oniga. Noi n-o să-ți reținem bani pentru biserică. Noi...

— Dar poate țineți pentru șantier. Mai știi?...

Oniga începu să rîdă, apoi îl bătă pe umăr.

— Eu zic că ar trebui să te bagi la U.T.M. O să-ți prindă bine și ție, și U.T.M.-ului.

Peste o săptămînă, Brad Gheorghe fu confirmat utemist. La ședința organizației de bază stătu în banca din față, cu mîinile atîrnîndu-i pe lîngă trup, neștiind ce să facă cu ele. Aștepta cu ochii țintă la tovarășii dinaintea lui, să-i vină rîndul la cuvînt.

Deși îi cunoștea foarte bine pe toți cei așezați acolo și îi erau chiar prieteni buni, acum i se părură oameni care îți impuneau respect.

— Are cuvîntul tovarășul Brad.

Brad se ridică încet, legănîndu-și trupul mătăhălos, apoi se rezemă cu o mînă de spătarul scaunului din apropiere. Rezemat, se simțea parcă mai în largul lui.

— Apoi eu, tovarăși, m-am născut chiar sus, în munții Hațegului. Bătrînul era oier și tot oier m-am făcut și eu. Pînă la școală, am învățat

dulgheritul, că așa e la noi, oierii: dulgheritul se învață pe deasupra. Și pînă la armată se cade să colindăm țara prin toate părțile, s-o cunoaștem. La noi, la stîină, în serile de iarnă, cînd nu veneau lupii, ascultam povești despre unele și despre altele... Și despre baci cu mii de oi, și despre oieri cu nici o oaie și fără culcuș la stîină. Nici tata și nici eu nu aveam culcuș la stîină. Dormeam la un loc și ne rodeau păduchii, că abia așteptam să vină primăvara, să se dezghețe Cerna, să ieșim la scaldă. Într-o primăvară, anul nu-l mai știu, eram cam așa de mare — și Brad își arătă brîul — l-am găsit pe tata trîntit în prăpastie. Jandarmul a scris pe o hîrtie că mirosea a rachiu și a căzut singur. Ce era să fac?... M-am lăsat de oierit, că mai am frați acasă și am pornit la drumul cel mare. Sînt dulgher bun. Poate să vă spună și vărul meu, Achim, că el trăiește încă, dar nu știu de unde să-l scot. A plecat și el prin țară. Țsta mi-s eu. Îmi place aici și vă mulțumesc că m-ați lăsat să viu printre voi la U.T.M. Sînt și cîstit, și am pumnii zdraveni! Nu sînt fricos! Nu de mult, la gara electrică, l-am tăbăcit pe unul că m-a suduit de mamă.

Cîțiva tineri zîmbiră, și Brad nu înțelese de ce. Încurcat, se așază. Dar văzînd că toate privirile rămăseseră îndreptate spre el, se ridică în picioare și spuse cu voce tare, s-o lămurească odată:

— Am gătat!

Cînd văzu că l-au votat cu toții, erau să-l năpădească lacrimile „Apoi mă prețuiesc oamenii de aici“, își spuse el și ridică fruntea, mîndru, spre prezidiu. Îi părea rău că nu se mai vorbea despre el, ci despre o sumedenie de probleme care, după părerea lui, puteau fi discutate și după ședință. Secretarul organizației de bază prezentă un referat asupra necesității continuării muncii.

După ședință, îl întîlni pe Oniga, care-l felicită și-l îndemnă să ia cuvîntul la adunarea generală a șantierului pe care hotărîse s-o convoace și în care trebuiau să se discute pe larg toate posibilitățile continuării muncii. Brad se simți mîndru de cîntea pe care i-o făcea partidul și făgădui că va lua cuvîntul neapărat.

CAPITOLUL VIII

1

Clubul șantierului — o baracă mare de lemn care servea cîteodată și administrației pentru lucrările ei — plin pînă la refuz cu scaune și birouri, era ticsit de lume. În fund, pe scena improvizată, în spatele unui birou lung, îmbrăcat în pînză roșie, stăteau Oniga, Ardeleanu și inginerul-șef al construcțiilor, Benjamin Silviu, un om înalt, chel, cu ochi albaștri și două rînduri de ochelari. Benjamin arăta totdeauna ca trezit din somn. Acum, plin de importanță, clipea rar, plictisit, tușind din cînd în cînd din cauza fumului pișcător care amenința să inunde încăperea prin cîrpiturile sobei de tinichea din colț.

Oniga ridică brațul, cerînd să se facă tăcere, apoi îi dădu cuvîntul lui Benjamin. Acesta începu să vorbească fără să mai aștepte să se facă liniște. Cei din fundul sălii porniră să sîșie și să strige: „Mai tare, nu se aude nimic!“ Benjamin ridică vocea, vorbi în grabă despre lucruri pe care le puteau înțelege numai specialiștii obișnuiți cu termeni inginerești, pomeni cîteva cifre abstracte și înșira apoi condițiile obiective: frig, lipsa de materiale,

lipsa de brațe de muncă — care împiedică continuarea lucrărilor și fac necesară o oarecare amânare.

— Întrerupem, pînă spre mijlocul lui februarie — răspunse el întrebărilor din sală — cel mult pînă în primăvară... Nu mai mult, nici într-un caz mai mult!...

Apoi își continuă discursul, cu citate din cărțile de specialitate anume pregătite la paginile respective, fără să țină seamă nici de murmurale din sală, nici de întreruperile care, spre sfîrșit, erau tot mai dese.

— Se poate turna și acoperișul de beton, adăugă deodată, spre mirarea celor din sală. Se poate turna și acoperișul, dacă... și aci tăcu cîteva clipe, așteptînd pentru prima dată să se facă liniște deplină — dacă vom angaja pentru o lună de zile încă cel puțin vreo cinci sute de oameni, pentru ca în acest fel să putem termina toate lucrările de betonare înainte de căderea gerului. Noi, cei din conducere, știm însă că nu dispunem de fondurile necesare unei astfel de acțiuni. De altfel, trebuie să vă mărturisesc că și fondurile ce le avem la dispoziție au fost ciopîrțite și folosite pentru alte scopuri decît cele prevăzute inițial. Se întoarse ostentativ spre Oniga: — Pot vorbi de asta?...

— Da, da, strigă cineva din fundul sălii. Să auzim pe ce s-au cheltuit banii.

Benjamin ridică din umeri, dezvinovățindu-se parcă:

— Exact, nu știu, poate o să vă spună tovarășul Oniga.

— Vă rog, îl întrerupse Oniga, spuneți ceea ce știți...

— Păi, s-au cumpărat pufoaice, mese de ping-pong și nu mai știu ce...

În sfîrșit, nu asta e problema. Noi, cei din conducere, nu răspundem aici numai de efectuarea construcției într-un anumit termen. Gîndiți-vă, chiar dacă această construcție de importanță capitală pentru industria noastră va fi ridicată într-un timp record, zic, gîndiți-vă, ce calamitate ar fi dacă într-o bună zi zidurile construite fragil și în pripă s-ar prăbuși, strivind astfel mii de vieți omenеști nevinovate. Da, tovarăși, în fața noastră stă sarcina realizării acestei construcții, dar alături de ea stă și răspunderea pentru viețile oamenilor, și pentru avutul obștesc. Nu putem risca, trecînd prea ușor peste această răspundere, să turnăm acoperișul pe ger, știut fiind că numai uscarea betonului durează mai bine de 28 de zile. Lucrările de pregătire durează și mai mult. Iar dacă sînt silit să continui oricare ar fi situația atmosferică, bineînțeles n-am să mă opun. Dar în cazul acesta cer o hîrtie precum că răspunderea nu mai cade în sarcina mea. Dacă mi se dă această hîrtie, nu mai am nimic de zis. Eu sînt un executant. Totuși, am crezut că ascunzînd aceste lucruri adunării generale a șantierului, nea-trăgîndu-i atenția asupra primejdiei continuării lucrărilor, aș face o crimă. O crimă pe care nu mi-aș ierta-o toată viața. Știm cu toții că zilele trecute am primit vizita unei comisii ministeriale, care a examinat foarte minuțios starea lucrărilor. Hotărîrea pe care am adus-o la cunoștința dumneavoastră a fost luată în deplin acord cu această comisie, deci ea nu reflectă numai părerea mea izolată. Tovarășii din conducerea șantierului cunosc problema sub toate aspectele ei, v-am adus-o și dumneavoastră la cunoștință, pentru că eu, noi, — și făcu un gest larg spre Oniga și Ardeleanu, — n-are rost să ne ascundem de mase...

Benjamin deschise gura să mai spună ceva, stătu o clipă așa, apoi se răzgîndi și se așeză liniștit, comod, ocolind privirile lui Oniga. Brad, care ședea în apropierea sobei, ascultase mirat vorbele inginerului-șef al șantierului. Problemele i se părură peste măsură de complicate, așa că nu se mai înscrise la cuvînt.

2

Imediat după ședință, Ardeleanu se îndreaptă grăbit spre mașina care-l aștepta în fața barăcii; se cufundă între perne și așteaptă să vină Oniga, deși în acel moment ar fi vrut să rămână singur cu gândurile lui. Oniga întârzie. Probabil își pierde vremea lămurind vreun betonist de importanța fabricii ce se construia. Iar betonistul, care cunoștea discursul lui Onigă pe dinafară, îl ascultă tăcut, fără să-l întrerupă. Nu, Benjamin nu e vinovat. Iarna nu se pot turna stâlpi de beton, mai ales stâlpi meniți să sprijine greutatea unor hale imense. Și apoi, mai e și problema brațelor de muncă. Dar de ce să se gândească la toate astea, în loc ca după o astfel de zi să se cufunde într-un somn liniștitor, bine meritat, care să-i limpezească gândurile și să-i destindă nervii? Când în sfârșit Oniga apărură, Ardeleanu moțâia. Se scutură ca de un fior și-i dădu ordin șoferului:

— La mine întâi... și te rog grăbește-te. E aproape zece. Trebuie să fiu de mult în pat. Sînt obosit.

Astea le spuse mai mult pentru Oniga. Oniga însă nu avea timp să asculte văicărelile lui Ardeleanu. Se întoarse spre el ca și cum ar fi continuat o frază începută:

— A, da. Eu zic să ne ducem întâi la regională. Farcaș e încă acolo. Sînt curios să aud și părerea lui.

Ardeleanu nu încercă să se opună. Dar se simți mulțumit ca un copil cînd, la regională, li se spuse că Farcaș e plecat din Arad și nu se înapoiază decît a doua zi la prînz. În mașină, în drum spre casă, nu scoase nici un cuvînt. Urcă în grabă scările și-i ceru Iuliei să-i pregătească o baie potrivită, nici prea caldă, nici prea rece. Plimbîndu-se prin cameră, auzea sîsîitul liniștitor al apei. Se uită la ceas: mai avea o jumătate de oră pînă să se culce. Se apropie de birou și scoase dintr-un sertar un dosar galben. În el își ținea planul personal de muncă, defalcat pe zile. Mîine, o zi nouă. Apoi alta, și alta... Iar fiecare a doua zi se va chema „nouă“... Pentru ce „nouă“, cînd toate sînt la fel? Și timpul e același, deși se spune „timpul trece“... Se îndreaptă spre oglinda mare, venețiană, amintire de la nevastă-sa... Își apropie fața de luciul ei: avea riduri adînci, părul rar, cărunț. Își trecu degetele peste frunte, apoi se așeză într-un fotoliu, și-și rezemă capul în palme. Din nou își aminti de Oniga: „A mai trecut încă o zi: fabrica, construcția, ședințele, patul... Toate zilele sînt la fel. Mîine programul va fi și mai încălcat. Vom merge la regională. Farcaș se va înfuria, va striga... Ei și?“ Deodată avu senzația că-l privește cineva. Se întoarse.

— E gata baia, domnule.

— Ce? Baia... Acum... acum e tîrziu, Iulia... înțelegi... făcu el vinovat.

Iulia își puse mîinile în șolduri și deschise gura, dar cu un gest care nu mai admitea replică Isaia îi arătă ceasul. Iulia ieși trîntind ușa în urma ei. Ardeleanu o auzi multă vreme bodogănind în camera de alături, „că-i vine să-și ia cîmpii din casa asta de nebuni, încotro o vedea cu ochii“. Fără să dea importanță vorbelor cu care era obișnuit, Isaia se pregăti de culcare. În acest timp, Iulia intră de cîteva ori, căutîndu-și de lucru. În cele din urmă, nemaiputînd să rabde, îi ceru pantofii să-i lustruiască. Știa că fără ea s-ar destrăma tot ce mai rămăsese din casa asta, că ei îi datoarează bruma de ordine care măcar aparent domnea printre lucruri. Se dezbracă încet, după ce se asigură mai întâi că deșteptătorul e la căpătiul patului. Din bucătărie se auzea pînă la el cîntecul Iuliei despre apa Mureșului care curge încet și despre o iubită care nu vrea să se prăbușească în

brațele ademenitoare ale iubitului. „Cît de ridicole par uneori lucrurile“, gîndi Ardeleanu. Și cu toate acestea oamenii cîntă: Iulia în bucătărie, studentul ăla de la etaj, Rotaru, în baie... Iar el, Isaia, doarme. Încercă să-și amintească dacă el cîntase vreodată în viața lui. Dar nu reuși să descopere decît o singură asemenea împrejurare, un chef din vremea studenției, cu bere, cînd, cocoțați pe masă, cîntaseră pe patru voci „Gaudeamus igitur“. Încercă să-și amintească cîntecul... Gaudeamus igitur... juvenes... juve... Nu reuși. Sau, cine știe? Poate că nici nu-l cîntase vreodată, poate îl auzise undeva, la teatru... Își trase plapuma peste cap: „Acum nu mai există nimic din lumea înconjurătoare, și dacă voi adormi nici eu nu voi mai exista. De fapt, totul există prin mine, pentru mine. Dacă întîmplător mîine nu m-aș mai trezi, lumea n-ar mai exista“. I se păru că mai citise undeva această teorie, dar nu se învrednici să se frămînte unde: Bergson, Feuerbach, Husserl sau altul?... N-are importanță. Important e că ăsta e singurul adevăr absolut. De fapt, în acest moment, nici Iulia nu mai există, nici casa, nici patul, nimeni și nimic. „Ce bine e să fii atotputernic, existența unei lumi să depîdă de tine. Dacă vreau, există! Dacă vreau, nu există!“ Zîmbi, dar își dădu imediat seama că zîmbetul lui e trist, fals.

Deodată tresări. Tîrîitul soneriei îl făcu să se ridice în coate. „Adică lumea nu există numai prin mine“, constată cu nemulțumire și încercă să ghicească cine ar putea fi vizitatorul, la o oră atît de tîrzie. Auzi pașii tîrșiți ai Iuliei și se liniști: desigur, vreun cunoscut de-al ei. Se întoarse cu capul spre perete, ca nu cumva femeia să creadă c-o spionează. Atunci intră Iulia, aprinse lumina și spuse enervată:

— Domnule inginer...

Se întoarse spre ea încet, ca unul care se trezește din somn.

— Ce s-a întîmplat?

— Vă caută cineva. Vrea să vă vorbească neapărat.

— Dorm, spuse supărat Ardeleanu. Nu vezi? La ora asta dorm. Spune-i să plece.

— Nu vrea să se ducă.

— Închide-i ușa în nas. N-are decît să aștepte.

— Nu pot, domnule. A pus piciorul în prag. Vrea să vorbească neapărat cu dumneavoastră.

Ardeleanu se răsti la Iulia, ca și cum ea ar fi fost vinovată de sosirea vizitatorului întîrziat:

— Cine e?

— Nu știu. De unde să-i cunosc eu pe toți trașii-împinșii?

— Du-te, Iulia, întreabă-l cum îl cheamă.

Ardeleanu vru să se îmbrace, dar se răzgîndi. Dacă celălalt e nepolitic și vine la o astfel de oră, o să-i plătească cu aceeași monedă. Peste puțin, Iulia se întoarse și mai mîniată.

— Brad. Zice că-i de la șantier... Și că e prietenul dumneavoastră. Vai de mine, domnule inginer, îmi aduc aminte, ăsta a mai fost la noi. Știți, care a făcut baie...

Tăcu brusc. În spatele ei apăru Brad. Zîmbea și nu părea de loc stînjinit.

— Nu vă supărați, tovarășe inginer... Vreau să vă întreb, dumneavoastră cum v-a plăcut ședința de azi?

În primul moment, Ardeleanu vru să-i spună că și-a ales un ceas

nepotrivit pentru criticarea unci ședințe, dar curiozitatea lui fu mai puternică decît supărarea.

— Cum adică?

— Mie nu mi-a plăcut, îl lămurii Brad. Nu mi-a plăcut de loc. Mi s-a părut că tovarășul Benjamin nu iubește șantierul nostru. Dracu' știe cum pot fi unii oameni așa. De asta am venit. Și drept să vă spun, mie mi-e tare teamă că dacă se închide șantierul, noi vom rămîne pe drumuri. Și altceva n-am ce face. Mai ales acum, iarna... Altfel nici n-aș fi venit.

O clipă, lui Ardeleanu îi fu milă de Brad. Pe urmă, uitîndu-se în ochii lui fără expresie, mila i se transformă treptat într-o ciudă inexplicabilă. „De ce o fi și ăsta legat de șantier ca toți ceilalți? Ce avantaje trage ăsta de pe urma construcțiilor?”

Brad crezu că inginerul este frămîntat din pricina aceluiași probleme ca și el. Se așază mai comod și își întinse picioarele încălțate în bocanci mari, murdari, pînă aproape de dormeaza lui Ardeleanu. Plin de așteptări, își așază palmele noduroase pe genunchi.

— Și pentru asta ai venit la mine? îl întrebă pe neașteptate Ardeleanu.

— Da. N-am înțeles de ce dumneavoastră n-ați luat cuvîntul. M-am așteptat în fiecare clipă să vă sculați și să vorbiți. Chiar asta ziceau și ceilalți săpători din baraca mea: că dacă dumneavoastră ați fi luat cuvîntul, l-ați fi băgat în buzunar pe inginerul Benjamin. Sînteți mai deștept decît el.

Deși comparația i se părea stupidă, Ardeleanu avu o tresărire de bucurie. Deci oamenii discută pe seama lui, îl apreciază și în mintea lor, indiferent după ce criterii, construiesc scări de valori. Dar acum ce să-i răspundă? Va înțelege oare tînărul acesta că el nu e inginer constructor, că treaba asta se leagă de specialitatea lui Benjamin? Și că, pe deasupra, Benjamin are dreptate?

— Benjamin nu poate să aibă dreptate — continuă Brad, ca și cum i-ar fi ghicit inginerului gîndurile. Dacă toată lumea este pentru continuarea muncilor și numai el singur se opune, apoi nu poate avea dreptate un singur om. Dumneavoastră de ce n-ați luat cuvîntul?

Ardeleanu tăcu. În fond, cu ce drept îi cere socoteală tînărul acesta? Spuse răstit:

— Acum e tîrziu, tovarășe Brad. Și eu sînt obosit. Dacă vrei, vino la mine într-o după amiază... Noapte bună...

Brad se ridică încet, nedumerit. Il privi lung pe inginer, apoi porni spre ușă și ieși tăcut, fără să salute.

3

Mașina îl duse de-a dreptul la regională. Oniga, ras proaspăt, dar cu fața trasă, îl aștepta la secretariat. Se vedea că nu dormise toată noaptea. Farcaș nu sosise încă.

— Cu atît mai bine, spuse Oniga. Avem vreme să ne punem la punct. Va trebui să-i explicăm de ce vom face un timp mort în munca de pe șantier... În fond, o lună și jumătate nici nu-i chiar atît de mult. Iar dacă avem o iarnă ușoară, ca anul trecut, poate nici atîta. Pînă atunci, vom pregăti comasarea întreprinderilor. Dumneata ai inventarul...

— Da, răspunse Ardeleanu.

Dar gîndurile îi zburau aiurea. Toată bătaia asta de cap cu mutatul celor cinci întreprinderi nu-i era de loc pe plac. Va trebui să fie mereu pe teren, cînd într-o parte a orașului, cînd într-alta, mereu să fugă dintr-un

loc în altul, agitat, și tocmai în vreme de iarnă. Cît de bine i-ar prinde acum să stea în biroul lui cald, spațios, confortabil, de la fabrica de vagoane, în loc să-și piardă vremea cu munca asta de căraș.

Farcaș veni abia către ora douăsprezece, vesel, odihnit. Îi primi cu bucuria cu care-ți recunoști prietenii pe care nu i-ai văzut de mult și de la care aștepți vești noi.

— Dați rar pe la mine... Ce mai e nou? Dar hai, nu stați în picioare. Mă simt prost. Am impresia că sînteți grăbiți, numai în trecere...

Ca o gazdă primitoare, trase două fotolii aproape de o măsută rotundă, de lângă fereastră. Abia atunci le strînse mîinile. Ardeleanu avu impresia că Farcaș îi ține palma mai mult ca altă dată și se întunecă la față. „De ce tocmai acum trebuie să-i aducem vești proaste?” Dar acest reproș mental fu de scurtă durată. Bucuria, optimismul copilăresc al secretarului, îl întăriră în convingerea pe care și-o făcuse despre caracterul superficial al acestuia. Aștepta, cu curiozitate, să vadă schimbările ce se vor ivi pe fața lui Farcaș cînd va auzi veștile cu care veniseră ei.

Baritonul lui Farcaș îi rupse șirul gîndurilor:

— Dacă vă arătați rar pe aici, înseamnă că treburile merg bine. Eu să vă spun drept, am trecut de cîteva ori pe la construcții: faceți treabă bună. Zău. Foarte rar se poate bucura omul că treaba merge ca pe roate într-un sector. Dar voi mi-ați făcut și această bucurie. Astfel că, izbindu-mă de alte greutăți la fabrica de vagoane, la C.F.R. sau la textile, mă consolează gîndul că avem și un sector fruntaș...

Farcaș și Oniga se priviră, apoi Ardeleanu își lăsă capul în palme.

— Vă simțiți rău, tovarășe inginer? îl întrebă Farcaș.

— Nu, nu, se scuză Ardeleanu. Mă gîndeam numai că... privi spre Oniga, așteptîndu-i încuviințarea. Acesta clătină din cap, în semn să vorbească. — Mă gîndeam că poate dumneavoastră nu sînteți tocmai la curent. Lucrurile nu merg chiar ca pe roate...

— Desigur, desigur, asta e doar un fel de a spune. Dacă noi am fi mulțumiți că lucrurile merg perfect și am crede că nu mai avem nimic de îmbunătățit, ne-am duce dracului. Îmi pare bine că priviți autocritic și cu spirit de răspundere. Ți-am spus eu, — se întoarce spre Oniga — că am făcut o alegere bună cu tovarășul Ardeleanu...

Dintr-o dată, Ardeleanu se simți într-adevăr prost. Îi vîjîia capul, avea amețeli. Se dojenea singur pentru lipsa lui de curaj. „Ar trebui să mă ridic și să-i spun deschis că sîntem în impas. Nu, acest cuvînt „impas” nu spune nimic. Sîntem încurcați și cu vremea, și cu construcțiile, de nu ne mai vedem capul. Am dat chix cu strungurile romînești. Ne-am împotmolit înainte de a fi avut posibilitatea să experimentăm mașinile.” Vru să se ridice, dar, ca și cum picioarele i-ar fi fost înțepenite, rămase nemișcat. Oniga nu se mișca nici el. Ardeleanu se gîndi că Farcaș a orbit de mulțumire. „Zîmbește de parcă un înger păzitor i-ar sta deasupra capului”. Pe urmă, Oniga începu să-și răsucescă o țigară. „Acum, acum”, se liniști Ardeleanu. Aștepta ca Oniga să-și scoată ceremonios bricheta, să-și aprindă țigara, apoi să tragă un fum în plămîni. Așa e Oniga întodeauna. Așteaptă atîta, încît pînă la urmă îți vine să crezi că nu mai poate face nimic și tocmai atunci, pleosc, aruncă o vorbă de-ți plesnesc timpanele. Oniga își scoase bricheta. Apoi trase un fum din țigară, dar nu scoase nici un cuvînt. „S-o fi temînd și el, constată cu o bucurie nefirească Ardeleanu. Deci nu sînt singurul laș”. Ei, drace, parcă și durerea de cap îi trecuse. În definitiv, datoria lui Oniga e să raporteze.

Farcaș se ridică în picioare:

— Dacă n-ați fi venit singuri, v-ași fi chemat eu. Am o veste pentru voi. Da, o veste bună... V-am adus de la București o corespondență... Prima corespondență oficială pentru fabrica de strunguri. Poate e mai mult pentru dumneata, tovarășe inginer: o comandă!

Farcaș scotoci în sertarul unui birou, apoi, cu un gest larg de scamator, scoase dintr-un dosar o hîrtie ministerială, bătută la mașină. Ardeleanu recunoscu antetul: era de la Comisia de Stat a Planificării.

— Pînă spre sfîrșitul anului viitor trebuie să livrăm primele strunguri. Mai precis, — Farcaș își aruncă privirile pe hîrtie — primele 28 de strunguri! De aceea, să-i dăm zor! A mers bine și pînă acum, dar ar fi și mai bine dacă ați grăbi ritmul construcțiilor. Să isprăviți odată cu înălțarea halelor de montare, ca să puteți da drumul fabricației... Am vorbit personal cu șeful serviciului proiectări de la Ministerul Industriei Grele, cu tovarășul inginer Ionașcu. Planurile au fost trimise la desenatori. Pe măsură ce vor fi gata, le vom primi în copie. Așa că nu prea avem timp de pierdut.

— Cu tovarășul inginer Ionașcu, ați spus? Ion Ionașcu? întrebă mirat Ardeleanu.

— Da. Îl cunoști cumva?

— Îl cunosc, am fost împreună la Malaxa.

Era să spună că într-o vreme fuseseră chiar foarte buni prieteni, dar se reținu la timp. Farcaș, desigur, ar crede că se laudă.

— Tovarășe Farcaș... încercă Oniga să intervină. Pe frunte i se prelingeau boabe de sudoare. Înghiți de cîteva ori în sec și continuă: — Cu toate acestea, sînt unele chestiuni...

Dar Farcaș nu-l lăsă să urmeze:

— Știu ce vrei să spui. Că sînt greutăți... Asta știam și fără tine. Mobilizați oamenii și dați-i zor... Asta-i sarcina principală. Azi-mîine, o să sosească și piesele de la Reșița. Vreți să le lăsați fără acoperiș?...

Se deschise ușa și secretara — o fată cu părul roșcat — vîrî capul înăuntru:

— Vă caută Bucureștiul la telefon...

— Acum, tovarăși, eu v-am lăsat. Dați-i zor, că nu avem vreme de pierdut... Tu ce-ți tot agiți mîinile, Oniga? Vrei să-mi spui ceva urgent?

— Da, tovarășe Farcaș.

— Fie. Dar de termenul de construcții să nu-mi pomenesti nimic. Ăla-i sfînt, nu se poate schimba, înțelegi? Adică... da... dar numai dacă vă hotărîți pentru unul mai scurt... atunci amîn și telefonul.

— Nu, tovarășe Farcaș, du-te la telefon...

— Deci, ne-am înțeles: nici o zi întîrziere... Ei, spor la muncă.

Ardeleanu ieși buimăcit. Fără să știe de ce, îi venea să rîdă. Pe scări, căută privirile lui Oniga, dar acesta părea că privește în gol; pășea automat lîngă inginer, mușcîndu-și buzele. „La ce s-o fi gîndind? se întreba Ardeleanu. Oare îl înjură în gînd pe Farcaș? Desigur. Doar pe el l-au investit cu toată responsabilitatea lucrărilor“.

În stradă, Oniga se întoarse spre inginer:

— Să mergem, ne așteaptă oamenii pe șantier.

Ardeleanu îl privi mirat: „Cum poate omul acesta să nu gîndească, să execute ordinile mecanic, ca o mașină. Doar știe foarte bine că nu putem continua lucrările. De unde brațe de muncă? Pînă la urmă, o să fie deferit justiției. Poate și eu“... La acest gînd, Ardeleanu se sperie. Se scuză că are o treabă urgentă în oraș și se despărți de Oniga. Așteptă ca celălalt să se mistuie prin mulțime, apoi se întoarse la sediul regionalei. Farcaș îl primi ca și cum în această întrevvedere nu ar fi fost nimic neobișnuit.

— Tovarășe Farcaș, începui Ardeleanu. Când am venit aici, acum un sfert de ceas, aveam un scop bine definit. Dumneavoastră ne-ați arătat comanda de la București, ne-am entuziasmat, dar...

— Știu, făcu secretarul, cu voce scăzută. Inginerul Beniamin m-a informat și verbal, și în scris. După toate datele existente, se pare că are dreptate...

— Atunci? îl întrerupse mirat Ardeleanu.

— Atunci trebuie să găsim soluții. E vorba de brațe de muncă. Trebuie să mobilizăm oamenii din întreprinderi, în special din cele care vor fi comasate. Noi, de la regională, vă vom da tot ajutorul. Dacă dumneavoastră ați găsit necesar să mă sezizați de mersul lucrărilor, deși n-aveți nimic cu construcțiile, înseamnă că nu sînteți indiferent față de viitorul lor. Eu vă mulțumesc. Contribuiți și dumneavoastră, cu un sfat, mă rog, cu ceea ce puteți, și eu sînt convins că treaba o să meargă.

— Desigur, desigur, — făcu Ardeleanu, — ceea ce va depinde de mine...

Dar practic, cred că în primul rînd ne lipsesc vehicule de transport. Cu asta va trebui să ne ajutați... Atunci eu mă duc, tovarășe Farcaș.

În drum spre casă, îi fu ciudă că se lăsase așa de ușor convins. „Ce altceva înseamnă înrolarea mea în munci care nu mă privesc, decît o capitulare?”

Totuși, avu și un sentiment de mulțumire; faptul că Farcaș era informat de situație și deci nu fuseseră lăsați în voia soartei, cum își închipuisese pînă acum, îl liniști.

Farcaș îl urmări o bucată de timp de la fereastră, pe urmă chemă secretara:

— Convoacă pe toți tovarășii din comitetul regional. Și pe supleanți. Să vie și cei de la raioane, și directorii fabricilor! Da, da, toți, și, bineînțeles, nu uita să-l anunți pe Oniga...

4

— Tovarăși, începui Farcaș, și glasul lui gros răsună puternic în sala de festivități a comitetului regional. Ne-am adunat pentru că sîntem într-un impas din care încă nu știu cum vom ieși. E vorba de „Victoria”. Trebuie să terminăm construcțiile în cîteva săptămîni. Gerul stă să vină și, dacă nu ne grăbim, nu vom mai putea turna acoperișul. Mă adresez tuturor, dar în special directorilor de întreprinderi. Ne trebuie specialiști, ne trebuie materiale, ne trebuie vehicule! N-aș vrea ca atunci cînd Barbu o să ceară cuvîntul, să înceapă să descrie greutățile de care se lovește zi de zi, clipă de clipă.

Barbu vru să protesteze, dar la rîsetele celor din sală, renunță.

— Desigur, continuă Farcaș, n-aș vrea nici ca acum Barbu să se scoale și să-și ofere toată fabrica, toți specialiștii și toate camioanele. V-aș ruga să vă gîndiți bine; avem nevoie de cît mai mult, dar în așa fel ca lipsa materialelor, a camioanelor și a oamenilor să nu dăuneze întreprinderilor voastre...

Cineva propuse ca răspunsurile să se dea a doua zi, pentru ca directorii să aibă timp să se sfătuiască cu tovarășii de specialitate din întreprinderi. Nimeni nu se împotrivi. Oniga clipi mărunț, satisfăcut. După terminarea ședinței, rămase în sală să-l aștepte pe Farcaș.

— Abia acum înțeleg poziția ta de dimineață în discuția cu Ardeleanu. Nu voiai să-l sperii.

— Măi, măi, Oniga, am impresia că voi îl cunoașteți prost pe Ardeleanu.

Te înșeli dacă crezi că Ardeleanu se mulțumește numai cu vorbe. După ce ai plecat, el a revenit și mi-a arătat situația reală de acolo.

— Cum așa? Eu am avut impresia că tu o știai de mult.

— Da, tu ai avut impresia, iar Ardeleanu a vrut să aibă certitudinea. Înțelegi? Desigur, știam care e situația, dar din păcate asta n-am aflat-o de la tine.

Oniga își mușcă buzele:

— Eu credeam că o s-o scoatem la capăt fără ajutor.

— Vrei să-ți dau un sfat, tovarășe Oniga?

Oniga tăcea.

— Uite ce e, continuă Farcaș. Scoate din vocabularul tău „credeam“, „am avut impresia“. În munca de partid n-o să-ți folosească. Cred, de altfel, că și în viața ta particulară aceste două cuvinte au jucat un rol prea mare. Gîndește-te la ceea ce ți-am spus și trage unele concluzii. Vei vedea că am dreptate.

Oniga, cu capul în pămînt, pășea îngîndurat.

— Ei, acum de ce ești necăjit?

— Cu șantierul ăsta...

— Lasă acum șantierul. Cît de cătrănit ai fi, cu asta nu-i ajuți cu nimic. Dimpotrivă. Uneori un rău ți se pare cu atît mai mare cu cît te gîndești mai mult la el. Pentru moment, am luat toate măsurile posibile. În noaptea asta tot nu mai putem face nimic.

— Vezi, de asta sînt necăjit. Mă uit la tine. Cum pui tu problemele și cum le pun eu.

— Intr-adevăr, poți să fii necăjit, dacă le pui cum le-ai pus acum. Așa eram și eu acum cîțiva ani. Cînd mă duceam la cîte o ședință de partid din întreprinderi, mă apuca disperarea, „că de ce nu pot să pun și eu problemele așa cum le pun muncitorii?“ Mă frămîntam de mă lua dracu'... Adevărul e că nici ei nu le pun altfel decît noi, că doar noi de unde am venit? Nu tot din fabrici? Numai că ei vorbesc despre lucruri concrete. De exemplu: „Forja n-a dat piesele la timp, din vina lor n-am făcut asta sau asta“. Adică poți să te legi de fiecare cuvînt al lor, să cercetezi, să repari cîte o bubă. Asta pentru că cei mai mulți muncitori, și asta e moștenirea lor de clasă, știu să se ridice deasupra problemelor lor personale. Voi nu ajungeați la acest impas dacă v-ați fi sezisat la timp de prostul mers al lucrărilor. Dar voi n-ați văzut mai departe de lungul nasului vostru. Ați vrut să vă descurcați singuri, fără ajutorul cuiva.

— Și asta e o problemă personală?

— Este.

— Atunci cum explici totuși că eu mi-am neglijat complet problemele personale?

— Cine spune că le-ai neglijat? Poate pe unele, dar în locul lor ți-ai făcut altele. Din construirea fabricii ai făcut o problemă personală, și nu în cel mai bun sens al cuvîntului. Din cauza orbirii tale, n-ai putut să te descurci în sutele de probleme, să vezi care sînt cele mai importante. Știi că rezolvarea unei probleme mici îți cere tot atîta timp cît și rezolvarea unei probleme mari? Rezolvînd însă problemele mari, rezolvi zeci și zeci de problemețe. Iar tu tocmai în problemețe te-ai înecat.

— Vrei să-mi dai un exemplu?

— Și zece. Ce era mai important: să înalți fabrica sau s-o înalți singur? Desigur s-o înalți. Totuși, tu ai vrut s-o înalți singur. Ei, nu răspunzi nimic? Oniga tăcu.

— Știi, continuă Farcaș, hai să lăsăm astea. Nu vrei să bei un pahar de vin roșu? Sînge de urs. Mi l-a adus un tovarăș de la Miniș. E mai bun ca ca laptele.

„MICUL TRATAT DE ZOOLOGIE“

— fragmente —

Printre recente lucrări ale scriitorilor noștri se numără și „Micul tratat de Zoologie“, — o amplă fabulă a poetului M. Breslașu. Pentru înțelegerea fragmentelor pe care le publicăm mai jos, e necesară următoarea scurtă povestire a acțiunii, în cadrul căreia evoluiază cele o sută de personaje din volum:

Obsedat de toate preocupările lui de peste zi, poetul adoarme și în visul său se găsește transportat pe o corabie care navighează

„nu între două continente, ci între două lumi“.

El simte cum vasul înaintează, ascultă cele

„o mie de vise, ca o singură vîslă

sfișiind prin noapte valul de pîslă“,

— dar visul ia curînd înfățișarea unui coșmar. Se „trezește“ în mijlocul „acelor pasageri, cari călătoresc după ziua de ieri“ — și aici se înscriu portretele celor mai variate tipuri ale

„...acelei faune

care șade-ntr-un peș și între două scaune“,

aceia care frînează mersul înainte al corabiei.

„Și nu e vorba numai de dușmani

(și-avem destui, și cu și fără mască)

ci și de proprii noștri gugumani

de la flecari, la gură-cască...

Primul personaj care apare (o „lele-comunicații“) este gaița:

„Toate se trăgeau de la gaiță

care se promovase ea însăși poștaş

și bălângănea pe șoldul stîng o straiță

din care-mpărțea ici un bilet, colo-un răvaș

cu vești din ce în ce mai îngrozitoare

despre ultimele evenimente... viitoare!“

De data aceasta, zvonul care circulă pe puntea „pasagerilor“ le întrece în grozăvie pe toate cele de pînă atunci:

...„ne-a sunat ceasul!“

s-a făcut o gaură MAI MARE DECÎT VASUL!...”

Pentru a-și salva viața, fiecare este invitat să facă o mică jertfă:

„un solz sau o pană,

*un smoc de păr din blană...
(firește, nu de dragul matrozilor,
ci de-al nostru și-al plozilor...)“*

În aceste împrejurări, fiecare își arată adevăratele simțăminte, și sub taman o sută de pretexte formulează o sută de refuzuri!

CÎTEVA „PENE“ ILUSTRE

*Un pinguin rotofei și limbut
(doar pe unele teme ceva cam laconic)
spunea că vasul e greșit conceput,
că a fost construit cu un viciu cronic
din punct de vedere arhitectonic;
....că el știa asta de la-nceput
și că nu-i stupefiat de ce pățește!...*

*L-am priceput
doar după mimică și gest
firește,
că de vorbit, vorbea păsărește!*

*Din cînd în cînd își tamburina agrest
țîțele,
stupefia-l-ar mîțele!*

*Un albatros, altă pasăre rară
și-originară
din Raionul Olimp,
învățat să plutească în afară
de spațiu și de timp,
se uita
nostalgic la cer
și cita
din Baudelaire
și din Molière:
„Ce mi-am căutat cu aripele mele uriașe,
pe-această corabie buclucașe?!“*

*O lebădă — făptură cam netoată —
și care afirmase mai de mult
că nu se poate, și că n-o să poată
să „creieze“ în proletcult,
aflînd
că e rost să moară curînd,
spunea, zmulgînd întîile suspine
din pîntec:
„În sfîrșit s-a dat drumul și pentru mine
la cîntec!“*

*Firește era și Pasărea-Fenix acolo
 aceea pe care veșnic o mistuie Pluto
 și veșnic o-nvie din propria-i cenușă Apolo.
 Toți cei din jur o vedeau. Eu nu am văzut-o
 ...și nu-i de mirare!*

Mi-am îndreptat apoi pașii către

PASERI MAI PUȚIN RARE

*O hoțomană
 de coșofană,
 vecină
 de cabină
 cu un păun,
 țipa! „Nu dau nimic! Nici o singură pană!
 Penele... lui sînt supremul meu bun!”*

*Cît despre păun — orătanie năroadă —
 se foia, se sucea
 și se-ntorcea
 mereu*

*luîndu-și propria coadă
 drept curcubeu!
 „Se-nseninează! Pe cuvîntul meu!
 S-a și înseninat!
 Ce-a fost mai greu
 s-a terminat!”*

*Să dea Dumnezeu
 îi răspunse din gloată
 o găinușe tare plouată!*

*O barză cumpănită-ntr-un picior
 (...să-i vină mai ușor
 în caz de zbor...)
 privea la pîntecoasa ei vecină
 care-și vedea tacticoasă de cină.*

— „Mata nu spui nimic,
 stimată dropie?
 N-auzi ce zic?
 Nu vezi că e prăpăd?”

— „Păi... cînd o fi... și*dac-o fi să văd
 că-ntr-adevăr sfîrșitul se apropie...”

*că m-a ajuns... și că-ntr-o clipă mor,
...mă voi gândi... să-ncerc să-ncep să zbor!*

*O pupăză, simțind cum i se ridică
moțul de pene din creștet, de frică
pretindea
fără o altă motivare
să se pună peste ea
și un colac... de salvare!*

*Nu știe pupăza, cerînd colacul,
c-adeșea pentru-un șubred muribund
e mai ușoară boala decît leacul
și că-s colace cari te trag la fund!*

*Iar o bufniță, pasăre tristă
și de concepție idealistă,
cerea cu voce sugrumată
și-n șoapte
să fie ascultată
abia la noapte!*

*Cică ziua în amiaza-mare
n-are
ideile destul de clare,
dar de cum orbecăește prin besne
se orientează foarte lesne:*

*Da, din păcate
doar în întuneric
poate să constate
că universul e sferic,
pentru că doar atunci n-are nici un rizic
să se ciocnească de ceva nemetafizic!*

*Or, de vreme ce poate circula-n eter,
între ape
și cer,
fără nici un reper —
mai încape
vre-o îndoială*

*dacă viața este sau nu materială?
Și așa fiind — în ce măsură
poate fi Moartea de-o altă natură?*

*În consecință și în concluzie
de ce ar fi un lucru alarmant
să schimbi o iluzie... pe o altă iluzie,
și un neant... pe-un alt neant!*

*La toate astea gîscanul
se mărginea să ofteze
ne mai știind sărmanul
cum să opteze
între atîtea teze
și ipoteze!*

*Cu gîtul încordat — și atent
să nu-i scape vre-un element
de apreciere...
ssssssîia ins:sssstent
să se facă tăcere!
Mai ales ascultîndu-l pe filozof
cum se agită,
suspina: „of, of, o să capăt o meningită!“*

*La răstimpuri pica în vorbă și cucul
care agrava și mai rău balamucul
cu diabolica lui consecvență
în materie de elocvență.*

*Argumentele lui... răspicate
(în ciuda unității de stil)
le formula cînd din față, cînd din spate
și cînd din profil:*

*Își depunea monosilaba ca pe-un ou
în discursul fiecărui orator nou!*

*În fond, se-mpăciuia
cu toate
și cucuia
și răsucuia:
CUCU! — adică DA,
CUCU! — adică BA,
și chiar CUCU! — adică POATE...*

*Mai erau pe-acolo și niște struți,
cari, temători și precauți,
își luaseră cu ei drept scufie
— de cap să le fie —
pentru ca nu cumva să sufere
vreun deochi,
și cîteva imense cufere
pline ochi
cu strămășesc nisip —
și prelungeau în fel și chip
această-așa și-așa destul de lungă
discuție,
numai să nu se ajungă
la o soluție!*

*Este lucru știut că struții
în materie de soluții
au propria lor filozofie:
„ORICARE-AR FI, DOAR SĂ NU FIE!”*

*Am văzut în treacăt și niște corbi
care-și făceau croncănind meseria de cobe
și câțiva soboli — pe patru sferturi orbi —
cari cereau „mai întâi” niște probe
fiind dispuși să creadă
după ce-or... să vadă!*

*Iac-așa e corbul, cică-i mai cuminte
să-ți faci... iarna raclă și vara dric!
De-aia și pune el tot „răul înainte”.
....Numai că după rău — nu mai pune nimic!*

*Iacă pe de-altă parte, așa e și sobolul
cînd vine vorba despre jertfe obștești:
Niciodată nu-și precupețește obolul
cu condiția... să nu-l orbești
furîndu-i ochii cu povești!*

*Alături — o rață (în ultimă analiză,
cam apolitică)
făcuse o criză
de autocritică!*

*Striga apelpisită:
„...sînt prea subiectivă
și total lipsită
de inițiativă!*

*N-am folosit ajutorul tovarășilor,
nu le-am dat sarcini astă vară
și lor,*

*prea sînt sectară,
prea timorată —
și totodată
prea îndrăzneată
pentru o rață!*

*Da! Eu sînt capul răutăților
și pricina tuturor greutăților!
Am greșit! Recunosc, dar vreau să trăesc!
Mă căesc, mă căesc, mă căesc!*

*Asemenea rațe șovăitoare
și nătîngi,
schiopătînd,
pe rînd,
de ambele picioare
stîngi,*

atîta se scuză
 și-atîta se-acuză,
 și-așa se-ndoiesc
 dacă nu greșesc,
 gîndind c-au greșit —
 că pîn-la sfîrșit
 se și pocăesc
 că s-au pocăit!

.....

O, nu-i de fel ciudat
 că-atuncea cînd mi-e dat
 să văd cîte-o făptură
 atît de arhi-pură,
 îmi spun:
 „Fără-ndoială
 că intră-n socoteală
 și... multă rățoială!

★

Imediat
 după rață
 s-a dat cuvîntul curcii,
 și-am audiat
 cealaltă față
 de disc...
 Asta huruia
 și turuia,
 de parcă i se băteau turcii
 la plisc!

„Eu, personal, nu am nici o vină!
 Ce-a fost, ce e și ce-o să vină,
 în ce mă privește, e din motive
 eminamente obiective!
 ...în schimb asta,
 și ăla
 și asta
 și aia —

ei toți sînt vinovați că-nțarcăm bălaia:
 unii cu ce mi-au zis
 și ce-au făcut,
 alții cu ce-au permis
 cînd au tăcut,
 unii cu ce mi-au dat,
 alții cu ce mi-au luat
 ...fie numele lor dezavuat!“

Nu e nevoie să vă spun
 că sus-zisa dintre rațe
 își însușea acest taifun
 ...de lături, cu ambele brațe!

Numai că indignata curcă
nici n-o privea, nici n-o vedea!
Cu-alți vinovați avea de furcă,
mai acătării decît ea!

Așa, spre pildă, cînd a dat
cu ochii de țap
— desemnat...
din oficiu să ispășească, —
i s-a suit tot sîngele în cap,
și toată lumea a sărit s-o liniștească,
de teamă
să n-o lovească
vreo congestie...
(Era de bună seamă
încă-n plină digestie!)

Curca nu mai zicea nici pîs...
Și de-astădată, se-nțelege,
nu i-a mai ars nimănui de rîs,
(Nici chiar măcar curcilor-colege...)

Dar ce s-a-ntîmplat?
N-a ciocănit oare
o ciocănitoare?
Cat în lung și-n lat:
Nu m-am înșelat!

Pasărea prolixă
pe-o idee fixă
— care cînd e-acasă
scrie ce-o apasă,
crestînd,
rînd pe rînd,
tristele-i răboaje
pe-o scoarță, pe-o coaje —
aicea în larg
ciocănea-n catarg!

Priveam cum își clatină
capul după datină.
(Să știi că se roagă
mica pisăloagă.)

Fire sensitivă
și drept-credincioasă,
(e super-tensivă
și super-stițioasă),
se tot frămînta
și se-nfierbînta:

„Doamne, ce de trebi!
 Cum să mai te-mparți?
 Pe cine să-ntrebi?
 Nu cumva e marți?
 N-am ieșit din harți?
 Postul nu l-am rupt
 cu-o gîză de frupt?

Părăsindu-mi crîngul
 n-am zburat cu stîlpul?
 Mi se bate-o tîmplă!
 Ce se mai întîmplă?...

Vuia peste mare
 tragica-ntrebare:
 „...Cu ce să-mi sting focul?
 S-a-mplinit sorocul?
 N-aș putea să scap?“

Și bătea... la cap
 cercînd în tot locul
 ...ciocul și norocul!

„N-o fi cum zic unii
 în treispce ale lunii?

Nu cumva e marți?
 N-am ieșit din harți?
 Știe careva
 nu-i treispce cumva?...“
 Și-așa — mult și bine
 da capo al fine!

Dar deodată,
 iată,
 pe deplin calmată,
 toanta s-a culcat
 și s-a împăcat
 cu viața de-apoi
 și somnul de veci.

.....
 Aflase că-i joi
 și în două zeci!

O albă păsărea
 neprihănită
 (ai fi jurat că e un porumbel)
 a pogorit din ceruri, ostenită
 ca vai de ea
 (sau, ca vai de el...)

„Fraților! Vă aduc o tristă solie!”
 spunea întraripata colilie
 cu lacrimi în glas,
 spre deznădejdea întregului vas —
 „V-o jur pe Dumnezeuul sfânt!
 După ce am consultat toate hărțile
 și am zburat în toate părțile,
 trebuie să dau pe față cărțile:
 Nicăieri nu se zărește pământ!

Ne-a fost destinul neînduplecat...
 singurul țărnam unde — se pare
 c-am mai putea afla scăpare
 ...e tot cel de la care-am plecat!
 încolo, nimic! În nici o parte!
 Toate nădejtile-s deșarte!

Și sînt cu-atît mai trist
 că eu v-aduc această știre
 cu cît — de cînd exist
 sînt specialist
 în bună-vestire!
 (cum de-altfel e scris și-n psaltire)

...Dacă v-am tulburat
 și mi-am făcut păcat,
 iertați-mă, ca să mor împăcat...”

Asistența a început să plîngă
 și mii de lacrimi au picat
 pe-aripele lui dreaptă, pe-aripele lui stîngă
 și pe pieptul lui imaculat.

Plîngeau tăcut
 și pe-ndelete,
 pînă l-au făcut
 ciuciulete.

Atunci deabia
 s-a putut vedea
 că nu-i chiar porumbel sadea.
 Acel amărît
 (acea oropsită)
 nu era decît
 o cioară vopsită!

.....

„Ei, bravo!” — i-a strigat nevăstuica
 strîngîndu-și puiul și puica —

„într-o astfel de zi
 mai provoacă-ne

*și tu cu nerozii
de-astea boacâne!*

★

*Atunci cînd vine
vorba de culori,
e bine...
să te uiți de două ori!*

*Ades — sub inocentul suliman
și sub boiala
și spoiala
lui candidă,
e un dușman văpsit în guguman
(și asta-i masca lui cea mai perfidă!)*

★

După ce i-a încondeiat pe toți, către sfîrșitul călătoriei, autorul regăsește atmosfera înviorătoare a muncii „matrozilor“, a mulțimii de eroi anonimi care duc mai departe corabia nădejdlor noastre. Pentru diverșii dușmani și gugumani poetul trage morala fabulei respective:

*Cît despre ceilalți, milioane de tovarăși,
de la matroz la primul amiral —
ei n-au nevoie să mai tragem iarăși
morală fabulei, în fiecare caz special:
O au pe-a lor, Morala Proletară,
și ce scriu eu cutreierînd prin țară
cu inima și pana mea sprințară,
e doar reflexul EI, modest și pal.*

V E R S U R I P E N T R U C O P I I

CICERONE THEODORESCU

V O I N I C U L

<i>E un lup,</i>	<i>„Vii-n ogrăzi</i>
<i>După prăzi:</i>	<i>După prăzi?</i>
<i>Uite-l, sdup,</i>	<i>Vii să iei</i>
<i>Prin ogrăzi...</i>	<i>Oi și miei?</i>
<i>Supărat:</i>	<i>„Ce-ai de luat</i>
<i>Iese-n prag</i>	<i>Tu, din sat,</i>
<i>Un băiat</i>	<i>E-un ciomag</i>
<i>C-un ciomag:</i>	<i>Pe nădrag.</i>
<i>— Măi, să fii...</i>	<i>„Un ciomag</i>
<i>Piei de-aci!</i>	<i>— Asta-i tot —</i>
<i>Ce-ai de luat</i>	<i>Am să-ți trag</i>
<i>Tu, din sat?</i>	<i>Peste bot!“</i>
<i>„Piei pe vâi,</i>	<i>...Trupul mic,</i>
<i>Drac de lup</i>	<i>Brațul gros,</i>
<i>Că te rup</i>	<i>— ce voinic</i>
<i>În bătăi!</i>	<i>Inimos!</i>
<i>„Colții suri</i>	<i>Bîta lui...</i>
<i>Să ți-i duci</i>	<i>Pînă-n pod...</i>
<i>După cuci</i>	<i>El, un pui.</i>
<i>Prin păduri...</i>	<i>El, un nod.</i>

DOMNIȘORUL COPIAZĂ

Domnișorul copiază!
Unii, se avîntă-n muncă,
Intrecîndu-se, cu schimbul!
Unii — ani de trudă lungă...
El, de ce să-și piardă timpul?

Nu e treaba dumisale
Să învețe... Care-i zorul?

Știe el o altă cale:
Copiază domnișorul...

De la alții, cât e anul —
Totul ia pe veresie,
Pe furate, cu toptanul,
Parcă ia de la moșie.

Că-i deștept... ți-o spune-n față,
Dar așa cum azi se-ncurcă
La examene — și-n viață
O să aibă mult de furcă...

Să învețe? Care-i zorul?
Să muncească? Da' de unde.
Copiază, domnișorul —
...Pînă o să i se-nfunde!

DOMNIȘOARA BRÎNZĂ-MARE

Domnișoara Brînză-Mare
Supărată stă-n pervaz,
Scapără — de supărare.
Ce-are, frate? Ce necaz?

A muncit peste măsură?
Treburi încă i-au rămas?
Nu! E bună doar de gură.
Ba i-a mai crescut și-un nas!

Nu-și primi porecla oare
Într-o zi pe cînd zicea
Că nu-i pasă, că n-o doare
De nimic și nimenea?

Cică ea e nu știu cine...
Zic: — Dar ce te-ncrunți mereu?
Aș! S-a repezit la mine:
— Ai să vezi cine sînt eu!

Nu că-i floare din vre-o seră,
Dar de rea și mîndră ce-i,
N-au ales-o pionieră
Fetele din clasa ei...

Cum s-alegi așa fetiță?
Totul, numai pentru ea...
Nici o gumă, nici peniță,
N-ar împrumuta cuiva!

*Cînd pe sora ei, din spate
O-mbrînceşte, de-a căzut,
Altele ies vinovate...
Ea, nu ştie, n-a văzut.*

*Nu, nimic nu recunoaşte.
Noi i-am spus-o dumneaei:
— Paşte murgule, mai paşte...
Să te-aleagă, cine vrei?*

*Asta-i. Să se-nveţe minte.
N-are ce să ştie, lasă:
Mai tîrziu va fi cuminte
Şi va fi prietenoasă.*

*Dar acum, cînd fierbe-n zeamă,
„Sigur...” — se gîndeşte ea —
„N-au ales-o, ştii, de teamă
Că... pe toate le-ntrecea!”*

DOMOKOS GEZA

ORAȘUL MINUNE

INSEMNĂRI DESPRE EXPOZIȚIA AGRICOLĂ DIN MOSCOVA

...Am recitit ades cartea lui Cernîșevski, dar ea nu m-a uimit niciodată, nu m-a emoționat niciodată ca în acea neuitată zi de vară.

Vizitasem pavilioanele eston, leton și lituan, pe care în ajun apucasem să le văd. Înainte de a mă urca în troleibuzul spre grădina Miciurin, m-am decis să fac popas. Deși mă aflam aici pentru a treia oară, încă tot nu mă puteam obișnui cu proporțiile gigantice ale clădirilor, cu murmurul mulțimii pestrițe, de multe mii, a vizitatorilor. Mi-am ales o bancă umbrită, comodă, din apropierea fântinii arteziene „Prietenia popoarelor“, și m-am așezat. E o minunăție după amiază însorită. În vremea asta, în oraș, căldura-i mare. Aerul înfierbîntat e uscat și nemișcat; atîrnă înțepenite, grele, ca de ceară, pînă și frunzele copacilor și arbuștilor de pe bulevarde, din parcuri. Pietonii se îndeamnă mai mult pe părțile umbrite ale străzilor și mai bucuroși merg cu metroul.

Aici însă parc-am fi într-o altă climă. Aerul e proaspăt ca întîile raze ale soarelui de primăvară în zilele lui aprilie. Perdeaua de apă pe care o aruncă prin opt sute de șipote aurite, uriașa arteziană din apropiere, răcorește simțitor aerul plin de aromele proaspete ale nenumăraților pomi cu fructele în pîrgă, ale întinselor lanuri de grîne, plante industriale și medicinale, ale covoarelor multiforme și multicolore de flori, din preajma pavilioanelor...

M-am rezeamat de spetează și, pe îndelete, mulțumit, cu sufletul copleșit de o asemenea bucurie și mîndrie — de parcă aș fi pus și eu umărul ca această neasemuită expoziție, acest oraș minune să fie orbitor de frumos, și bogat ca-n povești, am început să-mi petrec privirile peste priveliștea din fața mea. Mă uitam alene la cele două șiruri de palate splendide și de-odată, ca și cum aș fi citit într-o carte de mult cunoscută, mi-au venit în minte, limpede ca niciodată și fără greș, aceste cuvinte: „Palate, palate gigantice, cum sînt azi doar cîteva, și-acelea în cele mai mari orașe ale lumii... Dar nu, nici nu sînt!... Stau printre grădini și parcuri, lanuri și pășuni“... Cuvintele urmau unul după altul în amintirea mea, curgător, leneș ca versurile naivelor poezioare ale copilăriei. Ce-nseamnă asta? De

unde cunosc eu aceste fraze? „Cîmpii — iată cerealele noastre... Numai că nu-s ca cele obișnuite pe la noi, sînt dese, bogate, făgăduind recolte în-belșugate. Oare nu-s grîne acestea? Dar cine a văzut pînă azi astfel de spice...?”

Cernîșevski — mi-a fulgerat prin gînd — acesta-i Cernîșevski. Al patrulea vis al Verei Pavlovna din „Ce-i de făcut?” Binecunoscuta, admirabil scrisa profeție.

Ce bine că mi-a venit în minte. Firește, Nicolai Gavrilovici Cernîșevski... Cît a fost el de sigur că poporul său oprimat și ținut în întuneric va fi liber și fericit. Cît de frumos a visat prizonierul chinuit, batjocorit, al temutei fortărețe Petropavlovsk, minunatul mîine al săracei, umilitei Rusii. Oare ce-ar spune acest om mare, acest cîntăreț genial al viitorului liber, văzînd această grădină a frumuseților și belșugului? El, care a luptat și a suferit atît de mult pentru dreptate, pentru viață, pentru oameni. El, care a așteptat cu pătimașă credință răsăritul acestei lumi, el care a întrezărit poate cel dintîi dintre oamenii ruși, prima rază abia perceptibilă a vieții creatoare, fericite a poporului său. Ce-ar spune Nicolai Gavrilovici văzînd turnul de aur îfșnit spre cer al pavilionului central, fructele minune ale grădinii Miciurin, sumedenia de mașini admirabile, animalele splendide? Ce-ar spune văzîndu-i pe nepoții umiliților mujici, lipiților pămîntului, opincarilor bărboși pe care el i-a chemat înflăcărat să pună mîna pe topoare? Fără îndoială că ar privi pe rînd totul cu seriozitate și conștiințiozitatea sa specifică, iar seara ar nota în jurnalul său: „Minunat, frumos, mult mai frumos decît a visat Vera Pavlovna...”

... Pe lîngă mine a trecut un grup numeros, lărmuind vesel. Trebuie să fie una din delegațiile colhoznice ucrainiene, fiindcă bărbații poartă cămăși cu cusături și pantaloni largi căzăcești, iar femeile fuste frumos dichisite, bluze înflorite și cu nenumărate panglici în părul împodobit cu coronițe. Cei mai mulți dintre ei au prins pe piept, trei-patru decorații. Din cînd în cînd se opresc discutînd cu însuflețire. În fața mea se deschide iarăși cartea nevăzută și iarăși au început să se înșiruie unul după altul cuvinte cunoscute: „Feriți oamenii! Cît sînt de sănătoși și de puternici! Cît de energice, de expresive le sînt trăsăturile feței! Unul ca altul, toți sînt bărbați puternici și femei deosebit de frumoase, care își trăiesc viața liberă în muncă și bucurii. O, fericiți, fericiți oameni!”

Marea precizare s-a împlinit. „Oamenii cei noi”, atît de doriți, trăiesc cu milioanele pe acest pămînt. Cinstiți, inteligenți, omenoși — lumea întreagă cată cu admirație și nădejde la faptele lor eroice, la viața lor pașnică, frumoasă. Tot ce se află aici slăvește hărnicia lor, știința lor, inima lor mare, stăpînită de neastîmpărul cercetării. Cuvintele scrise acum o sută de ani cu atîta pătimașă încredere, într-una din celulele umede ale celei mai îngrozitoare temnițe ale celui mai crud dintre țări, s-au împlinit. Pe pămîntul rusesc clădit și curățit în focul revoluției socialiste, trăiesc oameni noi, oameni adevărați. Oameni fericiți.

ȘAISPREZECE SURORI

Patria sovietică este pămîntul prieteniei frățești dintre popoare. Îl locuiesc multe neamuri. Unele din ele numără doar cîteva sute de oameni. Hotarele „țării” lor coincid cu hotarele vreunui sat de munte ori de pădure. Altele cuprind treizeci, patruzeci, ori chiar o sută de milioane de oameni; multe zile și nopți trebuie să parcurgă și cel mai rapid dintre trenuri, ca

să ajungă la capătul pământurilor lor; dar toate seamănă între ele ca picăturile de apă, în ce privește dragostea și stima ce și-o poartă.

Expoziția este dovada acestei idei grandioase. Aceeași idee o simbolizează și cele șaisprezece statui aurite de fete investimintate în strălucitoare costume populare. Ori încotro ai merge în cuprinsul orașului minune, nu poți uita nici o clipă că tot ce vezi, palatele de basm, aceste admirabile, nemaivăzute fructe, aceste mașini ingenioase, minunate, aceste animale splendide — tot, tot, slăvește mintea, hărnicia, iscusința popoarelor vorbind limbi diverse, cinstind tradiții diverse, trăind în clime diverse, cultivând dansuri și cîntece diverse.

E interesant de observat cum după deschidere fiecare delegație s-a grăbit să vadă întâi pavilionul propriei sale republici, regiuni sau district. Cîteva ceasuri bune, bătrînești, de-arîndul, în pavilionul ucrainean s-a vorbit numai ucraineana, în pavilionul leton — letona, în cel uzbek — uzbeka, ș.a.m.d. Din două motive s-a întîmplat astfel: pe de o parte pentru că oamenii, înainte de marea „campanie de studiu“ au vrut să-și cunoască situația propriei patrii, pe de altă parte pentru că aici, în marea inimă a Patriei Socialiste, Moscova, le pria în mod deosebit o lecuță de atmosferă de-acasă. Și e „atmosferă de acasă“ în înțelesul curat al cuvîntului: pentru că fiecare pavilion e nu numai construit în stilul său specific, dar și organizarea interioară, și atmosfera, și aromele lui sînt specifice. Pavilionul Republicii Socialiste Moldovene este vestit pentru miresma minunatelor sale mere; cele uzbek și chirgiz, pentru parfumul strugurilor și caiselor; în pavilionul gruzin, vizitatorii stau minute întregi nemișcați și aspiră profund, cu ochii închiși, mirosul îmbătător de portocale și lămii de care este plin aerul. Cum oare nu s-ar simți acasă uzbekul cultivator de bumbac cînd, pășind în „pavilionul său“, privirea îi cade întâi pe un teren din vreme semănat cu bumbac? În mijlocul uriașei săli împodobite de sărbătoare, se întinde un lan bine îngrijit de bumbac, asemenea unei pajiști presărate cu fulgi de zăpadă. Mîndria pavilionului azerbaidjanez, sînt gogoșile albe și aurii ale viermelui de mătasă, mîndria pavilionului ucrainean, diferitele cereale, aceea a pavilionului bielorus, munții de legume proaspete. În preajma pavilioanelor, pun pete verzi „grădinile naționale“. Aici oricine poate să facă cunoștință cu plantele, cu copacii peisajului respectiv. Vizitatorii sosiți din nord, stau să privească multă vreme treștiile suple de bambus de cîte 15—20 de metri înălțime ale grădinii gruzine, palmierii transplantați din Crimeea. Sudicii se minunează entuziasmați dinaintea podoabei Uralilor, mîndrul cedru, ori dinaintea majestuoșilor brazi siberieni.

În condițiuni obișnuite, ca să vizitezi Uniunea Sovietică și s-o cunoști cît de cît, ai nevoie de cîteva ani. Acum însă, îți ajung 10—15 zile. Ca în povești, s-au urnit de pe locurile lor de baștină cîmpiile ruse, stepele cazahe, deșerturile Asiei Centrale, au pornit la drum taigaua din Orientul Îndepărtat, codrii caucazieni, livezile moldovene, s-au prins în vîrtejul comun mări și lacuri, fluvii și riuri, și din voința puternicilor lor stăpîni, popoarele sovietice, au sosit la Moscova... la expoziție.

POVESTE DIN URALI

Aceasta mi s-a întîmplat cu vreo două luni înainte. Cutreieram de mai bine de 10 zile Uralii mijlocii. Cu trenul, cu autobuzul, cu barca, și cînd era nevoie, pe jos. Într-o seară, în drum spre vestitul ghețar Cunguri, am fost găzduit într-unul din colhozurile de pe malurile Silvei. După cină,

gazda mea, un bătrîn spătos, îndesat, de vreo 60—65 de ani, Timofei Denisovici Osokin, mi-a propus ca pînă cînd soția lui va așterne patul pentru dormit, să ne așezăm în fața porții și să fumăm cîte o țigară. Ne-am așezat pe lavița din fața porții și ne-am aprins țigările. Am început să povestim despre una și alta. A venit vorba și despre expoziția care se pregătea la Moscova. Timofei Denisovici m-a descusut cu iscusință, a scos de la mine tot ce știam despre acest eveniment deosebit.

— Fără îndoială, va fi mai frumoasă decît cea dintîi, cea de acum 31 de ani, spuse bătrînul surîzînd pe sub mustață.

Eu mi-am arătat uimirea. Știam pînă atunci că cea dintîi expoziție agricolă sovietică s-a organizat în 1939.

— Nu, dragul meu, nu. Cea dintîi a fost în 1923. Știu precis, pentru că atunci m-au operat de mi-au scos din picior două gloanțe de-ale albilor. De-aia am și apucat să văd expoziția. Cum mă aflam la Moscova, am vizitat-o...

Multe mi-a povestit bătrînul despre prima expoziție a agriculturii socialiste. Era o expoziție modestă, sărăcăcioasă. Pomenea mai mult despre trecut. Cele mai multe din obiectele expuse prezentau viața grea a țărănimii ruse. Case gata să se dărîme, fotografii de animale slabe, muncite peste puterile lor, instrumente agricole primitive. Acolo a înțeles întîi Timofei Denisovici că Lenin are dreptate. Să trăiești astfel, să muncești astfel pămîntul, nu se mai poate. Trebuie să cooperezi. Dar cea mai mare emoție a încercat-o atunci cînd a făcut cunoștință cu primul tractor. Îl trimiseseră la Moscova muncitorii din Petersburg. De-abia se mișca, totuși zăgănea, pufăia, scotea fum, încît te înspăimînta. Cu toate acestea Timofei Denisovici nu a-s speriat de ele. A înțeles că numai această mașină poate salva satele rămase fără atelaje în urma războiului civil. A întrebat cît costă un astfel de tractor și unde se poate cumpăra. I s-a răspuns că tractoare se vînd numai colhoznicilor. „Trebuie să cooperăm“ — se întărea tot mai mult hotărîrea în inima lui. S-a întors acasă în sat, și umblînd din gospodărie în gospodărie a început să povestească cele ce a văzut. Truda lui n-a fost zadarnică. După o jumătate de an, Timofei Denisovici, în calitate de președinte al cooperației abia înființate — deocamdată din numai 15 familii — a legat în batistă banii obștei și-a plecat la Moscova să cumpere tractor.

A doua zi dimineată mi-am continuat, cu barca, călătoria pe Silva, la vale. Trecînd prin locuri noi, tot mai frumoase, prin orașe minunate, prin vechi uzine vestite, întîlnindu-mă cu oameni și fapte tot mai interesante, l-am uitat curînd pe Timofei Denisovici. Dar nu pentru multă vreme. Făptura lui zdravănă, încă tinerește bătoasă, mustățile lui sure, graiul lui din Urali cu o, a reînviat cu putere în amintirea mea, în Moscova, în sala „Mecanizării și electrificării agriculturii“, ca la vreo trei săptămîni după seara petrecută pe malul Silvei.

Pe nesimțite, se întunecase. Nenumăratele puncte luminoase presărate peste cuprinsul expoziției, clădirile cu pereții strălucind în lumina reflectoarelor, fîntînile arteziene schimbîndu-și într-una culoarea, miile de flori de sub jocurile artistice de lumină făceau orașul minune și mai fermecător. Cînd am ajuns în fața sălii „Mecanizării și electrificării“, mai erau două ceasuri pînă la închidere. O vreme am stat la intrare, nehotărît. Auzisem multe lucruri despre acest pavilion. Nu știam ce să fac: să intru acum, ori să amîn pentru mîine. Pînă la urmă m-am hotărît să trec în fugă prin sală, ca un fel de „pregătire“ la studiul serios de mîine.

Am intrat, am mers cîțiva pași pe covorul lat, roșu, de cauciuc, și m-am oprit... Poate nimic nu trezește cu atîta putere recunoștința și admirația

omului pentru mintea omenească, pentru activitatea ei creatoare, ca mașinile noi puse în slujba omului. Cel puțin în ce mă privește, totdeauna mă înfior de bucurie în fața unui automobil frumos, în fața unui avion iute ca fulgerul, în fața unui tractor puternic, ori a unei mîndre locomotive noi. Tot așa și acum, m-am oprit mut în mijlocul sălii admirabil luminate, de aproape o sută de metri lungime, între cele două șiruri de mașini agricole, cele mai moderne din lume. Erau mai bine de cinci sute de tipuri, printre care tractoare de diferite forme, vopsite în roșu, gris, albastru. Unele dintre ele, mari cît niște care, te înspăimîntă prin mărimea lor, cu botul lor paralelipipedic, cu șenilele lor. Așa e celebrul tractor uriaș cu marca „S.80“, pe care tractoriștii l-au poreclit cu recunoștință „eroul deștelenirilor“. Altele, mult mai mici, sînt de forme neobișnuite, ca de pildă „H.T.Z.—7“, un tractor nou creat pentru a fi folosit în grădinărie. Pe vremuri, Vladimir Ilici Lenin visa ca agricultura sovietică să aibă o sută de mii de tractoare. Azi, pe pămînturile sovietice, lucrează mai bine de un milion de tractoare fabricate în țară.

E de neprețuit o mașină ingenioasă! Cît îi de grea, de istovitoare, munca la săpatul cartofilor! Mai ales dacă n-a plouat de mult, și pămîntul e tare ca piatra, ori dacă, dimpotrivă, s-au pornit nesfîrșitele ploai ale toamnei. Săpătorii de cartofi lucrează cînd într-un praf înecător, fierbinte, cînd într-un noroi rece, clisos. La expoziție se află expuse două combine care într-o singură zi scot și așează grămadă cartofii de pe o suprafață de 8 hectare. Nu-i cu nimic mai prejos combina de cules porumbul, care în zece ore culege recolta de pe opt-nouă hectare, ori noua combină auto-propulsată, care secără și treieră grîul de pe cîte treizeci și cinci de hectare într-o zi.

Am admirat îndelung acești prieteni credincioși ai agriculturului socialist, și mi-am amintit de tractorașele ce mergeau clătînîndu-se, afumînd, ale lui Timofei Denisovici. Fără să vreau, m-am uitat în jur: oare n-am să văd silueta bătrînului colhoznic din Urali? N-am văzut-o.

— Am se viu, negreșit am să viu... Să pun iarăși ochii pe vreo mașină bună... — mi-au revenit în minte vorbele lui.

Vino! Poți să vii, iubite dedușca Timofei Denisovici! Ai să să ai de unde alege.

PRIMA PLIMBĂRE

Cu două zile înaintea inaugurării Expoziției, în 30 iulie, cu permisul special emis pentru reprezentanții presei, am primit dreptul să fiu martor la încheierea ultimelor pregătiri dinainte de deschidere. Am văzut cum au fost aurite cele „Șaisprezece surori“, și cum s-au răsădit lalelele pe aleia principală. Am asistat la descărcarea primelor fructe sosite cu avionul de Aș-Habad, am mers cu troileibuzul care-și făcea călătoria de încercare pe cel mai tînăr drum din Uniunea Sovietică, aleia care înconjură întregul oraș-expoziție. Peste cîteva ceasuri totul trebuia să fie gata. Toată lumea lucra spornic, veselă. Grădinarii, zugravii, cioplitorii în piatră, instalatorii, aveau întipărită pe față acea expresie a constructorilor cu care bătrînii dulgheri de la noi urcă în vîrfurile casei de curînd isprăvite o cetină de brad ori o coroană de flori. Se apropia marea clipă a terminării orașului minune.

În drumul meu m-a izbit, la un moment, dat un miros bine cunoscut. Cu simțul sigur al omului crescut la țară, mi-am dat seama că pe aproape se află un grajd. Peste cîteva clipe stăteam uluit în pragul unui uriaș adăpost pentru vite. Nici înăuntrul lui, nici pe afară n-am zărit pe nimeni. Vacile

(să fi fost vreo sută — o sută douăzeci), stăteau cele mai multe culcate. Am privit de-a lungul grajdului și fără voie am surîs. Cu pereții lui proaspăt văruiți, strălucitor de albi, cu ferestrele lui uriașe, cu tavanul înalt, părea mai degrabă o modernă sală de gimnastică decît un grajd de vite. Vacile, legate cîte patru, erau pe jumătate vaci bălțate din Arhanghels, pe jumătate vestite vaci roșietice de Kostroma. În capetele șirurilor stăteau gravi, greoi, nemișcați, tauri uriași cu părul lucios. Cu mare băgare de seamă, ca să nu tulbur animalele ce se odihneau, am pornit printre cele două șiruri de vite. Citeam atent tăblițele aflate de-asupra capului vitelor, pe care se arăta numele, vîrsta, greutatea și producția anuală de lapte a vacii respective. În fața cîte unei boxe mă opream să examinez animalele întinse alene, cerîndu-se mîngiate, și nu-mi venea să cred: mă așteptasem ca aceste celebre în toată lumea „uzine vii de lapte“ să fie niște animale grase, cu oase mari; cînd colo, în fața mea se aflau vaci din cele mai obișnuite (ba una din „stelele“ de Arhanghelsk avea un corn rupt!) Pare aproape de necrezut că aceste vaci, ca înfățișare abia deosebite de-ale noastre, dau de zece și cinsprezece ori mai mult lapte decît cele mai bune vaci din acestea. Am studiat datele tuturor și n-am găsit nici una care să dea mai puțin de cinci mii de litri de lapte pe an.

După vite am vizitat caii abia sosiți. Cei mai mulți dintre ei mai pășteau încă cu cîteva zile înainte iarba stepelor de pe malurile Donului, ori din pășunile munților Kirghiziei, sau alergau pe nesfîrșitele stepe cazahe. Admirabili armăsari pur sînge, încă nu se obișnuiseră cu noile locuri. Ciuleau neliniștiți urechile, sforăiau cu nările umflate și cu ochii holbați, atenți la fiecare zgomot. L-am văzut la prima lui plimbare pe campionul crescătorilor sovietici, legendarul, greul armăsar cu numele Satir, care acum un an și jumătate trăgea o povară de mai bine de cincisprezece tone. Splendidul animal, în greutate de circa o mie de kilograme, pășea domol, cu încetineala animalelor mari și puternice, în urma îngrijitorului său, vestitul Prosvirin. Unul din tinichigii, care tocmai termina acoperișul clădirii sovietului satului colhoznic model, fluiera prelung de pe acoperiș și spuse admirativ:

— Țsta nu-i cal, nene, ăsta-i elefant! Țsta l-ar slujii cu cinste și pe Ilia Murometș, cel din basme.

Nu departe de grajdul cailor erau adăpostiți porcii și oile. Aceștia se pare că se împrieteniseră mai repede cu noua lor locuință. Oi de mărimea unui vițel, cu lînă mare, ori ceva mai mici, stavropolele, cu lînă fină, oile din Asia Centrală, din Caucaz, din Ural, porcii negrii, bălțați, abia mișcîndu-se sub greutatea lor de trei-patru sute de kile, dormeau cu toții liniștiți. Nu-i tulburau nici lătrăturile asurzitoare a celor mai bine de o sută de cîini de rasă adăpostiți în cuștile învecinate.

Tocmai pornisem spre centru, cînd la o cotitură mi-a atras atenția o îngrămădire zgomotoasă de oameni.

— Ce-or fi privind acolo? am întrebat pe cineva care venea spre mine, un tînar cu înfățișarea de zidar, care tot privea în urmă și clătina vesel din cap. Tînarul îmi răspunse rîzînd:

— Cel mai mîndru animal al expoziției. Du-te și-l vezi.

Apropiindu-mă, am văzut de-asupra capetelor oamenilor, nemișcat alb ca zăpada, un cap de cămilă. Cămila albă sosise tocmai atunci de pe meleagurile stepei negre a Astrahanului. Ca și cum ar fi fost conștientă de frumusețea ei uimitoare, stătea în fața admiratorilor cu capul sus, cu ochii pe jumătate închiși, cu buzele resfrînte a plictiseală.

— Rău ai crescut-o, ai cam răsfățat-o, dedușca — spuse glumeț un

vînzător de înghețată, către bătrînul scund cu ochii oblici care stătea lîngă cămilă. Acela, pe semne neștiind rusește și crezînd că vînzătorul de înghețată îi laudă pupila, îngăimă vesel: harașo, harașo.

SPRE BELȘUG

În ce privește fertilitatea pămîntului și clima, alegerea întemeietorului Moscovei, prințul Iurii Dolgoruki, nu este dintre cele mai fericite. Moscova e un oraș cu așezarea nordică. Pămînturile împrejmuitoare sînt sărace, vara e adesea rece și ploioasă, toamna, timpurie și cețoasă, iarna lungă de aproape o jumătate de an, rece și uscată...

Dar iată că în Moscova există un colț unde rodesc toate plantele, toate fructele, unde cresc toți copacii și toate florile. E imposibil să nu te gîndești la asta în timp ce vizitezi cîmpul experimental din preajma pavilionului „Cereale”. Mai bine de două sute cincizeci de varietăți de grîu de toamnă și de primăvară, mai bine de o sută de varietăți de secară, ovăz, orz, porumb, orez, se coc în lanurile parcelate pe aceste terenuri. Acolo își clatină spicele în vînt, foșnind, grîul cu pai subțire „ucrainka”, alături de varietatea de grîu cu spicul deosebit de lung din Caucazul de apus. La cîțiva pași mai departe, anduiesc fișînd domol, îndoite sub greutatea spicelor, noile varietăți de grîu ale academicianului Țîțîn. (Dintre acestea, varietățile notate cu 599,50 N.—1, dau o recoltă de șapte mii de kilograme la hectar).

Însuși pavilionul „Cereale” este unul dintre cele mai interesante din expoziție. Sacii pe jumătate plini cu cereale, snopii, grămezile de porumb, fotografiile, statisticile pe care le vezi aici, vorbesc despre lupta supraomenească pe care o duce omul sovietic împotriva naturii, pentru ca în patria lui să nu rămînă nelucrată nici o palmă de pămînt, pentru ca pe pămînturile cultivate să fie obținute cereale tot mai multe și de calitate tot mai bună. Aici totul îți vorbește despre voința, dîrzenia, hărnicia și victoriile omului. Nu de mult, pe vremea asta, în vecinătatea colhozului „Drumul spre lumină” din Kazahstan, își mai dormea încă somnul milenar pustiuri întinse pe pămînturi virgine. Partidul comunist le-a chemat la viață. Azi, alături de cîntecele străvechi ale oacheșilor flăcăi și fete cazahe, răsună de-a lungul cîmpiilor producătoare de cereale, cîntecele vesele ale comsomoliștilor din Moscova, Harkov, Minsk. Pustiurile sălbatice de ieri, au dat în acest an cîte două mii nouă sute de kilograme la hectar. Pe perete, atîrnă tablourile marilor îndrăgostiți ai cîmpiilor, ale însuflețitorilor cercetători. Unii dintre ei sînt savanți celebrii, alții, ca de pildă înțeleptul om din Ural Terentii Malțev, colhoznic simplu — agricultori, grădinari. Ei sînt mîndria agriculturii sovietice. Partidul comunist, societatea socialistă i-a crescut modesti, muncitori, niciodată mulțumiți de rezultatele obținute, specialiști veșnic cercetînd. Ei, și cei asemenea lor, celelalte multe milioane de muncitori din Ucraina, de pe meleagurile Volgăi, din Caucaz, din Altai, din cîmpiile siberiene, traduc în viață marele plan care va face ca în anii apropiați viața poporului sovietic să fie și mai îmbelșugată, și mai fericită.

„IUBIȚI VIITORUL”

Pentru ultima oară am vizitat Expoziția, eu biletul pentru trenul Moscova-Iași în buzunar. Știam că tot ce văd acum, în curînd va fi pentru mine de domeniul amintirii. Domol, alene, am revăzut cele mai impor-

tante pavilioane ale expoziției, locurile mai populate. Se spune că omul care-și ia rămas bun are obiceiul să-și reverse tristețea asupra lucrurilor care-l înconjoară. Nu-i adevărat. Niciodată n-am văzut palatele atât de mărețe, niciodată apa fântînilor arteziene n-a țîșnit atât de sus, niciodată n-au strălucit atât de orbitor cupolele și turnurile aurite, niciodată florile n-au fost atât de parfumate. Mi se părea că niciodată expoziția n-a mai avut atîția vizitatori, și că niciodată aceștia n-au ascultat cu atîta atenție pe călăuze. Niciodată nu și-au notat cu atîta hărnicie și seriozitate ca în această zi.

În mod deosebit m-am bucurat că armăsarii nu se mai sperie de admiratorii lor, că din cînd în cînd cămila cea albă își apleacă capulei mic și mîndru peste gard și privește cu prietenie și interes troleibuzul roșu care trece prin fața ei. Eram bucuros că pe cîmpurile experimentale griul este din ce în ce mai copt, că din grădina gruzină se culeg portocalele, că una din vaci a fătat doi viței gemeni...

Niciodată n-am înțeles atît de limpede ca atunci că această expoziție, mărturie a izbînzilor minunaților fruntași ai agriculturii sovietice, este o strălucitoare pîrtică a viitorului, că peste un an-doi, pretutindeni în Uniune munca va fi astfel organizată că în toate colhozurile, în toate sovhozurile și semeteurile se vor obține asemenea excepționale rezultate.

Niciodată nu am crezut cu atîta convingere că acești oameni îmbrăcați simplu, notîndu-și conștiincios în carnete, studiind, și tovarășii, miile lor de tovarăși care vor mai veni după ei la această „universitate populară“, vor face totul ca să se întîmple așa...

...Ședeam iarăși în vechiul meu loc, pe banca de lîngă fîntîna arteziană. Îmi luam rămas bun de la expoziție. Nu-mi ieșea din cap gîndul că privesc în viitor, și în clipa aceea, tot atît de neașteptat ca și în urmă cu cîteva zile, mi-au venit în minte cuvintele lui Cernîșevski: „Iubiți viitorul, străduiți-vă în spre el, munciți pentru el, grăbiți-vă, aduceți din el în prezent atîta cît puteți să aduceți“.

Către cine să se fi adresat marele patriot cu această chemare înflăcărată, dacă nu către aceia care au construit cu mîinile lor muncitoare acest oraș din basme, care au adunat aici la un loc atîtea minuni? Firește către ei!

Iar ei cunosc, înțeleg și înfăptuiesc această chemare. Căci ei sînt plănuitorii viitorului și creatorii lui...

MOARTEA CĂPRIOAREI

1946

*Seceta a ucis orice boare de vînt.
Soarele s-a topit și a curs pe pămînt.
A rămas cerul fierbinte și gol.
Ciuturile scot din fîntînă nămol.
Peste păduri tot mai des jocuri, jocuri,
Dansează sălbătice, satanice jocuri.*

*Mă iau după tata la deal printre firșuri
Și brazii mă sgirie, răi și uscați.
Pornim amîndoi vînătoarea de capre,
Vînătoarea foametei în munții Carpați.
Setea mă năruie. Fierbe pe piatră
Firul de apă prelins din cișmea.
Capul apasă pe umăr. Pășesc ca pe-o altă
Planetă, imensă, străină și grea.*

*Așteptăm într-un loc unde încă mai sună
Din strunele undelor line izvoarele.
Cînd va scăpăta soarele, cînd va licări luna
Aici vor veni în șirag să s-adape
Una cîte una căprioarele.*

*Spun tatii că mi-i sete și-mi face semn să tac.
Amețitoare apă, ce limpede te clatini!
Mă simt legat prin sete cu vîietatea care va muri
La ceas oprit de lege și de datini.*

*Cu foșnet veștejit răsufală valea.
Ce-ngrozitoare înserare plutește-n univers!
Pe zare curge sînge și pieptul mi-i roșu de parcă
Mîinile pline de sînge pe piept mi le-am șters.*

*Ca pe-un altar ard ferigi cu flăcări vineții
Și stelele uimite clipiră printre ele.*

*Vai, cum aş vrea să nu mai vii, să nu mai vii,
Frumoasă jertfă a pădurii mele!*

*Ea s-arătă săltînd şi se opri
Privind în jur c-un fel de teamă,
Şi nările-i subţiri înfiorară apa
Cu cercuri lunecoase de aramă.
Sticlea în ochii-i umezi ceva nelămurit,
Ştiam că va muri şi c-o s-o doară.
Mi se părea că re trăiesc un mit
Cu fata prefăcută-n căprioară.
De sus, lumina palidă, lunară,
Cernea pe blana-i caldă flori stinse de cireş.
Vai, cum doream ca pentru-ntîia oară
Bătaia puştii tatii să dea greş!*

*Dar văile vuiră. Căzută în genunchi
Îşi ridicase capul şi-l clătina spre stele
Şi-l prăvăli apoi stîrnind pe apă
Fugare roiuri negre de măgele.
O pasăre albastră svîcnise dintre ramuri
Şi viaţa căprioarei spre zările tîrzii
Sburase lin, cu ţipăt, ca păsările toamna
Cînd lasă cuiburi sure şi pustii.
Împleticit m-am dus şi i-am închis
Ochii umbroşi, trist străjuiţi de coarne,
Şi-am tresărit tăcut şi alb cînd tata
Mi-a şuerat cu bucurie: — Avem carne!*

*Spun tatii că mi-i sete şi-mi face semn să beau.
Ameţitoare apă, ce-ntunecat te clatini!
Mă simt legat prin sete de vîetea care-a murit
La ceas oprît de lege şi de datini...
Dar legea ni-i deşartă şi străină
Cînd viaţa-n noi cu greu se mai anină
Iar datina şi mila sînt deşarte
Cînd soru-mea-i flămîndă, bolnavă şi pe moarte.*

*Pe-o nară puşca tatii scoate fum.
Vai, fără vînt aleargă frunzarele duium!
Înalţă tata foc înfricoşat.
Vai, cît de mult pădurea s-a schimbat!
Din ierburi prind în mîini fără să ştiu
Un clopoţel cu clinchet argintiu.
Parcă-i odor furat din dom pustiu!*

*De pe frigare tata scoate-n unghii
Inima căprioarei şi rărunchii.*

*Ce-i, inimă? Mi-i foame! Vreau să trăiesc şi-aş vrea...
Tu, iartă-mă, fecioară, — tu, căprioara mea!*

*Mi-i somn. Ce nalt îi focul! Şi codrul, ce adînc!
Plîng. Ce gîndeşte tata? Mănînc şi plîng. Mănînc!*

OBCINE*)

*Fiu bun, sunînd al amintirii corn,
Pe plaiurile mele mă întorn.
Lîngă apa Suhei se-ntind ôbcine, ôbcine,
Lîngă apa repede cu păstrăvi pestriți,
Obcine, ôbcine, par monștri arhaici,
Cu botul în repede undă-mpietriți
Și-n zilele limpezi de vară, sub cer se-nfioară
Solzii nenumărați și verzi ai frunzelor.*

*In creerii munților, țîrîie greerii
Și Suha îngînă mîhnite și surde ecouri.
Pe-aici, cîndva, își perindară spița
Sciții bălani, mari vînători de bouri.
Dușmanii plaiurilor mele spun
C-acești strămoși cu legendare nume
Lăsatu-ne-au năravuri de tîlhari
Și faimă proastă, moștenire-n lume.
Pe coasta ôbcinei îmi sună pașii
Și parcă sună-o inimă-n adînc.
Bădița meu, Mihai, spre tine gîndul
Mi-l mîn și fapte petrecute strîng...
Prin geamul asudat al amintirii
Eu îți privesc din nou halucinat
Nevasta bolnavă, cu ochii vineți
Și plozii tremurînd de foame-n pat.
Toamna era pătrunzătoare și udă,
Vîntoasele țipau din mii de guri.
Ea-și înfunda capul în pernă, să nu mai audă
Cum brazii bufnesc surd, prăvăliți în păduri.
Primăvara, copiii i-au pus flori pe groapă,
Groapa s-a supt, s-a înfundat mereu,
A curs peste groapă apă, limpede apă
Și mohorîre tulbure peste sufletul tău.
Foamea dureroasă, fierbinte ca un gîrbaci
Ți-a însemnat pe piele porunca: Rabdă și taci!
Fruntea-ți surea ca o boltă cu nouri și tunete
De porunca cumplită a foamei: Răbdă! Supune-te!
Vedeai ogorul cu veșted lan
Cum grîu tot mai puțin și tot mai slab dă
Și-ți scrijelea pe frunte, crud dușman,
Porunca: Taci și rabdă! Rabdă! Rabdă!*

*Vecinul cel lacom avea bogății, bogății...
Copiii lui aveau jucării și mîncare.
Copiii tăi n-aveau nici mîncare nici jucării.
Ochii tăi lunecau spre copii:
— Să nu se-nvețe să fure, dumnezeule mare!*

*) Din ciclul „Fiul plaiurilor mele“

*Intr-o zi, fata a furat un ou.
L-a-mpărțit între frați. Ai bătut-o. Tăcea. Cită milă!
Frații mînceau gălbenușul cu lacrimi în ochi
Și priveau la copilă.*

*N-ai mai putut. Jungheru-n șerpar.
— Ha, cîini putrezi de bani, ieșiți-mi în cale!
Copiii nu mai furau... inima-n tine plîngea...
Aveai parale...*

*Pașii mei lunecă printre frunzare,
Seara sclipește-n frunzare pe plai...
Potera, șase orfani fără pavază
A lăsat în coliba lui badea Mihai.*

*Pașii mei lunecă umbrele reci,
Noaptea grăbită cu hohote vine.
Sciții-s de vină, cu sîngele lor?
Potera? Foamea? Ori cine?*

*Fluer în frunză așa, fără rost...
Măcar de-ar fi fost haiduc mare, cu fală,
Erou răzvrătit pe stăpîni de-ar fi fost...
Legenda nu-i cîntă nici traiul anost,
Nici moartea din ocnă, înceată, banală...*

*Și totuși, ținea la copii și la cîntec,
La viața pădurii cea plină ținea...
Om înfundat în mocirla mizeriei,
Om, totuși, om, el era!...
Privind prin noaptea cu lumini de steiuri,
Eu văd nepoții lui Mihai în zorii
Cînd coccostircul alb va da de știre
Că hoții-s duși cu toți, și-mpilătorii,
Din țară și din larga omenire!
Că nimeni, nici în tîrg, nici în păduri,
Nu-ți scrie sumbra soartă: Rabzi ori furi!*

*Nepoți sburdalnici, iezi ai țării mele,
Trăi-voi eu cînd o să curățiți
Ultima urmă a poreclei voastre;
Că sînteți: „hoți coborîtori din sciți“?*

*Vă aplecați pe cărți și învățați,
Vă aplecați pe viața cea trecută,
Pe viața noastră nouă v-aplecați
Și nici o slovă nu vă steie mută!*

*Și acum cînd, bucurîndu-vă de viață,
Sburdați prin colb, jucîndu-vă în sat,
Veniți cu mine să-nvățăm pădurea
Cu tot ce are-ntr-însa mai curat!...*

*Căprioarele vinete vin la izvoare de sare,
Cu rouă de stele pe bot, cu copite uşoare,
Străbătînd printre cetine lin, ca şi cum prin păduri ar străbate
Numai suflarea fierbinte din nările fin cizelate.
Despletindu-şi în vînturi, semeşi, rămuroasele coarne
Bucină cerbii chemări cu sălbatec fior...*

*E clipa cînd toate izvoarele porniră să toarne
Un cîntec de apă şi prunduri, al lungi rătăcirilor lor.*

BUNICA

*Cu doinele bătrîne dureri de-odinioară
La ceasuri moi de seară îmi sună în auz.
Din lacrimile mele am înşirat prin ţară
Colane nesfîrşite de purpuriu hurmuz.*

*Eu m-am născut acolo pe unde munţii cîntă
Cînd vîntul se avîntă prin codrii cei merei.
Avea pe gene lacrimi bunica mea cea sfîntă
Şi-aveau şi munţii lacrimi pe-obrajii lor de stei.*

*În nopţi de toamnă ude, cu ţipăt cînd perindă
Cocoarele şiraguri înalte şi subţiri,
Sfioase căprioare mi-alunecau în tindă,
Ogîndă să-mi întindă noptatice priviri.*

*Ori poate numai luna le aducea cu cîntul
Ce se-nvîrtea ca vîntul prin vatra fără foc
Şi-mi zugrăvea prin aer cu degetul pămîntul
Poveştilor cu viscol de aur şi noroc.*

*Simţeam deplin eu oare atunci monotonia
Vieţii mele triste, hrănite cu poveşti
Şi cîntece-auzite, pe cînd prăşea moşia
Bunica mea şi alte slugi triste, boiereşti?*

*Ori bănuiam eu numai cînd coada sapei grele
O lustruiam la muncă cu palme de copil,
Că stropii de sudoare şi munca bunei mele
Că pentru dînsa, totul ce face-i inutil...*

*Cînd grînele bălane se încărcau în care
Şi se topeau spre curtea boierului, sub dîmb,
Ea albă şi tăcută, cu furca-n brîu, pe zare,
Privea imensitatea pustiului din cîmp.*

*In ceasuri moi de sară, dureri de-odinioară
Cu doinele bătrîne mi le-amintesc în sat...
De unde este luna, ea nu mai poate iară
Să cînte cum odată pe prispă mi-a cîntat.*

*Dar şuieră ciobanii şi bat la stîină cîinii,
Tractoarele cu sara se-ntorc vuind pe drum.
Mai cîntă-mi, bună, cîntul din fluierale stîinii,
Să înţeleg mai bine lumina de acum.*

NU V-AM CUNOSCUȚ

*Donca, Olga Bancic, Pintilie,
Filimon... Mi-s ochii-nlăcrimați
Cînd mă-ntreabă micile copile
Să le spun de voi, cum arătați.*

*Poate-alături pe aceeași piatră,
Am călcat în vremile ce-au fost,
Dar din pagini numai și din cadră
Chipul vostru dat mi-e să-l cunosc.*

*Mîna mea de ce n-ați strîns-o oare
Intr-a voastră, nici întîmplător?
N-am cetit lumina viitoare
De pe fața unui trecător.*

*O șuviță lunecînd pe frunte,
Un cuvînt rostit, urca privire...
Nu cunosc acele amănunte
Ce se-agață, cald, de amintire.*

*In zadar dorința-mi arzătoare
Să le-nvie vrea de-atîtea ori.
Rîsul alb, a ochilor culoare,
S-au topit ca fostele ninsori.*

*Plumbi, morman de pietre năruite,
Flăcări, buză rece de săcură...
Crîncene morminte felurite
V-au sorbit a singelui căldură.*

*Visul vostru, pasăre măiastră,
Bate însă mîndru din aripi,
Bate, bate-n inimile noastre,
Incrustînd adînc al vostru chip.*

*Visul viu, puternic și fierbinte,
Moștenire-i fraților mezini.
Nu răzbat pînă la voi cuvinte,
Totuși, totuși, noi vă mulțumim.*

*Noi sîntem mezinii, da, țin minte
Și tresare inima-n afund,
Știu, va trebui de-această cinste
Și în fața voastră să răspund.*

*Cu priviri spre mîine așintite,
Micilor copile din prejur
Se arăt în inimi zugrăvite
Ale voastre scumpe trăsături.*

MOȘIERIȚA VALAHĂ CĂTRE CĂȚELUȘA EI

I. PREZENTARE.

*Doamna care-și bălângănește scumpii
Cercei de aur, cheamă-se Mioara,
Iar cățelușa ei se cheamă Țumpi.
Născute amîndouă-n Timișoara.
In foste vremuri triste și purcese
Spre niciodată, — ele s-au nutrit
Cu cărnuri, lapte și delicatese,
Dormind în perne moi somn liniștit.
Pe botul mic al firavei cățele
Vedeai adesea ruj și concludeai:
„Cățelele se pupă între ele”.
Dar asta-i altă treabă și nu-i bai.
Altul e baiul: că așa cucoane
Care trăiau în ne-ntrerupt huzur
Mizau pe sîngele tău cald, Ioane,
La Nissa și pe Coasta de Azur.
De-aceea, nepurtîndu-te frumos
Cu biată frumusețea lor subtilă,
Tu le-ai lovit cu o opincă-n dos
Și le-ai gonit din țară, fără milă.
Și iată azi Mioara, la Paris
Către cățeaua Țumpi ce a zis:*

II. DISCUȚIA

*Mănînce-o mama, drăgălașe,
E încă de ținut în fașe,
Odor sensibil, mic, o cara mia,
Cînd o s-ajungem iar în România,
Să mergem la palat și la moșie,
Stăpîni pe stupi, pe sate și pe vie,
Să facem iar aristocrat bairam
Așa ca altă dată?
Țumpi:*

— Ham!

Mioara: *Vine vremea iar să-mi vîr
În pielea lor cravașa!*
Țumpi: — *Mîrr!*
Mioara: *Ți-oi da carne de păun,
Odorul meu cel bucălat și bun.
Pe botîșoru-ți ud, pe mica-ți gură,
Vor curge picuri-picuri de untură.
Căci și pe tine, doamnă, eu te vreau.
Nu-ți pare bine, dragă?*
Țumpi: — *Schiau.*

CONCLUZIA POETULUI

*Te uită și te bucură, Ioane,
Că astăzi prea suavele cucoane,
Să facă, au ajuns, diplomație
Cu jastrele ce doar să latre știe.*

POVESTEA DESPRE DISTINSA DOAMNĂ HUBERMAN

*Peste pămîntul ardelean
Printre stăpîni era stăpînă,
Cu o cravașă veche-n mînă,
Distinsa doamnă Huberman.*

*Lovea, bătea țărani sărmani,
Care îi roboteau în silă,
Și-i mutila pe toți, din milă,
Pioasa doamnă Huberman.*

*Ciocnea țipînd: „Întru mulți ani!”
Cu alte mutre-aristocrate,
Curvînd în plușuri de palate
Suava doamnă Huberman.*

*Dar iată a venit un an
Cînd fapta-și căpătă răsplata.
De-acumă cu robia gata,
Stimată doamnă Huberman!*

*Noi stăpînire-am pus pe lan
Și pe castel, că asta-i treaba.
Du-te und' și-a dus mutul iapa
Sprințară doamnă Huberman.*

*Și ea s-a dus peste ocean.
Dar iat-o-n țară înc-odată
Spioană și parașutată
Vicleana doamnă Huberman.*

*Avea în buzunare bani
Și acte false și pistoale,
Poporul ci-că să-l răscoale
Naiva doamnă Huberman.*

*Dar mîna de milițian
I s-a prea potrivit pe ceață:
— „Ce cauți pe la noi, caiafă,
Spioană, doamnă Huberman?”*

*Și-atunci a plîns ca un orfan,
A plîns din inimă trei ore,
În game grave și minore,
Distinsa doamnă Huberman.*

*La judecată-a plîns avan
Că sînt judecătorii așpri,
A plîns cu clarii ochi albaștri
Blajina doamnă Huberman.*

*Păzită de un gardian
A plîns apoi și-n pușcărie,
Cuprinsă de melancolie, —
Prea trista doamnă Huberman —*

*Nădejdea doar îi dă elan
Că vin yankeii către toamnă.
— „Vai ce utopică ești, doamnă,
Sărmană doamnă Huberman!”*

*Vor trece zeci și zeci de ani
Și-n zbor vor trece pururi anii,
Dar n-or veni americanii
Prostuță doamnă Huberman.*

*„Dormi după gratii deci, madam!
Spre viitor ți-nchisă poarta.
Aceasta ți-i pedeapsa, soarta,
Sărmană doamnă Huberman!”*

EUGEN LUCA

POEZIA LUI EUGEN JEBELEANU

Mii, zeci de mii de oameni ai muncii au citit și recitat de zeci de ori, cu răsuflarea tăiată, poeziile „Lidice” și „Fintîna din Coreea”. Ei îți pot recita pe dinafară fragmente întregi din poemele „În satul lui Sahia” și „Bălcescu”. Totuși, dacă sub ochii acestor cititori pasionați ai versurilor de astăzi ale lui Eugen Jebeleanu, ar cădea, din întâmplare, oricare din poeziile înmănușate acum două decenii de poetul lor preferat în volumul „Inimi sub săbii”, e mai mult decît probabil că ei nici n-ar putea bănuî că aceste versuri au fost semnate de autorul „Poemelor de pace și de luptă.” Atît de mare este deosebirea dintre poetul voit ermetic din „Inimi sub săbii” și poetul care se adresează oamenilor de astăzi spre a-i convinge de marile adevăruri și a le transmite înflăcăratele chemări ale epocii noastre, încît orice tentativă de a stabili o punte între cele două ipoteze pare sortită eșecului. În „Inimi sub săbii”, Eugen Jebeleanu se adresa oamenilor printr-un limbaj obscur, care nu rareori se îndepărta de la legile firești ale sintaxei noastre, atît de mobilă de altfel; printr-o imagistică încărcată, care nu-și găsea justificarea decît în dorința poetului de a dovedi o virtuozitate gratuită: *Stele au patine și sparg, trecînd ferestre, E-n orișice caisă cîte-un apus de lîră. Toată grădina cîntă. Păsări tac și se miră Arcușul stelei plînge pe vicla din poveste.*

Părul pădurii umflă cimpoaie. Umbre mor Ca preșurile. Frunzele cad ca niște palme.

*E o hidră-n toamnă. Tăcerile își vor Lăsa baletul ca să nimicească lacurile
calme.*

Eugen Jebeleanu se refuza preocupărilor oamenilor, problemelor contemporane, refugiindu-se fie într-un turn de fildeș, unde se deda unor căutări sterile:

Vreau purități din apă și din cer

Acestei seri sîni de mistere

Să-i afli sau să-i tai, de nu —

fie într-un presupus ev mediu, „ev-sur” — cum îl numea dînsul — cu principii care, reîntorși victorioși din bătălii, pozau cam în felul următor:

Cu ochi de ape și victorii

Calm brațu-n șold, în unghi de glorie.

Rareori în acest „leat mediu” poetul descoperea și cîte un semn al răscoalelor țărănești pe care le zugrăvea însă în aceeași manieră glacială.:

Patruzeci de goarne tari

Slavă-n fiecare. Toți

Poartă-n munți frunzi de cezari

Totuși, cintu li-i de hoși.

Soarele s-a prins, aprins

Ciucurii-n virf de opincă;

Cred și-n ei să fie și-ncă

Încercînd mîinii, nu lins.

Deși poetul Eugen Jebeleanu, autorul volumului „Inimi sub săbii” avea un

profil al său, distinct, deși maniera sa de atunci începuse să fie însușită și să facă un fel de școală, el nu avea, nu putea avea atunci o adevărată personalitate poetică. Fiindcă nu transmitea cititorilor vreo idee însemnată, fiindcă, din dorința de a fi cu orice preț original, se acomoda modelor poetice decadente ale timpului și nu căuta să se exprime pe el însuși. Căci, cu toate confuziile sale, Eugen Jebeleanu era cu totul altul decât cel pe care ni-l dezvăluie poezia practică atunci. Era un mare admirator al poetului revoluționar Al. Petofi, din opera căruia traducea perseverent încă din 1928, și al celorlalți mari poeți maghiari atașați poporului, ca Ady Endre, Jozsef Attila și R. Miklos, din poeziile cărora ne-a dăruit prețioase tălmăciri.

Era un publicist democrat. În „Cuvîntul liber“ din 2 mai 1936 protesta împotriva faptului că sărbătorirea zilei de 1 Mai — care era „singura din 365 — a proletariatului“ a fost interzisă de guvernul Tătărescu, și, după ce demonstra ilegalitatea acestei acțiuni, observa cu fină ironie că vorbele despre „ordine“, adică despre stabilitatea regimului burghezo-moșieresc, contrazic această măsură; în încheiere, atrăgea opiniei publice atenția că această lovitură dată muncitorimii nu constituie decât o verigă din lanțul care duce la fascizare, la înfeudarea țării de către Germania hitleristă. Într-un articol sfîrtecat de cenzură, în care elogia romanul „Ura“ de Heinrich Mann („Cuvîntul liber“ — 1 februarie 1936), Eugen Jebeleanu întreba: „Ce este, astăzi, Germania?“ — ca să poată striga poporului adevărul despre fascism, ca să poată denunța un „măre flagel“:

*O țară pusă sub călcîiele unei armate
a urei.*

*O țară văduvită de tot ce a avut mai
înalt ca spiritualitate.*

*O țară care a gonit pe un Einstein, pe un
Marx Reinhardt, pe un Bruno Walter, pe
un Thomas și Heinrich Mann. O țară unde*

*suavii dobitoci pot spune fără nici o rușine
să „știința este marxism camuflat“.*

Jebeleanu îi felicită pe profesorii salariați cu o leafă de batjocură, micșorată mereu de „curbele de sacrificiu“, că s-au decis să renunțe la metoda memoriilor adresate mai marilor zilei și s-au hotărît să facă grevă. El scotea în evidență în câteva rînduri doar, impresionante tocmai prin sobrietatea lor, contrastul dintre viața chinuită a intelectualilor și huzurul clicii conducătoare:

*„Luni, la ora cinci jumătate precis, ceai
la premier; marți, la aceeași oră, ceai la
D. Brătianu; miercuri, acasă, între pișcoturi,
„Mum, Mimi“ de la Maxim Zig-Zag;
joi, 12 ore de somn și ceva proiect de lege;
vineri și sîmbătă, activitate în ministere,
pentru țară (devize și transfer); duminică,
zi goală“.*

Eugen Jebeleanu pleda în presa democratică pentru un larg front democrat, împotriva manevrelor hitleriste și a asupririi minorităților naționale. Într-un articol intitulat „Dușmanii Păcii“, el denunță, pe baza unei bogate documentări, „Internaționala morții“, „Coalitia aceasta cumplită... „formată din conducătorii trusturilor de armament“, care sînt „între ei, de o solidaritate desăvîrșită“.

Publicistul participa la procesele luptătorilor antifasciști și, în însemnările sale, sublinia tăria lor morală, acea solidaritate care îi făceau de neînvins. Jebeleanu milita pe tărîm social nu numai cu condeiul său de publicist. Participa la strîngerea de semnături pe apelul de solidarizare cu Mihail Sadoveanu, atunci cînd cete de huligani în cămăși verzi ardeau în piețe publice cărțile acestui clasic al literaturii noastre.

Deosebit de interesantă ni se pare însă pentru înțelegerea semnificației activității publicistului Jebeleanu seria celor șase reportaje publicate sub titlul general „Periferie“, în ziarul „Dimineața“ (1937). În aceste raportaje se relevă unele însușiri ale poetului care va ști mai tîrziu să evoce marea dramă a suferinței maselor populare

în regimul burghezo-moșieresc și să lovească cu arma sarcasmului în exploataatori.

Bucureștiul de atunci îi apare poetului ca un „braț alb“, care „are la periferie“, „degetele mâncate de toate bolile“. „O imensă brătară de boală și foame — scrie poetul — strânge acest braț, înconjoară simplu și sinistru Bucureștiul“. După ce dă această imagine globală a Capitalei în care „cu fiecare zi, clădirile centrului se ridică mai aproape de cer“, în care „cu fiecare zi, cei de la periferie se scufundă mai mult în pământ“, scriitorul desface parcă imaginea în părțile ei componente, îmbrățișează mereu alte și alte aspecte ale periferiei, menite să întregască și să adâncească această imagine generală.

Conducerea burgheză a ziarului a oprit publicarea acestui ciclu de reportaje, care-i nemulțumea pe marii afaceriști și pe șperțari, pe delapidatori și pe politicienii burghezi.

Amintirea acestui fapt n-a rămas fără ecou în poezia lui Jebeleanu, care, în primul său poem publicat după 23 August, „Ceea ce nu se uită“, va evoca dureroasele sale frământări din epoca când își consuma tinerețea:

...într-o cabină

A celui mai mareț dintre ziare

Cît de grele erau pentru poet aceste încercări, putem deduce din strofa următoare:

*Suflete, nu te frînge, cînd superb
Răsună glasul meu, străin de mine,
Și-mparte lumii pe sub stolul stelelor
O pleavă de reclame comerciale.*

Există așadar, un divorț între Eugen Jebeleanu, poetul „Inimilor sub săbii“, și Eugen Jebeleanu, publicistul din acea epocă, un divorț care se observă în perioada amintită la numeroși scriitori nutrind idei politice și sociale relativ avansate, dar racticînd o literatură înrîurită de curente-

le decadente. La Jebeleanu divorțul acesta era expresia unor confuzii ideologice.

El nu-și dădea atunci seama că, eschivîndu-se de la lupta pe frontul poeziei, dădea apă la moara dușmanilor pe care-i combătea ca publicist. În această privință refugiul său în evul mediu ne apare astăzi deosebit de concludent.

Există însă în activitatea lui E. Jebeleanu anumite încercări care vădese dorința de a pune capăt acestui divorț dintre activitatea sa publicistică și cea poetică, de a milita și prin poezie pe frontul idealurilor democratice. Merită atenție în această privință poezia „Răscoala“, publicată în nr. 2 al revistei „Ulysse“, ciclul de traduceri din poetul german Klabund, publicat în revista „Azi“ (dec. 1934), care, ca și traducerile din lirica revoluționarilor maghiari, vădese o orientare spre o poezie militantă.

Poezia „Răscoala“ este expresia unei revolte sincere și în același timp un apel deschis la revoltă. Dar este expresia revoltei anarhice, proprie intelectualului mic burghez, care nu are destulă încredere în mase:

*Revoltat sînt pe mine că am răbdat atît;
Pe țara asta că rabdă încă.
Lațul mi-a ajuns pînă sub gît,
Prostia ne pune juguri și ne mănîncă.*

Revolta aceasta, înăbușită atîta amar de vreme:

Pumnul stă doar în cuget închis

izbucnește acum violent:

*Nu știu de ce în mine vrăjmașul
Măririi a sunat furtună pe surle.*

El își cheamă tovarășii la „Marele seceriș“. Cîntărețul cavalerilor medievali concepe pe răzvrătiți ca pe niște cavaleri ai dreptății, care pornesc să-și spele rușinea, și care, deși nu au siguranța victoriei, se

aruncă deznădăjduiți în această aventură,
pentru că e nobilă, sublimă în sine:

*Haideți! Caii, aplecați ca o prăbușire
Ne vor sălta trupurile noastre.
Doar săbiile fi-vor raze amare,
Cunună punînd fiecărui mire.*

Se desfășoară apoi viziunea sîngeroasă
a bătliei:

*Merele de pe umeri să zboare
În coșurile marelui seceriș*

*Steaguri—o hemoptizie,
Incendieze copaeii.*

*Ca pe niște popi îmbătați,
Sub mitraliere să clatine*

*Drepții noștri soldați
Oameni vechi, cu vechi
datine.*

Această răscoală anarhică, avînd caracterul unei vendete, e văzută numai în ceea ce ea trebuie să distrugă, dar nu și în ceea ce trebuie să făurească. Poetul nu avea atunci o viziune justă asupra revoluției. El se resimțea de înrîurirea imagisticii poeziei decadente. Cert e însă că poezia aceasta care exprima cu sinceritate ura lui împotriva societății capitaliste, îl exprima pe Jebeleanu din anii aceia și era departe de a fi o poză.

În „Cîntecul lor“ (1941), poetul folosește elemente antitetice, pentru a reliefa contrastul dintre sărăcia maselor și huzurul exploataților:

*Cîte-o manta întunecată
Din cea mai scumpă tristețe
Ne-au dat la toți — și ne vine
Pe sul golaș de minune.*

*Ei și-au păstrat cîte-o blană
Lucioasă ca luna, pămîntul
Cu roadele, și cerul, și vîntul
Ca să le mîne corăbiile...*

El exprimă — încă vag — nădejtile maselor într-o schimbare care să le smulgă din starea de oprimare („oh, vom mîncă și astăzi cu să trăim... Gîrboviți, atenți de-asupra blidului“), care să le redea demnitatea umană, puțința de a dobîndi o viață nouă:

*Iar noi așteptăm, ogîlindiți
În apele tulburi din bliduri,
Un crin să răsune odată,
O trîmbiță neprihănită.*

E cert că anumite imagini cîntate, ca aceea a crinului, de pildă, nu făceau destul de transparent sensul poeziei. Și mai ales, e incontestabil că un poet revoluționar nu s-ar fi mulțumit numai să exprime setea maselor de a trăi o astfel de viață; el ar fi chemat masele să lupte pentru această lume.

În pofida tristeții ce se degajă din poeziile „Sfîrșit“ și „Trebuie“, datele din 1943, Eugen Jebeleanu protesta vehement prin aceste versuri împotriva asupririi, a dictaturii antonesciene, arăta că fiecare om cîstit are datoria de a acționa.

Eugen Jebeleanu reușește să se smulgă tristeții, să privească bărbătește viața, ca o luptă în care prezența sa e obligatorie. Nu e deloc greu de recunoscut în autorul poeziei „Răscoala“ pe autorul poemului „Ceea ce nu se uită“, una dintre cele mai emoționante opere poetice publicate îndată după eliberare. „Ceea ce nu se uită“ exprimă cu sinceritate, direct, aceeași viziune anarhică asupra luptei desmoșteniților, care pornesc în șuvoaie să ceară stăpînilor socoteală pentru tînețetea lor:

*„scuturată de friguri,
clătînată de foame ca marea-ntre diguri,
subțire și slabă ca o umbră de vînt.*

Eliberarea, evenimentele revoluționare pe care le-a trăit și la care a participat ca militant activ pe tărîm publicistic, munca educativă desfășurată de Partid asupra poetului, cunoașterea poeziei sovietice l-au determinat pe Eugen Jebeleanu să înțeleagă că înainte de orice poetul trebuie să spună oamenilor ceva și să-i facă să se descopere pe ei înșiși și să se înalțe. Eugen Jebeleanu a dobîndit o personalitate poetică, care s-a dezvoltat pe măsură ce orizontul său poetic și ideologic s-a lărgit, pe măsură ce și-a însușit învățătura atotbiruitoare a lui Marx, Engels, Lenin și Stalin. Eugen Jebeleanu este astăzi, alături de Mihai Beniuc, Maria Banuș, Marcel Breslașu ș. a. — unul dintre poeții noștri fruntași, iar poezia sa are

trăsăturile ei proprii, nota ei distinctă.

Drumul eliberării poetului de sub influențele poeziei decadente pe care o practicasă în timpul regimului burghezo-moșieresc, drumul dobândirii unei puternice personalități n-a fost însă un drum ușor, deși dorința lui de a sluji prin versurile sale cauza clasei muncitoare a fost evidentă de la început. Evoluția lui E. Jebeleanu, care a atins astăzi maturitatea sa artistică, a presupus un proces greu, o luptă cu sine însuși, care a marcat mai multe etape.

Eugen Jebeleanu a fost unul dintre poeții care, din primele zile ale eliberării, au răspuns chemării Partidului de a-și pune forța creatoare în slujba poporului muncitor. Apropierea de Partid — care la alți scriitori a presupus un proces mai îndelungat de căutări — s-a produs în cazul lui Jebeleanu rapid, pentru că a fost înlesnită de activitatea publicistică democratică, desfășurată de poet în timpul regimului burghezo-moșieresc, pentru că încă din ilegalitate, poetul avusese unele legături cu comuniștii, cu Alexandru Sahia, în deosebi. Eugen Jebeleanu nu întâmpina ziua eliberării nepregătit. El terminase poemul „Ceea ce nu se uită“, la care începuse să lucreze încă din martie 1944 și pe care avea să-l publice în 1945. Atunci, când poemul acesta vedea lumina tiparului, el reprezenta una din cele mai înaintate poziții ale poeziei noastre noi. Aceasta, în pofida lipsurilor ideologice, evidente astăzi, în pofida faptului că în această operă poetul utiliza încă o anumită manieră de epatare a burghezului:

*Și cum ura-i singura-i iubire
Cu care m-ai învățat voi, capete îngrășate,
N-am să uit niciodată nimic
Sub lumina aceasta și ea îndopată*

o anumită înclinație spre exotism, străină de asemeni poeziei realiste:

*Inima noastră-ngropată de voi
De mult la Capul Bunei Speranțe.*

și uneori imagini cețoase, construite după o sintaxă ce se abătea de la legile firești ale limbii noastre și care îngreunau lectura:

*Și am văzut apoi
Cum tunete pornind din zare, rîul*

*Unda cea groasă și-o schimbă în grabă
Ca pe o piele care-a năpîrlit.*

„Ceea ce nu se uită“, era la epoca aceea — și a rămas și astăzi un poem valoros, nu numai fiindcă e străbătut de o mare forță lirică, care se revarsă tumultuos în valuri din ce în ce mai puternice — dar fiindcă aducea un element nou în poezia noastră în general și un element nou, foarte interesant, în poezia lui Jebeleanu. În locul lamentărilor obișnuite, Jebeleanu aducea ideea nouă de protest vehement, de revoltă sinceră împotriva orînduirii burghezo-moșierești; nouă era de asemenea dorința poetului exprimată cu claritate în poem — de a servi clasei în atac, de a contribui la distrugerea vechii orînduiri. Poetul, care păstra încă în acea vreme concepția romantică a poetului profet, a poetului mag, vedea întruchipată în ființa sa năzuințele maselor înseși, se simțea un fel de răzbunător al suferințelor îndurate de popor în decursul veacurilor:

*Căci eu sint cel ce vrea și pentru voi
Topor să fie, flacără cu ghiare
Sau o pădure-n mers răzbunătoare.*

Poemul, avînd un pronunțat caracter de confesie, constituie autobiografia tinerei generații osîndite la foame și mizerie, decimată, sfîrtecă de burghezia exploatare. Lamentările au fost înlocuite — și acesta e marele merit al poemului — prin răzvrătire. Accentul cade, însă, din păcate, pe boema intelectuală, scriitoriceasca-gazetărească. Clasa muncitoare este reprezentată doar printr-un fochist orb, resemnat, care ascultă nostalgic sirena locomotivei, printr-un ins care nu întruchipează calitățile tipice muncitorului revoluționar. Poetul „martor al veacului de zgură“, exponent al acestei generații sacrificate de burghezii în „blănuri ninse“, cu „pîntece groase jerecate în aur“, se vede conducînd o manifestație anarhică de răzvrătiți deznădăjduiți, cu „sandalele sparte“, cu „hainele roase și „coatele lucioase“, care pornesc asaltul:

*Pe străzile orașului treceau
În rînduri strînse, tineri cot la cot
Minași de-un răpîit de dărbane.*

Poemul, construit pe antiteza dintre suferința maselor populare (care nu și-a găsit însă, așa cum am arătat, întruchi-parea cea mai fericită)—și huzurul exploata-torilor, acel „*riu fosforescent de putregaiuri*“, are la bază ideea poetică foarte prețioasă pe care Eugen Jebeleanu o va relua de acum încolo — de fiecare dată, însă, într-un mod cu totul nou — în unele dintre cele mai bune poezii și poeme ale sale: ideea amintirii suferinții din trecut, care-ți impune o conduită în prezent, a memorizării catastrofelor acționînd ca un stimulent în luptă. „Ceea ce nu se uită“... se intitulează poemul. Ideea lui e însă: ceea ce nu trebuie uitat, pentru a ști cum să ne comportăm astăzi:

*Glasuri pierdute, răsună în mine
Ca bulgării pe un sicriu de lemn
Purtat peste o lume de ruine...
Vieți risipite, vă păstrez cenușa
Fierbinte-n pumnii mei ca într-o vatră.*

Această idee poetică, cu totul deosebită de obișnuita antiteză dintre trecutul de suferințe și prezentul plin de satisfacții — este specifică poeziei lui Eugen Jebeleanu. O vom întîlni în „Lidice“ și în „Fîntîna din Coreea“. Ea se află la baza poemului „În satul lui Sahia“ și a poeziei „Petre Gheorghe“. Ideea aceasta străbate cele mai multe dintre poeziile pe care poetul le-a închinat glorioasei zile de 23 August.

Ea e încorporată în poemul „Scutul păcii“:

*Dar stau de veghe morții și ne-amintesc
de voi.*

*Morții din gropi comune și cei din crematorii,
Cei ce-au lăsat o stîncă de oseminte lumii,
Și cei pe-a căror umbră de fum au dus-o
norii.*

„Ceea ce nu se uită“, poem de largă respirație, mai aduce un element care explică încă o caracteristică a poeziei pe care o va scrie de aici înainte Eugen Jebeleanu. Vorbeam mai sus despre concepția romantică de poet-mag, profet, evidentă aci. Această concepție a fost depășită de mult de poetul nostru. El a păstrat însă nealterată — și aceasta este foarte important — o încredere nețărmurită în forța

poeziei, în acțiunea adevăratei poezii asupra sufletului omenesc, în puterea excepțională a creatorului. Încrederea aceasta își află expresia în poezia „Altfel de cîntec“ care, pînă la un punct, e un imn închinat forței creatoare a poetului:

*Nu fără greutate, dar pot să schimb de
vreau*

*Din plopii ageri frunza în steaguri de mătase
Și stelele din negre văzduhuri să le iau
Și-n degetele mele să le prefac în plase.*

*Pe-un petec de hîrtie, pot să ridic zăpezi
Și şuierînd cu biciul condeiului, să-nalț
Grei aburi pe cîmpia, cu geru-n mari cirezi
Și luna lunecîndă, cu scîlpete de smalt.*

Or, tocmai această înaltă considerație a lui Eugen Jebeleanu pentru verbul poetic determină o altă caracteristică a poeziei sale. În cele mai multe versuri el sugerează de la început cititorului că are să-i comunice fapte de o importanță deosebită, bogate în semnificații, fapte cărora trebuie să le acorde un mare interes. El sugerează de la început cititorului că ceea ce spun poeziile sale, se cere neapărat spus, trebuie cunoscut de către toți oamenii. De aceea poetul folosește tonul grav și crează încă în primele strofe ale poeziilor sale o atmosferă solemnă, menită să-l pregătească pe lector a recepta faptele și ideile importante pe care el i le comunică.

Cînd în „Tobe negre“ Eugen Jebeleanu își propune să arate furia reacțiunii franceze care aruncă mercenari înarmați împotriva minerilor greviști, el crează din prima strofă o atmosferă gravă, apăsătoare. Parcă s-ar dezlănțui un cataclism care ar amenința întreaga umanitate:

*Un ropot, e-un ropot de bulgări
Și nu-l poate ascunde distanță.
Ascultă și-auzi cum răsună
Greu, tobele negre din Franța.*

Faptul că atunci cînd se pornește să evoce figura marelui învățat și luptător democrat revoluționar N. Bălcescu, Eugen Jebeleanu evocă nu o muză oarecare, ca bătrînii rapsozi, ci pădurea romînească, matoră a bătrînilor pe care, de secole, fără întrerupere, poporul nostru le-a dat pentru

a-și cuceri libertatea, este, de asemenea, foarte grăitor.

Merită subliniat faptul că folosirea unui astfel de procedeu îl obligă mult pe poet. Crearea acestei atmosfere solemne, grave, de la începutul poeziei, trebuie să fie justificată de conținutul întregii poezii; se cere păstrată pînă la sfîrșit o tensiune la fel de înaltă.

Or, Eugen Jebeleanu reușește într-adevăr să dea întregii poezii unitatea de ton, pentru că are într-adevăr un mesaj important de transmis oamenilor, iar procedeuul nu e folosit doar pentru obținerea unor efecte de moment; reușește aceasta, pentru că poetul însuși e pe deplin convins de importanța mesajului său, pentru că aduce mereu noi și noi fapte care întregesc, amplifică uneori, cînd împrejurarea o reclamă, atmosfera solemnă din primele strofe. Aceasta constituie expresia unei înalte măestrii, precum și a marei răspunderi, a respectului datorat de poet poporului său.

Atmosfera gravă, de cataclism, din prima strofă a poeziei „Tobe negre“, e justificată tocmai prin aceea că semnificația măreață a luptei minerilor e dezvăluită din plin:

*Privește minerii ce suie,
În mîini legănînd felinare,
Cu pașii lor mișcă pămîntul
Bat tobele negre mai tare,*

Poezia, în ansamblul ei, este construită într-o mișcare ascendentă, astfel încît ea crește cu fiecare strofă, culminînd în final.

La început „tobe negre“ „răsună greu“. Cînd minerii părăsesc puțurile, „gem tobe scrișnind de minie“. Cînd felinele greviștilor luminează noaptea întunecată a capitalismului, „bat tobele negre mai tare“.

Se descrie „furtuna de gloanțe“, prilej pentru autor de a arăta dîrzenia minerilor, care, prin sîngele vărsat, pregătesc o nouă viață:

*Din sîngele darnic ce curge,
Hrănește-aurora o vatră,
Spre care-și-ndreaptă ne-nfrînții
Tăcutul lor fluviu de piatră.*

După ce e subliniată zădărniciia eforturilor reacțiunii de a împiedica mersul

firesc al istoriei, poetul are viziunea deplină a victoriei forțelor progresiste. Poezia se încheie cu imaginea solemnă, plină de grandoare, a victoriei. Ea e construită cam din aceleași elemente ca și imaginea cu care începea poemul, fiind însă antitetică primei imagini: apăsarea cataclismului e înlocuită, în mod firesc, cu o atmosferă luminoasă, însoțită:

*Ei merg înainte spre ziua
Cînd palmile însîngerate
Vor bate în tobe de flăcări
Zburînd peste lumi libertate!*

Faptul că poeziei lui Eugen Jebeleanu îi este caracteristică tonalitatea gravă, solemnă, se vede și într-o anumită înclinație a sa către exprimarea aforistică. Poetul dăltuește parcă în bronz gîndurile înalte ale epocii noastre, pentru ca oamenii să învețe cum să trăiască demn și liberi, cum să slujească idealul sfînt al eliberării lor. Această formă artistică, presupunînd o mare economie de mijloace, dictată tocmai de necesitatea de a concentra un bogat conținut de idei în cîteva versuri doar, dovedește de fapt maturitatea artistică pe care a atins-o Eugen Jebeleanu. Aforismele sale se întipăresc adînc în conștiința cititorului tocmai pentru că — spre deosebire de obișnuitele versuri lozincarde, — ele îi spun lucruri adînci, închid o bogată experiență de viață care impresionează prin ea însăși. E neobișnuit de puternic, de pildă, finalul poeziei „Pumnul“, închinată minerului Barbier, asasinat de poliția franceză la puțurile Combefrot-Firminy:

*Gîndind la cel ce a căzut,
Ferește-ți pleoapele de plîns.
Te uită: mina nu-i întînsă!
Minerul ține pumnul strîns*

★

Ca orizont tematic, Eugen Jebeleanu ar putea fi definit un poet al păcii, un poet al glorioasei istorii a eroilor care au înțeles sensul epocii lor și s-au dăruit cu totul luptei pentru realizarea idealurilor celor mai înaintate și, de asemeni, un poet al clipelor solemne.

Dacă poetul a abordat încă de la începutul gloriosului deceniu această tematică, dacă în creația sa de după 23 August nu s-au putut observa alunecări intimiste, către o poezia așa zis „gratuită“, aceasta nu înseamnă că în acești zece ani poetul n-a parcurs mai multe etape pînă a ajuns la maturitatea de astăzi.

În versurile lui Eugen Jebeleanu de după 23 August apare evident un continuu efort de a se depăși, de a se elibera de influențele formaliste, de a-și îmbunătăți creația. În volumele „Poeme de pace și de luptă“, „Bălcescu“, „Cîntecele pădurii tinere“, precum și în culegerea „Versuri alese“ nu sînt cuprinse toate poeziile pe care el le-a scris în această perioadă. O înaltă conștiință scriitoricească l-a făcut pe poet să renunțe la acele poezii pe care le considera nesatisfăcătoare. Urmărirea procesului de dezvoltare a lui Eugen Jebeleanu nu este însă îngreuiată, deoarece în aceste volume se află o seamă de poezii care marchează cu claritate etapele parcurse de poet. E evidentă astfel, în poeziile din perioada inițială care, la vremea lor, reprezentau o poziție înaintată în frontul poezicii noastre, și care astăzi continuă să ne emoționeze păstrîndu-și în general valoarea, o anumită teamă de a spune lucrurilor direct pe nume, manifestată printr-o înclinație pronunțată către fantastic și fabulos, către simboluri.

În „Scutul păcii“, de pildă, lupta dintre forțele păcii și ale războiului ia proporții fabuloase. Simbolurile utilizate sînt cosmice. Armata Sovietică, „scutul păcii“, e simbolizată printr-un vînt puternic, „ce curge ca un rîu“ și care, în noaptea fascismului, a bătut „în nouri de piatră“ ce amenințau omenirea, în „putrelele trunchiuri din codrii gîrbovi“.

...Acuma, un golf e orizontul
Spălat de norii negrii, cu țărnișele roz.

Noaptea înfricoșătoare a fascismului, norii gri „de piatră“ nu se mai pot reînnoaște:

Și dacă peste-o clipă e cenușiu văzduhul
Străpuns doar de o rază de soare cît un paiu
Nu te-ntristezi. În dosul văzduhului, e
ploaia,

Nu bezna — și-i nădejdea adusă de-ntins
Nou...

Ploaia aceasta, simbol al reînnoirii pe care o trăiesc popoarele eliberate de glorioasa Armată Sovietică — înlătură mîndria lăsată de fascism, aduce belșug; pămîntul reînvie, o lumină orbitoare scaldă țara. Partea I-a a poemului e un elogiu adus Primăverii, tinereții, muncii creatoare și optimismului popoarelor care s-au smuls:

...din iarna ucigașă
Din mîna ei de ghiață, cu ghiare lungi de fier.

Aglomerarea aceasta de simboluri îngreunează mult lectura, îl împiedică pe cititor să vadă dintr-odată despre ce este vorba, dăunează forței emotive a poeziei.

Cu poezia „Celor căzuți pentru libertate“ (scrisă în 1945), pășim în plin fabulos. Martirii libertății se trezesc din morîmuri, încăleacă vîntul și gonesc de-a lungul și de-a latul planetei, pentru a-i fulgera pe cei

...cari mai răsufală încă
Înținși pe șapte perne, în trufia
lățită peste lume ca o brîncă.

După victorie, ei descalecă cu secerile în mîini pentru a ne ajuta la strînsul recoltei.

În „Învîingătorul“, poezie scrisă în 1944 în amintirea ostașului sovietic anonim, care, prin jertfa sa ne-a eliberat, întîlnim aceleași elemente de fabulos.

Tăria eroului e sugerată prin exagerarea forțelor sale fizice, cărora li se dăruie dimensiuni cu totul neobișnuite. Astfel, pletele-i sînt „ca niște lei de foc“, piciorul lui „pare umbra unor arbori imenși“. Ca și pe eroii din poezia „Celor căzuți pentru libertate“, pe „Învîingătorul“, poetul îl vede deșteptîndu-se din somnul său pentru a conduce mulțimea:

Va ridica Oceanul ca o pleoapă
Ca să-i privească oastea ca nisipul,
Cu flămuri de vîpăi și căști de apă...

Folosirea abuzivă a simbolurilor, a fabulosului, a unor imagini ceptoase — cum e, de pildă, aceea a căștilor de apă — slăbeau într-un fel posibilitatea de a vorbi maselor celor mai largi, și-l condamnav pe poet să se mențină, oarecum, pe un plan vag general. Unele poezii relevă carența viziunilor poetului în acea vreme. „Cei căzuți pentru libertate” apar în postura unor strigoi. Simbolul e rău ales. Amintirea strigoilor nu ne poate călăuzi. Autorul acționează aci într-un fel împotriva scopului său principal de a proslăvi memoria martirilor libertății, fiindcă în loc să fie preocupat de comunicarea ideii de bază, se lasă furat de viziunea nerealistă pe care a construit-o. Exagerarea peste măsură a dimensiunilor fizice ale „Învingătorului” împiedică pe poet să reliefeze din plin grandoarea morală a acestuia, cu toate că în poezie există anumite elemente, cum ar fi, de pildă, cele care vorbesc despre recunoștința popoarelor pentru ostaș, sugerînd cu o reală forță artistică măreția eroului.

Aceste slăbiciuni, izvorîte din neîncrederea în forța poetică a realității însăși, reflectînd confuzii ideologice, își găsesc leacul în apropierea de realitate, în clarificarea ideologică a poetului. Invitația la cunoașterea realității, chemarea pentru a-și însuși din tezaurul învățaturii marxist-leniniste, i le-a făcut Partidul. Documentele publicate de Partid, munca ideologică desfășurată de Partid în rîndurile scriitorilor, traducerea și larga popularizare a cunoscutelor rapoarte ale lui A.A. Jdanov, chemau pe scriitori să se apropie de realitate, să-și însușească învățătura marxist-leninistă.

Poetul începe să se elibereze de viziunile nebuloase, să se apropie de realitate, să caute mijloace de expresie mai simple, accesibile maselor largi, adecvate tematicii noi pe care o abordează. Căutările dau roade, dar roadele acestea nu sînt totdeauna la înălțimea posibilităților creatoare ale poetului. Tendința spre simplitate e înțeleasă uneori de poet ca presupunînd cu necesitate un limbaj destul de rudimentar. În fața vieții pe care începe s-o cunoască

și s-o înțeleagă just, poetul păstrează încă o atitudine destul de distantă. El este mai mult un observator al viciei decît un participant, iar aceasta are repercusiuni în poezia pe care o crează. Socoțim în acest sens caracteristică poezia „Cuvinte pentru pace”.

Atitudinea, oarecum detașată de viață, pe care o reflectă, postura de turist ce observă totul cu curiozitate și interes, de reporter care vrea să afle rostul fiecărui amănunt, dar simțindu-se totuși într-un fel distantat de oamenii ale căror frămîntări dorește să le zugrăvească, e vizibilă chiar de la început:

*Ca să-i privesc pe toți cînd or să vină,
M-am așezat în fundul sălii mari.
Sosiră-apoi, prin ger, de la uzină,
Mecanici ageri, montatori, strungari.*

Poetul descrie amănunțit, ca într-un reportaj, tot ce se petrece în jurul său, redă discursul unui muncitor fruntaș care, popularizînd metodele avansate de muncă, arată totodată necesitatea unei producții sporite, și notează atent reacțiile celor din jur.

Acest mod cuminte de prezentare a realității nu-i permite poetului să închege nici un portret, să înfățișeze chipul omului nou, constructor conștient al socialismului. Anumite elemente sugerează însă ceea ce îl apropie pe muncitorul înaintat de masa tovarășilor săi. Strofele într-adevăr impresionante din poezie, prin care Jbeleanu reușește să dea imaginea vie a legăturii strînse dintre muncitorul înaintat și mase și să comunice astfel indirect ideea prețioasă că masele vor fi ele însele la nivelul fruntașului — sînt acelea în care, uitînd de existența aparatului de fotografiat, el încearcă într-un limbaj poetic, să găsească expresia semnificației întîmplărilor la care asistă, de astă dată nu ca un martor obiectiv, ci ca un participant cu o reală vibrație afectivă:

*Pe frunțile cu flacăra-nvățate
Și peste mîini cu urme de funinge,
Un vînt de primăvară-a prins a bate
Și-argint de flori mi s-a părut că ninge.
Și, ca să prindă tot ce-o să mai spună,
O mamă își săltă pe cellalt braț,*

*Un ghem de om cu ochii de alună,
Cu pumnii mici, și roz, și încreștați.*

*Privindu-l pe sub groasele sprâncene,
Surise vorbitoru-nduișat
Și glasul lui mai tare-a prins să cheme,
Prin pilda-i vie, drumul de urmat.*

Din fericire, această perioadă de adaptare la realitate este la Eugen Jebeleanu foarte scurtă. Spre deosebire de alți poeți care se mulțumeau atunci să lipească cap la cap o serie de lozinci ritmate și rimate, — chiar în această perioadă Eugen Jebeleanu descrie viața, într-un mod nesatisfăcător încă, ce-i drept, dar o descrie. Eugen Jebeleanu are meritul de a fi printre puținii poeți care n-au căzut în proletcultism, tendință foarte puternică atunci. De altfel, o precisă delimitare a acestor etape nici nu se poate face. În 1949, când scria această poezie, Jebeleanu ne dăruise opere lirice mult mai puternice, cu un profund caracter agitatoric și mobilizator. E suficient să ne referim la poezia „Pumnul“, scrisă la 12 noiembrie 1948, poezie de o aspră frumusețe, pentru a ne da seama că aceste delimitări nu trebuie să vădute mecanic, rigid. E suficient, de asemenea, să ne gândim că în același an când a scris „Cuvinte pentru pace“, Jebeleanu a creat una din cele mai valoroase opere ale poeziei noastre noi, „Lidice“.

★

Când Jebeleanu a reușit să privească realitatea, viața, ca un participant activ la frământările sociale al căror contemporan este, când el a început să sufere și să se bucure alături de eroii săi populari, când s-a adresat direct cititorului într-un limbaj sensibil, apropiat acestuia, se poate considera că a pășit pe calea unei poezii realist-socialiste. Fiecare nouă creație a lui Eugen Jebeleanu, (omitem în chip voit unele poezii mai slabe, cum ar fi „Cîntec despre București“, „Pe nave pașnice“, scrise cu prilejul Festivalului Mondial al Tineretului de la București), înseamnă de la o vreme o nouă izbîndă a frontului poetic, o adevărată sărbătoare pentru iubitorii de poezie. Dezvoltarea poetului a fost, așa

dar, rezultatul însușirii spiritului de partid, al lărgirii orizontului său politic, al înlăturării definitive a rămășițelor formaliste care-i frînau creația. E cert că în această privință un rol hotărîtor l-a exercitat asupra-i poezia sovietică, din ce în ce mai cunoscută acum în țara noastră. Nu poate fi contestat astfel faptul că ideea de a zugrăvi într-un amplu poem, cu numeroase personaje, viața unei mari gospodării agricole colective trebuie să-i fi venit poetului în urma lecturii poemelor „Cîntarea colhozului bolșevic“ și „Primăvara în colhozul Pobeda“ de N. Gribaciov. Trebuie remarcat, de asemeni, că profunda cunoaștere a folclorului național l-a ajutat pe poet să găsească expresia caldă și limpede care să meargă la inima cititorului, să pună în mișcare afectivitatea, imaginația și voința sa. Felul creator în care a prelucrat și folosit versul popular în ambele sale poeme: „În satul lui Sahia“ și „Bălcescu“, e concludent.

Cîntăreț al păcii și al eroilor poporului nostru, rapsod al momentelor solemne pe care le vrea întipărite în toate conștiințele, Eugen Jebeleanu este astăzi un liric de o mare forță, care știe să exprime sentimentele nobile și înalte năzuinți ale oamenilor noștri înaintați, care știe să înfățișeze în pagini ce se întipăresc adînc în conștiință, frumusețea vremurilor noi; e un poet epic care știe reînvia din istoria poporului nostru epoci frământate de luptă. Eugen Jebeleanu, poetul ermetic de ieri, fostul cîntăreț al „evului sur“, este astăzi unul dintre fruntașii poeziei noastre, un poet autentic și profund, un cîntăreț al vremurilor noastre luminoase, iubit și stimat de masele de cititori.

★

Toți poeții noștri au cîntat marea bătălie a popoarelor, a tuturor oamenilor cînsțiți pentru pace. Fiecare însă a făcut-o în felul său.

Eugen Jebeleanu evocă deobicei momente zguduitoare din viața oamenilor în vremea războiului, tragedii sfîșietoare care stîrnesc ură împotriva dușmanilor. El vibrează profund la aceste suferinți îngrozitoare și transmite cititorului această vibrație, ura și revolta sa. În aceste poezii el e un narator,

care însă îl lasă pe cititor să înțeleagă mai mult decît povestește, sugerînd că tragediile sînt mult mai sfîșietoare decît reușesc să o spună cuvintele.

Un exemplu grăitor în această privință ni-l oferă poezia „Lidice“. Simulînd o discuție cu un prieten care l-a întovărășit într-o călătorie prin Cehoslovacia, poetul se adresează, de fapt, direct, și familiar, cititorului.

La început ni se dă senzația unui pustiu total, ce sugerează tragedia petrecută aici sub ocupația nazistă:

...„Ce e? — am prins să-nțreb,
Ce căutăm aici pe cîmpul sterp?“
(Spre Lidice mergeam). „De ce-am oprit?“
...Spre călăuz, priveam nedumerit.

Această senzație a pustiei îngrozitor, e neconținut amplificată în strofele următoare:

Pustietate. Corbi. Pomi arși. Și vîntul.

Sub noi un sat întreg și-avea mormîntul

și se asociază cu senzația vastității proporțiilor pe care le-a avut cataclismul:

...L-a ras din temelie Hitler. Satul
aici a fost de-a lungul și de-a latul.

Distrugerile materiale vorbesc despre furia dementă a cotropitorilor, dar ele nu transmit încă pe deplin intensitatea și amploarea crimelor săvîrșite de hitleriști. Vrînd să dea imaginea completă a acestor fărâdelegi, Eugen Jebeleanu trece de la planul material la cel uman.

Descrierea obiectelor expuse în muzeu îi permite să vorbească indirect despre oameni, despre victimele acestor călări și astfel cititorul dobîndește imaginea efectelor distructive ale monstruosului război de jaf și cotropire. Autorul arată o mare sobrietate, ocolind comentariile. Obiectele vorbesc prin ele înșile despre ocupațiile pașnice, despre nevinovăția victimelor, mult mai mult decît orice comentarii. „Tocul“, de pildă, poate sugera un școlar care își făcea lecțiile, un adolescent care compunea prima sa scrisoare de dragoste, sau un poet; „fluierul sfărîmat“ ne îndeamnă să ne închipuim un om care iubea muzica,

„ochelarii betegi de sîrmă“ un bătrînel care-și citea liniștit ziarul; „verigheta neagră de aramă“, — niște oameni sărmani cu o viață de familie frumoasă; „tîrnăcopul“, „degetarul“ — muncitori pașnici care-și câștigau cîștigul piinea. Aceste elemente, dezvăluind un univers întreg, scot, prin contrast, în evidență gravitatea crimei. Enumerarea culminează cu cele „două patine mici și o păpușă“, aducînd în memorie uciderea copiilor, distrugerea vieții în germenul ei însuși. De aceea și revolta poetului atinge de astă dată o intensitate deosebită:

*Virisem unghiile-n carne-adînc...
Lacrimi veneau, — dar nu voiam să plîng..*

*Ningea. Vroiam să ies. Priveam spre tine,
Dar mă țineau micuțele patine.*

*Ningea. Patinele... Ce-ar mai scripi de-
ar fi, ca altădată, n sat copii!...“ (s.n.).*

Oroarea și revolta în fața grozăviei acestei drame abominabile devin, în mod firesc, hotărîre de a lupta pentru pace, de a face din trupurile și sufletele noastre:

...ziduri late,
ne-nvinse ziduri, mari pereți de ură,
crescînd din noi ca o semănătură,

de care să se izbească toți dușmanii Omului.

Decorul în care se face acest legămint solemn:

...peste vînt
Peste zăpezi, peste pustietate,

dau actului o semnificație deosebită, grandioasă, ne transpune dintr-odată pe scena mare a lumii. Ceea ce permite poetului să dea o expresie puternică urii adînci a popoarelor unite împotriva ațîțătorilor la război.

Și în „Fîntîna din Coreea“ e înfățișat un moment de un tragism profund. Poetul folosește însă alte procedee. Tot poemul e construit pe contrastul dintre dragostea de viață a coreenilor și barbaria crimelor comise de cotropitorii americani. Ideea aceasta e reliefată prin contrastul dintre atmosfera calmă, senină, luminoasă a orașelului coreean înainte de bombardament, înfățișată la începutul poeziei —

și uraganul dezlănțuit cu sălbăticie de
bombardierele americane:

*Senin era văzduhul și înalt.
Copiii — oacheși — se jucau pe-asfalt.*

*Femeile, pe mese-ncovoiate,
gîndeau la ei, și pregăteau bucate.*

*.....
În valuri, fortărețe-zburătoare
acoperiră sfîșiatul soare.*

*Americanii! -Metru după metru,
vărsară focu,-n mîini cu cronometru.*

Ideea se întipărește adînc în mintea
cititorului, mai ales pentru că victimele
apar în fiecare distih în care e descris
bombardamentul, într-o postură care vor-
bește convingător și despre nevinovăția
lor, și despre setea lor de viață, și despre
imposibilitatea de a se apăra, de a afla
o scăpare:

*Căzu femeia-n ușă; lîngă ea
Castronul cu orez mai aburea.*

*Trei avioane iuși, cu focuri scurte
fîntiră-n pruncul ce fugea prin curte.*

*Căzură morți bătrînii lîngă linguri
cîinele-n lanț se spînzurase singur (s. n.)*

În episodul următor — zugrăvind fără-
delegile comise de trupele de uscat, care
intraseră, după bombardament, în orașel —
accentul cade pe aceleași elemente. Fîn-
tîna, martoră a tuturor acestor fărădelegi
îngrozitoare, a fost astupată de barba-
rii americani:

*pînă-n fundu-adînc,
svîrlind în ea pe mamă și pe prunc. (s. n.)*

„Din întinericul fîntînii“ lucește însă un
nasture de-alamă pe care:

*Cu ață tare ca să ție (s. n.)
măicuța îl cususe grijulie.*

În numele popoarelor care-i urăsc de
moarte pe călăi, poetul rostește rechizi-
torii în distihuri impresionante tocmai
prin gravitatea lor, și aruncă cu accente
profetice imprecăția, care țîșnește parcă
din sufletele sutelor de milioane de oameni
iubitori de pace:

*Nu, n-ați ucis fîntîna. Nu e oarbă.
Cu mii de guri așteaptă să vă soarbă*

În poeziile antiimperialiste, Eugen Jebe-
leanu nu utilizează invectiva goală — așa
cum mai obișnuiesc încă, din păcate, unii
poetți. El zdrobește pe cavalerii morți
sub biciul sarcasmului. E vorba nu numai
despre disprețul și ura poetului față de
acești posedați ai bombelor atomice, dar
și despre mărginirea lor, despre faptul că
iluiziile pe care le nutresc le vor fi fatale:

*Luați ochiane, ca să vă apară
ce se zărește la un vîrf de nas,
chiar dacă fața vă va fi de ceară
și chiar de-ți pierde cite-un pic de glas!*

Poetul îi cheamă pe așîțătorii la război
să-și arunce privirile „spre ale Volgăi grele
plete“, acolo unde:

*prin căștile cu cruci încirligate
învîgător străbate astăzi griul.*

spre a avea viu în minte sfîrșitul inevitabil
al oricărei aventuri războinice. Superio-
ritatea poetului este zdrobitoare. El îi
privește pe dușmanii păcii, pe acești ri-
dicoli dar periculoși Don Quichoți
moderni, cu siguranța învingătorului de
eri și a viitorului biruitor, biciuindu-i
cu ironia sa usturătoare:

*Priviți adînc! E-o față tinerească,
Un griu voinic, cu mii și mii de gene.
Priviți-l! Rîde. De-a trecut prin cască,
Va trece el, de-o fi, și prin jobenel*

Spuneam mai sus că Eugen Jebeleanu
este poetul momentelor solemne, al momen-
telor care marchează evenimente importan-
te în viața poporului nostru sau a lumii,
al marilor bucurii sau dureri colective.
Poetul a slăvit în versuri avîntate procla-
marea Republicii Populare Romîne, el a
cîntat în repetate rînduri marea victorie
a eliberării, a fixat în versuri de o frumu-
sețe gravă momentul solemn cînd Lenin
a citit Decretul pentru pace, a dat glas
durerii intense trăite de poporul nostru,
alături de toate popoarele lumii, atunci

cînd a aflat vestea îmbolnăvirii și apoi a morții marelui Stalin.

Valoarea acestor poezii se datorește în primul rînd mesajului pe care-l transmit, faptului că ele reușesc să dezvăluie semnificațiile bogate ale evenimentelor celebrate.

Nu e de mirare, de pildă, că slăvind mereu marea zi de 23 August, Eugen Jebeleanu nu se repetă, e de fiecare dată nou. De fiecare dată, el relevă o nouă semnificație a acestui act istoric: umanismul ostașilor sovietici eliberatori, în poezia „Drum de 23 August”; dragostea și recunoștința poporului român față de eliberatori; jertfele mari ale eroilor sovietici și roadele bogate ale acestor jertfe în poezia „Micul oștean”; conștiința înaltă a soldaților sovietici; viziunea clară că din sacrificiul lor vor rodi bucurii pe pămînturile desrobite, în „Vestitorul”.

Momentul eliberării e privit, de fiecare dată, din punctul de vedere al actualității, ceea ce îi permite poetului să aibă o viziune mai amplă a faptelor pe care le narează, să se ridice la o generalizare mai înaltă. De aceea, în „Drum de 23 August”, umanismul ostașilor sovietici nu e relevant numai prin faptul că un copil, rătăcit pe cîmpul de bătaie, a fost salvat de o tanchistă sovietică, ci și prin aceea că actul acesta doodîndește valoare de simbol:

*Și peste toți copiii, vezi, străjuie o rază,
O rază arzătoare din părul fetei, blind!*

Datorită faptului că autorul apreciază eliberarea de pe pozițiile actualității, el poate să-i descopere mereu noi și bogate sensuri. 23 August apare în poezia lui Jebeleanu ca o zi într-adevăr marea, fiindcă datorită ei, țărani desculți care îi întîmpinau pe desrobitori cu crenguțe înflorite, sînt astăzi veseli, fericiți, se bucură de îndestulare:

*Erau țărani în talpa goală
atunci — și ia privește-acum:
de printre arbori, de la școală
vin fînci în ghețe noi pe drum.*

*Sînt puii lor cu fețe roze
ce vin, și cad și rup cu dinții
din pîini fierbinți. De pe batoze
îi vād și hohotesc pîrinții.*

În poezia lui Eugen Jebeleanu e vizibilă tendința de a proslăvi pe eroi, pe oamenii care au înțeles sensul epocii lor, situîndu-se pe pozițiile cele mai înaintate, pe oamenii care, avînd o legătură strînsă cu poporul, și-au dăruit toate forțele, n-au cruțat nici o jertfă în lupta pentru realizarea idealurilor înalte. Evocarea figurilor luminoase ale trecutului constituie un mijloc de educare a maselor în spiritul patriotismului socialist, în spiritul internaționalismului proletar. Poeziile „Țăranul căzut”, „Petre Gheorghe”, „Cîntare la cimitirul „Trei pruni”, „Beloianis” vădesc nu numai înclinația poetului către tematica eroismului, ci și varietatea, mijloacelor de care uzează pentru a-și atinge obiectivul.

O importanță deosebită în evoluția creatoare a lui Eugen Jebeleanu au marcat-o însă poemele de largă respirație, în care sînt evocate victoriile luminoase ale lui Alexandru Sahia și Nicolae Bălcescu. Deoarece în jurul acestor poeme s-au purtat ample discuții și s-au scris studii competente, socotim că nu este necesar să facem analize detaliate și ne vom mărgini doar la stabilirea trăsăturilor specifice ale marelui poem epic al lui Eugen Jebeleanu. De asemeni, vom căuta să arătăm în ce constă creșterea înregistrată de Eugen Jebeleanu prin poemul „Bălcescu” față de nivelul pe care-l atinsese în prima sa operă de largă respirație, scrisă de pe pozițiile clasei muncitoare, — „În satul lui Sahia”.

O primă trăsătură a poemelor epice ale lui Eugen Jebeleanu constă în aceea că pentru evocarea figurii luptătorului, poetul folosește cadrul unei epoci întregi, zugrăvește lupta maselor populare într-o anumită perioadă. Măreția eroului e astfel puternic reliefată, ca întruchipînd virtuțile maselor. Viziunea istorică justă impune poetului o severă selecționare a faptelor, a momentelor celor mai importante din viața eroului. Concepția marxist-leninistă asupra rolului personalității în istorie îl îndeamnă pe poet să reprezinte legătura eroului cu masele, să arate că acțiunile eroilor corespund aspirațiilor maselor, și au, de aceea, un profund ecou în conștiința lor. Prin aceste

elemente, personalitatea eroului central se conturează puternic. Introducerea scenelor de masă, evocarea suferințelor pe care le-au îndurat în trecut sau a bucuriilor pe care le trăiesc astăzi, reclamă, de asemeni, folosirea din plin a versului de factură populară, care însă poartă — și acesta este meritul incontestabil al poetului, amprenta personalității scriitorului. Trebuie subliniată, de asemeni, arta compozițională a poetului, care nu se lasă copleșit de multitudinea faptelor istorice, folosindu-le aproape pe toate pentru a lumina o latură sau alta a personalității eroului. Acestor însușiri li se adaugă lirismul profund al poetului care vibrează la toate bucuriile și suferințele eroilor.

Vom arăta succint cum se oglindesc unele dintre aceste trăsături în cele două poeme. În centrul poemului „În satul lui Sahia”, construit pe ideea contrastului dintre viața țăranilor robi pe moșia regelui și viața luminoasă a lucrătorilor dintr-o gospodărie agricolă de Stat, cuprinzând o sumedenie de personaje, evocate sau surprinse în plină acțiune — se află figura scriitorului revoluționar Al. Sahia.

Poetul îl cîntă pe Sahia pentru că eroul a trăit din plin suferințele și durerile consătenilor săi și trăiește astăzi în bucuriile lor, fructul luptelor pe care pentru ei și în numele lor, le-a purtat alături de tovarășii săi sub steagul Partidului:

*Da, nu-i mai mult de-o piatră, o piatră de mormînt.
Cu muchiile aspre cît un bărbat de-naltă,
Și nu-i decît o groapă, pe veci acoperită,
Dar groapa nu e mută, și piatra este caldă.*

Eroul trăiește în conștiința țăranilor muncitori, dar și în memoria dușmanilor, cărora amintirea scriitorului revoluționar le provoacă ura sălbatică împotriva făuritorilor unei vieți noi, eliberate de orice exploatare. Privind combina sovietică secerînd grîul de pe lanurile bogate ale G.A.S-ului, gîndul lor se îndreaptă spre Sahia, ei văd în victoria țăranilor muncitori rodul luptei lui Sahia și în ura lor împotriva acestora, e ura împotriva lui Sahia:

*— „O mină unul doar, mîna-i-aș dricul!
Știi care-i... Costandin, de-aici de fel.*

*Și-l cheamă Alexandru și pe el,
Ca pe Sahia ăla, bolșevicul“...*

Atît de vie e prezența lui Sahia în satul său de baștină, încît țăranii țin să-i împărtășească, ca unui tovarăș, ca unui frate drag, toate bucuriile lor:

*Scîrîie portîța. Pe cărare
Vin copii ducînd un snop de soare.
Grîu bogat cu bobul sănătos —
Și-l așează pe mormînt, frumos.*

Cu toată admirația nestăvilită față de Sahia, poetul nu prezintă istoria satului numai în funcție de eroul său; această idee reiese cu claritate mai ales din pasajul în care sînt evocate căutările lui Sahia pînă cînd a aflat drumul spre Partid:

*Era un om. Ci, singur stînd,
Făcut e omul doar să plîngă.
Din neamuri de scînteii crescînd
Se-nalță flacăra adîncă.*

În poemul „Bălcescu” se manifestă o lărgire a orizontului politic și în același timp o perfecționare a mijloacelor de creație. În poemul „În satul lui Sahia”, există încă elemente idilice pronunțate. Chiaburii apar — mai ales în prima versiune a poemului — mai mult ca niște inși ridicoli decît ca niște dușmani într-adevăr primejdioși. În „Bălcescu”, tensiunea înaltă a luptelor de clasă se menține pe tot parcursul lucrării. În poemul „În satul lui Sahia”, fresca e oarecum limitată la viața țăranimii, deși, în partea I-a a poemului, numeroase episoade vorbesc despre mizeria maselor muncitoare din oraș, despre lupta comuniștilor, despre suferințele deținuților antifasciști. Poemul „Bălcescu” oferă fresca întregii societăți. El ne poartă în lumea boierilor, care dănuiesc toată noaptea mazurca și beau „vinul roșu ca arama”, iar după izbucnirea revoluției, conspiră și uneltesc; în lumea țăranilor care duc o viață de robi, a meșteșugarilor care se pregătesc de luptă, a lipscanilor care ascund în rafturi pistoale, a tabacilor și hamalilor din porturi și a intelectualității. Cum foarte just arăta Ovid S. Crohmălniceanu în studiul consa-

crat acestui poem, „ideea participării diferitelor straturi ale poporului la revoluție e sugerată și prin împletirea originală, în țesătura poemului, a cântecelor populare de revoltă, din diferite medii sociale“.

În poemul despre Sahia, eroii secundari (Cheresteș, inovatorul, de pildă) sînt abia schițați, dau numai „culoarea locală“, nu se întipăresc în conștiința cititorului, nu trăiesc din plin. În „Bălcescu“ însă se conturează bine și eroii secundari: reacționarul Eliade, viteaza Ana Ipătescu, răzvrătitul și puternicul Mihail Sin Radu, bătrînul olog care moare apărînd revoluția, vicleanul mitropolit Neofit și inimosul Popa Șapcă. Meritul autorului e de astă dată cu atît mai mare, cu cît în acest poem personajele secundare nu au menirea, ca în „Satul lui Sahia“, să sugereze prezența maselor, că sînt ele înșile personalități. În „Bălcescu“, masa e reprezentată ca atare, în scene de un zguduitor dramatism. Să ne amintim, de pildă, acel fragment din Cîntul XII, în care se zugrăvește lupta maselor muncitoare pentru a apăra revoluția trădată de Solomon, sau Cîntul X, în care e înfățișată adunarea de pe Cîmpul Libertății.

Și legătura eroului cu masele este mai bine înfățișată în „Bălcescu“. Bătrînul olog care trage spre cimitir, într-o „*sanie grea ca o jelanie*“, trupurile neînsuflețite ale copiilor săi, se gîndește că „*e în Francia un fecior*“ care înțelege durerea poporului și îi va izbăvi pe țărani. În același timp, gîndurile lui Bălcescu, aflat în mijlocul muncitorilor din foburgul Saint Antoine, smulgînd catifeaua de pe tronul regelui bancher, se îndreaptă spre olog. Eroul trăiește adînc speranța că și în țara lui va izbucni revoluția care va sfărîma cătușele țărănimii iobage. Această corespondență între preocupările eroului și ale maselor este urmărită în tot poemul.

Cît de ascuțit este simțul artistic al poetului o dovedește și faptul că în poemul „Bălcescu“, evocînd o figură dintr-un trecut mai îndepărtat, o figură legendară, el se adaptează conținutului și prin folosirea procedeelor de legendă, procedeelor specifice baladelor populare de vitejie.

Poeemele de largă respirație „În satul lui Sahia“ și „Bălcescu“ prezintă o importanță deosebită în creația lui Eugen Jebeleanu, de oarece ne dezvăluie toate trăsăturile caracteristice ale eroului său liric, permițîndu-ne să-l cunoaștem pe poet sub toate aspectele personalității sale.

Spuneam că una din trăsăturile caracteristice ale poeziei lui Eugen Jebeleanu este ideea, scumpă poetului, a ceea ce nu trebuie uitat, a suferințelor pe care poporul nostru le-a îndurat în trecut și care trebuie să acționeze astăzi ca un stimulent pentru construirea unei lumi noi, a unei vieți fericite, ideea amintirii suferinții din trecut care trebuie să impună o conduită de urmat contemporanilor noștri.

Această idee se află la baza poemelor „În satul lui Sahia“ și „Bălcescu“. Poetul dovedește în imagini artistice convingătoare că nu trebuie uitată crunta exploatare la care era supus poporul atunci cînd s-a sculat în 1848 și nici mizeria neagră, teroarea, din timpul regimului burghez-moșieresc, cînd scriitorul Sahia, — ca ostaș al Partidului — lupta pentru cucerirea zilelor luminoase pe care le trăim astăzi. Amintirea foamei și opresiunii îndurate în trecut, ne face să prețuim viața nouă, liberă, pe care o trăim astăzi, menține trează în conștiința noastră hotărîrea de a păstra ca lumina ochilor roadele biruințelor dobîndite.

Timbrul grav și solemn, caracteristic întregii opere a lui Eugen Jebeleanu, e propriu și celor două mari poeme epice. În poemul „În satul lui Sahia“, atmosfera aceasta solemnă e creată chiar prin descrierea nesfîrșitelor tarlale de grîu, a acestui „*pămînt voinic*“, a „*spicelor tari*“, cu „*bobul sănătos*“, a mașinilor ce „*fulgeră*“ prin aceste „*mori de grîne*“, a oamenilor lucrînd pămîntul cu o siguranță calmă. Toate aceste elemente sugerează forța oamenilor noi, a vieții clocotitoare din satele noastre, optimismul lor robust, o nepotolită sete de viață:

*Pe vremea asta, frate, să tot trăiești, să ai
Nu doi plămîni, ci zece, și tot să nu-ți
ajungă,
Să tragi pe nări vîzduhul de grîu înmi-
resmat
Doar dintr-o răsufare de armăsar prelungă.*

Strofele din finalul acestui poem, vorbind într-un limbaj de o mare plasticitate poetică despre nemurirea lui Sahia, contribuie de asemenea la crearea acestei atmosfere solemne.

De o frumusețe sobră este și fragmentul VI cu care se încheie prima parte a poemului, fragment în care, prin evocarea înmormântării eroului, se transmite cititorului mesajul nobil pe care Sahia l-a lăsat țăranilor muncitori din Mînăstirea:

Mari brațe muncitoare-l luară-ncetinel.
Dar umerele toate-l simțiră ca de plumb.

„Sînt vise ne-implinite și ele-atîrnă greu,”
Șopti un glas. Dar altul, răzbind peste
suspine:

„Nu plinge!... spuse. Ce ești, o broască-n
eleșteu?
I-am lua noi greutatea-n spinări și-om ține-o
bine!“

Actul solemn al preluării mesajului lui Sahia încoronează în chip firesc prima parte a poemului și îl pregătește pe cititor pentru cea de a doua parte, în care se arată, în imagini convingătoare, cum țărani muncitori din Minăstirea au tradus în viață chemarea revoluționarului ridicat dintre ei. Același lucru se poate afirma și în legătură cu poemul „Bălcescu“.

Impresionează încă din prolog faptul că figura lui Bălcescu apare ca aceea a unui erou legendar, de care te apropii cu un sentiment de admirație pasionată. Evocarea bătrînului codru, strategul luptelor de veacuri purtate de popor împotriva asupritorilor săi, a Arieșului, a cărui undă „*rece și curată*“ a fost nu odată „*cruntă flacără de sînge*“, a muntelui cu trepte „*zidite din marmore de oseminte*“, faptul că poetul se vrea scriind în stîncă „*a lui Bălcescu mare luptă*“, iată elementele prin care Eugen Jebeleanu creează atmosfera solemnă, de legendă.

Tocmai fiindcă eroul are această aureolă legendară, tocmai pentru că el pare descins dintr-una din bătrânele noastre balade populare, autorul nu l-a putut contura pe cărturarul Bălcescu, pe marele istoric și economist. Pe autor, ca și pe poetul popular îl impresionează în primul rînd

vitejia eroului, abnegația cu care a slujit idealurile sale înaintate, poporul. El și-a propus să slăvească această figură istorică întocmai cum poporul, — care și-a cîntat atîția eroi — l-ar fi slăvit. În felul acesta, el a izbutit să ne dea o imagine grandioasă a marelui nostru democrat-revoluționar, chiar dacă anumite aspecte ale personalității sale (acela al cărturarului, de pildă) nu sînt reliefate suficient.

O altă trăsătură caracteristică poeziei lui Eugen Jebeleanu, pe care am întâlnit-o în deosebi în poeziile ce evocau monstruozitățile războaielor imperialiste, este descrierea unor momente de un tragism profund, trăit intens. Zguduitor este, de pildă, tabloul în culori sumbre, creat prin elemente autentice, în care e înfățișată viața țăranimii muncitoare în timpul regimului burghezo-moșieresc din poemul „În satul lui Sahia”. Intervențiile poetului marchează tocmai participarea sa profundă la suferințele maselor, indignarea și revolta lui împotriva exploatarei și împilării, comuniunea sa cu flămânzii și asupriții:

Pe lume se lăsase noapte.
(Doar luna-n oală-avea mălai)
Gîndei la nouă sute șapte,
La flinte de atunci visai.

Noapte de fier și de oglindă...
Conacele sclipeau semețe
Priveai la pruncii tăi din tindă
Arzînd de friguri bălărețe.

*Dedeau boierilor jivini
Și pește bălțile afunde,
Iar ție — numai rogojini,
Să zaci cu fălcile flămînde.*

*De-ai fi știut cumva să scrii,
Nu cu cerneală ai fi scris,
Ci c-un topor sbucnind mîni
Drum în hîrtie-ai fi deschis.*

Se poate cita, de asemeni, înfățișarea impresionantă a dramei bătrînului rumîn, betegit de arendași, a rumînului olog care „greu ca o jelanie” trage prin nămeți spre țintirim o sanie încărcată cu „două sufele dragi”.

Astfel de momente, concentrînd parcă
toată durerea pe care a trăit-o veacuri
de-a rîndul poporul, nu sînt rare în poem

și denotă o reală maturitate artistică, manifestată în sensibilitatea profundă și marea capacitate de generalizare a poetului.

Caracteristice eroului liric al poeziei lui Eugen Jebeleanu sînt și ironia mușcătoare, sarcasmul, risul amar, exprimînd indignarea vehementă, revolta împotriva batjocoririi omului; e un mod de manifestare a superiorității morale și certitudinii izbînzii finale. Această notă sarcastică este proprie îndeosebi versurilor de factură populară. Oamenii rîd parcă de durerile lor, de suferințele lor, le disprețuiesc, se ridică deasupra lor, risul amar care face transparentă revolta face să vibreze în conștiința cititorului tot atît de puternic ca cea mai înflăcărată chemare.

La chiabur să-l vîre-n pungă.

În „Bălcescu“, sarcasmul amar izbucnește nu rareori:

Pe-un gonac mai strașnic

L-au țintit în plin.

A căzut gonacul

Și-au spus toți: „Amin“.

Eugen Jebeleanu folosește sarcasmul, ironia mușcătoare și în scopuri portretistice, cum o face, de pildă, atunci cînd evidențiază trăsăturile negative ale lui Eliade Rădulescu; de asemeni, poetul folosește procedeele satirei în înfățișarea urii sălbatice a chiaburilor împotriva regimului nostru, împotriva țărănimii muncitoare. Strofele în care se arată pățania chiaburilor ce visează avioane „americanești“ pîrjolind ogoarele gospodăriei de Stat, sînt concludente.

Poeemele „În satul lui Sahia“ și „Bălcescu“ ne dau, așa dar, o imagine sintetică a realei originalități a poetului Eugen Jebeleanu, îl exprimă sub toate aspectele personalității sale.

Se cuvine însă să arătăm că, deși poetul are astăzi o personalitate bine definită, în creația lui se poate observa tendința sănătoasă de a se depăși, de a-și însuși mereu noi și noi procedee, de a comunica lectorului diferite aspecte ale vieții noastre. E vizibilă, astfel, în acele versuri în care descrie viața fericită de astăzia poporului nostru, înclinația poetului spre humor.

Astfel, în cea de a doua parte a poemului „În satul lui Sahia“, întîlnim numeroase elemente humoristice. Ironiile pe care și le aruncă flăcăii aflați în întrecere socialistă, felul hitru în care-i răspunde poetului primul țaran pe care-l întîlnește în Minăstirea, modul în care e descrisă bucuria tinerilor ce se scaldă, sînt bune exemple de humor luminos, plin de o căldură ce reflectă adevărata fericire a constructorilor socialismului, o nepotolită dragoste de viață.

Tendința lui Eugen Jebeleanu de a descoperi noi și noi posibilități și orizonturi, de a vorbi în limbajul poeziei poporului, tendința de a mobiliza și valorifica bogatele resurse de gîndire și sensibilitate, toate acestea ne arată că epoca de maturitate artistică a poetului se înscrie ca o epocă de tinerețe autentică, de nepotolite căutări și eforturi de autodepășire. Or, această tendință ne dă certitudinea că poetul Eugen Jebeleanu, care a pășit cu încredere și succes pe calea realismului socialist, care în acești zece ani de libertate a cucerit succese importante pe drumul poeziei autentice, va fi și mai exigent cu sine, va căuta să se depășească neconținut, își va perfecționa mereu prețioasele sale instrumente de creație, va îmbogăți literatură noastră cu noi opere valoroase, confirmînd locul de cinste ce-l ocupă în configurația poeziei actuale.

CRONICA LITERARĂ

Cărți pentru copii

OTILIA CAZIMIR: „Baba Iarnă intră-n sat” (versuri); TUDOR ARGHEZI: „Prisaca” (versuri); VLADIMIR COLIN: „Basme”; OCTAV PANCU-IAȘI: „Marea Bătălie de la Iazul Mic” (roman); MÎOARA CREMENE: „Trestieile de aur” (teatru)

Ni se întâmplă deseori, din cauza copacilor, să nu observăm pădurea. Dar nici fenomenul reciproc nu-i exclus și, contemplînd pădurea, nu odată scăpăm din vedere copacii—ceea ce iarăși nu constituie un motiv de bucurie deosebit. Despre literatura noastră pentru copii — de pildă — vorbim de multă vreme mai ales la „modul general”, expunînd mereu diferitele probleme delicate, dificile și complexe ale genului. Nu facem însă un lucru mult mai simplu și mai necesar, analiza concretă a cărților scrise pentru cei mici, deși numărul și calitatea acestor cărți a crescut considerabil în ultimii ani.

Lamentațiile pe tema neglijării literaturii infantile încep, de aceea, să semene cu cele din povestea lui Creangă. Specialiștii în problemele pedagogice, educatorii și criticii se vaită privind fix drobul de sare de pe horn, la care dacă ar ajunge mița, l-ar putea trînti drept în capul copilului din leagăn.

E totuși mult mai simplu să începem odată cercetarea periodică a numeroaselor scrieri care se adresează micilor cititori, și să ne facem o idee asupra lor(*). Avantajele trecerii la o asemenea acțiune n-ar

fi deloc neglijabile. Ne-am alege, de pe urma ei, cel puțin cu cîteva concluzii practice, dictate de bunul simț, în locul unor ample „considerații generale” și „de specialitate” și a unor tot atît de ample făgăduieli de revenire la concret, știut fiind mai ales despre acestea din urmă că, așa cum spune istețul fin al Pepelei: „De cît doi „ți-oi da”, mai bine un „na”. Tragi nădejde ca spinul de barbă. Cum a zis o fată:

- Pînă nu m-oi vedea cununată, nu mă țin că sînt măritată, — că,
- Eu de făgăduieli am o ladă îndesată cu genunchiul.”

Otilia Cazimir și-a botezat versurile strînse în placheta „Baba Iarnă intră-n sat”, „jucării”. Termenul, folosit și de alții, e mai mult decît inspirat și rezumă o foarte vie înțelegere a ceea ce trebuie să fie literatura destinată copiilor de vîrstă mică, „celor mititei” — cum îi numește autoarea.

Într-adevăr, ce altă formă mai fericită de integrare a cărții în universul infantil poate exista? Nu e oare jocul activitatea

(*) E tocmai o inițiativă pe care o manifestă de la o vreme „Gazeta Literară” și care merită să fie extinsă și în alte publicații.

preferată a copilului, mijlocul cel dintâi prin care micul om ia contact cu realitatea socială și începe să-și formeze în cadrul ei o experiență de viață personală? Nu sînt jucăriile lucrurile lui cele mai iubite, care-l încîntă și-i stimulează imaginația? De ce atunci în acest domeniu și în conformitate cu acest tabel de valori, o poezie sau bucată de proză n-ar căpăta gradul maximei eficiențe educative, reușind să însemne pentru ascultătorul lor, tot atît cît o păpușe sau un cal de lemn.

A construi, așa dar, jucării literare, în înțelesul cel mai deplin al cuvîntului e — după cum se vede — o artă dificilă, și despre exercițiul ei vorbesc cele mai multe piese din recentul volum al Otiliei Cazimir. Acestea sînt efectiv jucării poetice, adică mici și grațioase compuneri înzestrate în plan artistic cu proprietățile obiectelor, care-l incită pe copil la joc. Lumea-l invită astfel prin intermediul lor să-și lărgească necontenit cîmpul experienței, însă într-un mod particular, potrivit puterilor infantile. Jucăriile au implicate în însăși structura lor un element de afecțiune, de tandrețe, prin care societatea veghează asupra copilului, îi face cunoașterea lumii mai ușoară și mai plăcută.

Jucăriile sînt reproducerea la scară redusă a universului real; un tren întreg încape într-o odaie, o deraiere se repară în cîteva minute, construirea celor mai mărețe palate nu necesită nici mortar, nici schelet, și expediții magnifice se consumă fără istorie pe harta unui covor.

Jucăriile împrumută realităților noi pe care copilul învață să le descopere, un aer familiar; vietățile i se înfățișează sub acest aspect, umanizate, iepurii stau liniștiți la sfat, ursul bate din talgere, maimuța poartă jiletcă și ochelari.

Acesta e și climatul liric pe care-l caută Otilia Cazimir pentru versurile din „Baba Iarnă intră-n sat”: o duioșie discretă, capabilă să lumineze astfel natura și lucrurile încît să le apropie de sufletul celui mic. Peisajul, fapăturile, întîmplările, îl solicită.

Iarna, „babă mărunțică”, într-un suman „dintr-o pănușă”, „încinsă c-un curmei de tei” și cu „nasul, roșu ca o scorușă”, nu mai pridiseste torcînd un nesfîrșit fuier alb.

Copilul e chemat să verifice consecințele acestei acțiuni:

*Te uipi la mine lung și nu mă vezi,
Acuși coboară baba prin livezi,
S-anine promoroacă printre ramuri
Și horboțică albă pe la geamuri...*

*Ba chiar și lui bunicu, cîteodată,
Cînd pleacă el cu sania la vie.
Ii iese-n cale baba supărată
Și-i prinde-n barbă puf de pădăie.*

Un lăstun întîrziat privește cu îngrijorare „finul strîns în clăi”, sîrmele de telegraf goale și, alarmat, se interesează de trecerea stolurilor:

*Inimooara-i militică
Bate repejor de frică,
Cată colo, cată ici,
Cercelînd cu ochii mici.*

*— Cip-cirip, cip cirici!
Nu vă fie cu bănat,
N-ați văzut trecînd pe-aici
Stoluri lungi și ușurele
De lăstuni și rîndunele
Să m-agăț și eu de ele?*

Pățania vulpii care a îndrăznit să se apropie de cele șapte gîște potcovite ale Meneuței, pățania pisioului de porțelan, sau a flăcăilor luați de tata-mare la vînătoare de iepuri, aduc în minte, prin hazul situațiilor finale, concluzii proverbiale: unde-s mulți puterea crește, lauda de sine nu miroase-a bine, etc. etc.

Arta făuritorului de jucării e să ocrotească nevăzut primul contact al copilului cu viața. Prevederile protectoare prea evidente, simplificările prea vădite anulează autenticitatea experienței omenesti pe care cei mici o caută jucîndu-se și risipesc farmecul jucăriilor. Un vaporas de hîrtie, plecat efectiv pe apă, într-o cursă neprevăzută, un zmeu înălțat realmente în văzduh și bîzîind acolo sus, va fi întotdeauna preferat celui mai frumos mecanism, redus totuși la cîteva mișcări stereotipe. În povestea „spărgătorului de nuci”, Hoffmann a descris cu humor cît de repede se plictisesc copiii de asemenea jucării prea

perfecte. Observația e valabilă și în planul poetic. Tonului tandru nu-i e îngăduit să alunece în dulcețarie, transformând realitatea într-un fel de compot apos. Nu se poate spune că toate poeziile din „Baba Iarnă intră-n sat” sînt scutite de ceea ce medicina numește exces glicemic. Unele bucăți cu „mieluți”, „zurgălăi”, „măicuțe”, și „muzicuțe” („Un mielut cu zurgălăi”) sau cu profuziuni de floricele albe, bănuți de pădii și cîtece subțirele („Pentru tine, Primăvară”) cad în dulcețarie. Cele mai multe însă, găsesc, spre lauda poetei, tonul fericit.

Cu humor, accentele de duioșie sînt menținute în cadrul realităților cotidiene. Feericul nu se desprinde de viața obișnuită; risipirea stelelor sub formă de ninsoare e o pozna a vîntului petrecută în lipsa celor însărcinați cu gospodăria cerului. Efectele ei sînt cercetate acum cu severitate:

*Ssst!... Măicuța gerului,
Cu mînuța înghețată,
Bate-n poarta cerului
Și întreabă, supărată:*

„— Unde-s stelele de sus...?”

— Iaca, nu-s!
Vîntul rău le-a scuturat
Și le-mprăstie prin sat.“

(„Ning!”)

Moș Gerilă oftează din greu trecînd pragul și întreabă moldovenește:

— „Bună seara, bună seara!
Iaca vin cu sînioara
Și cu daruri proaspete. —
Bucuroși de oaspete?”

La „căminul păsărelelor” toată lumea nu-și mai vede capul de treburi, codobaturile „mătură sub paturi”, gheonoaicele „spală ruze-n ploaie”, pitulicele „adună furnici” și răuștele răsucesc găluște. Nu lipsește nici „cucul-moș portar”, suit pe-o vargă de arțar și interogînd pe cei care intră și ies. Imaginile raportează mereu cu gingășie și haz natura lumii înconjurătoare la materialele familiare copilului. Puiul de pădăie se ridică pe o codiță

„de gumă”, un gîndăcel are mustăți „de ață”, pușorii aurii se elatină pe piciorușe din bețe „de chibrit”. Un rol asemănător le revine, după exemplul literaturii populare, numirilor. Iernii, i se spune „baba-iarnă”, soțului vulpei „jupîn-vulpoi”, iepurelui chitarist „moș-Andrușca”, ș.a.m.d.

Ca la Topîrceanu însă, arta fabricării jucăriilor se bazează, în primul rînd, pe o umanizare mai subtilă a universului vegetal și animal. Florile, gîzele, păsăricile, capătă o individualitate psihică, dedusă realist din înfățișarea sau comportarea lor caracteristică. Hărnicia furnicii devine zorul gospodinei necăjite, obișnuită să răspundă din fugă invitațiilor la taifas:

„— Ia, mă duc și eu la moară!
Și-s grăbită, și-s grăbită.
Că mi-i casa negrijită,
Și mi-s rușele la soare,
Și copiii cer mîncare...”

Ciripitul mincinos al pițigoiului, „simț a vară”, „simț a vară”, cînd afară e încă iarnă grea, „și pe casă/brumă groasă”, se dovedește un fel de cîntec de urît, fluierat a pagubă, în batjocura anotimpului prea lung. Pasărea însăși o mărturisește cu amărăciune:

„— Oameni buni,
Măi oameni buni,
Iaca, spun și eu minciuni!
Cînd e iarnă, „simț a vară”
Să fac iarna de ocară...”

De asemenea, privirea ciocîrlanului care contemplă plecarea suratelor sale migratoare e adîncită psihologic.

De „pe un măr uscat”, „unde s-a cocoșat” Moșneagul împarte saluturi joviale: „Cale bună, călătoare/Să veniți sănătoșele. Să ne-aduceți sfîntul soare!” etc, etc. Grijuliu, adaogă sfaturi părintești:

*Dar grăbiți, pîn' nu s-arată
Baba-Iarna, supărată,
Pustiind ogoarele
Și-nghețînd izvoarele...*

ca apoi, să cadă melancolic pe gînduri, îngîmînd:

*Voi vă duceți, eu rămîn,
Că-s un ciocirlan bătrîn..."*

Analiza sufletească minuțioasă merge pînă la descripția visurilor, în care se pierde cel rămas. Într-o imagine memorabilă e fixată însăși ideea fericirii ciocîrlănești: „primăvara bună“ trecînd în fruntea unui cortegiul triumfal și risipind în drumul ei cu dărnicie:

*Grăuncioare,
Ghiociei
Muguri tineri, gîze mici
Și furnici, furnici, furnici!*

Umanizînd dramele cotidiene ale universului mărunț, poeta caută cu grijă să trezească în sufletul copilului primele atitudini morale. Înfățișarea comico-duioasă a necazurilor pădăiei, lăstunului, pițigoiului sau furnicii îl îndeamnă la înțelegere și dragoste pentru cei neajutorați. E de admirat gama surprinzător de variată a situațiilor de acest gen sugerate cu dibăcie de poetă. Puiul de pădăie, fragil și golaș, se retrage temător în fața condițiilor climatice vitrege, răchita e rușinată că a scos din „muguri aurii“, „mîșișori“, „în loc de flori“; pițigoiului i s-a urît de iarnă, lăstunul a întîrziat, a rămas singur și acum nu mai știe cum s-o scoată la capăt.

Se vorbește, de fapt pe nesimțite, în poezioarele din „Baba Iarnă intră-n sat“, despre hărnicie, timiditate, neprevădere, curaj, limbuție, amărăciune.

Așa cum feericul e raportat mereu cu ingeniozitate la datele existenței cotidiene, jocul capătă din cînd în cînd, în spiritul cerințelor lui Belinski, aspecte care-l apropie de dificultățile reale ale vieții. Căluțul cu patru roate își descoperă uneori, brusc, apucături nărașe și călărețul se trezește trîntit în zloată.

Moș Gerilă „cu sacu-n spate“, „icnește la urcuș“ și reflectează cu humor:

*„— Greu băiete, greu de tine!
Iaca, slau și mî socot
Dacă nu cumva-i mîi bine
Să mî mut mîi către vară, —
Că-s bătrîn și nu mîi pot!“*

Ca-n viață, întîmplările nu sînt scutite de desnodăminte tragice, (vezi povestea celor „trei rătuște“ și a lui Moș-Andrușca, iepurașul.) Acesta din urmă, pornit spre oraș „cu ghilara la spinare/Ca să facă o cîntare“, e prada vulpoiului vîntor, care-l pîndește neclintit, „cu pușca la picior“, și:

*Uite-l că ridică pușca
Și-l împușcă pe Andrușca!
Piș-paș! Măi pușcaș,
Unde-i bietul iepuraș?...*

O mențiune specială merită versificația acestor poezioare, capabile să creeze prin caracterul sprînțar al ritmului și opririle grațioase într-un singur picior, acea atmosferă de zburdălnicie atît de proprie jocului

★

Jucării poetice sînt și versurile din „Prisaca“ lui Tudor Arghezi. Particularitatea lor constă însă în faptul că au fost confecționate presupunîndu-l ca participant la joc pe poet însuși. În consecință, acesta afectează cu multă seriozitate candoarea infantilă și începe împreună cu cei mici explorarea lumii din jur. Tonul folosit cu finețe e tocmai cel care se stabilește în asemenea împrejurări, adică direct, comunicativ, adresîndu-se de la egal la egal tovarășilor de joacă:

*Omul zici c-a născocit
El, mașina de clocit.
Dar pe cît mi-aduc aminte,
I-a luat cucul înainte;*

comic, doctoral, prefăcîndu-se a descoperi ceea ce omului matur îi era de mult cunoscut și dînd explicații atotștiutoare:

*Căci în tagma păsărească
Pune pe-alții să clocească,
Hoțul, ouăle cu pui
Ca să-i scoată cucii lui,*

în sfîrșit, uimit și încîntat în comentarea minunilor universului mărunț:

*Cuiburile, cu chirie,
El le ia pe datorie
Și, la șase, șapte poști,
Face păsările cloști.*

(„Clocitoarea“)

E imitată chiar o anumită stîngăcie în exprimare, redînd foarte reușit, alurci cînd nu alunecă în manierism, improvi-zația vorbirii curente:

*Așteptînd un ceas și două
O găină să se ouă,
Care cîntă cotcodace,
Proaspăt oul cînd și-l face.*
| („Zdreanță“)

Cu poetul printre ele, și „jucăriile“ își pot îngădui să fie mai vii, mai apropiate de existența cotidiană. Se dovedește cu acest prilej că pînă și făpturile cele mai modeste din jur au un farmec și un haz al lor natural, care le include ușor în sfera jocului. Totul e să știi să-l descoperi și să-l pui în evidență. E ceea ce face poetul, relevînd însușirile civice, gospodărești și artistice ale unor biete insecte trudite, apucăturile domestice ale vrăbiilor, visele mișii, sau experiențele educative prin care trece un ciine flocos din ogradă, zdrențuros, dar cu o ureche „de pungaș fără păreche“.

Notății foarte amănunțite, precise, evocă atmosfera vieții de fiecare zi. Dănuț calculează cu creta pe uși, costul unei biciclete („Bănuțul“); vrăbiile se adună zgribulite înaintea cotețului lui Dulău, care le cedează „gingaș“ jumătate din rația de mămăligă („Inimă de ciine“); mița doarme pe o pernă „cu burta-n sus“; „scurteica-i ca de vată“ e încheiată „cu opt nasturi“, din care sug „cinci cotoșmani“, iar,

*Creștetu-i, bălțat pieziș,
Pare strîns ca-ntr-un bariș,
Innodat cu două funte
La urechile din frunte...*
 („Mița“)

Cercul realităților zilnice îl largesc și mai mult comparațiile sau apropiările poetice îndrăznețe, evitînd dulceșăria și flătînd cunoștințele copilului, simțul lui de observație precoce. Cucul face plățile, după soroc, la Moș-Așteaptă, „Gîrî-Gîrî, trece gravă prin ogradă „ca prin bilci o preoteasă“, iar vrăbiile „părechi“, sporovăiesc „cioc lîngă cioc“:

*Ce se mai găsește-n piață
In grădină prin verdeață
Gîze noi, cu peri și goale
Și alte asemeni trufandale.*
 („Perechi“)

Latura surprinzătoare, amuzantă a fiecărei vietăți, farmecul ei de „jucărie“, sînt dezvăluite de asemeni prin adîncirea observației realiste. Fiți numai atenți, uitați-vă cu băgare de seamă în jur, pare a spune poetul:

Iată greerul, „sare parcă pe jăratric“:

*Și-i și lung și e și lat
Capu-i pare relezat
Și, al naibii, e simpatic...*

Mița are visurile ei, se închipuie plimbîndu-se boierește într-o barcă, „poate chiar în Cișmigiu“, priviți cum: „ca-ntr-un lac de apă moale/coada-i dă în ritm tircoale/coada ei de păr de pîslă/bătînd perna ca o vislă“.

Albina, pe tăcute, „cu musteața în aripă“ face minuni în fiecare clipă; ascultați, de pildă, ce mărturisesc „sculele“, „numerele“ și „cîntarele“: „Ghiocul“ ei se dovedește la măsurătoare „încăperea cea mai mare“, „în găoacea cea mai mică“ și „felica“ merită să i se spună că-i „sub lumea de sub cer/cel mai mare inginer“.

Chiar construcțiile neașteptate ale fan-teziei poetice nu merg pe linia feericului, ci pe cea a emiterii unor ipoteze naive asupra realității și a urmăririi comicei lor inaplicabilități, prin deducție logică: De vreme ce vrăbiile sînt strigate în fiecare dimineață „ca la școală“ spre a-și primi porția de mei, de ce n-ar învăța să-și numere cele treizeci de boabe, ce li se cuvin? De ce „tontul și netotul“, care l-a atacat pe Bogorici și „și-a vîrît în ace botul“ nu studiază proprietățile naturale ale animalelor? Ideea e cercetată deci, în continuare, pe toate fețele:

*Dac-ar fi citit aici,
El afla ce-i un arici,
Însă ciinii n-au habar
De tipar și-abecedar...*

Aceasta este și cauza pentru care pitu-licea rămîne pînă la urmă păcălită de cuc:

*Ouăle lor, cam la fel
Se și potriveșc nițel,
Și-apoi gazda nu prea știe
Nici să numere, să scrie
Pe o frunză, pe-o hîrtie,
Cîte ouă a lăsat
În cuiabar, bob numărat...*

Implicarea poetului în joaca micilor săi prieteni, permite și o mai ascutită individualizare a diferitelor făpturi. Ele nu sînt prezentate ca simple figuri în trecere, despre care se dau diferite relațiuni, ci ca prieteni vechi ai casei, cu slăbiciuni și năravuri bine cunoscute. Copilului nu i se face astfel cunoștință cu „un lăstun“, „o furnică“ sau „un ciocîrlan bătrîn“, ci cu „vrăbioiul de-astă toamnă“, cu „stupul de pe vilcea“, cu „Gîri-Gîri“, cu Zdreanță sau Bogorici. În „Prisacă“, reprezentantul fiecărui soi de gînganie, pasăre sau patruped, capătă o istorie a lui.

Vrăbioiul cu pricina a învățat rostul meiului servit în farfurie, pe vreme de viscol. De aceea, rîde „cu ciocu-n sîn“ de suratele sale neîncrezătoare, care nu îndrăznesc să se apropie, temîndu-se de vreo cursă, și clipește din ochi „a glumă“, ceea ce vrea să spule „Și ce este și ce nu e“, adică în limba păsărească: „Las' că știu, știu eu“, „Omul ăsta din fereastră“

Este bun că-i mama noastră“.

„Puiul de greier“ e un locatar vechi al casei. El circulă „nesupărat“, „de-abușile, pe sub toate ușile“ și familia-i cunoaște înclinațiile muzicale:

*Cînd începe să țeteții!
Cîntă otova din drîng,
Că și mișele se plîng
De atîtea melodii.*

Și mai interesant e Zdreanță, care a prins năravuri urite:

*Dă tircoale la coteț.
Ciufulit și-așa lăieț
Așteptînd un ceas și două
O găină să se ouă.*

*Și pe brînci tîrîș, grăpiș,
Se strecoară pe furiș,*

*Pune laba, ia cu botul
Și-nghite oul cu totul...*

„Mama“ însă l-a supus unui excelent exercițiu pedagogic, „fără mătură și băț“. Acum, după ce a înghițit un ou fierbinte, anume pus în cuiabar, și l-a lepădat, înjurînd „cu un lătrat“, a devenit precaut și sceptic:

*Cînd se uită la găină,
Cu culcușul lui vecină,
Zice Zdreanță-n gîndul lui:
„S-a făcut a dracului“.*

Individualizările se sprijină astfel mai puțin pe o împrumutată caracterologie umană și fixează tot mai mult datele particulare efective ale existenței diferitelor ființe necuvîntătoare din preajma noastră. Accentul cade pe natura domestică a relațiilor acestor vietăți cu omul, fiecare amănunt amintit nefiind altceva decît rezultatul observației îndelungate, al obișnuinței și familiarizării.

Ca urmare, și nota de tandrețe, de afecțiune, își găsește o justificare sporită, un timbru mai firesc.

Tilcul moral cuprins în unele fapte și întîmplări din aceleași motive, se specializează și placheta reușește să facă, de pildă, elogiul murcii, sub cîteva fețe variate ale ideii. „Ostenita de albină“ devine simbolul modestiei celor harnici, în timp ce pățania „tîlharului pedepsit“ dă imaginea tăriei lor. Ultima poezioară exprimă chiar sub formă sentențioasă explicația înfrîngerii uriașului șoarice borfaș de către măruntele lucrătoare ale stupului:

*Nu ajunge, vreau să zic,
Să fii mare cu cel mic,
Că puterea se adună
Din toți micii împreună.*

Superioritatea activității colective, unitatea și forța pe care le dă munca în folosul tuturor, sînt sugerate și în versurile de la începutul volumului. Iarna și-a așternut de-asupra stupului domnia ei tăcută. Orice mișcare, orice viață s-ar părea că a încetat. Dar sub blana

grea de zăpadă, munca biruie chiar și cele mai crude adversități naturale. În ciuda somnului general, înăuntru, în stup „lucrătoarele sînt treze/Și făcînd un singur trup/Nu-ncetează să lucreze“:

*Că niciuna n-a muncit
Pentru sine, ci-mpreună
Pentru stupul împlinit
Cu felii de miere bună.*

Interesant este că și o poezie mai veche a lui Tudor Arghezi se oprea asupra aceluiași împrejurări: În „Cîntec de Buduroi“ („Hore“), poetul evoca stupul prins sub nămeți, dar imaginea îi trezea în spirit decadent ideea reclusiunii, a izolării de oameni. Tabloul nu era al lucrătoarelor harnice, ci al maicilor retrase în chilii, iar sentimentul singurătății și al topirii simțurilor într-o stare de semitrezie proprie hibernării era detaliat cu voluptate:

*Trebuie să fie bine
Iarna-n stupii de albine.
Adormit pe jumătate
S-asculți vișorul cum bate.
Sfîrcul nu te mai atinge,
Viscolul nu te mai ninge*

*Stai că fac un buduroi
De iernat și pentru noi.*

Alăturarea celor două poezii indică — după cum se pare — în activitatea poetului, o schimbare de mentalitate, a cărei extindere și dezvoltare în direcția ultimelor versuri, nu poate fi decît îmbucurătoare. Să sperăm că artistul o va face sensibilă și în creații axate pe o mai directă înfățișare a realităților construirii socialismului, încă doar aluziv atinse de actuala plachetă.

Versurile din placheta Otiliei Cazmir ca și cele din „Prisaca“ lui Tudor Arghezi ilustrează bine falsitatea problemei ridicată de unii: pedagogie sau literatură. Opoziția e evident absurdă; nu-i scriitor adevărat acela care n-are puterea ca prin scrisul său să educe, după cum cine-și închipuie că poate vorbi sufletului copilului într-o operă literară, altfel decît pe calea imaginilor artistice, n-are, fără îndoială, nici o legătură cu pedagogia.

În cazul nostru, a-l face pe copil să se apropie de lumea înconjurătoare, a-l obișnui cu ceea ce se mișcă și trăiește în preajma lui, e o condiție esențială pentru formarea unei temeinice atitudini morale în fața vieții.

Elementele educației comuniste de mai târziu presupun neapărat o familiarizare cu realitatea obiectivă, fără cunoașterea căreia nici nu e posibilă cîstigarea concepției materialiste asupra lumii. Or poeziile analizate — cum am încercat să arăt — ajută la această inițiere și calitatea lor cea mai de seamă e că o fac cu mijloacele excepționale ale artei, ceea ce le dă de fapt o principală valoare pedagogică. Nu înseamnă însă că problema unci și mai mari eficiențe educative în sensul formării viitorului constructor al socialismului, nu se pune și pentru ele.

Chiar în aspectele acestea elementare, realitatea vieții noastre poartă pecetea noului și ea poate fi relevată cu o egală forță artistică. O mai fermă orientare spre actualitate nu va face deci decît să sporească în mod considerabil originalitatea și însemnătatea literaturii destinate celor mai nevîrstnici cititori.

Probleme similare ridică și alte genuri, ca de pildă basmul, care a fost din totdeauna alimentul literar cel mai substanțial al copilăriei.

Să fie oare greu de compus un basm? Mă tem că, pripindu-se, mulți se vor simți îndemnați să răspundă: nu! Basmele, în definitiv, cam seamănă între ele, viteazul pornește la drum pe calul său înaripat, balaurii sau smei îl așteaptă undeva pe parcurs, ciocnirea are pînă la urmă consecințele știute ș.a.m.d. Incepi cu „, a fost odată“ și apoi, ce dracu', care om n-a scornit în viața lui povești?

Toate acestea sînt exacte, dar în practică să vădește repede că a născoci basme nu-i de loc o treabă ușoară. După „a fost odată...“, lăudărosul se găsește brusc, singur, în fața fastuoaselor și imenselor mări ale fantezie omenești. Sondîndu-le, îngrozit, nemărginirea, se agită bicisnic pe mal: unde-i facilitatea,

pe care o bănuia ascunsă sub permisiunea folosirii ilimitate a fantasticului? Unde-au rămas tiparele asemănătoare, la care socotea că pot fi reduse în ultimă instanță basmele? O, clipă amară a deziluziilor! O, vanitate, în sfârșit, pedepsită!

Și pe acest tărîm, lucrurile trebuie să-și păstreze mereu un tîlc, să se îmbuce, să se lege, dacă țin să respecte adevărul vieții, contemplate sub unghiuri neobișnuite, surprinzătoare, dar nu mai puțin deschise înțelegerii lumii și rosturilor ei.

Și aci, ca peste tot în literatură, normele educative nu trăiesc altfel de cît în imagini izbutite, farmecul istorisirii începînd abia dincolo de schemele abstracte ale acțiunii, și înflorind în concretizarea vie, emoționantă, a diferitelor chipuri sau întîmplări. Și aci, cu alte cuvinte, artistul rămîne artist.

Să-l lăsăm așadar pe lăudăros, rușinat, la „a fost odată...” și să-i dăm celui care se pricepe cu adevărat să nască basme, toată cinstea cuvenită. Aș adăoga chiar o cinste deosebită, întrucît știința născocirii basmelor nu se întîlnește pe toate drumurile și în întrecărea acceple a cuvîntului n-o posedă decît geniul popular anonim. De aceea, fără sprijinul lui, e de observat că nici cei mai înzestrați scriitori nu s-au aventurat pe asemenea mări nesigure.

Artistul care, plecînd de la elementele folclorice, compune basme noi(... și, bineînțeles, bune) face o operă prin excelență creatoare, de înaltă calificare poetică. De fapt, el demonstrează că a izbutit să descopere semnificațiile cele mai tainice și mai complexe ale motivelor tradiționale, că a surprins ceva din însuși mecanismul gigantului proces al făuririi miturilor unui popor.

Intervenind în țesătura episoadelor, în caracterizarea personajelor legendare sau în descrierea ținuturilor fabuloase, bunul născocitor de basme nu numai că nu tulbură corespondențele subtile ale simbolurilor populare, sensurile lor realiste, ci dimpotrivă le adăoga chiar o strălucire inedită. Iată și calea pe care concepții noi, superioare, asupra vieții,

au prilejul cel mai nimerit de a pătrunde în lumea de aur a poveștilor.

E tocmai ceea ce izbuteste să facă Vladimir Colin în majoritatea compozițiilor sale pe teme și motivele folclorului diferitelor minorități naționale din țara noastră. Exercițiul a supus o bogată fantezie poetică la un examen greu, care a fost trecut, însă, cu cele mai frumoase rezultate.

Idea luptei pentru bine, pentru dreptate, se colorează cu un mult mai precis sens social. E subliniată, în special, forma posesiunii egoiste și a tiraniei, ca expresie tipică a forțelor răului. Zmeul Salcotea din povestea „Bob de grîu” stăpînește ogoare imense, pe întinsul cărora munca istovitoare a secerătorilor amăriți și cu fața întunecată nu se sfîrșește niciodată; sub domnia cruntă a Călărețului de Aramă e interzis cîntecul și oamenii nu mai cunosc bucuria, iar împăratul din basmul „Fierarul năzdrăvan” visează să-și facă lacăte, mii de lacăte uriașe, simboluri înfricoșătoare ale sfintei proprietăți.

Exponenții strîmbătății și cruzimei sînt balauri, zmei, djini, căpcăuni sau vrăjitori, dar și foarte adesea țari, regi, împărați, grofi sau boieri.

În contrast, e reliefată descendența populară a eroilor: Bob de Grîu, Vanușa, Slava, Tasîn pleacă din casele unor oameni sărmani și de dragul acestor oameni iau în piept necazurile lumii. Insuși scopul lor și modalitatea luptei pentru biruirea răului capătă semnificații mai bogate. Fericirii i se caută o soluție colectivă, după cum și acțiunilor vitejești, un sprijin în ajutorul pe care știu să și-l dea reciproc cei în nevoie („Bob de grîu”, „Buruiana neagră”, „Fierarul cel năzdrăvan”).

E știut că în multe din reprezentările năstrușnice ale basmului, cai sburători, oglinzi televizore, licori cu virtuți regeneratoare, etc., sînt expresia unor străvechi deziderate omenești cu privire la domnarea naturii înconjurătoare.

Aci, fantasticul nu constituie, așadar, un scop, ci un mijloc de a da forma cea mai sugestivă, cea mai plastică, ipotezelor îndrăznețe pe care le făurește imaginația. Vladimir Colin a înțeles

în mod viu, substanțial, această lecție a creației populare. Fantasticul trebuie și poate să slujească exagerării conștiente, reliefării realiste a adevărului vieții, nu numai în diversele anticipări inventive tehnico-științifice ale basmului, ci în toată structura lui artistică.

Puterea viteazului Ianoș de a se preface în orice, mestecînd o buruiană neagră, e speculată ingenios pentru sublinierea ideii satirice a poveștii („Buruiana neagră”). Groful cel hapsîn e pedepsit și pe deasupra ridiculizat, făcut să moară literalmente de necaz, întrucît nu-și poate explica natura loviturilor pe care le primește. Preschimbîndu-se în musculiță și intrînd pe gaura cheii în dormitorul stăpînului, Ianoș se transformă aci în gogeamite urs. Tăbăceala care urmează e de un deosebit efect comic. Groful răcnește ca din gură de șarpe: „*Ursul, mă strivește ursul, săriți!*”, iar afară, slugile năucite cred că boierul a înebunit.

Grație însușirilor miraculoase ale eroului, situația se repetă sub forme și mai hilariante: blana de urs de pe patul grofului învie subit, armăsarul plătit cu bani grei se asvîrle în fîntînă, diamantul pe care însuși craiul se deplasează ca să-l admire, se preface în viespe și întinde un ac amenințător către mîna regală.

La fel, în povestirea „Corabia sălbăticiunilor”, fantezia autorului dă un întreg sens etic expediției întreprinse de:

*Iepuri și arici,
Șerpi și pitulici,
Lebede și șobolani,
Broaște, vidre, vulpi, bitlani,
Rațe, lupi și porci mistreți
Și somni vineți și sticleți.*

Insușirile diferitelor viețuitoare necuvîntătoare, glorificate în basmele cu animale, devin reprezentative pentru natura morală superioară a așezărilor fabuloasei republici întemeiate de jivine în ostrovul înverzit. Aci, cîrmuirea se bazează pe afecțiune reciprocă și bătrîna sfătuitoare a sălbăticiunilor, babușca, e divinizată de supușii ei. Știrea că bătrînica a oftat, stîrnește îngrijorarea întregului popor.

„*Oftează babușca. Sălbăticiuni dragi, ba-*

bușca oftează!” dă de veste stîrcul alb, sburînd de colo-colo neliniștit și scuturîndu-și moțul de pene scumpe.

Ideea unei stăpîniri bazate pe violență le apare sălbăticiunilor absurdă, și cînd oștenii țarului încearcă să intimideze echipajul corăbiei minunate, amintindu-i că la glasul mai marelui lor tremură munții, Vidra răspunde în numele tovarășilor ei prin port-voce:

„— *Hei, voi cei de pe corabie! Nu pricep nimic. Mai marea noastră e babușca, dar noi o iubim și nimeni nu tremură, cînd îi aude glasul!*”. Intreaga suită a isprăvilor miraculoase pe care le îndeplinește animalele, e chemată să accentueze contrastul dintre cele două lumi, cea din ostrovul babușcăi și cea de la curtea țarului.

Corabia sălbăticiunilor, cu catargele cioplite de meșteri brebi, cu cordajele împletite de păsările specialiste în întărit cuiburi și cu velele din pînză de păianjen, scînteind în bătaia soarelui din miile de picături de rouă, alcargă pe mări mai iute ca vîntul și umple de uimire pe toți căpitani laudăroși și barboși ai Mărici-Sale.

Uneltirile țarului se prăbușesc în fața destoiniciei nemaivăzutului echipaj; manevrele dibace ale Vidrei și colții mistreților tineri scot din luptă repede vasul trimis să captureze faimoasa corabie; ghimpii ariciului îl fac de ris pe Prostvan-Tarevici, arta de săpător a cîrtiței salvează nevătămate dihanile din clădirea incendiată înadins; în sfîrșit, talentul înăscut al iepurilor și șobolanilor provoacă derula întregii oștiri împărătești, luptătorii trezindu-se în zori cu lemnul sulitelor, coardele arcurilor și friele cailor complet roase.

Scoateră în evidență a diferitelor implicații etice pe care basmul le presupune, autorul știe s-o facă, spre meritul lui, cu discreție, evitînd îmbrăcarea simplistă a realității de fiecare zi într-o haină transparent-simbolică. Excepție face doar „Povestea fericirii”, unde povestitorul s-a lăsat prea mult furat de abstracții și a rezolvat just problemele, dar neconvîgător, nu ca un bun artist și în consecință nici ca un bun pedagog.

În general însă, basmul rămîne, la

Vladimir Colin, basm, și o mereu surprinzătoare inventivitate regisează desfășurarea narațiunii ca și descripția lumilor de pe celălalt țărm.

Legătura cu realitatea o crează, în primul rând, adevărul sufletesc al eroilor din poveste. În condițiile cele mai neobișnuite pe care le construiește fantezia, ei acționează, totuși, în conformitate cu impulsuri, sentimente și pasiuni umane caracteristice, dezvăluindu-și firea și esența social-morală. Se vorbește, astfel, de dragoste, prietenie, sete de dreptate, avariție, frică de moarte, invidie, modestie, șiretenie, înțelepciune, ș.a.m.d.

Remarcabilă e arta cu care povestitorul individualizează caracterele personajelor din basm, definite de obicei printr-un cumul de defecte sau virtuți. Vladimir Colin respectă această regulă tradițională, dar stabilește ca măiestrie, în cadrul ei, inteligente diferențieri psihologice. Și „Slava, fiica pământului“, și Vaniușa, cîntărețul, și Iani Palicarul, sînt întru chipări ale principiului binelui. Toți trei se dovedesc viteji, cinstiți, dușmani ai nedreptății și silniciei, apărători ai celor slabi. Dar între ei se păstrează evidente deosebiri. Slava, e fata bărbătoasă, îndrăzneată. Umblă îmbrăcată băiețește, îi place să călărească și să minuiască spada. Pe slujitorii trimiși s-o răpească îi pune singură pe goană. Singură își găsește și mirele, încercîndu-i înfrîna vrednicia și biruindu-l în luptă dreaptă.

Slava e așadar îndrăzneată, impulsivă. Spre deosebire de ea, Iani-Palicarul e un tip mai reflexiv. Acțiunile lui se bazează și pe o doză de șiretenie, eroul nedisprețuind arma cuvîntului, Iani îi ține la respect pe cei 40 de balauri mai mult sub amenințarea a ceea ce ar fi în stare să facă, decît acționînd efectiv. Iluzia monștrilor că au în față un om de fier, o întărește supralicitînd:

„Vorbim și noi așa — întreabă, abia îndrăznind, unul dintre ei. Adevărat să fie că ești de fier?”

— „De fier? — pufni Iani disprețuitor. De oțel sînt, măi, așa să știi!”

Voinicul continuă să se laude cu atîta

dezinvoltură, încît balaurii înșiși ajung să-l roage să renunțe la încercarea puterii prin suflu:

„Păi are să se strice mărul, strigă careva.

„Se strică, nu se strică, n-ai ce-i face, grăi Iani. Dați-vă la o parte, că suflu...”

Au început atunci balaurii să geamă, să se roage de Iani să cruțe turnul. S-au rugat de el de dimineață pînă seara și seara flăcăul s-a înduplecat să nu-l mai năruie.

Vaniușa, flăcăul care descoperă puterea cîntecului, nu seamănă nici cu Slava, nici cu Iani. El posedă un fel de farmec personal, propriu firilor cu înclinații poetice. Băiatul își cîștigă repede simpatia țeptoasei, stăpîna Lumilor de sub Pămînt.

Ea îi preîntîmpină rugămintile:

„...Slăvită stăpîină, începu Vaniușa, am venit...”

„Ei, Vaniușa, răspunde țeptoasa, știu eu mai bine decît tine pentru ce ai venit. Tu nici nu știi ce cauți... Ascultă...”

Acelaș har îi asigură bunăvoința căp-căunului din cîmpul cu iarbă albastră. Uriașul, trezit din somn, îl repede, îl amenință, dar e în fond cucerit de candoarea băietanului. Intenția de a-l ajuta se ghicește de la început, în ciuda tonului răstit pe care-l păstrează de-a lungul întregului dialog:

„— Ce vrei, stîrpitură?”

„— M-a trimis nepoata ta, țeptoasa...”

„— Bine că te-a trimis! V-ați făcut un obicei, vedeți că omul doarme și-l treziți pentru toate fleacurile... Mai bine te-ai înghiți, și gata! Cred că ai carnea dulce, mai dulce chiar decît carnea de pui... Și ce stai așa? răcni namila. Acuma, dacă m-ai trezit, spune ce vrei!”

Și mai adîncă e caracterizarea figurilor negative. Ohannés, piticul cel rău din „Povestea Dragostei“ e viclean și laș. El se arată serviabil, binevoitor și nu opune nici o rezistență cerințelor viteazului Arrà, mai ales cînd acestea se fac pe un ton poruncitor. În minte însă, Ohannés urzește mereu, cu neobosită măliție planurile cel mai drăcești și le prezintă, cu o prefăcută naivitate, drept propuneri nevinovate. Dezarmat, afectează o ipocrită căință:

„Iartă-mă, gemu el, am vrut să fur, am vrut să fac rău, dar mă căiesc...”

Țarul din povestea corabiei sălbătăciunilor reprezintă altă formă de manifestare a răutății. El e crud, îngîmfat, orbit de propria lui măreție. La știrea că oștenii săi n-au fost în stare să captureze corabia sălbătăciunilor, izbucnește scurt, mînios:

„— Căpitanul... în țeapă!”

Ca diplomat, nu nimerește nici odată tonul just, ezitînd între formulele ceremonioase și cele mieroase, ceea ce-i dă un aer stîngaci, ridicol:

„— Ce-i purcelușilor, drăgălașilor,— se adresează el mistreților. V-a speriat cineva, porumbeilor?”

„— Ei, porumbe... asta, falnice mistreț”, se corectează comic, ceva mai tîrziu.

Thagar-ul, adică împăratul ȝiganilor, e avar, călăul din povestea acului, invidios, Iorgu, fratele lui Iani, lacom, apucător.

Varietatea caracterologică, povestitorul își îngăduie să o amplifice, introducînd în al doilea plan și schița cîtorva caractere mai puțin frecvente în basm, adică nici categoric bune, nici categoric rele.

Cel dintîi exemplu îl oferă voinicul pe care-l întîlnește Slava în cetatea adormită. Acesta are comportarea ciudată a omului aflat sub puterea unei vrăji tainice, se posomorăște brusc, fără rost, trecînd cu ușurință de la o atitudine prietenoasă, la alta plină de vrăjmășie.

O fire stranie se dovedește a fi avînd și căpcăunii din povestea „Puterea dragostei”. Ei se hrănesc cu carne de om, dar nu ignoră recunoștința și bunăcuviința. În consecință, îl ajută pe Arrà, sfătuiindu-l cum să ajungă la Ohannés, ba-i și dăruiesc un măgar șhiop.

O logică interioară, pe care o dictează plasticitatea și exactitatea sugestiei poetice realiste, se păstrează și în descripție. Grădina subterană a țeptoasei din „Povestea Cîntecului”, trezește ideea instrumentației și armoniei muzicale. Foșnetul pomilor cu ramurile și frunzele de ghiată, mișcarea florilor de argint și clipocitul apelor de aur închipuie, de fapt, o mare orgă, ale cărei sunete exprimă sub formă purificată însăși muzica naturii.

Tristețea cosmică de la „Capătul pămîntului” e figurată admirabil printr-o neîntreruptă cernere a materiei.

„Era acolo o liniște mare, și cînd ploaua, cînd ningeau, cînd cădeau stele” („Bob de grîu”).

De asemeni, galopul nebunesc al Slavei în jurul reședinței țarului ia aspectul unei adevărate dezlănțuiri elementare, care se transmite ca o forță magnetică tuturor lucrurilor din jur:

„...Și unde n-a început să-mi călărească în jurul palatului, întîi, la pas, apoi repede, tot mai repede, pînă a prins palatul să se învîrtească întocmai ca o sfirează. Se auzeau dinăuntru țipetele țarului, dar palatul se rotea, se rotea și dintr-o dată de parc-ar fi avut un sfredel uriaș în temelie, dintr-o dată începu să se afunde în pămînt”.

Amănuntele deduse din desfășurarea fenomenelor reale, și raportate, din cînd în cînd cu agerime, la condițiile speciale de pe tărîmul fabulos, sporesc la rîndul lor impresia tulburătoare de autenticitate a întregii atmosfere.

Greul-Pămîntului zguduie podul pe care trece, în timp ce Ușurelul-Vîntului, ținîndu-se de balustradă, tînde să-l smulgă din loc. În mod logic, ambii tovarăși ai lui Bob-de-Grîu pot pași pe pămînt ca oamenii, ținîndu-se unul de picioarele celuilalt și anulîndu-și reciproc forțele.

În același spirit, povestitorul observă cum, în momentul cînd soldații țarului năvălesc pe puntea corabiei sălbătăciunilor, veverițele se reped înspălmîntate, tocmai sus în vîrfurile catargelor, cum ghioaga de fier svîrlită pînă dincolo de soare și prinsă pe spinare de Mladen, fiul Ursului, nu numai că nu se sparge dar saltă și de cîteva ori „*parc-ar fi căzut pe arcuți*”, în sfîrșit cum, luat de valurile mării, Ali-Ochi-Sgîrcit își pierde turbanul, iar o cioară ageră îl înhață și-și face cuib din el pentru puil ei.

Sentimentul de unitate artistică, de autenticitate, crește în basmele lui Vladimir Colin și din reușita reconstituire a atmosferei specifice naționale, proprie fiecărei povestiri. De fapt, acest colorit caracteristic nu e decît rezultatul individualizării realiste despre care am vorbit pînă acum și pe linia reliefării caractere-

lor omenești (Ianoș, Vaniușa, Iani Palicarul, fierarul Handac) și pe cea a localizării descrierilor fabuloase (fauna și flora deltei în corabia sălbătăciunilor, marea de sânge prefăcută într-un câmp de trandafiri roșii din povestea Slavei, fiica pământului bulgar) sau a menționării diferitelor particularități în numiri, credințe, obiceiuri, fel de a vorbi. (Pe eroii basmului tătar „Povestea fericirii“, îi cheamă Cadîr, Tasin, Aișe, Umië, Ali; mănincă pilaf, salmă, bostani, și-și petrec serile cîntînd gazeluri; Vaniușa se căsătorește cu o Rusalcă, luptă cu un călăreț de aramă și din instrumentele muzicale aduse de pe celălalt tărîm îi zice „gopacul“ ucrainean).

Se punctează, astfel, în valoare cu succes atmosfera tradițională a basmului sîrb, lipovean, tătar, bulgar sau armenesc. Mai mult, povestea fierarului Handac și a uriașului său baros se ridică pe acest plan la o adevărată perfecție.

Străbuna obișnuință a țiganului cu viața în aer liber, sărăcia în care veacuri de-a rîndul a trăit, simțul ascuțit al libertății și disprețul său pentru averile încuiate sub mii de lacăte, toate trăiesc în acest basm, de la satirizarea sgîrceniei Thagarului, ajuns, supremă oroare, să strîngă și să țină sub cheie chiar și praful de pe drumuri, pînă la proporțiile amărîte ale întregului decor: în sala tronului nu există decît o singură fereastră, și în încăperea se face întuneric cînd spătosul fierar se așează în dreptul ei, tavanul șubred crapă, de îndată ce Handac își saltă puțin barosul pe umăr, în sfîrșit, întreaga fală împărătească se reduce la un jilț de aur și o pereche de nădragi de atlas!

Cu mai puțină îndemînare se face evocarea atmosferei basmului german și cu o completă stîngăcie a celui evreiesc. Căutînd să fugă de motivele religioase, hasidice, — în acesta din urmă — autorul a introdus în mod arbitrar o mitologie solară inexistentă în folclorul respectiv și s-a străduit apoi zadarnic să fixeze coloritul local, prin cîteva note pitorești, exterioare.

Toate cele spuse pînă aici, confirmă încă odată că elementele lumii reale, înădite cu pricepere, sub o formă sau alta în ur-

zeala fantasticului, dau basmului acea atmosferă de autenticitate, de viață. Fără concretizarea realistă, plămîuirile fanteziei își pierd puterea de a vorbi minții și inimii, iar ideea unui fantastic în stare „pură“, cum preconizează decadenții, e aprioric absurdă.

Nu e deplasat, deci, a vorbi chiar în această ordine a basmului de momente sau situații neverosimile, pe care bunul povestitor trebuie să știe să le evite. E ceea ce face în genere Vladimir Colin, nu însă fără unele poticneli, și ele ne silesc, din cînd în cînd, să întrebăm cu logica naivă, dar inexorabilă a copiilor, ce dimensiuni — de pildă — aveau șoldurile frumoasei din povestea lui Mladen, Fiul Ursului, ca uriașul Mustăcios să-și poată odihni capul în poala ei. Cum pufnesc vulturii în ris sau cum se ținea în șea Călărețul de Aramă, dacă la izbitura săgeții Străpunge-Tot se prăbușește de pe culmea muntelui drept în mare, calul asvîrlindu-se pe urmele lui abia după ce nechează de trei ori.

În afara unor neglijențe, pe care cu mai multă atenție le-ar fi eliminat („vencam spre tine să mă bag argat“, în loc de „vencam să mă bag argat la dumneata“ (pag. 27) „argații sușoteau prin curte făcînd presupuneri“ (pag. 31); „mîncările din prăvălii“; „ca cele“ (pag. 95), etc., poveștile sînt istorisite cu o cuceritoare însuflețire.

Comentarii șavuroase îl definesc pe povestitor, mirîndu-se: „*Ciudată lume! Toate cîte se aflau acolo erau răsturnate cu capul în jos. Apele curgeau prin văzduh și, să vezi minune, nu se vărsa din ele nici un strop...*“, explicînd: „*Și cum era s-o găsească, dacă i-o furase hoța de coțofană...*“, entuziasmîndu-se: „*...Și unde nu începe ursul să mi-l ia pe grof în tîrbacă, să mi-l plimbe între labe, să mi-l strîngă și să mi-l sucească pe față și pe dos*“, sau conchizînd înțelept: „*Uite-așa au fost încuiați nouă sute nouă zeci și nouă de ispravnici, care și-au plătit cu viața lăcomia*“.

Trecerea voită de la planul fantastic la cel real se face, de asemenea, cu humor, după exemplul naratorului popular, fie descoperindu-se cu abilitate, momentele unde se pot plasa în maniera lui Sancho, locuțiuni proverbiale („*Atunci s-a rătăcit*

un lup prin ținutul acela și, după ce a sfișiat zece oi și căprioare, a sfișiat și vaca năzdrăvană. Bine a zis cine-a zis că lupul nu știe să numere!" („Puterea dragostei") ...” și rotindu-și barosul prin aer, izbi cu putere în zidul magaziei cu praf. Fraților, deatunci a ieșit vorba: praf și pulbere!” („Fierarul năzdrăvan”), fie direct pasișindu-se cu ingeniozitate formulele tradiționale de încheiere și modul lor glumeț de a-i releza ascultătorului pofta să controleze veracitatea lucrurilor auzite („...chiupul vrăjit al lui Iani l-au spart de neastîmpăr nepoți ai voinicului, gustul bucatelor de la nunta lui Vanușa cu Rusalca a rămas neîncercat, deoarece petrecerea s-a terminat iar scara de piatră la Castelul din Nori a fost tocită de tălpile atîtor oaspeți cîși au suit la Mladen-Fiul Ursului — pentru că așa-i cu scările astea de lemn sau de piatră, te lasă cînd ți-e lumea mai dragă”; fie, în sfîrșit, amintindu-se dreptul povestășului de a fi cîstit pentru osteneală: „Și-au trecut zile după zile și ani după ani, iar cînd habușca s-a culcat ca să nu se mai scoale, pescarul i-a luat locul și-a cîrmuit cu vrednicie sălbătăciunile. Și dac-ai s-ajungi dumneata în ostrovul înverzit, să știi c-ai să-l găsești și-acum acolo, o leacă îmbătrînit, dar încolo plin de putere. Și du-i o putinică cu miere. Iar dacă ți-i teamă că nu-l vei găsi, dă-mi putina mie — și gata!”

E adevărat că basmele oferă imaginației infantile un cîmp de exercitare imens. Nu-i mai puțin adevărat însă că la vîrsta primelor experiențe, el e repede acoperit și depășit. Copilul vrea să descopere noutatea, neprevăzutul, să simtă farmecul acțiunilor îndrăznețe, în condițiile unei verosimilități mai stringente, pe măsura cunoștințelor lui sporite asupra lumii.

Fantezia își anexează însăși realitatea și în cadrul datelor ei întreprinde explorarea timpului și distanțelor.

Tînărul cititor încearcă foarte viu atracția istorisirilor aventuroase, desfășurate în necunoscutul trecutului îndepărtat sau pe întinsul nemărginit al oceanelor.

Romanul de aventuri constituie pentru

el, cum se vede, o lectură preferată, pe care numai considerații neghioabe cu privire la incompatibilitatea dintre tipic și extraordinar au catalogat-o la capitoul literaturii nerealiste.

Efectele acestei miopii s-au dovedit mai mult decît păgubitoare, stingherind pătrunderea unui spirit nou, sănătos, tocmai în domeniul unde burghezia și-a răspîndit ani de-a rîndul maculatura pe o scară industrială. De aceea, lucrările care izbutesc să aducă aci o contribuție într-adevăr pozitivă merită o deosebită atenție. Iată zodia favorabilă sub care romanul „Marea Bătălie de la Iazul Mic” de Octav Păncu-lăși întîmpină de la început examenul critic. Ce-i drept, cartea nu abordează direct lumea întîmplărilor aventuroase, dar ajunge pe țărmul ei, și nu într-un mod lipsit de originalitate.

Autorul pleacă de la viața unui grup de pionieri, urmărindu-i cu fidelitate preocupările. Ideea e foarte rodnică. Setea de aventură, admirația copilului pentru isprăvi neauzite, care forțează porțile necunoscutului, trăiesc în însăși expresia zilnică a acestor preocupări. Băieții au problemele lor școlare și pionierești: alcătuirea unui ierbar al școlii, aducerea la sentimente pașnice a unui coleg recalcitrant, ș.a.m.d. Eroii traversează, de asemenea, dramele obișnuite ale vîrstei: Nicu are necazuri familiare. Dinu e chinuit de demonul creației poetice, Petrică e gata să rupă orice relații cu prietenul său Sandu, pentru că-l crede un pîrîtor. Dar existența copiilor e mult mai largă, hotarele ei fiind împinse departe de puterea fanteziei. Membrii cercului de Științe Naturale, „naturaliștii” noștri, sînt și corăbieri încercați. La „Iazul Mic” au amenajat un adevărat port cu instalații de semnalizare, posturi de observație și sediu al amiralității. În radă, stau aliniate crucișătoarele, contratorpiloarele, submarinele și alte unități navale purtînd nume glorioase ca „Îndrăznețul”, „Neînfricatul” sau „Învîgătorii Mării”. Dimensiunile reduse ale navelor nu-i împiedică pe marinari să trăiască întreg mirajul expedițiilor primejdioase. Ei au statornicit reguli, pe care le respectă cu strășnicie, au un „amiral”, o „adunare a

comandanților", țin un „jurnal de bord” și se tratează cu tot respectul cuvenit unor bătrâni lupi de mare.

Iată-ne deci introduși în plină aventură marină. Vântul care a umflat pânzele corabiei căpitanului Grant sau ale altor fregate și goelete intrate în legendă, începe să bată prin paginile cărții. Posturile de observație semnalizează prezențe suspecte, la sediul amiralității sînt aduși prinșii, de război și interogați prin interpret, conform uzanțelor internaționale, comandantul contratorpilorului „Îndrăznețul” organizează o rebeliune și, secundat de comandantul crucișătorului „Iazul Mic” Nr. 1, se retrage la „Tărîmul Broaștei”, din care punct strategic începe să întreprindă acțiuni pirateresti. Portul are de susținut asaltul rebelilor și între forțele inamice se desfășoară pînă la urmă o bătălie navală în toată accepția cuvîntului.

Comicul situațiilor, aduse de mici amănunte la proporțiile lor reale, nu anulează caracterul autentic aventuros pe care-l păstrează pentru copii aceste isprăvi marine. Într-adevăr, deși acțiunea pentru capturarea vaselor de linie se termină cu pierderea unei sandale, atacul nu îmbracă mai puțin alura marilor lovituri pirateresti desfășurate prin surprindere și în maniera „indiană”. Cei doi corsari își mînjesc obrazul și mîinile cu mîl, strecurîndu-se pînă în rada portului de-abușilea prin trestii, sub protecția unor măști de frunze. Tot așa se întîmplă și cu bătălia finală. Proiectilele sînt din nisip ud, artileria de coastă e compusă din cata-pulte sistem „Orțătelul”, dar fazele luptei au deznodăminte cele mai dramatice. Nina, vecina lui Petrică și ajutor de comandant la Iazul Mic, e răpită în dimineața atacului și transportată pe sus la „Tărîmul Broaștei” unde, sub amenințarea svîrlirii în iaz, la capătul numărului pînă la o sută, inamicul încearcă să-i zmulgă parola de trecere. Fata are însă o inițiativă îndrăzneată, etc. etc.

Factura originală a cărții o dă firescul trecerilor de la planul reveriilor aventuroase la cel al vieții reale. Între ele nu mai există acea ruptură violentă, atît de caracteristică lumii capitaliste. Să nu

uităm că eroii noștri trăiesc într-o societate care se străduiește din răsputeri să dea copilăriei întreaga bucurie a vîrstei. Grija ei e nu numai ca visurile celor mici să nu-și frîngă aripile în contact cu realitatea, ci dimpotrivă, să descopere în acest contact un stimulent și mai puternic de ecloziune.

Muncitorii fabricii de mobile de lîngă „Iazul Mic” le-au dăruit băieților vase îngrijit lucrate și imitînd cu fidelitate modelul lor adevărat. Vlad, instructorul detașamentului, găsește din întîmplare jurnalul de bord al grupei și-l citește pasionat, ca pe un roman de Jules Verne. Împreună cu directorul școlii, aranjează apoi acceptarea propunerii ca „naturaliștii” să-și alcătuiască ierbarul la Iazul Mic, ceea ce le va îngădui să-și desfășoare nestîngerii și secreta lor activitate marină-rească.

Chiar nenea Petre, secretarul organizației de Partid din fabrică, participă cu emoție la jocul copiilor. El îl primește în audiență pe Sandu Danu și discută necazurile flotei cu „tovarășul amiral”, serios, „ca-ntre bărbați”.

Romanul, înfățișînd, așadar, realist condițiile noi de viață ale copiilor noștri, a descoperit totodată și o cale ingenioasă pentru a aduce în cadrul literaturii de aventuri problemele educative actuale. Cartea combate cu ascutime individualismul, scoțînd în relief superioritatea muncii și activității colective. Conflictul izbucnește tocmai din opunerea pornirilor anarhice ale lui Nicu, disciplinei liber consimțite și unității de voință a grupei.

Orgoliosul comandant al contratorpilorului „Învîingătorii Mării” se încrede prea mult în forța sa fizică, în dibăcia lui de strateg la jocul de șah, în autoritatea cîștigată asupra unui prieten mai slab. Calcă, de aceea, hotărîrile colective, se retrage la „Tărîmul Broaștei”, unde vrea să fie amiral *el*, să-și organizeze postul *lui*, flota *lui*, așa cum îl taie capul. Actele lui Nicu se vor ciocni însă de hotărîrea cu care grupa înțelege să-și respecte democrația internă și să-și îndeplinească angajamentele luate. Cercul, cum spune Dinu

Popescu, poetul clasei și secundul amiralității:

*„...unit va rămîne
Ca boabele-n spic laolaltă
Unit el pășește-nainte
Unit suie creastă înaltă“.*

Într-adevăr, pe Nicu nu-l urmează decît Iliuță, mai mult din slăbiciune decît din amicitie, și faptele ilustrează foarte curînd falimentul planurilor noului amiral. „Marinarii“ de la Iazul Mic își cuceresc vasele capturate, de joacă manevra de împresurare a portului, îi fac prizonieri pe rebeli și-i închid într-o magazie, lăsîndu-i, culmea rușinei, sub paza unei fete! Încrederea prea mare în forțele proprii, îngîmfarea și disprețul pentru cei din jur, cunosc un eșec lamentabil, în timp ce forța unită a colectivului se face simțită cu putere.

Istorisirea are meritul de a fi impus aceste concluzii morale din dezvoltarea logică a conflictului și din contrastul interesant a două caractere de copii mîndri și îndrăzneți: de o parte Sandu Danu, cumpănit, serios, cu o gravitate în asumarea răspunderii de conducător impresionantă, de cealaltă parte Nicu Negulescu, impulsiv, tenace, înclinat în permanență să-și impună părerile prin forță.

Nicu nu-i lipsit de inventivitate și chiar de o anumită dirzenie, pe care Sandu însuși, în fundul sufletului, o admiră.

Dar, spre deosebire de comandantul rebel, „amiralul“ a înțeles de la început că mîndria întoarsă în sine, nesprijinită pe o rațiune obiectivă, ca și tenacitatea nesubordonată unui scop înalt, se transformă repede în orgoliu și încăpăținare. Sandu caută să merite titlul pe care băieții i l-au dat, să se poarte drept, loial, cu un simț maxim de răspundere. De aceea, cînd „amiralul“ rămîne o clipă gînditor și apoi spune calm, hotărît: „e bine!“ — „marinarii“ știu că se pot bizui pe vorbele lui.

Alt contrast ilustrativ de caractere și situații luminează în mod firesc și ideea raporturilor prietenești adevărate, a relațiilor afective bazate pe o reciprocă exigență morală. Între Sandu și Petrică, vesela odrasla a Buneștilor, cea mai prolifică

familie din cartier, există legături sensibil diferite de cele ce se stabilesc între Nicu și pricăjitul Iliuță, deși în ambele cazuri e vorba tot de prietenie. Cam fricos, cam lipsit de personalitate, Iliuță îl dezaproabă în sinea lui pe Nicu, dar pentru că acesta îl ia sub aripa sa, rabdă să fie numit „cap de furnică“, ba să încaseze chiar, din cînd în cînd, cîțiva ghionți protectori. Bombănînd, făcînd diverse previziuni funeste, el își urmează prietenul pe un drum, care, de fapt îi repugnă. Legătura dintre cei doi copii, deși are la bază o reală afecțiune, ia adesea aspectul unui trist compromis.

În schimb, Sandu și Petrică aduc în relațiile lor de amicitie o mare puritate sufletească.

Sandu, deși joacă șah mediocru, acceptă „pentru onoarea lui Petrică“ să-și măsoare forțele cu Nicu, campionul clasei, riscîndu-și astfel de dragul prieteniei tot prestigiul de amiral. Nu pregetă însă să-și dezaprobe tovarășul de grupă, cînd îl vede încercînd în mod penibil să ascundă faptul că și-a rupt cravata. La rîndul său, Petrică se supără foc auzînd că Sandu nu i-a destăinuit necazurile care l-au frămîntat și e gata să-și trateze amicul cu apelativul „domnule“, semn al unui mare dispreț.

Intriga, condusă cu destulă abilitate, implică în povestire cîteva aspecte ale relațiilor dintre copii și oamenii maturi. Activitatea marinarilor stingherește manoperele magazionerului hoț al fabricii de mobile din apropiere. Încercarea lui de a jefui noaptea întreprinderea se suprapune peste ultimul act al bătăliei de la Iazul Mic. Evadarea lui Nicu și intenția acestora de a distruge flota, îl împiedică pe Petrică să anunțe imediat paza, așa cum avusese în gînd. La pămînt, cei doi adversari înleștați într-o luptă pe viață și pe moarte, se regăsesc totuși pe terenul comun al conștiinței pionierești. Din cîteva vorbe ale lui Petrică, Nicu înțelege despre ce e vorba și se ridică descumpănit, copleșit de rușine. Într-o străfulgerare, are reprezentarea greșelii sale. Iată-l, împins de orgoliu și ambiție, opunîndu-se însăși apărării avutului obștesc. Situația înfă-

țișează astfel „îndreptarea“ elementului răscoaltrant, ca rezultat al unui dramatic proces sufletesc, legat de atitudinea generală a copilului în fața vieții.

Bine e prinsă, uneori, și sănătoasă, atmosfera familiară a mediului muncitoresc și în special a familiei Bunescu. Discuția gravă între „mezin“, bătrînul mecanic și fratele mai mare, „viitorul chimist“, pe chestiunea ruperii cravatei roșii, reușește chiar să transforme într-un moment emoționant o situație reluată cam la fiecare două luni de aproape toți autorii noștri pentru copii.

Din păcate, nu acelaș lucru se întîmplă și cu alte probleme pedagogice socotite de neapărată utilitate și introduse în roman pe considerentul că micul cititor e bine să se învețe a fi răbdător.

Diverse episoade, fără o legătură organică și directă cu acțiunea, apar cerute strict doar de necesitatea ilustrării felului cum pionierii trebuiesc să păstreze cărțile împrumutate de la bibliotecă, să-și ajute părinții spălînd vasele după masă, sau să se îngrijească de copiii mici din cartier. Pe alocuri, urmărindu-se și satisfacerea unor cerințe științifico-instructive, „naturaliști“ — deși în vacanță — sînt obligați să țină și cîteva scurte „prelegeri“ despre flora locală și însușirile fiecărei plante așezate în ierbar.

Toate acestea încep să cam sune a dădăceală și schițează umbra unor nori supărători pe cerul atît de senin de la Iazul Mic.

De asemeni, în spiritul dădăcelii, copiii sînt înfățișați cîteodată, purtîndu-se nu ca în viață ci ca într-o bucată din cartea de citire. Nina, de pildă, dă dovada unei răbdări îngerești și a unui tact deosebit în cucerirea lui Petrică, Dinu manifestă față de propriile sale producții poetice o atitudine autocritică, neîntîlnită prea des sub asemenea forme radicale nici printre artiștii maturi, „puștii“ din cartier stau cuminți acolo unde sînt puși, nu se bat, nu plîng, nu se murdăresc, și se joacă voios în conformitate cu instrucțiunile primite.

Aceeași preferință excesivă pentru culoarea roz apare și în portretul părinților lui Sandu, sau a instructorului Vlad.

În figurile retușate, ca și în situațiile împinse către o rezolvare lesnicioasă, imediată, înainte de a da conflictului mai multă ascuțime, transpare de fapt o neîncredere în capacitatea copiilor de a se descurca singuri, de a-și manifesta din plin inventivitatea și tăria de caracter. De aceea și îmbarcarea eroilor pe nava aventuroaselor isprăvi marine se face cu oarecare timiditate și ocupă în carte un spațiu relativ redus. Revelatorie în acest sens e grija autorului ca băieții să nu se plictisească la „Iazul Mic“. În consecință, el le propune prin instructor un joc cam nătîng, „Copiii din toate porturile lumii“, asta în timp ce pe comandanți îi cheamă liberă întreaga poezie a mării.

Slăbiciunile romanului „Bătălia de la Iazul Mic“ nu sînt — cum se vede — neglijabile, dar aparțin tuturor începuturilor. Pe un teren virgin al literaturii noastre, autorul pășește desigur cu o explicabilă stîngăcie. Important e însă că pe aceste țărni neumblate a fost înfipt un pavilion, care filfii vesel și se zărește de departe.

Cu „Bătălia de la Iazul Mic“, Octav Pancu-Iași iese din anonimatul tagmei „scriitorilor pentru copii“. Afirmatia ar părea bizară, dacă termenul n-ar păstra în lumea noastră literară un sens peiorativ, asupra căruia merită să ne oprim.

Octav Pancu-Iași, Mioara Cremene, Gica Iuteș, Cezar Drăgoi sau Călin Gruia se numesc, astfel, „scriitori pentru copii“, bineînțeles deoarece se ocupă cu literatura infantilă. Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Cicerone Theodorescu sau Nina Cassian rămîn în schimb, mai simplu, „scriitori“, oricît de notorie ar fi activitatea lor în acelaș domeniu.

S-ar părea că formula tinde să precizeze doar o specializare; din păcate, sub această grijă ea ascunde, mai degrabă, o încercare de contestare a însăși calității scriitoricești. „Scriitori“ exclusiv „pentru copii“ n-ar fi chiar scriitorii pe de-antregul, adevărata capacitate artistică neputîndu-se măsura în afara literaturii pentru maturi. De aceea, se întîmplă și faptul bizar ca munca unor autori cu destul de numeroase cărți la activul lor și cu o prezență asiduă

În presa literară pentru copii, să nu intereseze critica, rapoartele Uniunii Scriitorilor și publicațiile ei, nici măcar cît munca debutanților în alte domenii. Un exemplu tipic îl oferă activitatea Mioarei Cremene. Autoare a numeroase povestiri, plachete de versuri și piese pentru copii, ea n-a reușit să-și atragă pînă astăzi nici măcar un mîrșit al criticii. Lucrul e cu atît mai dureros cu cît lucrările Mioarei Cremene caută să aducă în centrul preocupărilor copiilor realitățile construirii socialismului și nu rareori izbutesc. Chiar ultimele ei două cărți, „La noi la gospodărie” și „Primăvara noastră” (versuri), ilustrează această ultimă afirmație. Într-adevăr, prima plachetă introduce o idee nouă și ingenioasă în obișnuita acțiune de familiarizare a copilului cu păsările de curte și animalele domestice. Acestea nu mai apar pur și simplu în ogradă ci în crescătoriile unei mari gospodării agricole colective, imaginea lor asociindu-se nemijlocit cu imaginea condițiilor superioare în care cresc și sînt îngrijite.

Gigunzel, purcelul anemic, e alăptat cu biberonul, puii ies „ca un riuleț de puf” din clocitoarele electrice, familia celor o mie de găște merge la baie în pas militar sub comanda fluierelor Ilenei și Mariei, vacile sînt mulse cu motorul, iar albinele voiajează în stupi călători, din luncă în pădure și de la deal la vale.

Particularizarea cu humor a unor situații reliefează și mai bine elementele acestea noi ale tehnicii și științei în universul animal. Apariția bruscă a puzderiei de pui derutează instinctele materne. În fața clocitoare, „o cloșcă înfoiată, Se-nvîrtește-n loc mirată”, și, intrigată, întreabă:

„Clonc, clonc, clonc, atîția pui
Sub aripe, un' să-i pui?”

Respectarea programului și a disciplinei în familia celor o mie de găște se lovește de spiritul neastîmpărat al celui mai tînăr reprezentant. Cînd fluierul dă semnalul încetării exercițiilor de înot,

Unul însă se mai scaldă:
Giscănel!
— „Eu — zice el —
Mi-am pierdut papucu-n baltă”.

*Fluierul parcă-l zorește:
Giscănel, haide, pornește!
Și chiar paznicul gînsac
Zice: „Ss, ss, ieși din lac...”*

Interesantă e și tendința de a trezi în copii simpatie și atracție pentru munca de creștere și îngrijire a animalelor, de a cultiva admirația lor față de înfăptuirile Lelei Anița, salvatoarea vieții lui Gigunzel, ale lui neica Ion, vajnicul călăreț, sau ale lui nea Tudor:

*Pînă ieri doar mulgător,
Azi — mecanic la motor.*

Autoarea se simte însă obligată să facă și prezentări pe un ton afectat comunicativ:

*La noi în Gospodărie,
In Periș la crescătorie,
Ana Miclea-i păzitoare.
Nu-n zadar e decorată
Și-i vestită-n țara toată.*

sau:

*Pe Răzvan voi nu-l vedeți?
Iute ca un porumbel
Da' și neica Ion, și el,
Fraților, ce călăreț!*

cînd mult mai bine era ca personajele să fie lăsate a se împrieteni cu copiii singuri, cum face șiretul îngrijitor al iepurilor (v. ultima bucată: „Am venit, Neică Arvinte, la mata cu-o rugăminte”).

Ritmul vieții noi pulsează și în versurile din placheta „Primăvara noastră”, închinată pionierilor și școlarilor. Remarcabilă e mai ales evocarea universului sufletesc al copilăriei în condițiile unei existențe libere, înconjurate de grijă și afecțiune. E vorba de școală, de vacanță, jocuri și visuri de viitor, toate proiectate pe un orizont limpede, luminos. Băieții stau culcați în iarbă și contemplă, cum spune Geo Bogza, fantasticele călătorii ale norilor („Norii”). Poezia compusă de o fetiță pentru Festival a fost luată de vînt și întreaga stradă se află în urmărirea ei („Un plic poznaș”); fiorii dragostei tulbură pentru întîia oară sufletul lui Mihai („Prie-

tenie prețioasă"). Autoarea găsește adeseori o gravitate tandră în fixarea acestor momente. Muncitorul, gospodina, profesorul cu barbă și milițianul care fugăresc plicul cu poezia Alinei încep să se considere ei înșiși participanți la concurs.

„Cu-așa un titlu, negreșit e bună!”, conchid cu toții:

*Iar gospodina-n drum stă și socoate:
„Să urmăresc concursu-n ziare, poate
Și poezia noastră-o ciștiga
...Că doar ațiția am lucrat la ea!”*

Tot așa lui Mihule, care, ca toți îndrăgostiții, face planuri mărețe, i se amintește cu duioasă îngrijorare de nota la matematică:

*Da, Mihule,
Larg vi-e drumu-n viitor
Dar,
Cum puteți să fiți cercetători
Ori medici,
Ori aviatori eroi
Cînd tu
La matematică,
Ai doi?*

O atmosferă de vioiciune, optimism și vigoare crește din cele mai multe poezii, justificînd titlul culegerii. Străduința de a-l face pe copil să priceapă unele realități sociale mai complexe (aspecte ale luptei de clasă, ale internaționalismului proletar sau ale bătăliei pentru pace) nu lipsește nici ea din volum. De altfel, ea nu lipsea nici din lucrările anterioare ale Mioarei Cremene, ca de pildă basmul versificat „Povestea Scînteii”, istorisirea „Strada Teilor”, după cum e prezentă și într-o recentă piesă a autoarei, „Treștiile de aur”. Aceasta din urmă merită chiar o atenție specială, întrucît reușește să antreneze cu naturaleță, într-un ascuțit conflict social, lumea copiilor.

Eroul principal, Tomca, Tomușca, e un băiat de pescari din Deltă. Orfan, el crește în casa „Tiotei” Agafia, mătușa sa. Tomca e un copil inteligent, harnic și îndemînic, învață bine și e iubit de colegii săi, deoarece cunoaște, ca nimeni altul, balta cu toate tainele ei.

Băiatul e însă retras, închis în sine, are

unele comportări ciudate. De aceea, copiii l-au poreclit „fricosu”. În realitate, Tomca ascunde ceva și aceasta îi apasă conștiința. Unchiu-său Pricop, bărbatul tiotei Agafia, e „chibeicar”, adică hoț de pește. A intrat în întovărășirea pescărească, mai mult ca să-și ascundă vechile legături cu cherhangiu Chirculescu.

Acoperit de fostul bogătan Varlaam Bogzaru, ajuns nu se știe cum președinte al Sfatului Popular, Pricop pescuiește noaptea, pe ascuns și vinde peștele la oraș.

Tomca e scîrbit de atmosfera sordidă din casa tiotei, care, între altele, se ocupă și cu farmecele, invocîndu-l pe dracu' din baltă, cu coarne și glas de bîc; băiatul ar fugi, ar cere ajutorul satului, dar nu poate, se simte legat, vîndut. Înadins, unchiu-său l-a silit, într-o noapte, să-i dea ajutor la furat pește. Acum îl ține sub amenințarea că dacă va sufla vre-un cuvînt despre ceea ce se întîmplă noaptea în baltă, va fi și el considerat chibeicar și exclus din organizația de pionieri. E bine prins zbuciumul copilului, care se simte împins printr-o pornire firească să spună adevărul, dar se teme de urmări. Modificarea întregii lui psihologii sub povara minciunii pune în lumină o încordare dureroasă, cu un bun efect educativ. Scena în care Tomca încearcă să se smulgă întîi de sub stăpînirea lui Pricop și cea în care e nevoit, apoi, să declare față de Simion, fostul prieten al tatălui său, că se simte bine în casa mătușii și că din propria lui voință nu pleacă la oraș, la școală, ating o reală tensiune dramatică. Conștiința pionierească a băiatului biruie, trecînd prin încercări grele. Auzind că unchiu-său și Varlaam plănuiesc să dea foc stufului din baltă spre a împiedeca să li se descopere ascunzișul unde țin peștele furat, măsurînd în gînd primejdia care amenință satul, Tomca anunță oamenii, îi ajută chiar să-i surprindă pe chibeicari, dar odată acțiunea îndeplinită, n-are curajul să mai dea ochi cu tovarășii săi pionieri și fuge. Aci, autoarca are iarăși o bună idee dramatică. Băiatul rătăcește noaptea în deltă, e surprins de o furtună. Flămînd, udat pînă la piele, cu obrazii încinși de febră, Tomca transpune în lumea legendelor bălții, spaimele care-l

urmăresc. I se pare că trestile din jur sînt ostași care încearcă să-l reție din porunca împăratului papurii. Acesta însă îi iese înainte, însoțit de curteni, crapi aurii și știuci cu solzi de argint. Fantasmеle dănuiesc, cîntă... Împăratul îi propune să devie moștenitorul său și-i oferă pe Cormorana, fata lui, de soție. Pasărea cu cap de fată îi cere lui Tomca năframa roșie de la gît ca dar de nuntă, băiatul refuză. Cormorana, curtenii, ostașii caută să i-o smulgă cu forța; se încinge o luptă și eroul se prăbușește frînt, obosit, la rădăcina unei sălcii.

Cum se vede, cu ingeniozitate, acțiunii i se dă prilejul să abordeze fantasticul, urmărind mai departe zbuciumul sufletească al eroului și amplificîndu-i semnificațiile.

Din păcate, evocarea împărăției trestiiilor de aur e făcută cu o întristătoare sărăcie poetică, iar versurile menite să marcheze trecerea de la planul real la cel feeric, sînt de-a dreptul execrabile.

Citez, pentru exemplificare, doar o mostră, de altfel suficientă:

*Vezi Tomca, la Tulcea s-ajungi, nu-i ușor
De ce să te sbați, răvătînd (?) drumul
greu.*

*Trecînd prin furtuni, înfruntînd nopți de
smaală?*

*Ce dacă înveți, i-a ta balta? Vezi, eu
Te fac peste baltă stăpîn fără școală!*

De asemenea, întreaga descoperire a lui Tomca e complicată și lungită inutil prin intervenția a doi cercetători științifici, dintre care unul se numește și Horia și Jalbă, printr-o serie de mici scene explicativo-moralizatoare, și chiar prin cîteva tablouri destinate întăririi pitorescului local și unui humor îndoielnic.

Iată-ne, deci, la capitolul cel mai delicat al problemei autorilor catalogați sub eticheta „scriitor pentru copii”. Demarcația peiorativă conținută în această formulă e, fără îndoială, nedreaptă și pleacă de la prejudecățile pe care le păstrează încă asupra literaturii infantile lumea noastră scriitoricească. Nu-i mai puțin adevărat însă, că la întreținerea unor asemenea prejudecăți contribuie, nu odată direct,

chiar autorii respectivi. Ei, trec, astfel, foarte frecvent, în producțiile lor, de la lucrări valoroase și demne de toată lauda, la pasagii scrise sub orice critică. E aici un fel de deformare profesională, izvorită din credința că micul cititor nu distinge anumite nuanțe artistice, care-i rămîn oricum străine și peste care se poate sări cu ușurință. Dar nu există operă literară, cu adevărat bună, numai „pentru copii”. Cărțile mari de acest gen, oricît ar părea de paradoxal faptul, sînt citite întotdeauna cu încîntare și de oamenii maturi. Așa se întîmplă cu Poveștile lui Andersen, cu „Alice în țara Minunilor” a lui Lewis Carroll sau cu basmele lui Tolstoi. Naivitatea, simplitatea e aci artistică, adică e lipsită de artificialitate, are ceea ce se numește grație.

Mulți dintre autorii specializați în literatura infantilă practică adesea în lucrările lor o simplificare neartistică, grosolană. Ea lovește toate compartimentele creației, ducînd la discursivități și soluții artificiale, de talia celor semnalate. Virulența maximă și-o manifestă, însă, în special pe tărîmul expresiei verbale. Neglijențe descurajante calcă aci în picioare cerințele stilistice elementare, împrumutînd textului un aer de diletantism supărător. Cuvintele sînt folosite în sens impropriu și Mioara Cremene, de pildă, confundînd „pînză” cu „brînză”, scrie într-o poezie inspirată ca „Norii”:

*De-aș picta, aș ține strînsă
Lumea într-un dram de pînză...*

La fel, folosește formula „se ceartă la toartă”, probabil prin analogie cu „sînt prieteni la toartă” („O mie — placheta „La noi, la gospodărie”); sau „jungla de lîngă... Ecuator”, ca și cum ar fi vorba despre frizeria de lîngă subprefectură.

Dar artificialitatea stilistică e generată mai ales de cazurile foarte frecvente, cînd, de dragul rimei sau al ritmului, autoarea vorbește „poetic”, întoarce nefiresc topica frazei:

*Vreți să-aflați mai multe poate
(Multe-s faptele-n șirag) (?)!*

Hai veniți, vedeți voi toate

Noi vă așteptăm cu drag.

(„La noi, la gospodărie“)

introduce în vers umpluturi inutile:

Iar firele vremii Sbîrrr! iute s-or toarce

Și-oi fi cu atîtea-ntîmplări mai bogat

Vacanță, vacanță, cînd trenul s-o-ntoarce

Ce sete-oi avea de aflat, de-nvățat.

(„La drum“, „Primăvara noastră“)

modifică pronunția și regulile gramaticale:

Unde latră,

schiaună

miaună

Cîinii,

șoarecii,

pisicii — (corect: pisici-
le)

(„Noi cei trei“)

Sînt în lume poate-oți și

Mame cu mai mulți copii

Dar Ileana și Mărie (corect Măria)

Au în grija lor vre-o mie.

(„O mie“ — „La noi la gospodărie“)

sau lasă pur și simplu să pîrie într-o imagine, care se vrea suavă, o înfiorătoare cacofonie:

Aneșica, cea subțire, visătoare...

Atitudinea aceasta neglijentă, lășătoare față de problemele limbii literare și ale stilului bîntuie, din nefericire, literatura multor harnici autori de cărți pentru copii.

Chiar romanul lui Octav Pancu-Iași, scris în general curgător și corect, nu-i scutit de asemenea păcate. Izbește neplăcut

o lipsă de expresivitate stilistică. Prozatorul se poticnește și el în construcții impropii, negăsind întotdeauna nuanța adecvată. Astfel, cînd îi lipsește cuvîntul plastic, pictural, și îngrămădește adjective banale: (*florile erau... foarte frumoase, trandafirii... atrăgători* (pag. 118); *înțelesul... măreț și cuprinzător* (pag. 12); *parfumul teilor... tare, îmbătător; capabil să te urmărească „pas cu pas“*) — cînd vrea cu orice preț să scrie „înflorit“ și acumulează comparații, vizibil căutate, explicîndu-ne că o plantă are „*frunze lucioase, ca niște săbii... feudale*“ (pag. 165) că „*sălcii pletoase, aidoma ielelor cu părul despletit din poveste, înconjoară iazul ca o centură verde, încingînd mijlocul unei rochii cu desene albastre și argintii, galbene și verzi*“ (pag. 13), că urechile cîinelui Top sînt ascuțite asemenea... stegulețelor marinărești de semnalizare (pag. 5), că, limpede, albastru, cerul pare o uriașă beretă de marină, iar coșul fabricii „Victoria“, pipa unui bătrîn lup de mare.

Condiția accesibilității, în literatura pentru copii, nu exclude de loc cerința intimă artistică, de a ridica mereu fraza la diapozonul emoțional al fiecărei situații, și un exemplu convingător în această direcție îl oferă chiar cîteva din lucrările de care ne-am ocupat. O asemenea calitate se cîștigă prin studiu, prin exercițiu îndelungat, prin izgonirea practicilor meșteșugărești din munca literară.

Iată și calea cea mai bună pentru ca, deprinzînd toate nuanțele limbii literare, scriitorii „pentru copii“ să grăbească dispariția nuanței peiorative din însuși titlul lor.

FIGURA EROULUI POZITIV ÎN LITERATURA MAGHIARĂ DIN R.P.R.

Înțelegerea dialectică a procesului istoric, prezentarea perspectivei viitorului sînt indisolubil legate în literatura noastră de înfățișarea eroismului constructorilor socialismului. Realismul socialist nu numai că dezvăluie caracterul relațiilor sociale, ci, în acelaș timp, ne deschide și perspectiva viitorului, ne arată pe om ca făuritor al istoriei. Dacă eroul literaturii realist-socialiste trăiește în societatea capitalistă, atunci el va fi nu numai demascatorul acestei societăți, ci, în acelaș timp, și un exponent al procesului istorico-revoluționar de lichidare a relațiilor sociale vechi și al făuririi unei orînduiri sociale care desființează exploatarea omului de către om; dacă eroul trăiește într-o orînduire în care se construiește socialismul sau în orînduirea socialistă, atunci el va fi exponentul luptei pentru rezolvarea problemelor impuse de noile condiții istorice. Eroul pozitiv al literaturii realismului socialist este eroul vieții noi.

La primul Congres unional al scriitorilor sovietici, A. A. Jdanov a arătat că metoda realismului socialist cere reflectarea veridică, istoricește concretă a realității în dezvoltarea ei revoluționară, opera literară contribuind în acest fel la

educarea oamenilor muncii în spiritul ideilor comunismului. Or, prezentarea vieții în dezvoltarea ei revoluționară înseamnă în primul rînd înfățișarea a ceea ce este nou, a elementelor pozitive din viață. Nu este întîmplător faptul că, în preajma celui de al doilea congres unional, scriitorii sovietici discută atît de aprins despre necesitatea prezentării depline și complexe a eroului pozitiv.

Greșita interpretare a luptei împotriva teoriei lipsei de conflict în literatură, a dus la unele lucrări negativiste, în care, invocîndu-se pretextul unui puternic conflict, sînt ocolite tocmai trăsăturile înaintate ale vieții. Înfrumusețarea realității, fadoarea conflictului, evitarea ogîndirii aspectelor negative ale vieții, reprezintă desigur un lucru dăunător. Dar nu mai puțin dăunătoare este prezentarea unilaterală, accentuarea excesivă a laturilor negative, înfățișarea negativistă a vieții. Rădăcinile atitudinii negativiste se află în nesesizarea trăsăturilor înaintate ale vieții, în desconsiderarea eroului pozitiv.

Se duce o luptă intensă împotriva tendințelor de acoperire a conflictelor vieții; de aici nu se poate trage însă concluzia că înfățișarea eroului pozitiv nu rămîne și mai departe problema-cheie și sarcina

*) Fragment din lucrarea „Proza maghiară în R.P.R.”

principală a literaturii realist-socialiste.

Patosul realismului critic constă în demascarea orînduirii sociale existente, a orînduirii burgheze sau burghezo-moșierești. Scriitorii înaintați au arătat că în condițiile acestei orînduirii e imposibil de trăit o viață omenească. Dar dincolo de dezvăluirea răului existent, a contradicțiilor și a nedreptăților sociale, în operele realismului critic nu se întrezărește o soluție limpede. Această constatare e valabilă în deosebi pentru realismul critic apusean. Realismul critic rus din secolul al XIX-lea aduce destul de des în fața cititorului pe eroul pozitiv care așteaptă viața nouă, o dorește și adeseori luptă pentru înfăptuirea ei.

Dar nici realiștii critici ruși n-au putut înfățișa eroul pozitiv ca pe adevăratul inițiator al luptei împotriva exploatarei capitaliste, ca reprezentantul luptei pentru socialism.

Specifică realismului socialist este înfățișarea eroului pozitiv al clasei muncitoare. Un asemenea erou pozitiv nu putea fi sesizat decît de pe pozițiile ideologice ale clasei muncitoare, căci rolul ei istoric este tocmai acela de a desființa contradicțiile societății capitaliste și astfel, prin propria sa eliberare, de a elibera întregul popor muncitor, întreaga omenire.

Referindu-se la romanul Margaretei Harkness, „City Girl“, Engels scrie: „*In „City Girl“, clasa muncitoare figurează ca o masă pasivă, care este incapabilă să se ajute singură și care nici nu face măcar vreo încercare pentru a se ajuta. Toate încercările de a o scoate din starea ei de mizerie era potrivită pentru 1800 sau 1810, pe vremea lui Saint-Simon sau Robert Owen, ea nu mai poate apărea ca atare în anul 1887, mai ales unui om care a avut cîntea, timp de aproape 50 de ani, să ia parte la majoritatea luptelor proletariatului combativ. Răzvrătirea revoluționară a clasei muncitoare față de mediul înconjurător care o asuprește, încercările ei — convulsive, semiconștiente — de a-și recăpăta poziția omenească, aparțin istoriei și sînt, de aceea, îndreptățite să pretindă un loc în domeniul realismului¹⁾.*”

¹⁾ K. Marx și F. Engels: *Despre literatură*, pag. 137

Această cerință formulată de Engels își află un răspuns strălucit în operele literare ale realismului socialist. Problema înfățișării eroului pozitiv, a omului muncii înaintat a devenit o problemă centrală a literaturii realismului socialist. În legătură cu aceasta, în Raportul de activitate al C. C. la cel de al XIX-lea Congres al P. C. U. S. se sublinia cu tărie:

„... scriitorii și artiștii noștri trebuie... să dezvăluie în imagini artistice pozitive chipul omului de tip nou în toată măreția demnității lui omenești...” Și mai departe:

„Forța și însemnătatea artei realiste constă în aceea că ea poate și trebuie să descopere și să scoată la iveală înaltele calități sufletești și trăsăturile pozitive tipice ale caracterului omului simplu, să creeze în culori vii chipul său artistic, demn de a fi exemplu și obiect de imitare pentru oameni.”²⁾

REFLECTAREA REUȘITĂ A OMULUI ÎNAINȚAT ÎN PROZA DE LIMBĂ MAGHIARĂ A LITERATURII DIN R.P.R.

Problema-cheie a dezvoltării literaturii de limbă maghiară din țara noastră — ca și a celei de limbă română — este înfățișarea eroului pozitiv. În literatură, eroul pozitiv este întruchiparea forței și măreției Partidului. Cititorul va aprecia rolul social al omului înaintat, în funcție de trăsăturile sale de militant pentru cauza clasei muncitoare. Scriitorului trebuie să-i fie foarte clare trăsăturile pe care le atribuie eroilor săi pozitivi. Dacă se realizează în imagini artistice convingătoare intenția justă a scriitorului, atunci viața eroului său va dobîndi o valoare exemplară, contribuind la educarea oamenilor muncii în spiritul socialismului. Bineînțeles că trăsăturile pozitive, înaintate ale eroului nou trebuie să fie întruchipate într-un om viu, bine conturat.

În literatura noastră, figuri de muncitori înaintați a creat în primul rînd Istvan Nagy în romanul său „La cea mai înaltă

²⁾ G.M. Malenkov: *Raportul de activitate al C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. la Congresul al XIX-lea al Partidului*, pag. 83-84

tensiune". În această lucrare sînt înfățișați mai mulți eroi pozitivi demni de a fi exemplu și obiect de imitare pentru oameni. Eroul principal din „La cea mai înaltă tensiune”, directorul unei întreprinderi socialiste, Karoly Bucsi, este un muncitor conștient, modest și plin de abnegație. În acest om Istvan Nagy a întruchipat însușirile tipice ale conducătorului comunist. Bucsi nu este un om deosebit: este unul din muncitorii simpli, conștienți. Încă în ultimii ani ai ilegalității, el a avut legături cu Partidul și de atunci a luptat cu consecvență pentru cauza clasei muncitoare. N-a făcut nimic excepțional, însă faptele lui alcătuiesc exemplul unei munci modeste dar pline de conținut. Bucsi a fost unul din acei oameni care prin munca lor anonimă au susținut greul luptei. După eliberare, el organizează și participă la reconstrucția economică în regiunea sa, luptă hotărît împotriva șovinismului, organizează aprovizionarea cu lemne a orașului, ia parte la lucrările de instalare a gazului, activează în comisia de împrumut. Muncește cu modestie, e bun organizator, îndeplinește conștiincios sarcinile de partid. Acest om simplu se dezvoltă politiceste, devine un autentic conducător de întreprindere socialistă. Bucsi nu este un om fără lipsuri. E iute, se supără prea repede și de multe ori e pripit. În faptele sale nu odată se conduce după morala burgheză, după niște concepții abstracte despre cînte (de exemplu modul în care reacționează la scrisorile calomniatoare sau în neînțelegerile cu soția lui.) Dar, în general, prin faptul cum înfruntă greutățile în îndeplinirea misiunii sale, devine din ce în ce mai mult un om demn de urmat.

Pentru prima oară îl întîlnim la o sedință. E ședința femeilor din cartier, la care Bucsi s-a dus, chemat de soția sa, să dea o mîină de ajutor femeilor care nu se puteau decide în problema căminului de zi. E pregătit să plece în concediu, însă munca obștească fiind o problemă firească pentru el, fără să stea mult pe gînduri, de dragul ședinței, Bucsi își amîină plecarea. De la această ședință este luat la alta, la ședința consacrată prelucrării hotărîrii despre naționalizarea fabricilor. Aici află că va fi directorul uneia din

întreprinderile metalurgice naționalizate. Este foarte caracteristic chipul în care Bucsi primește această veste. La început cade pe gînduri, se frămîntă. Frămîntarea aceasta nu dovedește însă neîncredere sau frică de răspundere, ci, dimpotrivă, indică gradul de maturitate, simțul său de răspundere în fața unei atît de grele sarcini. Meditînd asupra muncii sale de pînă acum, Bucsi — pînă la urmă se liniștește, capătă siguranță de sine. Această siguranță nu decurge dintr-un orgoliu personal, după cum frămîntarea de mai adineauri nu însemna neîncredere. E calmul omului care are încredere în partid și în forțele proprii:

„De ce n-ar găsi și acum cuvîntul sare să stimuleze și mai departe activitatea uzinei metalurgice? Doar în limba uzinei învățase el să vorbească dintru început. Și tocmai acum să nu-i cunoască rostul, cînd fabricile au ajuns în mîna muncitorilor? Oare nu izbutise el să-i facă pe tovarășii săi — care azi sînt în stare să urnească munții din loc — să nu-și piardă curajul în anii secetei și ai inflației?”

Iată care sînt gîndurile care ocupă acum mintea lui Bucsi, și desigur și a celorlalți ca el; e doar atît de mare răspunderea pe care patria și clasa muncitoare au pus-o pe umerii lor!

Sfîrșitul ședinței îl găsește pe Bucsi cu gîndurile aproape limpezite. Simte că va fi în stare să ducă la bun sfîrșit sarcina primită.

Simțul de răspundere al eroului este reliefat de scriitor, între altele, în scena în care Bucsi află vestea că soția lui, datorită unei excesive credulități, l-a expus calomniilor dușmanilor. Omul spune amărît: *„Mîine pot să-mi dau demisia, Iulișka! Să-mi crape obrazul de rușine, să fiu batjocura clasei muncitoare; nu-mi mai rămîne decît să mă duc în fața partidului...”*

Această atitudine izvorăște din grija pentru puritatea numelui partidului și clasei muncitoare, și nicidecum din teama pentru siguranța carierei lui personale. Mai tîrziu, calmîndu-se, caută greșeala în el însuși: *„Dacă aș ști măcar cu ce prilej m-am arătat îngăduitor? Cum de le-a putut trece prin minte că m-ar putea dezarma...”*

Un astfel de om este Bucsi. În decurs

de un an devine un conducător demn de încrederea pe care i-a arătat-o clasa muncitoare și Partidul. E un eminent muncitor calificat, dar acest lucru nu-l face să abandoneze rolul său de îndrumător, preocupându-se cu grijă și de chestiunile mărunte ale producției. Bucsi apără cu fermitate prestigiul lui de director, principiul conducerii unice, dar nici acest lucru nu-l duce la o muncă sectară, la ignorarea criticii de jos, la înăbușirea propunerilor din masă. Eroul rezolvă problemele complexe ale conducerii și ale îndrumării prin contactul permanent și strâns cu viața uzinei, cu muncitorii. Nu păcătuiește prin ușurință, superficialitate sau prin autoliniștire, dar nici nu se plînge, nici nu se alarmează din pricina greutăților. Nu fuge de răspundere, nu așteaptă rezolvări venite de-a gata de sus, dar nici nu trece cu vederea lipsurile. În ultima scenă, autorul își prezintă eroul în aceeași situație descrisă la începutul cărții. Bucsi e în anul plecării în bine-meritul concediu, dar din nou vrea să-și termine plecarea, cum a amînat-o acum un an pentru ședința femeilor — de data aceea ca să ia parte la munca organizației primei gospodării colective din județ. Bucsi ar fi gata să-și sacrifice o parte din concediu. Semnificativ pentru caracterul său este tocmai faptul că pentru el aceasta nu înseamnă în realitate un sacrificiu. Înlocuirea concediului cu munca, nu este pentru el un izvor de frământări, căci nu acționează pe baza unei porunci venite din afară, ci e o problemă interioară, de conștiință: e o reacție normală, căci el nu poate face nici o deosebire între interesele obștești și cele personale. Figura lui Karoly Bucsi este figura omului epocii noastre. El este omul perioadei de început a construirii socialismului. E un om de tip nou, caracteristic condițiilor istorice în care trăim.

Conturarea reușită a unui număr de personaje pozitive din roman, stă la baza prezentării complexe a vieții din uzină. Roza Zsigmond, Cîmpeanu, secretarul de partid Felecan, Mihaly Rostas, se află pe trepte diferite ale conștiinței de clasă, dar fiecare în felul lui este un personaj pozitiv demn de urmat.

Eroi pozitivi înaintați, înfățișați în

toată plenitudinea vieții lor sufletești există nu numai în romanele ci și în nuvelele lui Istvan Nagy. Gebefűgy din schița „Doar puțin de vorbă cu ei”, Mihaly Balint și Kесе Peter din nuvela „Face cît o victorie”, sînt tot altele figurii vii, variate, complexe ale oamenilor înaintați din rîndurile clasei muncitoare.

Hotărît că în proza de limbă maghiară a literaturii din R. P. R., Istvan Nagy a creat pînă acum cele mai complexe figuri de muncitori înaintați. Alături de Istvan Nagy, și alți scriitori au reușit să înfățișeze numeroase figuri de eroi pozitivi.

Sînt semnificative din acest punct de vedere unele din personajele lui Asztalos Istvan din romanul „Cu inimă tînără”. Scriitorul n-a reușit să ne arate în deplinătatea complexității sale umane pe conducătorul comunist, pătruns de o înaltă conștiință de clasă, organizator al luptei, izbutind însă să înfățișeze figuri de oameni simpli, însetați de fericire, năzuind spre o viață mai bună. Cel mai convingător este conturat Libuc, unul din personajele romanului. Libuc este muncitor zilier, el orbăcește printre numeroasele probleme pe care le pune viața. Este un om chinuit, năpăstuit. Nu cunoaște limpede forțele sociale care îl copleșesc sub lovituri, pe el și pe tovarășii săi. Are însă o trăsătură prețioasă: iubește cu patimă dreptatea, adevărul. În căutările sale înfrigate și încetoșate cu privire la sensul vieții, mereu îl frămîntă problema de a distinge ce e bine și ce e rău. În conștiința lui tulbure, antagonismul dintre cei puternici și cei exploatați, se oglindește ca o luptă dintre bine și rău. În sentințele sale de o naivă simplitate, oamenii se împart în categorii morale nesigure și confuze, în prieteni și dușmani. Însă sentințele sale morale sînt și punctul de vedere al omului de multe ori înșelat de viață, care și-a plătit înțelepciunea prin încercări pline de suferință. Se întreabă totdeauna cînd se referă la un om oarecare, în ce măsură faptele sale i se potrivesc cu vorbele. Caută, cercetează, pune întrebări, vrea să priceapă totul, pînă dește contradicțiile de neînțeles care stăruie în oameni, se revoltă, se neliniștește, pînă cînd încet, încet, trăind sub influența comuniștilor, află adevărata cauză a anta-

gonismului dintre oameni. În conștiința lui, categoriile celor buni și celor răi sînt înlocuite cu categoriile exploatatorilor și exploataților, iar în locul căutării înfrîngurate a sensului vieții, în sufletul său răsar aprinsa dorință de luptă pentru crearea unei vieți omenești. Devine ostaș al clasei sale, simplu, modest, gata la orice sacrificiu. Rar a mai fost înfățișată cu atîta frumusețe în literatura maghiară din țara noastră, hotărîrea și fermitatea comunistului, așa cum o face Asztalos în scena în care Libuc așteaptă să fie arestat. Din punct de vedere tactic, Libuc consideră că e mai folositor să se lase arestat decît să fugă. E pregătit pentru orice. Ultimul lui gînd este să încredințeze tînarului său tovarăș misiunea de a-i continua munca.

Iosef Ziman, în romanul său pentru tineret „Ucenicii”, ne zugrăvește chipuri frumoase de luptători din timpul ilegalității. Prin figurile lui Balazs, Crișan și Pista Kovacs, scriitorul ne dezvăluie minunatele calități ale muncitorilor membri și nemembri de partid, tineri și bătrîni, ne arată marea solidaritate a celor care luptă pentru desființarea exploatării.

Eroul nuvelei „Conștiință” de Ferenc Papp e tipul omului care se reabilitează, care pentru recîștigarea încrederii tovarășilor și a colegilor săi, dovedește, printr-o muncă încordată și printr-un eroism ce-i primejduiește chiar viața, că merită dragostea și încrederea colectivului.

În nuvela „Pasărea furtunii”, de György Méhes, scriitorul a reușit să ne dezvăluie tocmai acele trăsături ale personajului care pînă acum n-au prea fost arătate în literatura noastră. Omul acesta vesel, gălăgios, glumeț, plin de inițiativă, exuberant care este Joska Malek, nu ne lasă nici un moment impresia neseriozității sau a superficialității. Humorul cald cu care autorul își învăluie personajul nu estompează trăsăturile sale pozitive, eroismul său, ci dimpotrivă le subliniază. Ar fi fost probabil imposibil de arătat drept erou înaintat un om certăreț, impulsiv, dacă multe din curiozitățile lui n-ar fi fost luminate de aureola humorului. Autorul își privește eroul cu humor și, poate parea paradoxal, numai astfel reușește să transmită cititorului sentimentul că este vorba de un om

serios și foarte priceput în muncă. Dacă tratarea artistică a personajului ar fi fost rigidă, fără sclipiri de humor, s-ar fi creat impresia că e vorba de un om lipsit de seriozitate. Însă cititorul rămîne convins că are de-a face cu un om cu temperament arzător, cu un om îndrăzneț și rapid în acțiune, cu un om care-și îndeplinește bine, operativ sarcinile pe care i le-a încredințat clasa muncitoare.

Urmările uneia din lipsurile mai vechi ale literaturii noastre — azi depășită — unilateralitatea tematică, se mai resimt totuși în numărul redus al figurilor de muncitori pozitivi. Desigur că în proza noastră s-au făcut pe acest tărîm numeroase încercări întemeiate pe bune intenții. Dar în ceea ce privește traducerea lor în imagini viabile din punct de vedere artistic, rămîne indiscutabil că nu poate fi vorba de rezultate la fel de satisfăcătoare.

Numărul personajelor care înfățișează trăsăturile înaintate, capacitatea revoluționară a țărănimii muncitoare, este, hotărît, mult mai mare. Ne vom mulțumi aici cu examinarea atentă a eroilor principali din două nuvele. E vorba de „Cosașii” a lui Găspăr Tamás și „Izbîndă în zori de zi” de Sütő András. Am ales aceste două nuvele deoarece ele au adus în noua noastră literatură aproape concomitent (1948), pentru prima oară, țărănul muncitor ca erou pozitiv.

Eroul nuvelei „Cosașii” a lui Găspăr Tamás, Gergely Toásó este un luptător înaintat pentru alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare. În anul 1947, cînd se petrece acțiunea, Toásó, personajul lui Găspăr Tamás, nu știe cu nimic mai mult despre alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare decît știau în acea perioadă o bună parte a țărănilor muncitori din satele secuiești. Toásó luptă împotriva chiaburului pentru o mai bună plată a muncii, pentru respectarea legii instaurate de statul democrat-popular. Să nu se interpreteze greșit: aici nu este vorba de a încerca justificarea mediei statistice. Doar au existat în acea perioadă și țărani muncitori care au văzut întreaga perspectivă a revoluției, și indiscutabil că personalitatea lor oferă material pentru crearea unor figuri de proporții mai mari. De aici însă nu

rezultă că țăranul muncitor care stă pe una din treptele mai de jos ale conștiinței sociale, dar care participă activ la lupta de clasă, nu poate fi și el un reușit erou pozitiv literar.

Trăsăturile demne de urmat ale lui Gergely Toăso sînt date tocmai de faptul că, deși face abia primii pași pe drumul alianței cu clasa muncitoare, în acești primi pași el este hotărît și consecvent. Gergely Toăso se pune în fruntea tovarășilor săi cosași cînd aceștia meg la chiaburi să-și ceară drepturile:

„— *Este lege despre plata zilei de muncă, ce să tîrăgănim?* — îi trîntește Toăso chiaburului care nu vrea să plătească și nu consideră obligatorie și pentru el fixarea prin lege a plății muncitorilor agricoli. Pe urmă continuă: „*La sindicat mi-au spus cît este plata, de asta să ne ținem*”.

Și cînd bătrînul chiabur, în credința că unitatea țăranilor muncitori e doar o vorbă goală, mai speră că o să-i poată păcăli, eroul nostru îi răspunde:

„— *Cu noi să nu umbli cu șiretlicuri. Destul ne-a fost. Sau îți închipui că mai sînt acele vremuri cînd pe omulsărac puteai să-l alungi pe poartă ca pe un cîine? Acele timpuri au trecut, și-acum nici noi nu sîntem singuri. Sîntem uniți ca verigile unui lanț, dar acest lanț se poate și răsuci și strînge, și cine rămîne la mijloc e gîtit*...”

Toăso deocamdată nu știe despre treburile lumii mai multe decît spune. Pînă aici a ajuns: la recunoașterea clasei muncitoare ca tovarăș de luptă împotriva exploatării chiaburești. Desigur, aceasta nu este baricada cea mai înaintată a luptei revoluționare. Dar acest om a făcut primii pași pe drumul luptei conștiente, și în asta este ceva pozitiv foarte prețios. Ne dăm seama că trăsăturile sale revoluționare se vor dezvolta, și nu peste multă vreme îl vom vedea cu aceeași hotărîre și în rîndurile luptătorilor pentru colectivizare.

Dudăs, eroul pozitiv al lui Sütő András din „Izbîndă în zori de zi” (care, alături de Toăso al lui Gaspar Tamás exprimă apariția eroului pozitiv țăran în literatura de limbă maghiară din R. P. R.) stă pe o treaptă mai înaltă a conștiinței de clasă. Dudăs, o figură de țăran muncitor înaintat, tipică pentru anul reformei agrare

(1945), este un om liniștit, chibzuit, arzînd de ură împotriva exploataților. Împrejurările cărora trebuie să le facă față sînt deosebit de complexe, într-o vreme cînd unele organe de stat iau încă atitudine împotriva lui. Dudăs înfruntă pe notar și pe conte, care se înverșunează în strădania lor de a-și recîștiga ultimile cincizeci de hectare împărțite. Din această scenă plină de încordare reiese clar dreptatea țăranului care luptă pentru pămînt, reiese superioritatea lui morală. Dudăs înfruntă rezistența notarului aservit vechilor stăpîniri, dovînd un ascuțit simț politic și multă îndemînare în a dejuca perfidiile acestuia:

„— *Ascultă Dudăs, spune notarul ridicîndu-și ochii de pe foia de hîrtie din fața lui. Excelența sa a reușit în sfîrșit să-și recîștige drepturile. A dovedit că nu e criminal de război așa că, potrivit legii, i se restituie cele cincizeci de hectare de peste pădure. Te înștiințez pe dumneata ca să le comunici oamenilor care au primit loturi în partea aceea*”.

Notarul vorbește ironic și cu un aer de superioritate. E încă puternic pe pozițiile sale, căci s-ar părea că legea însăși justifică atitudinea. În fața unei situații atît de complicate, e limpede că Dudăs nu poate reacționa cu o vehemență fățișă, dar în același timp el nu poate nici să se resemneze. Care ar fi fost atunci poziția cea mai nimerită?

„*Dudăs nu-și pierde cumpătul. Se așteptase la așa ceva și acum se gîdea de zor ce să-i răspundă notarului*”.

„— *Unde s-a făcut asta? întrebă cu glasul aspru, privindu-l pe conte, de pe fața căruia dispăru zîmbetul de adineauri*”.

Deci, prima grijă a lui Dudăs e să dea de înțeles notarului faptul că într-adevăr comunistii respectă hotărîrile guvernului format la 6 martie, dar înfruntă uneltirile elementelor burghezo-reacționare din aparatul de Stat. Dar atunci cînd notarul, ca să-și apere interesele reacționare, invocă legea și se referă la hotărîrile guvernului, Dudăs se înfurie. Notarul spune:

„— *Aceasta nu vă privește. Important e că s-a făcut. Nu uita să sîntem în o mie nouă sute patruzeci și cinci și că autoritățile legale au început să funcționeze normal*”.

Dudàs fierbea de mînie, dar se stăpîni. Se gîndea că dacă ar începe să țipe, n-ar ajunge la nici un rezultat.

„— Uite ce e, domnule notar, începu el liniștit. La toate astea eu nu pot să spun decît că moșia am împărțit-o pînă la ultima bucățică. N-a mai rămas decît partea de la Fîntinele pentru fermă model. O bună parte din oameni și-au și însămîntat loturile. Dacă domnului conțe îi face plăcere, n-are decît să încerce să-i izgonească. Eu unul n-aș crede că va izbuti“.

Deci Dudàs, care nu poate să-și dovedească dreptatea în mod legal, căci n-are încă suficiente dovezi că într-adevăr contele a fost criminal de război, se referă la voința poporului, ca la forul ultim și fără drept de apel. Nu este de mirare că domnii, care se credeau stăpîni pe situație, acum își pierd capul.

„Contele, care pînă aici tăcuse, sări furios din fotoliu.

„— Bine, dar legii, oricum, trebuie să i te supui, strigă el, cu buzele tremurînde și izbînd cu umbrela în podele“. Dar victoria lui Dudàs e asigurată. Cu superioritate el își dezarmează inamicul:

— „Uite ce e, domnule conțe, o să ne uităm și noi să vedem cum e treaba cu legea aceea, și dacă se potrivește“.

Iar cînd notarul își pierde definitiv stăpînirea de sine și irupe, superioritatea lui Dudàs iese la iveală în toată deplinătatea ei.

„Notarul își frămîntă nervos cravata boțită.

„— Ce înseamnă așa, Dudàs? Dumneata ești...anarhist...!

„— Nu, mă rog. Eu sînt comunist.
„— Tot aia-i, ce să mai discutăm. Află că știu ceva mai mult despre rosturile lumii decît dumneata, cu cele trei clase primare ale dumitale...“

„Dudàs îl măsură doar din ochi și porni spre ușă.

„— Vom vedea“.

Această încheiere a scenei dintre notar, conțe și Dudàs, ne înfățișează întreaga superioritate morală a comunistului. Dudàs probabil că nici nu știe pe ce copac crește anarhia de care-l învinuiește notarul. Simplitatea și naturala răspunsului pe care-l dă: „Nu, mă rog, eu sînt comunist“, dovedesc că lui îi este indiferent ce spun domnii

despre el; convins de dreptatea cauzei sale, afirmă cu mîndrie că e comunist. După care el pleacă spunînd doar atît: „Vom vedea“. Nu cheltuiește mai multe cuvinte cu acești oameni — știe că rezolvarea trebuie să vie din altă parte. Dudàs este, în literatura noastră, unul din cei dintîi oameni de tip nou, este într-adevăr un comunist, un țaran muncitor revoluționar.

De la realizarea primelor figuri din rîndurile țărănimii muncitoare, literatura noastră a creat multe personaje care exprimă un conținut de idei înaintat. Andràs Makkos, figură luminoasă a mișcărilor țărănești împotriva exploatarei burghezo-moșierești, este eroul lui Sütő Andràs din nuvela „Opinci noi“, și tot așa Joska Lembuc, cel ager și glumeț dar plin de ură față de stăpînitori, eroul povestirii „Întîlnirea“ de Tereza Hoppe.

Figuri izbutite de țărani muncitori în lupta împotriva chiaburimii sînt și secretarul de partid Pali Balint din „Vîntul nu se stîrnește din senin“ de Istavan Asztalos, și Fenyess, agentul agricol oțelit și dîrz, și Batiz, frumosul exemplu de trezire la viață nouă a țaranului sărac, ambii din „Brazdă peste haturi“ de Istvan Horvath. De asemeni, secretarul de partid Irimescu, eroul nuvelei „Lumină în munți“ de Karolly Balla.

În sfîrșit, e cazul să amintim de acei eroi pozitivi ai literaturii noastre care sînt expresia celor mai înaintate trăsături ale țăranilor colectivști. Estera Benkő a lui Sütő Andràs („Cuvîntul tău să fie cuvîntul nostru“), este colectivista conștientă, iar perechea caracterului ei, cu multe trăsături comune, este Rachel Gesze din schița „Corespunde adevărului“ a lui Gustav Heredi. Tot Heredi a schițat cu multă căldură figura țaranului colectivist în timpul muncii prin Zsiga Sikő („Purceii lui Zsiga Sikő“). Un asemenea erou al muncii este și Pali Bandi, brigadierul din nuvela „Lupta pe tarla“ de Istvan Horvath, care, ca și Zsiga Sikő nu crește numai în decursul îndeplinirii sarcinilor de producție, de muncă, ci și în luptă cu rămășițele vechei mentalități din conștiința sa — luptă fără de care n-ar putea face față nici muncii. Cine a citit nuvela „Bătrîni“ de Gyula Kormos, își amintește probabil de acei doi

bătrîni — Jancsi și Joskava Suppancs — emoționați prin puritatea lor sufletească, prin acel înalt simț al răspunderii față de bunul mers al muncii lor, prin aceea plină de umanitate grijă a unuia pentru celălalt. Prin acești eroi autorul ne face să simțim că noul nostru mod de viață dă un alt conținut existenței acelora pe care capitalismul i-a secat sufletește, împingîndu-i la marginea vieții.

Numărul relativ mare al eroilor țărani înaintați, dovedește că scriitorii noștri sesizează cu o privire din ce în ce mai pătrunzătoare direcția dezvoltării noilor relații sociale în viața de astăzi a satului pornit pe drumul transformării socialiste a agriculturii.

Sînt puține la număr lucrările despre viața intelectualității noastre. Din punctul de vedere al conținutului calitativ, prezentarea intelectualității de tip nou a obținut succese importante. Figura intelectualului care muncește în industrie se întîlnește încă destul de rar. Însă trăsăturile noi ale intelectualilor care lucrează în alte domenii, în special în învățămînt, sînt întruchipate în chipuri emoționante.

Un om animat de o atitudine socialistă față de munca pe care o îndeplinește pe tărîmul pedagogiei, este — de pildă — profesorul lui Sandor Fodor din nuvela „Dovleac pe apă”. În sfîrșit, să amintim și de cei doi eroi pozitivi ai lui Gyula Szabo, Sebestyen Birő și Juliet Balog, din nuvela „Punct pe ordinea de zi”. Subiectul este luat din viața studenției și exemplifică felul cum ajunge să recunoască necesitatea luptei de clasă un tînar cîstit, închis în el, confuz, de asemenea cum trebuie dusă o luptă continuă pentru întărirea vieții organizației U.T.M., pentru cultivarea încrederii în oameni, pentru aprecierea partinică, principală a cadrelor.

Literatura noastră a dobîndit în mod vizibil succese remarcabile pe tărîmul prezentării de pe o înaltă poziție ideologică a omului înaintat.

Toate exemplele enumerate dovedesc că scriitorii noștri și-au conceput eroii în spiritul concepției marxist-leniniste, că într-adevăr conținutul de idei pe care

imaginile lor îl exprimă, decurge organic din ideologia partidului.

Nu putem susține însă că literatura noastră de limbă maghiară este ferită de orice influență a ideologiei străine. Mentalitatea burgheză influențează încă modul de a gîndi al unor scriitori, sau i-a influențat la începutul celor zece ani de dezvoltare. Recidivele acestei mentalități au trecut din conștiința scriitorului în creația sa. Aceste recidive s-au făcut simțite adesea și în domeniul valorificării și sesizării trăsăturilor pozitive ale vieții. Existența unor influențe ideologice străine se manifestă adeseori cu putere și în conceperea eroului pozitiv. Acest lucru nu este, desigur, întîmplător. Piatra de încercare a scriitorului călăuzit de metoda realismului socialist este tocmai prezentarea trăsăturilor înaintate ale vieții. De aceea considerăm că e necesar să examinăm modul în care s-au răsfrînt lipsurile și influențele ideologice străine din concepția unor scriitori, asupra spiritului în care și-au conceput și realizat eroii pozitivi ai operelor lor.

EXPLOATATORUL REFORMIST PREZENTAT CA „EROU POZITIV”

În perioada de început a dezvoltării literaturii maghiare din R.P.R., în 1949—1950, un pericol real l-au reprezentat recidivele unor concepții reformiste asupra luptei de clasă. În perioada aceea au existat unii scriitori care, sub influența acestor idei, au prezentat drept erou pozitiv pe exploataorul propovăduitor al ideilor reformiste, mergînd pînă la a-l înfățișa ca... participant al luptei de eliberare. Pe vremea regimului burghezo-moșieresc, manifestările reformismului în literatură duceau la propovăduirea ideii împăcării contradicțiilor de clasă prin reforme pașnice. După eliberare, și-a mai făcut loc în anumite manifestări literare — astăzi de mult depășite — ideea integrării pașnice a dușmanului de clasă în socialism.

Un astfel de erou „pozitiv” a fost, de exemplu, bunul chiabur din nuvela „Trei jugări”, scrisă în 1948 de Laszlo Gagyî. Autorul îl prezenta pe chiabur în tonalități senti-

mentale, solicitînd parcă mila cititorului. Pînă acum a fost un egoist, care nu s-a interesat decît de propriile sale interese, dar de acum înainte — susţinea autorul — „învinge în el omul adevărat” şi fostul exploatator „înţelege cauza săracilor”. Această lucrare învăluia într-o aureolă pioasă umilinţa ţăranului sărac şi făcea din chiaburi personaje simpatice, înzestrate cu trăsături tragice, care îşi depăşesc limitele de clasă şi se contopesc cu cauza sărăcimii.

Asemănător este şi moşierul din povestirea lui Balint Kovacs, „Creer cu ouă” (1950). Prin această lucrare, autorul intenţiona să ne convingă că moşierul „luptă” împotriva relaţiilor feudale. Povestirea prezenta un exploatator excentric, ale cărui gesturi de bifci erau date drept manifestări ale unui prieten al poporului. Acest domn cu gîrgăuni înfăptuia pe moşia sa o reformă, lupta împotriva rămăşiţelor relaţiilor feudale, dar ca să consolideze cu atît mai mult formele de exploatare semi-feudală şi capitalistă. Scriitorul era departe de a demasca reformismul ca o politică perfidă a duşmanului de clasă, şi ne prezenta eroul ca un om care, în numele unui ideal, depăşindu-şi condiţia de clasă, luptă dezinteresat alături de popor.

Partidul i-a ajutat pe scriitori să lupte împotriva acestor grave confuzii ideologice. Este foarte semnificativ faptul că de atunci Balint Kovacs a reuşit să dea cîteva nuvele — reunite în ultimii ani într-un volum — care au constituit unul din evenimentele literaturii noi, şi în acelaş timp o expresie a radicalei clarificări ideologice a scriitorului. Dezvoltarea concepţiilor unui scriitor ca Laszlo Balint o dovedesc lucrări valoroase ca „Păstrăvii din Ilva” şi „Înainte de sărbătoare”.

„EROUL POZITIV” CU UN FOND IDEOLOGIC NARODNIC

Am arătat că cei dintîi scriitori care au creat în nuvelele lor din 1948 figuri exemplare de ţărani muncitori comunişti, au fost Gaspar Tamás şi Sütő András. Apariţia acestor eroi pozitivi are o importanţă cu atît mai mare cu cît multiplele încercări

din acea vreme de a înfăţişa oameni înaintaţi ai satului erau bînuite încă de stafia narodnicismului, străin de ideologia clasei muncitoare.

În literatura de limbă maghiară din R.P.R., în special în creaţiile care abordau problemele satului, s-au resimţit cîtva timp recidivele ideologiei poporaniste. Unii scriitori, care au scris încă înainte de eliberare despre ţărănimia muncitoare şi problemele satului, şi care proveneau din rîndurile ţărănimii, au fost supuşi o bucată de timp influenţei nefaste a poporanismului.

Influenţa ideologiei poporaniste i-a împiedicat o vreme pe unii scriitori să înţeleagă sensul, esenţa marilor transformări sociale, şi ca urmare a acestor transformări, să reflecte în literatură alianţa clasei muncitoare cu ţărănimia muncitoare. Este un lucru cunoscut că în perioada războiului de jaf antisovietic, cei mai mulţi dintre poporaniştilor maghiari au devenit slugile fascismului. Vorbind despre „problemele destinului” şi făcînd demagogie cu „salvarea ţărănimii”, ei îşi camuflau aservirea lor totală faţă de interesele războinice ale clasei stăpînitoare. Foarte puţini dintre dînsii se călăuzeau într-adevăr de ideea eliberării ţărănimii muncitoare, visau într-adevăr la transformări sociale radicale. Aceştia s-au şi rupt din tabăra poporaniştilor cînd şi-au dat seama că erau împinşi spre o politică trădătoare.

Din păcate, aceşti scriitori n-au acţionat pe baza unei concepţii ştiinţifice despre lume, ci conduşi mai mult de o „onestitate spontană”. Din punctul de vedere al concepţiei, mai rămîneau sub influenţa ideologiei poporaniste. Totuşi, împotriva propriei lor concepţii narodnice, adesea ei au putut rămîne cinstiţi, pentru că amărăciunea soartei lor de ţărani săraci le-a ţinut treaz simţul de clasă.

După eliberare, viziunea „satului unitar”, falsa imagine a satului fără clase, estomparea contradicţiilor de clasă, răsrîngînd influenţa ideologiei poporaniste, s-au manifestat în perioada primelor începuturi ale noii noastre literaturi şi la unii scriitori credincioşi poporului: un timp ei n-au oglindit lupta de clasă dusă la sate

între chiaburi și țărănimea muncitoare, ignorând în fapt diferențierea de clasă la sate. Influența narodnicismului s-a manifestat în special în neînțelegerea rolului de conducător al clasei muncitoare pe de o parte, și în confundarea eroului narodnic individualist, deasupra maselor, cu eroul pozitiv comunist, pe de altă parte. Acest haos ideologic existent în unele lucrări, a influențat adânc în mod special înfățișarea caracterelor.

În general, prezentarea formelor spontane, neorganizate, ale luptei de clasă la sate, ignorarea rolului Partidului, propagarea instinctualității, glorificarea luptei duse cu metode personale și a eroului individualist — care luptă singur — degradarea contradicțiilor de clasă în contradicții provenite din pasiuni, toate acestea au împiedecat o bucată de vreme oglindirea în literatură a adevăratului erou pozitiv și, prin urmare, a împiedecat valorificarea cerințelor realismului socialist. Această situație în ceea ce privește reprezentarea țăranului înaintat s-a resimțit în literatura noastră, pe alocuri, încă și în anul 1949.

Iată, de exemplu, o năvelă din acea vreme a lui Istvan Horvath, „Cosașii“. Această lucrare ne arată cum cel ce dăorează zile de coasă chiaburului, un țăran muncitor, cosind alături de chiaburi, își domolește toată furia și ura muncind din greu, adică lăsându-se exploatat la sînge, numai ca să dovedească exploatatorului său că este mai „tare“ decît el, că-l doboară la muncă. Scriitorul ne prezintă drept un erou, un om care pur și simplu vrea să se arate superior și nu numai că nu-i dăunează chiaburului, ci dimpotrivă este spre deplinul lui folos.

De asemenea, într-o serie de lucrări se propunea un soi de romantism țărănesc tulbure în locul ideilor înaintate ale vremii. Aceasta se întîmplă la acei scriitori care pornesc pe drumul însușirii marxism-leninismului, dar care în acea perioadă de început a dezvoltării lor pe noul drum de creație nu au lichidat încă întru totul rămășițele ideologice străine din concepția lor.

Influența ideologiei poporaniste, prezența drept revoluționar a eroului înzes-

trat cu trăsături narodnice, a însoțit proza noastră pînă în anul 1949. Datorită muncii educative a Partidului și mulțumită îndrumării lui, de atunci aceste rămășițe au dispărut — în general — din romanele și nuvelele care înfățișează viața satelor.

Eroul „pozitiv“ reformist și eroul „pozitiv“ narodnic duc la grave confuzii ideologice în unele lucrări din perioada de început a dezvoltării literaturii noastre.

POATE FI MICUL-BURGEZ FILANTROP EROU PQZITIV?

Dacă în creațiile actuale nu mai apar asemenea greșeli — de aici încă nu urmează că în unele lucrări așa zișii eroi pozitivi ar fi scutiți de aspecte care în ultima instanță izvorăsc din recidive ale unor concepții străine de ideologia clasei muncitoare. Există scriitori care în unele lucrări și-l imaginează pe eroul pozitiv nu ca pe un luptător, ci ca pe un om care dă ajutor; nu un făuritor de dreptate, ci un filantrop care așteaptă rezolvarea problemelor vieții poporului nu pe cale revoluționară, ci prin „sprijin moral“, „binefacere individuală“. Acest punct de vedere însă nu izvorăște din concepția combativă a clasei muncitoare, ci din spiritul de caritate al micului burghez; și, precum se știe — spiritul de caritate al micului burghez face casă bună cu teoria adormirii luptei de clasă, amîndouă aceste tendințe fiind crescute la sînul reformismului. Nu e vorba de faptul că toți scriitorii care în eroii lor pozitivi înfățișează un mic burghez filantrop în loc de comunistul luptător, urmăresc în chip conștient să adoarmă lupta de clasă. Iată, de exemplu, pe Karoly Balla, care a fost participant activ al luptei antifasciste ilegale și desigur nu poate fi învinuit că ar fi potrivnic luptei de clasă. Totuși, mulți eroi „pozitivi“ înfățișați de el în loc să fie luptători, poartă pecetea carității. Este vorba deci aici de faptul că scriitorul nu vede just trăsăturile, caracterul istoricește format al comunistului.

Odată cu dezvoltarea societății se schimbă și conținutul noțiunilor etice. S-a schimbat și conținutul social al ideii de

„binefacere”. Dacă în trecut „binefacerea” era un mijloc folosit de burghezie împotriva muncitorilor, urmărind ca prin „măsurile filantropice” să submineze unitatea celor care luptau împotriva orînduirii capitaliste, — dacă binefacerea era în trecut o unealtă a reformismului pentru stingerea luptei de clasă și menținerea capitalismului, astăzi sensul și conținutul ajutorului moral individual este altul. Este clar că eroii solidari, „binefăcători” din literatura de azi nu sînt burghezii filantropi față de săracime, ci ei reprezintă clase care se ajută, eroi care exprimă o anumită legătură a oamenilor din clasele eliberate de exploatare.

Relațiile de ajutorare reciprocă între muncitorii înaintați nu se întemeiază însă pe principiul biblic „credință, speranță, dragoste”. De aceea eroul „pozitiv” purtător al unui asemenea conținut va fi inevitabil fals, nu un erou al zilelor noastre. Baza regimului de democrație populară este alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. Această alianță este uneori greșit interpretată de către unii scriitori, care o prezintă ca pe o legătură sentimentală ce se bazează pe o instincțivă dragoste reciprocă. Corespunzător acestui lucru, eroul pozitiv, reprezentantul clasei muncitoare, este luptător cel mult în vorbe, în fapte — nu se știe de ce — este „binefăcător”.

În nuvela lui Karloy Balla „Hoții”, eroii care exprimă rolul conducător al clasei muncitoare sînt prezentați doar ca sprijinitori morali și materiali ai săracimii satului. Acțiunea pe care ne-o înfățișează scriitorul se desfășoară în anii 1947—1948. În această perioadă Partidul pune ca sarcini principale realizarea noilor forme ale schimbului de mărfuri între oraș și sat, crearea cooperației socialiste și smulgerea cooperativelor din mîna chiaburilor, lupta împotriva reacțiunii clericale, apărarea proletarilor agricoli de exploatarea chiaburească. Într-o asemenea situație istorică, nuvela ne dă următoarea imagine asupra vieții satului: în casa unui bătrîn țăran muncitor, avînd încă o atitudine reținută față de clasa muncitoare, își fac apariția trei oameni de la oraș — un muncitor, o muncitoare și un doctor. Pe

loc ei vindecă fata bătrînului — care era pe moarte; pe urmă cititorul află că celor trei trebuie să li se facă rost de o căruță pentru transportarea unor cartofi de la mașina împotmolită, cartofi aduși pentru a fi împărțiți săracimii satelor, acelor care nu mai aveau din recolta precedentă nici pentru sămînță. De unde au adus cartofii, în numele cui, pe baza cărei acțiuni — acest lucru nu reiese din nuvelă. Sînt ca niște oameni buni ce împart bomboane. Cert este că bătrînul se convinge de dreptatea băiatului său, care stă de partea muncitorilor. În nuvela lui Balla greșeala nu constă în faptul că ne înfățișează acest moment al vieții, ci că nu știe să arate acest moment ca o parte a luptei de clasă, să dezvăluie conținutul revoluționar al alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în scopul transformării socialiste a societății. De aceea autorul nu poate să-și ridice eroii pozitivi de pe treapta de suflete caritabile, de binevoitori față de săracimea satelor, la treapta luptătorilor revoluționari.

Desigur, viața crează și asemenea situații caracteristice, în care omul înaintat își scoate în evidență părțile pozitive, într-adevăr printr-o generoasă acțiune de ajutorare. Dacă însă un scriitor reduce o acțiune socială, eroică, de mare amploare, la un act de generozitate personală și nu face din aceasta o acțiune de ajutor principal, se înțelege că el comite o greșeală.

Într-o povestire a lui Balint Kovacs, „Ulița morii”, de asemenea unul din eroii muncitori, Andron, este purtătorul a două trăsături ce se bat cap în cap: de o parte puterea de organizare a luptei, de alta caritatea dezarmată în luptă. El se zbate singur pentru a-i convinge pe oameni să intre în gospodăria colectivă. Pe viitorii colectivști nu-i duce în luptă: cu ei face pur și simplu filantropie. Știe că Irina se cramponează cu toată ființa ei de gîndul că nu va intra în gospodăria colectivă dacă va izbuti să cumpere prin propriile ei forțe o vacă în locul celei care i-a murit toamna trecută. Totuși, numai din milă, cumpără de la dînsa o pătură ca să-i dea prilej să-și ia altă vacă-n jug. Pînă la sfîrșit — ca un adevărat luptă-

tor — o conduce pe Irina pe altă cale spre colectivă. Dar de ce a vrut la început s-o ajute să aibă bani, să-și cumpere un animal de tracțiune și astfel s-o întărească în situația ei de țăran individual? Din filantropie mic-burgheză.

Toate aceste exemple demonstrează că personajul caritabil nu este eroul nostru. S-ar putea pune întrebarea: atunci care este personajul nostru? Poate acela care are mereu în fața ochilor țelul final al luptei de clasă, însă fără a lua în seamă sarcinile de fiecare zi, problemele mărunte ale oamenilor muncii, necazurile și lipsurile lor? Poate fi om de tip nou acela care trece nepăsător pe lângă orice necaz personal al semenilor săi, spunându-și că aceste necazuri sînt mărunțișuri fără însemnătate din punctul de vedere al cauzei clasei muncitoare? Să fie erou pozitiv acela care nu-și rezolvă nici măcar necazurile sale personale, spunându-și că rezolvîndu-se problemele mari se vor înlătura și necazurile personale? Într-un cuvînt, ar fi erou pozitiv acela care, contrar filantropului, ar manifesta nepăsare, nesimțire, indiferență, care sub pretextul sarcinilor generale ale luptei de clasă justifică lipsa de interes pentru problemele de fiecare zi ale oamenilor? Un astfel de om nu este un erou de tip nou.

Să clarificăm: noi nu am obiectat împotriva generozității, a bunăvoinței, a dorinței de a face binele, a solidarității față de necazurile altora, ci împotriva carității luate în sine, neprincipiale. Generozitatea, frumusețea sufletească, solidaritatea sînt însușiri comuniste, și nu putem săraci eroul pozitiv de aceste trăsături. Dacă socotim ca fals vreunul din caracterele caritabile din literatura noastră, asta nu se întîmplă pentru că are trăsături de omenie, ci pentru că „omenia“ sa are un conținut mic burghez; și aceasta nu pentru că el ajută pe muncitori, ci pentru că el înlocuiește sarcinile luptătorului comunist prin acte filantropice individuale.

Dar este limpede că eroul filantrop nu este eroul nostru. Eroul nostru este omul înaintat, crescut în focul luptei de clasă. Eroul filantrop este ca drumețul bun la suflet care ajută unui orb să traverseze

strada; dar adevăratul erou pozitiv este doctorul care operează orbii și le redă lumina.

ACTIVISTUL RUPT DE MASĂ PREZENTAT DREPT EROU „POZITIV“

Uneori scriitorul confundă pe luptătorul clasei muncitoare, omul într-adevăr înaintat, cu acela care în mod demagogic se proclamă om înaintat. Un asemenea om, din punct de vedere teoretic știe foarte bine că este un reprezentant al poporului și că acționează ca exponent al poporului, dar se comportă ca un individualist care pretinde că singur făurește istoria. Acest om în aparență este foarte principial, în fond însă dăunează cauzei clasei muncitoare.

Oamenii de acest fel sînt purtători ai unor trăsături negative: sînt încrezuți, înfumurați, nepăsători, stingiști, lucrează cu metode de comandă, nu iau în considerație opinia maselor, manifestă tendințe anarhiste, sînt birocrați. Totuși unii scriitori se lasă conduși de aparențe și înfățișează pe acești oameni ca pe niște autentici revoluționari. Unii scriitori cred că astfel de oameni sînt întru chiparea revoluționarismului, ei își apreciază în mod pozitiv eroii, cînd de fapt ar trebui să-i prezinte în mod critic. Să precizăm: nu e vorba de cazul cînd, din cauza prezentării schematice, eroul pozitiv devine o fantoșe. Nu e vorba de cazul cînd scriitorul, din cauza mijloacelor reduse ale artei sale literare, nu poate să concretizeze artistic concepția sa justă. Aici e vorba de cazul cînd scriitorul și-a conceput de la început eroul în spirit pozitiv, concepîndu-l ca pe un erou care exprimă în ideal înalt, deși se comportă așa cum am arătat. Activistul prezentat în nuvela lui Gyula Kormos „Constructorii“ este un activist prost, pe care scriitorul îl vede ca pe un exemplu bun, demn de urmat, ale cărui greșeli el le dă drept calități. Nici nu mai vorbim despre faptul că acest om înainte de a fi activist a fost zidar, și în această calitate nu știe să constate dacă terenul este umed sau nu, dacă e bun pentru construcție sau nu.

Dacă nu este bun ca muncitor calificat, atunci cum să fie bun ca activist? Dar ceea ce face în orice caz problematic conținutul pozitiv al caracterului său este aceea că activistul dă ordine cu superioritatea omului obișnuit să comande, și scriitorul vrea să ne facă a crede că avem în față un om ferm și energic. Mai exact: Gyula Kormos își închipuie că eroul său este hotărît și energic, cînd de fapt este numai brutal și lipsit de tact. De pildă, personajul îl repede pe inginerul vîrstnic, iar pînă la urmă îl scoate din munca științifică și-l duce la țară pentru supravegherea unei construcții; — acestea sînt fapte caracteristice activiștilor care nu respectă munca științifică, subestimează intelctualitatea, și în loc de muncă de convingere practică sistemul metodelor de comandă. Dar acești activiști sînt aspru criticați de Partid. De ce atunci Gyula Kormos ne înfățișează un asemenea erou ca model de om hotărît și energic? Probabil că scriitorul are strania impresie că politețea, modestia, respectarea muncii și a vieții altora este un fel de rămășiță burgheză, și comunistul este cu atît mai hotărît, cu cît este mai brutal!

O figură asemănătoare este Kiss Gergely, secretarul județean din „Pădurea subterană” a lui Ferenc Szemler. Kiss Gergely nu este un factor activ în decursul evenimentelor, ci doar un sfetnic și un controlor. De altfel multe greșeli, pentru care îi critică pe mineri, provin din propria lui neglijență. Dar scriitorul nu vede acest lucru. În cele din urmă, cititorul, iritat, este în drept să se întrebe: „ce tot face pe grozavul acest Kiss Gergely, care nu știe altceva decît să dea ordine?”

Două-trei pasagii vorbesc destul de edificator despre acest lucru. În primele luni ale eliberării, Miklos Balta, activist sindical, mergînd spre mină cu secretarul județean raportează despre rezultatele care pot fi așteptate la alegerile sindicale; Miklos nu vede situația în culori trandafirii:

„...dar dacă noi, comuniștii, vom susține una, ei (adică dușmanii) vor spune imediat altceva și oamenii, oricum, dar îi și ascultă ... căci înțeleg foarte greu schimbarea și ceea ce este bun...”

— *Apoi convingeți-i...* (spune Kiss Gergely).

„Balta a răspuns întru tîrziu, și din cauza zgomotului de mașini greu se putea înțelege ce spune.

„— Păi doar chiar asta facem... Dar trebuie timp...”

„Kiss Gergely și-a ridicat vocea.

„— Ce-i aia: trebuie timp?... Apoi regretîndu-și ieșirea a continuat mai încet: „— Sigur, trebuie să fiți prevăzători — nu trebuie s-o luăm înainte... Dar n-ar trebui ca încă înainte de înfruntare să pierdeți bătălia... Trebuie descoperite punctele lor slabe... și trebuie să învingem!”

După cum vedem, Kiss Gergely atenuîndu-și sau nu cu un zîmbet vehemența, este învariabil tăios, didactic, steril și în special neputincios. Din felul cum spune — „oamenii trebuie convinși”, — „trebuie să meargă”, — „trebuie pipăite părțile slabe ale dușmanului și trebuie învins”, etc., Balta nu devine mai înțelept. În munca de teren Kiss Gergely e de-o catastrofală nepricepere. Dă sfaturi, dar el nu face nici un pas, nu vorbește cu oamenii, nu ajută la pregătirea adunării, într-un cuvînt are toate motivele ca să se mustre singur atunci cînd adunarea generală — așa cum s-a prevăzut — alege într-adevăr reacționari în conducere. Însă în loc de aceasta — cu mult mai tîrziu, peste cîteva luni, în legătură cu o altă acțiune (în care de asemenea vorbește numai dar nu face nimic) — atrage atenția tovarășilor să lucreze bine și le face critică retrospectivă pentru eșecul precedent:

— „Vedeți, am simțit la alegerea organelor conducătoare că vom avea necazuri... dar voi nici mai tîrziu n-ați văzut destul...”

Este erou pozitiv Kiss Gergely? Mă îndoiesc. Parcă despre el ar fi vorbit Simonov în raportul lui la cea de a XV-a plenară a conducerii Uniunii Scriitorilor Sovietici din U.R.S.S.:

„...secretarul e prezentat mai puțin ca un activist care își face treaba lui de partid cu mînele suflecate, care gîndește, carediscută, ia hotărîri uneori juste, alteori greșite și care răspunde în fața partidului pentru fiecare acțiune a sa, și mai mult și mai des ca un judecător al greșelilor altora, care, în unele piese ca, de pildă tot în „Consilierul

de stat“ de Taians și Sagalovici, așteaptă parcă dinadins ca cei din jurul lui să greșească, pentru ca el să poată cîntări cu sînge rece meritele și păcatele lor și să pronunțe înfailibil sentința sa fără apel. În afară de aceasta, el personal nu-i tras, în general în asemenea piese, la nici un fel de răspundere pentru greșelile oamenilor, pe care n-a avut grija să-i prevină la timp“.

Toți cei trei eroi pozitivi discutați pînă acum sînt activiști de partid. Și în afară de cei discutați, mai avem încă figuri de acest gen în literatura noastră. Dacă scriitorul ar analiza acele trăsături pe care le-a considerat pozitive și dacă ar observa rezultatele faptelor unor oameni cu asemenea însușiri, ar fi imposibil ca să le considere mai departe drept pozitive. Și dacă mai sînt asemenea activiști, aceștia nu trebuie ridicați pe un pedestal, ci dimpotrivă trebuie supuși criticii.

În calitate de secretari de partid, acești eroi își îndeplinesc doar rolul de îndrumători, — așa cum am văzut — mulțumindu-se îndeobște cu „îndrumarea“ la modul general, cu folosirea metodei de comandă, în fond rămînînd inactivi. Alteori, cînd autorul îi arată în plin conflict, eroii din categoria amintită se încurcă imediat în acțiuni premature și anarhice.

În sfîrșit, mai citez un exemplu edificator — din care rezultă unde poate duce glorificarea unui erou înzestrat cu trăsături străine clasei muncitoare, unde poate duce o concepere inițial greșită a personajului. În „Victoria“ lui Arthur B. Bărdos, omul de tip nou este un miner fruntaș, în firea căruia autorul vrea să sublinieze manifestarea spiritului de sacrificiu, a abnegației. Eroul nuvelei, Sütő, „este comunistul cu o extraordinară putere de voință, care învinge toate obstacolele“, este personificarea supraomenescului, și nu este întîmplător că acest înger fals, în cele din urmă se dezumanizează. Eroul principal al lui Bărdos B. Arthur, în lupta dusă pentru depășirea normei, nu se deslipește de locul său de muncă nici atunci cînd i se aduce vestea că dușmanul i-a aruncat băiatul într-un puț și acesta a murit pe loc. Sütő lucrează mai departe și-și depășește norma. Această figură de erou pozitiv nu exemplifică spiritul de sacrificiu al comunistului,

ci un fel de... fanatism japonez. Acesta să fie comunistul? Dar asta e ceva neomenesc! Și cum poate fi neuman luptătorul celei mai mari cauze a istoriei omenirii? Unde duce practic o asemenea concepere a eroului pozitiv? Cititorul va spune cel mult doar atît: „Dacă într-adevăr așa sînt comuniștii, atunci cum îi pot eu urma?“ Și astfel, scriitorul ajunge exact la contrariul celor ce și-a propus. Vrînd să redea un ideal, a dat un exemplu care provoacă repulsie.

Literatura trebuie să înțeleagă sensul vieții de toate zilele prin sensul evenimentelor istorice, iar lupta zilnică a oamenilor simpli ca forța creatoare a istoriei. De aceea eroul pozitiv al literaturii poate să fie omul simplu, în care prind viață calitățile cele mai bune ale poporului, și poate să fie și o „personalitate istorică“, în sensul clasic al cuvîntului. Este un îndrumător, un conducător, un om înaintat, demn de urmat pe locul unde muncește și luptă: e o personalitate. Desigur, el nu joacă neapărat un rol în soarta statelor și a popoarelor, — ci doar în viața unei uzine, a unei gospodării colective, la sfatul popular regional, sau în viața unei organizații de bază. Dar și pentru el este valabil tot ce este valabil în proporții mari pentru o personalitate istorică. Din ultimele exemple arătate, reiese că deformarea eroului pozitiv este rezultatul neînțelegerii rolului istoric al personalității, este rezultatul neînțelegerii relațiilor între omul înaintat (fie că e vorba de un om simplu, de toate zilele, fie de un conducător) și mase. Noi nu avem nevoie de o personalitate ruptă de mase, care stă de-asupra maselor, străină de sentimentele și gîndurile maselor, care muncește sectar și care nu recunoaște decît meritele sale. Nu acesta este eroul nostru. Doar în unele lucrări literare greșit concepute eroul se prezintă astfel, dar în realitate, nu. În realitate comuniștii sînt așa cum în lucrările noastre cele mai bune am reușit să-i reprezentăm: oamenii cei mai legați de mase, cei mai iubiți de ele. În literatura noastră au fost create multe figuri exemplare, înălțătoare: a muncitorului înaintat, a țaranului muncitor, a

intelectualului legat de popor și a activistului devotat.

Numele unui erou pozitiv care pătrunde adânc în masa cititorilor devine nume legendar. Nu este nevoie ca vorbind despre el să mai amintești numele autorului și titlul lucrării. În general sînt pomeniți așa: Davidov, Bortnikov, Batmanov, ca niște cunoscuți personali. Literatura noastră a creat încă puțini asemenea eroi — cunoștințe personale, intime. Pe ici, pe colo, se aude cum muncitorii își compară cîte un coleg cu eroul vreunui roman, consideră cunoștințe vechi personalitățile

pozitive din unele lucrări. La noi aceste cazuri sînt încă rare. La noi, pentru orientare trebuie să vorbim încă așa: „X.X. din lucrarea cutare și cutare a scriitorului cutare și cutare“. Dar cu cît înaintăm spre oglindirea cît mai complexă a eroului pozitiv, cu cît vom oglindi mai bine concepția despre lume a Partidului, bogăția moralei comuniste în eroul pozitiv al literaturii noastre, într-un cuvînt: cu cît mai puternic se vor valorifica trăsăturile înaintate ale omului nou, cu tot atîtea noi „cunoștințe personale“ se va îmbogăți cititorul dornic de tot ce-i frumos și de tot ce este adevărat.

DUMITRU MICU

O CARTE VIE A ZILELOR NOASTRE

În 1934, de la tribuna primului Congres al scriitorilor sovietici, Gorki îndemna pe literații din întreaga lume să descrie o singură zi, oricare, din viața unei țări capitaliste, notînd suferințele, scandalurile, grevele, spasmurile presei, luptele; acesta fiind un bun mijloc de a dezvălui viața omului epocii noastre în momentul cel mai tragic al existenței sale.

Ilya Ehrenburg urmează, în ultimele sale romane „Căderea Parisului“, „Furtuna“, „Al nouălea val“, (și în unele din lucrările anterioare), îndemnul marelui Gorki. Aceste cărți își culeg materialul din actualitatea cea mai fierbinte, din evenimentele ce se desfășoară sub ochii contemporanilor săi. Scriitorul nu se limitează însă la o zi și nu îmbrățișează viața dintr-o singură țară capitalistă, ci cuprinde în cîmpul său vizual realitățile întregii lumi contemporane, reflectînd astfel episoade din viața omenirii într-o perioadă anumită. Romanele sale devin — după cum le-a numit singur — „cronici ale timpului nostru“, urmărind surprinderea vieții de pe glob într-un caleidoscop uriaș. După credința lui Ehrenburg, scrutarea vieții este nota esențială a mării arte din totdeauna. Întrebat dacă socotește că Stendhal a întilnit realmente femeile zugrăvite, unul din eroii dragi scriitorului răspunde revoltat: „— Păi cum altfel? Fără model nu poți face nimic. Credeți că Rafael născocea? Nici pomeneală. A văzut. Numai că nu oricine are ochi. Așa și cu cărțile...“

— A văzut! Aceasta se poate spune și

despre prețuitul scriitor sovietic. Valoarea scrierilor sale constă în aceea că, în ele, autorul a văzut și a reușit să dezvăluie și cititorilor unele din frământările, dramele, transformările cele mai caracteristice ale oamenilor zilelor noastre. Străbătînd paginile voluminoaselor sale cărți, cititorul are senzația vizionării unui film amplu, în care i se arată viața universului.

Continuînd să înscrie în „cronica timpului“ evenimentele următoare mării furtuni a războiului, Ilya Ehrenburg face, în „Al nouălea val“, o secțiune transversală în realitatea unor state din America, Europa și Asia, punînd în lumină atitudinea, reacțiile unui imens număr de personaje, recrutate din toate straturile societății, față de evenimentele și problemele ce zguduie pe oamenii veacului nostru. Problema esențială a ceasului de față fiind pentru întreaga omenire progresistă apărarea păcii, ea constituie în mod firesc axa romanului. Așa cum în „Furtuna“, eroii erau judecați după atitudinea luată față de problema cea mai arzătoare, aceea a apărării civilizației împotriva vandalilor fasciști, tot astfel, în „Al nouălea val“, criteriul de apreciere a atitudinilor sutelor de eroi ce populează cartea este poziția lor față de lupta pentru pace.

Purtîndu-ne prin împărăția dolarului, scriitorul ne face cunoscute numeroase aspecte ale vieții de pe continentul transat-

lantic. Iată-ne, bunăoară, în statul Missisipi, guvernat de senatorul Low, un moșneag grăsun, roșcovan, bigot și fanatic, de o o marginare intelectuală nelimitată și ajuns la un asemenea grad de ramolism încât ațipește în toiul convorbirilor. Mai mult adormit decât trează, acest specimen e torturat veșnic de o singură idee fixă ce ia în mintea lui proporții de coșmar: „pericolul roșu”. Întocmai ca un viețuitor al epocii de piatră, Low imploră în rugăciuni disperate divinitatea (închipuită ca o prelungire în absolut a unui soi de trustman inaccesibil) să păzească America de comunism, iar când află că bomba atomică nu e un monopol al S.U.A., cade în nesimțire, iar mai târziu se jeluiește amarnic: „Cum a putut cel de sus să le dea bomba?” El se duce la un șarlatan ce se dă drept astrolog, cunosător al tainelor viitorului, rugându-l să-i descopere „soarta Americii”. Acest bătrîn ruginit e unul din cei mai zeloși propagandiști ai războiului atomic, pentru pregătirea căruia își sacrifică averea și vloga ultimelor sale zile de viață. În ședințele Congresului, întocmai ca în rugile sale smerite, imploră să se arunce bomba asupra Moscovei. Neprecupețind dolarii, bătrînul bandit înființează agenția de presă „Transoc”, apoi — după ce aceasta se compromite — agenția „Pax”, destinată să întrețină în Europa occidentală psihoza războiului, să desinformeze opinia publică, răspîndind minciuni și zvonuri calomnioase despre Uniunea Sovietică și țările de democrație populară. Sub masca de corespondenți ai acestei agenții, sînt strecurați în statele din lagărul păcii spioni și diversioniști care pun la cale sabotaje, tulburări, asasinate.

Imbecilul Low nu e decât un pion în mîinile colonelului Roberts, inspiratorul tuturor inițiativelor sale, organizatorul din umbră al celor mai odioase mîrșăvii și crime; Roberts, la rîndul său, e manevrat de colonelul Donovan, acesta dă socoteală lui Johnson, care execută docil ordinele tăietorilor de cupoane din Wall-Street. Prezentat mai îndeaproape, Roberts apare ca personificarea abjecției capitaliste. Păs-

trîndu-se tot timpul în umbră, acest colonel e considerat de mulți naivi ca un ins sociabil, „cu orizont larg”, frecventator al teatrelor, concertelor și expozițiilor, sprijinitor al artiștilor comuniști și al negrilor. În realitate nu e decât un politician mai lucid, un vulpoi perfid care își asumă rolul de a prinde în mreaja minciunii savanți cinstiți dar dezorientați politicește, precum craniologul Adams, de a da instrucțiuni rechinilor presei războinice, unor Nivelle și Bill Coster, de a organiza asasinarea unor activiști de partid din Cehoslovacia și a unor miniștri nord-coreeni. În preajma Congresului Partizanilor Păcii, care trebuia să se țină la Sheffield, el e acela care întocmește un întreg plan diabolic în scopul de a împiedica întîlnirea militanților pentru pace. În preziua Congresului, îl găsim pe acest gentleman „subțire” într-o magazie din portul londonez, supraveghind arestarea fruntașilor luptei pentru pace de către poliția engleză.

Îndreptînd tăișul satirei neiertătoare împotriva presei comandate de aceste slugi ale Wall-Streetului, romancierul demască, prin zugrăvirea unor personaje ca „poetul” Nivelle și foiletonistul Bill Coster, caracterul josnic al propagandei imperialiste. Bill Coster, ins cu anumită agerime a fanteziei, e o ființă descompusă, ale cărui năzuinți se reduc la îndeșularea nevoilor biologice; el își dictează articolele întotdeauna în stare de beție. Cinic, amoral, lipsit de orice convingere, Coster se angajează să scrie pentru „cine plătește mai mult”, fiind total indiferent față de conținutul scrisului său. Terfelirea numelor unor oameni de a căror cinste nu se îndoiește e profesia sa zilnică.

Pe Nivelle, poetul „pur”, apreciat de Paul Valéry, îl întîlnisem în „Furtuna” citind în salonul industriașului Lancier versuri eterice despre „masca Cerceii” și „răpirea Proserpinei”, iar mai târziu funcționar superior la prefectura poliției fasciste. În „Al nouălea val” îl găsim în America, ginere al senatorului Low. Cu Mary, fiica miliardarului, — o femeie perversă, amatoare de pictură suprarealistă și de orgii nocturne, — s-a însurat din lăcomie pentru averea socrului, iar când

acesta moare, lăsându-și agenției „Pax“ averea, delicatul „poet“ se desparte de nevastă, blestemînd anii coabitării. Ca director al agenției de presă piraterească, Nivelles va activa cu ardoare, deși nu cu prea multă pricepere, calomniînd pe toate căile Uniunea Sovietică și mișcarea comunistă din întreaga lume. Ahțiat de parvenire, el renunță cu totul la jocul gratuit de-a cuvintele rimate, dedicîndu-și tot timpul organizării campaniilor banditești de presă și trimerii de spioni și diversioniști în țările din lagărul păcii. După desmoștenire, slugoiul se desumflă însă brusc, dîndu-și numai decît la iveală nulitatea. Nimeni nu-i mai solicită acum pana, și poetul ratat e nevoit să se angajeze ca funcționar modest la o instituție și să prînzească la un birt sărăcăcios.

Deoarece politica războinică dictată de cei cîțiva regi neîncoronați ai lumii capitaliste întîmpină rezistența tot mai activă a maselor largi, cercurile reacționare instaurează un regim fascist terorist în țările respective. În „Al nouălea val“ este dezvăluit pe larg procesul de fascizare a Statelor Unite. În școli, copiii sînt chinuți cu exerciții de tirare sub bănci, exerciții care simulează adăpostirea în timpul atacului atomic. În universități a fost reactualizat mitul lui Adam și al Evei, iar susținătorii concepțiilor științifice despre originea omului riscă oricînd să înfunde pușcăriile. „Savantul“ oficial cel mai de vază în Statele Unite e pretinsul antropolog Hennessy, agent provocator în slujba monopolistilor și susținător al monstruoaselor teorii rasiste. Listele cu semnături pe Apelul Păcii prezintă un interes special pentru polițiști, care trec numai decît numele semnatarilor la dosarul „suspecților“ ce urmează să fie aduși în fața Comisiei pentru cercetarea activității antiamericane. Sub oblăduirea poliției, — al cărei reprezentant tipic e maiorul Smeadley, incarnarea drojdiei lumpen-proletare, făptuitor de violuri, bețivan și bandit, aventurier internațional și asasin — își desfășoară activitatea clubul de huligani „Nedescurajații“, care își recompensează membrii după numărul de fără-delegi comise; în acest club e primit cu

entuziasm un așa zis medic, pentru meritul de a nu fi tratat niciodată un negru. Agenții siguranței mișună peste tot. Înalții funcționari ai Pentagonului, recurgînd la serviciile confidențiale ale unui Smeadley și ale altor asemenea pungași și escroci de rînd, ticluiesc documente false, căutînd să prindă în plasă pe oamenii cinstiți, democrați. Pe asemenea cale vor, bunăoară, să-l scoată din rîndul societății pe avocatul Clark, un cetățean complet în afara preocupărilor politice.

Pentru vina de a se fi făcut, la un proces, apărătorul unui negru, acest avocat va fi întemnițat, declarat nebun și închis în ospiciu, iar după eliberare pus în situația de a nu-și putea agonisi pîinea. Fiindcă luptă pentru pace, Joe Girstone, un intelectual cu strălucite studii juridice, e condamnat la șomaj sau, în cel mai bun caz, la îndeletnicirea de spălător de geamuri ori distribuitor de fițuici pe stradă. Savantul Mickley e izgonit din institutul în care lucrează, iar mai apoi vîrît la închisoare fiindcă s-a declarat partizan al păcii. În țara „tuturor libertăților“, negrii au o soartă mult mai amară decît a oricărei vite de jug. Faptul de a fi ațîțat, prin simpla lui existență, pornirile animale ale vreunei erotomane suspuse, e o crimă care-l duce pe un negru pe scaunul electric. Astfel, tînărul pictor negru David Harrison, avînd nenorocirea de a plăcea morbidiei odrasle a lui Low, care-l aduce cu forța în camera ei, e surprins de către bestia Smeadley cînd iese de acolo, arestat pe loc, învinuit de intenție de omor, încarcerat și în perspectivă de a fi electrocutat, ceea ce nu se întîmplă numai fiindcă acuzatul se sinucide în celulă. Omorirea negrilor e un fenomen destul de frecvent, și romanul descrie spectacolul lugubru al arderii de viu al unui negru sub privirile surizătoare ale autorităților, care se minunează împreună cu bandele Ku-klux-klanului: „Ce splendid arde!“

Intr-un alt epizod al romanului, înfățișînd vizita în Statele Unite a savantului francez, cu renume mondial, Dumas, scriitorul dezvăluie unul din modurile în care sînt sugrumate libertățile cetățenești elementare în țara celei mai tipice „demo-

crații" burgheze. Vestea sosirii savantului, care e și un militant al luptei pentru pace, stârnește o adevărată panică în rindurile guvernanților americani. Neavînd curajul să-i refuze viza de intrare, aceștia recurg la cele mai ordinare mijloace spre a-l împiedeca să-și exprime convingerile. Colonelul Roberts se străduiește să-l convingă pe savantul Adams să renunțe la recepția în cinstea solului științei înaintate, cumpărîndu-l totodată pe amoralul Bill Coster, care va umple coloanele presei imunde cu cele mai nerușinate și mai fantastice calomnii. Venerabilul bătrîn, închis și brutalizat de fasciștii nemți în timpul ocupației Franței, simbol al omului de știință integru, este prezentat în ziarele trusturilor ca un impostor și libidinos — „satir roșu”. Clădirea în care se ține mitingul pentru pace e asaltată de bande huliganice, iar cîteva femei bigote sînt puse să bată mătănii în stradă și să se roage: „Doamne, salvează America de satirul roșu”! Numai datorită unei întîmplări fericite, ciomagur ridicat de un bătăuș e împiedecat să cadă asupra bătrînului profesor cu părul cărunt.

Înfățișînd realități din Franța, romanul pune în lumină cu o putere de reliefare deosebită jalnica situație a burgheziei dolarizate. Avînd rolul unor executanți ai dispozițiilor reprezentantului american Neales, autoritățile franceze reacționare sînt în același timp neputincioase în fața voinței de pace și independență națională a poporului francez. Ele nu fac tot timpul altceva decît să tremure de spaimă că și-ar pierde portofoliile supărîndu-l pe stăpinul de peste ocean și să îndure înfrîngeri rușinoase în lupta cu propriul lor popor. Neavînd puterea de a instaura teroarea fascistă ca în Statele Unite, cercurile reacționare franceze se comportă în multe împrejurări față de comuniștii ce reprezintă o forță de nebiruit ca și cum nu aceștia ci ele s-ar afla în opoziție. Bărbați dintre cei mai influenți, ca afaceristul Fabre, intim al gauleiterului Neales, organizează — în bunăînțelegere cu acesta — bande teroriste, precum „Luteția” și „Albăstreaua”, care trag noaptea asupra

comuniștilor. Ei depun un zel comic în adunarea unor documente false, cu ajutorul cărora să poată osîndi la temniță grea comuniști ca doctorul Morillot sau inginerul Lejean, pentru ca după luni de campanii zgomotoase tribunalul să-i achite pe aceștia, din lipsă de dovezi demne de luat în seamă. După expresia unui personaj, uniigvernauți francezi „*tot timpul și-l petrec trăgînd cu coada ochiului la comuniști... E nevoie să ne înzestram aviația cu motoare americane? E nevoie! Dar ce-au să spună domnii comuniști? E nevoie să ne înțelegem cu guvernauții germani? E nevoie! Dar ce gîndește despre aceasta domnul Thorez?*”

Cu un sarcasm amar e dezvăluită în roman trădarea lașă a intereselor naționale ale Franței de către burghezia aservită Wall-Streetului. Sentințelor arogante ale lui Neales, precum că „Franța nu poate fi salvată decît dacă se leapadă de vechea noțiune de suveranitate”, industriașul Pinand le răspunde cu plecăciuni de slugă:

...*Noi, industriașii, sîntem gata la orice sacrificii. Dacă va trebui să micșorăm producția într-o ramură sau alta, nici nu vom discuta. Imi dau seama că dacă voi pierde la motoare, îmi voi recupera pierderea cu altceva...*

Acest burghez fără patrie și conștiință nu șovăie o clipă să întindă mîna capitalistului german von Maltz, militant neastîmpărat pentru refacerea Wermachtului, proiectînd cu acesta înființarea unui concern franco-german. Un alt industriaș francez, Fabre, îl întîmpină pe maiorul hitlerist Schircke — călău al poporului francez — cu aceste vorbe:

„— Nu mi-e ușor să vorbesc cu dumneavoastră — între noi e prea mult sînge. Dar pentru ca să-i distrugem pe Roși, sînt gata să mă înțeleg și cu dracul. Dacă veți putea să scoateți 40 de divizii puternice, voi fi primul să strig: Trăiască armata germană!”

O încarnare tipică a stării de spirit comună cercurilor reacționare franceze o constituie Bédier. Membru cu autoritate în toate guvernele ce s-au perindat la cîrmă, Bédier pare un individ cu „principii” și convingeri adînci. În realitate, el nu are absolut nici un principiu, nici o credință, folosindu-se de politică numai ca

de un mijloc de căpătuire personală și de alungare a plictiselii. Pe acest ministru îl pasionează „*jocul politic, tratativele de culise, hazardul votului de încredere, nopțile febrile din timpul crizelor de guvern*”. Părerile și le schimbă de pe o zi pe alta cu o candoare ce-i dă aerul celui mai dezinteresat om din lume. Membru în partidul catolic, Bédier este un iezuit perfect, pentru care perfidia și minciuna, nu numai în politică, dar și în intimitatea conjugală, constituie o necesitate organică și un deliciu nespus. După ce încredințează pe cineva — cu o amabilitate absolută — că „*va face tot ce-i stă în putință*” spre a obține o anumită aprobare, Bédier, îndată ce a rămas singur, telefonează tot atât de amabil secretarului:

„— *Urmărește deaproape problema aprobării... Vezi să nu se dea sub nici un motiv*”.

Plină de măreție este, în roman, descrierea forțelor ce se opun tot mai hotărât politiciii aventuriste a unui pumn de paraziți mondiali ce au pierdut simțul realității. Străbătute de patos eroic, adevărate crîmpeie de poem, episoadele ce înfățișează congresele partizanilor păcii, manifestațiile poporului francez, mitingurile, serbările comemorative, înfocatele lupte dintre popor și poliție pe străzile Parisului și în porturile franceze, insuflă cititorului o stare de elan înălțător, convingerea profundă a invincibilității popoarelor care și-au luat soarta în propriile lor mâini.

...Iată-ne în portul Nissa. Dimineată de februarie. Un camion însoțit de jandarmi aduce în port un cadru pentru „V-2”. Docherii îl întâmpină cu strigătul unanim: „*Nu-l vom încărca!*” Într-o clipă, docherilor li se alătură muncitorii de la uzina de reparat vagoane și personalul de la tramvaie. Jandarmii încearcă să împrăstie mulțimea prin brutalitate. Docherii dau alarma. Sirena urlă prelung, răscolind întregul oraș, care se pune numai decît în mișcare. Din fabrici, ateliere și școli, pornește spre port un șuvoi năvalnic. În primele rînduri se află femei cu copii în brațe. În fruntea lor — Mado, femeia atât de îndrăgită de cititorii „Furtunii”, luptătoarea comunistă care, în anii

crînceni ai războiului, s-a rupt de familia ei burgheză, și-a ucis soțul trădător și, sub numele simbolic de France, a activat în „maquis”, cot la cot cu cei mai buni fii ai Franței. La strigătul ei: „*In mare cu cadrul!*” mulțimea ce a pus stăpînire pe port aruncă arma blestemată în valuri. În însuflețirea ei, Mado nici nu-și dă seama că a fost lovită de un jandarm cu bastonul de cauciuc, din care pricină toată mîna îi este umflată.

Într-un alt port, La Rochelle, de peste o lună de zile docherii refuză cu îndîrjire să încarce lăzile cu armament pentru Indochina. Autoritățile au crezut o vreme că îi vor putea constrînge prin foame să facă această operație abjectă. Văzînd că s-au înșelat, se hotărîsc să recurgă la armată. În timp ce militarii execută încărcarea, în port se organizează un miting uriaș, la care participă, în afară de docheri, muncitorimea orașului, femei, bătrîni. Purtați pe umeri de tovarășii săi, Lejean repetă cu glas tunător hotărîrea afirmată în nenumărate rînduri de poporul francez de a se împotrivi „*războiului murdar*”. „— *Americanii și-au pierdut mințile — strigă Lejean — dacă cred că vom merge să luptăm împotriva oamenilor Stalingradului. Niciodată La Rochelle nu va fi americană!*” Mulțimea electrizată cîntă „Marseilleza”.

Asupra manifestanților se năpustește o armată întreagă de polițiști. Bastoanele vîjîie în aer, lovesc. O bătrînă, mamă a trei flăcăi uciși de nemți în torturi sâlbatic, este trîntită la pămînt. Un moșneag cu fața desfigurată de pe urma bătăii îndurate de la un SS-ist, e lovit pe la spate, încît se prăbușește și el. Lui Lejean, care e unul din foștii conducători ai Rezistenței, îi sînt puse cătușe. Cu toate acestea, demonstrația continuă pe străzile orașului pînă noaptea tîrziu. Zăvorît în închisoare, Lejean trăiește clipe de înălțare sufletească și fredonează un cîntec neuitat, ce îmbărbătase pe eroii din maquis:

...*De-a-lungul căii, trandafirii
Al morții vînt îl desmințeau...*

Lupta pentru pace se duce sub formele cele mai variate, fapt ce-și găsește în „Al

nouălea val“ oglindirea plină de adevăr. Romanul arată convingător cum în armata păcii se înrolează oameni din cele mai diverse categorii sociale, cu cele mai felurite convingeri etice și concepții despre lume. În primele rînduri se află, desigur, comuniștii, printre care neuitata Mado, îndrîjitul Lejean, entuziastul René, savantul Dumas, medicul René Morillot, arhitectul german Wolf, activista americană Bety Kynes și mulți alții. Prezentîndu-i în vîltoarea luptei, scriitorul a știut să-i surprindă pe comuniștii din țările capitaliste în ceea ce au ei mai adînc uman, mai pilduitor. Deosebit de expresivă apare figura eroinei romanului, Mado, pe care o întîlnim la mitinguri și demonstrații, în lupte de stradă, în munca de agitație și organizatorică, deci în împrejurări ce implică dîrzenie, curaj, neînfricare. În asemenea împrejurări, dînd dovadă de bărbăție, Mado, nu-și pierde feminitatea. Înainte de a rosti un discurs, ea are palpitații ca o fetiță cînd intră la examen, iar între o încăierare cu poliția și organizarea ajuto-rării copiilor de greviști, vizitează atelierul unui pictor, trăind intens durerea de a fi părăsit arta ce o pasionase odinioară. Tînăra femeie încearcă adesea sfîșieri lăuntrice pentru marele ei vis neîmplinit. Icoana neuitatului Serghei Vlahov, tînărul sovietic care a transformat-o în om adevărat, îi stăruie în inimă și, cu toate că Serioja își doarme somnul veșnic pe pămîntul Jugoslaviei, Mado își păstrează numai pentru el curătenia sentimentelor. „Iubesc pe altul“, răspunde unui tovarăș ce nutrește pentru ea afecțiune. Această rană nevindecată — departe de a-i slăbi combativitatea — sporește neconținut impulsul tinerei comuniste spre lupta eroică pentru împiedicarea războiului mistuitor.

Unul din chipurile cele mai simpatice din roman, în plămuirea căruia autorul a strecurat o undă de duioșie, e profesorul Dumas, care, în „Furtuna“, bătut de gestapiști, făcea reflecții de acest fel: „Omul nu este decît o trestie, lucrul cel mai fragil de pe lume, dar o trestie care gîndește. Nu e nevoie ca întreg universul să tabere pe el: un abur, o picătură de apă, ajung ca să-l ucidă. Dar chiar dacă

universul l-ar nimici, omul ar fi superior ucigașului, pentru că are conștiința că moare, pe cînd universul nu știe acest lucru“. În „Al nouălea val“, Dumas, hărțuit de autoritățile americanizate, destituit de la conducerea institutului, dar îmbrățișat cu căldura dragostei lor simple de către muncitori, e frămîntat fără conținere de problema păcii, de care e legată însăși soarta științei și a omenirii întregi. „Cîndva — meditează el — oamenii simpli binecuvîntau știința... Cu cîtă admirație priveau spre cer parizienii cînd s-a înălțat primul avion! Iar acum îi auzi din ce în ce mai des pe oameni blestemîndu-i pe savanți, de oarece li se pare că știința este vinovată de grăzăviile războiului și că fiecare nouă descoperire îi amenință cu noi nenorociri. Poate savanții înșiși sînt de vină în asta, căci s-au găsit printre ei mulți carieriști, șarlatani, gata să slujească orice hide socoli, să nege progresul, să susțină superstiții absurde. Deajuns să-ți amintești cum unii antropologi au căutat să demonstreze că ceea ce determină totul sînt grupele de sînge sau forma craniului; și toate acestea pentru ce? ca să-i înlesnească caporalului ignorant să omoare milioane de nevinovați... Pentru un savant, interzicerea bombei atomice înseamnă în același timp salvarea civilizației și reabilitarea științei“. Asemenea idei propagă cu înflăcărare bătrînul Dumas la mitinguri și de la tribuna congreselor pentru pace. Pătruns de o dragoste de om nețărmută, savantul e preocupat în fiecare clipă de viitorul umanității, pentru asigurarea căruia nu-și cruță energiile, sănătatea. Moartea îl surprinde la masa de lucru, scriind pentru „L'Humanité“ un articol din care ultima frază, neterminată, începe cu cuvintele: „Vreau să vorbesc despre fericirea oamenilor“.

Mai multe episoade urmăresc sensul evoluției unor personaje, întruchipînd categorii de oameni cinstiți în adîncul sufletului, dar care prin pasivitatea și orbirea lor politică sînt departe de a sluji cauza păcii.

Marea importanță a smulgerii lor din pasivitate o subliniază Ehrenburg, redînd cuvintele lui Dumas: „Răul nu stă în

faptul că Franța s-a împărțit în două tabere, rău este că s-a tras o barieră, și că ai noștri se uită adesea și spun: „Asta-i de partea cealaltă.” Două tabere!... Dar știi tu cîți francezi sînt între aceste două tabere?... Datoria noastră însă e să atragem oamenii, să le deschidem ochii... Pun mai mare preț pe un sceptic... decît pe un om șlefuit dar redus, care răspunde la toate „da”, dar cînd e vorba să-și riște pielea, ca în august 1944, se bagă sub pat”.

Printre acești oameni cinstiți, cu conștiința nelimpedită, se află savanții Adams și Kennet, avocatul Clark, sculptorul german Karol Brenner, pictorul francez Sembat, ziaristul francez Sablon, americanul simplu Mac Horn, negresa Jeny.

Plin de semnificație este drumul spinos pe care-l urmează în creșterea lui Sablon, tipul intelectualului mic-burghez cu un fond psihic curat, dar otrăvit de toate prejudecățile categoriei sociale pe care o reprezintă. Sablon e un ins mai mult sentimental, interiorizat, obișnuit să privească bănuitor orice lucru nou, să despice firul în patru și credul, dintr-o lene spirituală de a scruta mai adînc faptele, de a-și da osteneala să le înțeleagă. Idealul său ar fi un regim, „pe care să nu-l simt, cum nu simți ghetetele purtate mult”. Numele său e cunoscut ca al unui ziarist umanitarist, autor al unei zguduitoare cărți despre sinucigașii minori din închisorile franchiste, și care în timpul războiului a făcut parte din Rezistență. În acest roman îl întîlnim la început ca adversar hotărît al comuniștilor, dispus să plece la Moscova ca trimis al agenției „Transoc”, pentru a descrie felul cum Uniunea Sovietică s-ar pregăti, chipurile, să atace Occidentul. Ajuns în capitala statului socialist, Sablon rămîne însă din primul moment contrariat de lipsa oricăror semne de pregătiri războinice și, observînd numai decît că „Moscova este mult mai liniștită decît Parisul”, și că „omul care stă pe schele nu ține în mînă bomba, deoarece inima și brațele îi sînt ocupate cu altceva”, se întreabă: „ce o fi asta: dragoste de pace sau încredere în forța lor”? Vizitînd școli, instituții, șantiere, ziaristul e izbit de contrastul între imaginea prestabilită cu

care venise și realitatea pe care o vede cu ochii. Un eveniment hotărît în viața lui e întîlnirea cu medicul Crilov, care îi impune prin ținuta sa intelectuală și limpezimea judecății. În convorbirea cu acesta, își poate da seama cît de naive au fost întrebările sale și cît de superficial, de schematic, a privit el marile probleme sociale. De acum va avea tot timpul senzația că nu mai înțelege nimic, că Țara Sovietelor e patria misterelor și că el a trăit fără rost: „Am trăit tare stupid, am cutreierat jumătate din lume, am scris despre sinucigași, și n-am avut timp să mă gîndesc la ce este mai important: De pildă, de ce am venit în Rusia!...” La plecarea din U.R.S.S., Sablon pare un învins, și îi spune lui Crilov la despărțire: „— De lecuît nu m-ași lecuît, dar vă mulțumesc pentru tot!” Trecînd prin Praga și aflînd că agenția în slujba căreia se găsește și el nu e decît o organizație de spionaj și că Bill Coster, confratele său, se ocupă cu organizarea de asasinat, Sablon cade pradă unei deprimări fără precedent și, după o perioadă de zbateri lăuntrice, de revolte și resemnări, se hotărăște să scrie o carte în care să povestească adevărul despre cele văzute în U.R.S.S. Acest pas este începutul unor schimbări radicale în viața sa, începutul vieții sale adevărate. Comodul ziarist, cu oroare de politică, se transformă într-un militant al luptei pentru pace și, fără a deveni un comunist, își mărturisește public admirația pentru realizările din Țara Socialismului. În comuniștii pe care îi crezuse înainte trădători de țară, vede acum pe adevărații apărători ai Franței: „Sincer vorbind, nu pricep nimic în ale politicii și n-aș ști să spun dacă felul de a gîndi al comuniștilor e just, dar acum ei apără Franța, asta-i incontestabil...”

★

Redînd astfel în roman amploarea mișcării pentru pace, Ilya Ehrenburg dezvăluie prăpastia prin care cercurile agresive din S.U.A. și din statele satelite s-au izolat, nu numai de forțele progresiste, dar de imensa majoritate a națiunilor respective. Tot ce e cîstit, sănătos, în țările capitaliste, se opune politicii agresive, iar poli-

tica expansionistă a cercurilor monopoliste americane e condamnată chiar de acei capitaliști din țările subordonate care nu și-au pierdut de tot simțul realității. În parlamentul francez, discuțiile sînt adesea atît de aprinse că degenerază în bătăi. Industriașul Baudry, dușman inverșunat al comunismului, are vederi lucide, în contradicție cu ale fanaticului Pinaud: „Ce vă face să credeți că mi-aș neglija interesele. Dimpotrivă... Sînt proprietarul „Uzinelor Baudry” și sînt francez... America și Rusia sînt doi giganți. Noi n-avem decît patruzeci de milioane de locuitori și, după cum știți, populația noastră nu este în creștere. Nu ne putem angaja într-o aventură. Să admitem că americanii trebuie să se bată neapărat cu rușii — s-o facă atunci americanii, dar noi nu...”

Pînă și soția canibalului Roberts e înspăimîntată de perspectiva războiului atomic și, la un moment dat, îi strigă colonelului în hohote de plîns: „— Nu ești om!... Vrei s-o omori pe Ella”.

Imaginea ațîțitorilor la război se desprinde din paginile romanului ca a unor indivizi lipsiți de judecată, care au deslănțuit un puhoi distrugător ce amenință să-i înghită acum pe ei. Politica lor aventuroasă e sortită unui faliment total. Înălții demnitari se complac în activități dezonorante, ca ticluirea de documente false și strecurarea lor pe furiș în buzunarul unui delegat comercial sovietic, sau hăituirea vreunui avocat ori profesor ce au semnat pentru pace.

Însuși Roberts e scîrbit de rolul său infam, conștient fiind că toți conducătorii Americii nu sînt decît „niște păianjeni într-un borcan”, niște marionete manevrate de „saltimbancii din Wall-Street”. „...Hariman a spus că politica față de Rusia este „illogică”, — meditează colonelul. „Dar parcă avem o politică față de Rusia? Ne-am transformat într-un cîine care latră tare, dar se teme să muște”.

În contrast izbitor cu realitatea din lumea capitalistă este zugrăvită în roman viața din Uniunea Sovietică, unde politica Partidului Comunist, a Statului Sovietic, coincide întru totul cu interesele și aspi-

rațiile cele mai nobile ale cetățenilor sovietici. Aici, oamenii muncii, eliberați de orice exploatare apără cauza păcii, înălțînd orașe, săpînd canaluri, sădind păduri. „Fiecare stejar pe care-l creștem — zice savantul biolog Șerbașin — este un soldat al păcii”.

Descriind mai ales chipuri de intelectuali — ingineri, agronomi, învățători, artiști, cercetători, savanți — scriitorul creează o imagine adînc veridică a intelectualității sovietice, intelectualitate de tip nou.

Unui Sablon, venit dintr-o lume străină, îi poate părea săracă, anodină, viața inginerului constructor Vasia Vlahov, pentru care munca aspră într-un oraș prefăcut de nemți în morman de dărîmături constituie pasiunea și sensul însuși al vieții sale. Dar Ehrenburg știe să transmită cititorului fiorii ce răscolesc ființa constructorului, cînd în mintea sa încep să capete contur noile clădiri impunătoare, viitorul oraș ce se va ridica maiestuos peste ruini. Oricît de mari ar fi eforturile, oricît de numeroase privațiunile, viața unui om ca Vasia e pasionantă, plină, după cum pasionantă e și viața soției sale Natașa, care lucrează departe de el, în stepă, plantînd valuri de păduri protectoare. Răsădirea fiecărui puet, urmărirea creșterii lui, experiențele menite să „reducede” stejarii, silindu-i „să îndeplinească planul de cincisprezece ani în opt ani”, înfrigurarea verificării rezultatelor, lupta împotriva gîngăniilor păgubitoare — toată această activitate febrilă umple viața de conținut, îi imprimă un sens nobil, pe care oamenii cu mentalitatea pervertită de societatea capitalistă nu-l pot înțelege decît după îndelungi prefaceri săvîrșite în conștiința lor. Iat-o bunăoară pe Natașa Vlahova într-o mașină ce gonește prin pustiități în puterea nopții, oprindu-se la un moment dat și rămînînd înțepenită în mijlocul cîmpiei. Ploaia țîrîie, rece, pătrunzătoare. Tînăra femeie își continuă drumul singură, pe întuneric, alergînd într-un suflet pînă la gară, de unde va lua trenul spre capitala regiunii. În dimineața următoare o vedem, udă, plină de noroi, extenuată, în sala de așteptare a unei instituții, așteptînd nerăbdătoare sosirea directoru-

lui, căruia îi va cere un avion pentru bombardarea omizilor. Refuzându-i-se cererea, ea dă fuga la Comitetul regional și nu se lasă pînă ce nu obține avionul. O altă femeie tânără, învățătoarea Vera Nicolaevna, face în timp de iarnă un drum pînă la Comitetul regional de partid pentru a clarifica situația unui coleg năpăstuit pe nedrept.

O figură luminoasă e aceea a biologului Șerbașin. Colegii săi din apus nu pot înțelege cum acest savant poate desfășura o activitate științifică deosebit de fructuoasă, deși părăsește deseori cabinetul de lucru vizionînd un spectacol de balet, participînd la ședințele Comisiei pentru decernarea premiilor Stalin, activînd ca deputat, luînd parte la congrese și scriînd articole în presă. Pentru Șerbașin, munca științifică și activitatea obștească se împletesc armonios, ambele fiind la fel de necesare poporului, păcii, comunismului. Lucrările și le scrie nu numai în liniștea cabinetului, ci și în cîmp pe genunchi, sau în avion, în drum spre un congres. Meditațiile surprinse de scriitor ni-l dezvăluie ca un om cu suflet mare, avînd vădite asemănări cu bunul său prieten Dumas. În fața sicerului unui coleg al său, îi fulgeră o clipă prin cap ideea că totul e deșertăciune, dar numaidecît în mintea lui se zămislesc alte gînduri, adînci, generoase: „*Dacă trăim pentru ceva, apoi e numai pentru asta: gîndul tău să fie continuat; experiențele începute de Rogozin să obțină rezultate fericite în Gruzia, stejarii să crească „în șube”... Propriile tale dureri și bucurii le uiți repede; după ce trec, ele nu te mai fac să suferi, dar nici nu te inspiră; cînd știi însă că ai adus altora măcar un pic de fericire, că ai ușurat cel puțin cu o fărîmiță povara altuia, atunci nici moartea nu-ți mai inspiră teamă*”...

Orientarea politică a lui Șerbașin e limpede și fermă; la o conferință de presă organizată la Stockholm, după congres, savantul știe să pună la punct cu atîta dibăcie pe gangsterul condeului Bill Coster, care încearcă să stîrnească scandal prin întrebări provocatoare și mojicii, încît agentul Wall-Streetului e convins că delegatul sovietic e cel mai neîntrecut

spion. „*A răspuns formidabil! — recunoaște el. — Ce-i al lui e-al lui. M-a pus cu botul pe labe*”.

Scriitorul reușește să arate diversitatea vieții sovietice, varietatea preocupărilor și sentimentelor oamenilor sovietici. Munca dă sens vieții fiecărui individ, dar pasiunile oamenilor sovietici sînt departe de a fi legate numai de muncă. Întîlnim în roman femeii ce-și plîng fiii căzuți în război, de exemplu bătrîna învățătoare Nina Gheorghievna, mama lui Serghei Vlahov, soții ce petrec nopți albe cu gîndul la bărbații aflați departe (Olga Minaeva), îndrăgostiți temători că sentimentul lor nu va fi luat în seamă, ca înflăcăratul inginer Kranz și învățătoarea Vera Nicolaevna, care se iubesc reciproc, crezînd fiecare că e ignorat de celălalt — și chiar tineri măcinați de sentimentul inutilității lor, precum timidul Somov, căruia camarazii săi ar trebui să-i redea încrederea în sine, în propriile forțe.

Podoaba sufletească cea mai de preț a oamenilor sovietici e modestia, virtute ce face din Minaev unul din cei mai simpatici eroi. Felicitat pentru comportarea minunată la procesul ce i-a fost ticluit în America, el răspunde sincer mirat: „— *Dar ce este extraordinar în asta? Doar nu eram numai eu în cauză, era întreaga noastră Uniune și ce vroiai să fac, să tac?*” Altădată, muștră de mamă-sa pentru că nu i-a povestit cum era cît pe aci să-și piardă viața la Phenian, în prima zi a agresiunii americane, salvînd o fetiță coreeană, Minaev răspunde la fel de modest: „— *De ce era să povestesc? Cînd povestești așa ceva altuia, apare nu știu cum, parcă ai fi făcut cine știe ce ispravă, de fapt nu-i de loc așa.. Nici Oliei nu i-am spus*”.

Zugrăvind astfel de oameni, cu asemenea însușiri și preocupări, scriitorul reliefează puternic esența vieții sovietice, caracterul pașnic al muncii ce se desfășoară în uriașa Uniune. Nimic nu e mai odios pentru oamenii sovietici ca perspectiva unui nou război. Nu numai la mitinguri și congrese, dar și în convorbirile intime cu ființele iubite, ei vorbesc despre pace ca despre bunul cel mai scump. „— *Ai spus război?*” — zice Vlahov nevastei sale

— Nu, Natașa, nu! Nu pot să ți-o dove-desc, dar așa este... Știi cum crește Vasia, cum crește un copac... Poți oare sădi stejari, când perspectiva în viață ți-e a unui fluture? Mă gîndesc adesea la Minsk... Noi vom fi uitați de mult cînd se va mai continua cu construirea Minskului... Poporul merge înainte cu pași mari... N-am luptat zadarnic, Natașa, azi nu mai sîntem copii, nu ne mai poate speria nimeni“.

În romanul „Al nouălea val“, problema atitudinii față de mișcarea pentru pace e prezentată ca o mare piatră de încercare a cîstei și lucidității fiecărui om în parte, ca și a politicii diferitelor guverne. Poziția față de problema păcii rezumă întreaga conformație morală și concepția despre viață a oricărui om. Înrolîndu-se sincer în uriașa armată antirăzboinică, oamenii de orice credință și poziție socială își pun în valoare, implicit, ceea ce au mai bun în ei, dobîndesc conștiința demnității umane și a utilității existenței lor. În slujba pregătirii măcelului mondial se angajează numai politicienii demenți, lowii imbecili, carieristi fără scrupule, ca pseudopoetul Nivelles, degenerații speței umane de soiul unor Smeadles sau Bill Costers. Sfirșitul lui Low, care moare lovit de apoplexie cînd află că pînă și bucătarul său credincios a semnat pentru pace, sau al lui Smeadles, ucis cu o piatră de către un vagabond, fost președintele efemerei uniuni a foștilor combatanți hitleriști, e pilduitoare pentru destinul celor ce ar voi să oprească mersul istoriei. Jalnică este soarta celor ce se zbat inutil ca să rămîna în afara taberelor în luptă. Zăvorîndu-se tot mai adînc în cochilia „măruntelor lui credinți și imenselor lui îndoieli“, un pictor formalist — tipic pentru categoria „neutrilor“ — e un ratat ce nu mai crede în nimic, pictează în scîrbă, disprețuindu-și propriile lucrări. Existența unor asemenea oameni se scurge monoton, cenușiu, fără urme.

Urmărind desfășurarea luptei pentru pace pe plan internațional, Ilya Ehrenburg ne dă un tablou, o frescă a însăși vieții din diferite țări, surprinzînd tendința ei de dezvoltare. În acest chip, faptele redade în roman capătă un adînc înțeles filozofic.

Romanul scoate cu putere în relief marele adevăr al timpului nostru, că politica de pace dusă de țările din lagărul socialist, în frunte cu Uniunea Sovietică, coincide cu tendințele vieții însăși, corespunzînd năzuințelor celor mai fierbinți ale popoarelor din lumea întreagă. Rezultă deci în chip convingător faptul că între cele două tabere — a păcii și a războiului — nu există granițe geografice; există însă prăpastia istorică incommensurabilă între propagatorii întoarcerii la barbarie și popoarele conștiente de forța lor, ridicate întru apărarea civilizației.

Nota distinctă esențială a romanului „Al nouălea val“ este văditul său caracter militant. Publicist eminent, Ilya Ehrenburg înțelege să pledeze cu înflăcărare în roman pentru aceleași idei scumpe pe care le propagă în articolele sale. Scriitorul nu evită să introducă în operă pagini de reportaj, discurs sau pamflet, să completeze definirea personajelor în acțiune prin aprecieri proprii, să-și manifeste deschis simpatia sau disprețul pentru un personaj sau altul. Ceea ce nu înseamnă de loc că ar denatura realitatea sau că ar degrada genul scrierii. Atacurile împotriva feluritelor reprezentanți ai abjecției capitaliste se sprijină pe o bogăție de fapte ce împlinesc profilul lor într-un mod pe deplin realist; în multe cazuri însă, aceste fapte ce generalizează observații adîncite, sînt atît de monstruoase că însăși cerința reproducerii veridice a realității îl obligă pe scriitor să ia atitudine directă. Cum ar putea autorul să zugrăvească figurile unor Low, Smeadles sau Bédier „indiferenți“, ascunzîndu-și atitudinea? Pe deasupra — și aceasta este esențialul — aprecierile scriitorului constau din foarte subtile observații psihologice, capabile să fixeze trăsături de caracter din cele mai caracteristice. Tot ce spune autorul e interesant, neașteptat, plin de vervă și, cîteodată, Ehrenburg se arată un vrednic descendent al lui Saltîcov-Șcedrin. Personajele sale, chiar fără a fi zugrăvite multilateral, au adîncime interioară și se întipăresc puternic în minte, datorită darului special al artistului de a crea oameni interesați. Ilya Ehrenburg

surprinde în fiecare personaj o trăsătură originală, adesea ciudată; figurile negative apar de cele mai multe ori cu o diformitate psihică, cu o latură morbidă. Anomaliile — departe de a singulariza personajele, răpindu-le tipicitatea — sînt tocmai mijlocul de a scoate în evidență note caracteristice întregii categorii sociale pe care un personaj sau altul o personifică. Low e un imbecil, Bédier un bolnav de perfidie, Mary o psihopată erotomană.

Aceste trăsături ce individualizează puternic personajele, pun totodată în lumină morbiditatea însăși a lumii ce a produs asemenea specimene. Pot exista, de bună seamă, erotomani, ipocriți și în alte clase sociale, dar Low e imbecil, miliardar și bărbat politic american cu oroare organică de progres și democrație; Mary este erotomana burgheză, iar perfidia lui Bédier, mascată sub zîmbete dulce, e o perfidie burghezo-catolică de cea mai caracteristică speță.

Eroii simpatizați sînt înzestrați, de asemenea, cu cîte o notă singulară, reflectînd însă caracterul mediului din care provin. Tinerii sovietici din roman sînt,

unii visători, melancolici, alții impulsivi, alții romantici, dar însușirile lor particulare, oricare ar fi, poartă întipărirea caracterului de om sovietic. Chiar un Somov, tînăr ce se ascunde între cărți, temător de viață, se dovedește a fi un autentic om sovietic, cînd ia curajos apărarea unei tovarășe nedreptățite într-o ședință de Comsomol; neîncrederea lui în viață nu provine nicidecum dintr-o blazare — ca în cazul pictorului francez ratat — ci numai din teama că activitatea lui n-ar fi rodnică; această teamă va dispărea cînd tovarășii săi îl vor încredința pe deplin că în realitate e un om valoros și capabil.

Datorită marelui talent al scriitorului Ilya Ehrenburg, acest roman, cu o construcție atît de ramificată, este o operă încheată, unitară. Ideia invincibilității forțelor păcii și a prăbușirii inexorabile a politicii războinice aventuriste străbate ca un curent electric întreaga carte, sudînd toate crîmpeiele ei. „Al nouălea val“ este un roman de mare valoare literară, o armă eficientă în lupta mondială pentru pace, o carte vie a zilelor noastre.

ORIENTAREA CĂTRE OBIECTIVE DE MAXIMĂ IMPORTANȚĂ*)

Înșușindu-și experiența sovietică și studiind documentele Congresului al XIX-lea al P.C.U.S. deschizătoare de noi perspective, scriitorii noștri au înțeles cât de necesar este să utilizeze arma satirei pentru a combate cu curaj tot ce e putred, tot ce se opune progresului. În ultimii ani, literatura noastră s-a îmbogățit cu numeroase lucrări satirice. Au fost dezvoltate specii literare pe nedrept neglijate, cum ar fi. de pildă, comedia, fabula, etc.

„Gură de lup“, noua carte a lui I. Ludo, umple un gol care s-a resimțit în proza noastră pe tărîmul satirii antiimperialiste. Orientarea hotărîtă către un obiectiv de maximă importanță: demascarea faptelor criminale ale reacțiunii din S.U.A., constituie meritul primordial. Pe această temă, Ludo a scris o carte viabilă artistică, convingătoare și amuzantă totodată.

Satiră cu caracter de pamflet, „Gură de lup“ dovedește eficacitatea și largile posibilități ale acestei specii literare pe care scriitorii noștri au cam lăsat-o în părăsire în ciuda bogatei tradiții existente.

Vechi și încercat pamfletar, I. Ludo după cartea „Domnul general guvernează“, lucrare apărută acum un an, în care scriitorul își concentra atenția asupra vieții politice din „România mare“ burghezo-moșierească în anii ce au urmat primului război mondial, atacă acum probleme de imediată actualitate.

Citind „Gură de lup“, descoperi — dincolo de faptele povestite și prin ele înșile —

esența așa zisului „mod de viață american“. Isprăvile lui Gus Barthy și ale prietenilor săi, oricît de „ciudate“ ar părea, relevă atitudini, comportări caracteristice pentru felul de a vedea și a acționa al imperialiștilor americani. Creîndu-și eroul principal, scriitorul n-a făcut decît să accentueze pînă la limitele firești pentru caricatura satirică și pamflet, trăsături tipice categoriei sociale respective. Gus era înainte un hoț obișnuit, pătrundea noaptea în casele oamenilor și le jefuia bunurile. Făcea însă totul pașnic, delicat, discret. Cu ironie subliniază autorul: „știa să fie atît de delicat, încît umbla în vîrfurile picioarelor, ca să nu trezească pe nimeni, își lua dreptul lui, și, tot în vîrfurile picioarelor ieșea. Bînd, discret, fără împușcături, fără cuțite, fără nimic“.

Datorită semnificației mai largi pe care o au imaginile literare folosite, activitatea lui Gus e edificatoare pentru „modul de viață american“. La începutul cărții, Gus este, cum spune autorul cu ironie, „un modest om nervos“, care la cea mai mărunță contradicție se înfură cumplit, „își rezecea mîna în buzunarul port-revolver și nici una, nici două... pac-pac! Și la nevoie... încă odată pac-pac... și iarăși pac-pac!“... Acum e om „așezat“. A făcut și face afaceri de proporții nebănuite în calitate de reprezentant al unor trusturi uriașe, are înregistrată firma de avocat și-și pregătește intrarea triumfală în casa din Park Avenue, moment solemn al integrării sale definitive în rîndurile oligar-

*) I. Ludo, „Gură de Lup“, ESPLA, 1954.

hieii atotputernice. „Din om nervos s-a făcut deodată avocat. Un mare avocat. Un foarte mare avocat“.

Înfățișându-ne transformarea lui Gus — poreclit „pac-pac“ — din modest om nervos în colonelul Pac-pac, foarte mare avocat, șef de trusturi și om politic din cercurile conducătoare ale S.U.A. scriitorul sugerează ideea că nu există deosebiri radicale între hoții cei mici, care operează noaptea, și hoții cei mari din Park Avenue, care operează la lumina zilei.

O trăsătură esențială a „modului de viață american“ este ura turbată împotriva progresului, împotriva luptătorilor celor mai consecvenți pentru progres: comuniștii. Acțiunile de defăimare a U.R.S.S., măsurile cu caracter fascist luate împotriva comuniștilor americani — cum este recenta punere în afara legii a Partidului Comunist din U.S.A., prigoana împotriva organizațiilor democratice și a tuturor oamenilor cinstiți, sînt fenomene profund caracteristice pentru starea de lucruri din S.U.A. în momentul de față. De aceea trebuie subliniat ca un merit deosebit al cărții lui Ludo faptul că acest aspect al „modului de viață american“ a fost pus în lumină cu deosebită claritate. Se poate spune că din punct de vedere compozițional, el constituie elementul în jurul căruia se cristalizează celelalte.

Încă din primul capitol aflăm că profesorul Graph, prietenul cel mai intim al lui Gus este „un dușman de moarte al roșilor“. Și cum atitudinea față de „roșii“ constituie piatra de încercare a patriotismului sui-generis promovat de adepții modului de viață american — vechiul agent hitlerist, devenit acum spărgător de greve, a fost achitat de acuzarea de spionaj și sărbătorit ca un erou național.

Gus însuși — aflăm ceva mai departe — pe cînd era încă un modest om nervos, „pe lîngă spargerea băncilor, se ocupa mult și cu mare succes cu spargerea grevelor“.

Cînd, tocmai în preajma alegerilor, se iscă un scandal în legătură cu traficul de carne vie la care participase direct și fiul lui Gus, trusturile de presă controlate de republicani și de democrați se împroșcă reciproc cu înjurii, dar în curînd se unesc într-un singur front al calomniei partidului comunist și a tuturor organizațiilor democratice. Ca să dezorienteze poporul american,

ei înscenează, prin oamenii lor de la justiție, procese infame care nu au alt scop decît acela de a compromite pe cei mai cinstiți, pe cei mai buni, pe cei mai străluciți fii ai Americii.

Un alt prieten al lui Gus, judecătorul Zubarnagha, își datorește cariera, începută sub zodia hoșiei banale, unei excrocherii în stil mare: înscenarea proceselor anticomuniste. Tot astfel Mac Mikeman — o admirabilă caricatură a tipului de bun soț și tată de familie în înalta societate americană — tot cu urlete anticomuniste și-a croit drum în viață. Cînd adversarii săi politici îl învinovătesc pe el și banda lui de fraude de zeci și sute de milioane de dolari, Mac Mikeman, epuizînd alte mijloace de apărare începe să țipe: „Săriți! Roșii! Primejdie! Inarmare! Uniunea Sovietică ne atacă!... Săriți!.. Bolșevicii!“ Și cine învinge? Mac Mikeman!

În finalul capitolului III, scriitorul își pune eroul să filozofeze plin de îngîmfare, asupra „progresului în tehnica americană“: „— Închipuiește-ți, Gloria-Consuela-Patricia dragă (acesta e numele înnobilit al fostei Deppy — care primea cîte un cadou de fiecare excrocherie izbutită, n.n.) ce se cheamă progres în tehnica americană. Toți anii mei tineri mi i-am pierdut să sparg case de fier cu niște speracluri nenorocite și cu gura de lup... Și numai unul dumnezeu știe cît îmi tremura pielea de frică. Și acum ajunge să strig: „săriți, bolșevicii“... „Ajutor, comuniști!“... „trageți în roșii!“... pentru ca numai decît casele de fier dîn lumea întreagă să mi se deschidă larg, de la sine, fără nici o bătaie de cap și fără nici cel mai mic risc!“.

Rîdea, ofta mulțumit, și încheia: „Asta zic și eu gură de lup“. În acest pasaj cu efecte caricaturale, bine dozațe, ni se dă cheia pentru a înțelege ideea de bază a cărții lui Ludo, a titlului ei ciudat: campania anticomunistă este o gură de lup „perfecționată“ cu care imperialiștii își fac acum, la lumina zilei, businessul tîlhăresc de proporții naționale și mondiale.

Prezența forțelor pozitive se face simțită de-a lungul întregii cărți, în primul rînd tocmai prin leit-motivul „roșilor“. Locul pe care aceștia îl dețin în preocupările exploatatorilor, ura și spaima ce le-o inspiră, ne

arată importanța oamenilor cinstiți, în frunte cu comuniștii.

Mai puțin greu atîrnă la cîntar în economia cărții referințele directe la această luptă. Atari referințe nu lipsesc și sînt de-altfel binevenite: se vorbește în repetate rînduri despre greve (între altele o grevă a învățătorilor și a copiilor, reprimată cu sălbăticie), asistăm chiar la un miting organizat în cîntecul zilei de 7 noiembrie de către muncitorii din fabricile lui Pac-Pac, unde vorbitorul la acest miting descrie în cuvinte calde viața din U.R.S.S. — și ridică glasul împotriva sugrumării libertăților în S. U. A.

Lucrarea lui I. Ludo înfirmă și anumite păreri preconcepute cu privire la lipsa de supleț a satirei-pamflet. În spațiul relativ restrîns al celor două sute de pagini, „Gură de lup” dă o imagine multilaterală a realității americane, atacă numeroase și variate probleme. Pe lîngă cele amintite înainte, aflăm lucruri revelatoare despre mobilul războaielor imperialiste și metodele prin care magnații marii finanțe își asigură cîștiguri uriașe, despre politica Pactului Atlantic, despre putrefacția culturii burghize în S.U.A., despre presa venală dirijată de trusturi, despre literatura morbidă propagatoare a crimei și a isteriei războiului, etc.

Ce-i drept, pentru a prezenta această multiplicitate de aspecte fără a încălca legile interne ale satirei-pamflet, se cere multă fantezie; altfel, pînă la urmă, totul devine monoton, plictisitor.

Pentru a ne înfățișa snobismul miliardarilor, scriitorul ne vorbește pe larg de pregătirile lui Gus pentru a-și face intrarea în „lumea mare”. Schimbarea numelui consoartei, consultarea unui specialist pentru „a-și alege o obîrșie” („Din cine crezi că e mai bine să mă trag ca să tai piuitul hoțomanilor de aristocrați?”) inventarea ad-hoc a unei noi categorii de aristocrați americani cumînd prerogativele altor două (american ancestry și american of royal descent) și procurarea de la autoritățile americane a unor documente oficiale prin care să se confirme că descinde direct din Henric al VIII-lea al Angliei, iar căfelul lui, din cîinii lui Henric al VIII-lea și din acei ai lui Pierpont Morgan, „împăratul” Americii.

Pentru a ne face să înțelegem cultura „modului de viață american”, impregnată de

misticism, obscurantism, spirit de afaceri și grandomanie, scriitorul imaginează o serie de scene admirabile referitoare la Catedrala „Gloria Consuela Patricia”, fondată de acelaș Pac-Pac, care întemeiasă din motive la fel de „culturale” universitatea ce-i purta numele. Acest edificiu „cea mai grandioasă operă de artă arhitectonică, adevărat americană”, constituie o caricatură reușită a monstroasei „culturi” de dincolo de ocean. Totul e „grandios”, de o uluitoare lipsă de originalitate și de un prost gust strigător la cer. Văzut dinspre Canada, seamănă cu Notre Dame de Paris, dinspre golful Pacific seamănă cu catedrala Westminster din Londra, iar dinspre oceanul Atlantic seamănă cu catedrala din Reims. Clopotele catedralei erau astfel armonizate încît, după dangătul lor, locuitorii puteau afla cînd e o „hausse”, cînd e o „baisse” la bursa din New York. Se înființase anume un Iordan special: „noul Iordan”, cu ape sfințite, prin stropirea lor cu produsele distilării de apă sfințită „Pac-Pac”, ș.a.m.d.

Așa cum s-a putut observa, scriitorul folosește cu pricepere un procedeu deosebit de nimerit în satira-pamflet: ducerea implicațiilor pînă la ultimele consecințe, reducerea la absurd. Se pot cita numeroase cazuri în care autorul folosește cu abilitate acest procedeu.

Nu întotdeauna însă I. Ludo folosește în mod fericit mijloacele oferite de genul respectiv pentru comunicarea unui anumit conținut de idei.

Se observă pe alocuri tendința de abdicare de la acea selectare realistă menită să reliefeze esențialul din viață.

În însăși înfățișarea personajului principal, se resimte această tendință. Uneori personajul acționează simplist. Alteori este înfățișat după șablonul caricaturilor ieftine: cu brațele lungi, cu fălcile pătrate, cu ochii mici și înfundăți în orbite, cu fruntea teșită și „cu trabucul în dinți, cu picioarele pe masă, cu sticla de wiski în stînga, cu revolverul în dreapta”. Printr-o astfel de prezentare dușmanul e minimalizat, pare mai puțin periculos decît este în realitate. Acelaș efect îl produc și unele scene excesiv șarjate (anumite momente ale discuției despre roboți și necesitatea războaielor). Dimpotrivă, este reușită șarja discursului lui Pac-Pac în senat. Sună strident pe alocuri anumite „spirite” ieftine,

un anumit ton plat, trivializat, sau un ton de un familiarism neadecvat, valabil în situațiile din cărțile lui Șalom Alechem (pe care Ludo le-a tradus cu măiestrie) dar nepotrivit aci. Alegerea în serie a unor nume ca Mak Cash (bancher), Mak Cartouch (general), Forcer Business (om politic), ne indică un procedeu simplist încercând să suplinească relevarea pe calea imaginii artis-

tice a esenței fenomenului social respectiv. În ciuda acestor slăbiciuni, în măsura în care, așa cum arătam, utilizează cu pricepere vastele posibilități oferite de genul satirei-pamflet pentru a demasca și combate imperialismul american, cartea lui I. Ludo se dovedește o armă eficientă îndreptată către un obiectiv de maximă importanță.

Eugen Campus

UN RAPSOD AL MARINARILOR*)

Prin ampla poemă epică „Rapsodia marinarilor”, George Dan se reîntoarce la uneltele sale de care se despărțise pentru o vreme; salutând această reîntoarcere în frontul literaturii, este tot atât de important de semnalat valoarea creației poetului, prin însăși noutatea sectorului de viață din realitățile noi, pe care îl oglindește cu multă artă, cu mijloace noi de o certă originalitate.

Numele lui George Dan nu este necunoscut cititorilor de poezie din țara noastră. Poetul este un vechi navigator pe mările și oceanele poeziei.

În trecut, în încercările poetului de dinainte de 23 August 1944, versurile sale purtau amprenta poeziei infectată de estetica formalismului burghez. De altfel, nici poetul n-a excelat în manifestări asidue, preferând, în general, chemărilor sibiline ale muzelor decadentismului, cîntecul vrăjit al talazurilor și sirenelor marine, de care a fost atras în tinerețea sa de pasionat și simplu matroz pe navele noastre.

După 23 August, poetul a pășit în rîndurile acelor scriitori care încercau să desprindă rosturile și drumul artei din marile transformări ce se petreceau în lume și în sînul realităților din țara noastră. În această perioadă, versurile scrise de George Dan, apărute în diferite reviste — și în 1949 întrunite în cadrul volumului „Bună dimineața” — reprezintă o imagine aproape tipică a ciocnirii violente dintre concepția otrăvită și stearpă a formalismului cosmopolit și tendințele realiste, care își sorbeau izvorul

din realitatea vieții, din lupta oamenilor pentru o orînduire socială nouă, eliberată de exploatare. Ca un marinar aruncat în furtună pe o simplă plută lipsită de busolă, pasionatul, ce s-ar fi dorit, poate, pe un bastiment de luptă, se lasă pradă valurilor și curenților ameninșînd să-l ducă la naufragiu în laguna mîloasă a artei rupte de viață. În multe poeme din volumul „Bună dimineața”, în general bîntuit de o excesivă cultivare a imaginației ducînd pînă la încălcarea tuturor cerințelor logice, poetul înalță vieții și omului „îmnuri de adorație”, „de dragoste”, de „extaz”, dar omul pe care îl înfățișează și căruia îi sînt adresate versurile rămîne, totuși, o entitate abstractă, hipertrofiată, un troglodit monstruos, pășind cu emfază și clamori de-a lungul unui univers de eră cvaternară. Poetului „îi place să cînte omul”, cum declară el rîtos în poemul cu același titlu, însă, omul lui, — un gen de întruchipare interplanetară, cu „mîna pîroasă, pătrată” („Batrînul linotipist”), cu ceafa roșie, arsă ca o ferigă, întoarsă”, „sub cozorocul șepcii de piele” („Sondorul”) sau, cînd este femeie, „cu fluviul de lupte larg cît Calea Laptelui”, „din care s-au alimentat omuciderile semințiilor toate” („Mama”), omul acesta din viziunea poetului George Dan nu avea nimic comun cu omul nou al vremurilor noastre, cu eroii luptei de eliberare, cu luptătorii și constructorii ce înfăptuiau transformările revoluționare din perioada în care erau scrise versurile din „Bună dimineața”.

Este drept că în cuprinsul volumului nu lipseau unele poezii și versuri disparate (de

*) George Dan, *Rapsodia marinarilor*, E.S.P.L.A., 1954

ex. în „Glasul clăcașilor din Martie '907“, „Răscoală în Bărăgan“ sau „Linia“) unde apropierea de realitate, o mai vizibilă încercare de tipizare și individualizare realistă, paralel cu desbărarea de zorzoane imagistice formaliste, fac să răsunе unele tonuri calde, omenеști, prefigurînd undeva în universul îmbicsit de zgura și scrișnetele metalice ale proletcultismului (formalismul și proletcultismul coexistau uimitor de armonios în aceste versuri), geana de lumină vie ce va îndruma pe poet pe drumul artei lui de astăzi; se desprinde clar însă, constatarea că autorul versurilor era pe atunci incapabil să rezolve contradicțiile de fond ale poeziei pe care o scria, să iasă din impasul formalist, pentru a cînta viața sub aspectele ei veridice, tipice, cum promitea la începutul cărții: „Poetul iese din pupă și spune: bună dimineaa!“. Spre sfîrșitul volumului, obosit de toate intemperțiile și vînturile potrivnice cărora nu le-a putut rezista, poetul George Dan părea să se scufunde în somnul unei poezii cu evaziuni noctambulice, fermentată în adîncul mîloaselor ape ale solipsismului și apolitismului.

De pe o corabie cu pinzele zdrențuite, cu ciudate semne cabalistice, scufundată în abisul trecutului, rapsodul navigator a încercat, totuși, săplă smuiască în verb de foc un cîntec pentru toți marinarii lumii:

Un cîntec, vouă, vă închin marinarilor,
Vouă albatroșilor, pescărușilor,
rîndunelelor migratoare,
Vouă, matrozilor, ale căror cuiburi
sînt porturile lumii,
Vouă, un cîntec din sirenele vapoarelor,
din limba clopotelor de la bord...

Din acest cîntec, ale cărui ecouri n-au încetat să stăruie deasupra undelor în care se scufundase ciudata corabie, își trage originea puternicul, valorosul poem al lui George Dan „Rapsodia marinarilor“, scris după o perioadă de intense frămîntări și confruntări cu sine însuși, după o etapă de studiu și cunoaștere adîncită a realităților noi din Patria noastră, după o rodnică activitate de traducător din poezia sovietică.

Sursa generatoare a sentimentelor răscolitoare pe care le trezesc versurile rap-

sodiei, trebuie căutată în fuziunea reușită a ideii triumfului inevitabil al forțelor revoluționare, cu ideea tradiției de luptă și demnitate a marinarilor. Această fuziune se realizează în cîntecul „Inimioară de bronz“, mișcătoare odă închinată popasului istoric al gloriosului Potemkin în portul Constanța, în 1951, și tradițiilor revoluționare generate de acest moment istoric:

De atunci, ani în șir, „Nava-bază“,
Echipajul robît, ani în șir,
De pe vasul țarist mai păstrează
Doar o panglică scrisă cu fir.

Leat de leat rabdă chinul și geme,
Leat de leat o ascunde atent,
Și din mîină în mîină, prin vreme,
A ajuns și-n al meu contingent.

O căutau shirii noștri pe flotă,
Ba și-un premiu pe panglică-au pus;
Dar matrozii n-au scos nici o iotă
Despre panglica vasului rus.

De la bun început ceea ce atrage atenția, este concepția acestui poem, marcînd o radicală cotitură în creația poetului. Spre deosebire de unele din marile poeme epice scrise la noi în ultimii ani, în care elementele lirice își manifestă o predominanță vizibilă, în „Rapsodia marinarilor“ lirismul este numai un corolar al epicului, plasma germinativă rămînînd faptele smulse din viață, din lupta eroică a marinarilor noștri educați în spiritul patriotismului socialist și internaționalismului proletar.

Poemului George Dan, împărșit în trei capitole mari— „Anii de pace“, „Anii de război“ și „Uragan în Baltica“ — are ca motto cunoscutele versuri din „Speranța“ lui Eminescu:

Așa marinarii pe mare umblînd,
Izbiți de talazuri, furtune,
Izbiți de oceanul ghețos și urlînd,
Speranța îi face de uită de vînt
Și speră la timpuri mai bune.

Pe firul acestui motto se desvoltă întreaga parte de început a „Rapsodiei“, încercare de a prezenta o frescă a vieții de mizerie și luptă a foștilor înrolații ai marinei „regale“. De altfel, elementele pe care se sprijină evocarea vieții marinarilor sub regimul

burghezo-moșieresc sînt o parte integrantă a însăși biografiei poetului:

Ca să scot primul sunet de liră
N-am privit visător de pe cheu,
Cum corăbii cu pinze se-nșiră
Ca mari lebede albe—ci eu
Am ținut chiar în mîinile aceste,
Mîini cu pumni înceleștați de minier,
Roata cîrmei, cînd valuri cu creste
Imi săltau prora pînă la cer.

Nu era nicidecum ușoară marinăriu pe „sieriile plutitoare” ale vechiului regim. Cu ură pătimașă, „călit în adînci suferinți”, descrie poetul corvoada barbară la care erau supuși marinarii mînași cu sfîrcul „salamastrelor” și cu vergelele de tun la spălatul scuiptorilor și faianșelor din cabinele amiralilor și comandorilor. Versurile au tonalitatea unui aspru și necruțător act de acuzare:

Amirali cu ochi cruzi de hiene,
Ne-ați ucis anii tineri, curați.
Și-n trîndavă siestă și lene
Un război sîngeros pregăteați.

Marea-Neagră-ați făcut-o mormîntul
Multor fii din robitul norod,
Pentru vii, pentru morți iau cuvîntul,
Și v-acuz ca matroz și rapsod!

Pornind de la aceste versuri, este necesar să subliniem că, pe întreg parcursul poemului, preocuparea poetului de a prezenta esența forțelor sociale ce se înfruntă pe navă de pe pozițiile luptei de clasă, rămîne mereu constantă, o calitate care face ca versurile să capete suflul combativității, al protestului activ. În opoziție cu clika amiralilor de teapa lui Casapu, cel „bolnav de podagră” și a „spînatecului” Samson, devotați pînă la lingerea cizmelor amiralului nazist von Stranș, pe navă, unde se petrece acțiunea poemului, apar conducători și din rîndurile luptătorilor marinari, însufleșiți de ură clocotitoare față de satrapii militari ai regimului burghezo-moșieresc, dar și de calde sentimente de solidaritate, prietenie și devotament pentru clasa muncitoare. Asemenea oameni sînt matrozul Capdeaur, figură luminoasă, cu orizontul lărgit de învățăturile prietenului său, comunistul erou Filimon Sîrbu, figura simpatică, vibrînd de o adîncă umanitate a scafandruului Maciste, hamalul Mareș,

pescarii Mavrig și Dordoi „vlăjganul”, Pagalu Arghir și alții. Aceste tipuri de marinari și oameni ai mării, sînt înfățișați de poet cu multă căldură, ca adevărați reprezentanți ai maselor exploatate, majoritatea lor fiind fii ai uzinelor sau ai ogoarelor Bărăganului.

Pe vechile nave ale marinei „regale” rezistența și lupta împotriva stăpînitorilor nu puteau lua forme organizate fără a se lovi de mari dificultăți — tagma ofițerilor și a contramaistrilor știind să-și recruteze unelte chiar din mijlocul marinarilor. Ei apelau la elemente descompuse ca Balaur, un om abrutizat de murdăria și abjecția revoltătoare a condițiilor de viață de pe vasele militare, bătăușul oficial al navei, ca fo-chistul sașiu, care pentru o gură de mastică „și-ar vinde și pe maică-sa”, ca desgutătorul Ignat zis Țucălar, zis „vierme-n brînză” sau Arambasa „lătrău”, bîntuit de atîta foame și lăcomie încît se dovedește amator să-și condimenteze stomacul chiar și cu apreciable cantități de pastă Chlorodont.

De la ironia ușor persiflantă, pînă la vehemența virilă a jargonului și vorbei de duh a marinarului cătrănit de mizerie, de la insinuarea „în voltă”, care ustură ca un sfîrc de „salamastră”) pînă la sarcasmul grotesc, poetul nu cruță nici o formă a satirei care ar putea contribui la o demascare cît mai vie a dușmanului de clasă. Un exemplu, în acest sens, amintind de întîmplarea țarului Nicolai căruia, la o paradă, un poznăș a isbitut să-i lege o tinichea de coada calului, cum povestește A. Tolstoi, — este episodul vizitei lui vodă Carol pe navă, cînd toată solemnitatea momentului este compromisă de o beretă, smulsă de o rafală de vînt ce îl izbește pe „suveran” în față („O beretă sboară în larg”) Povestirea întîmplării capătă o greutate specifică în șirul de evenimente pe care este axată acțiunea poemului, într-un soi de opoziție cu simbolul panglicei potemkiniste ascunsă în medalionul „înimioara de bronz”, ascunsă cu sfințenie de marinari și păstrată din contingent în contingent.*

Întîmplarea tragi-comică pe care o trăiește Carol în mijlocul marinarilor este legată organic de întreaga acțiune, de desfășurarea conflictului social de pe vas, din care se

*) Bici împletit din frînghie cu noduri

vede că, cu toate represiunile sălbatice la care sînt supuși marinarii, cu toată ciorba „de brom” ce li se administrează, ura lor ascuțită împotriva comandanților călăi, împotriva regimului ticălos, continuă să crească în intensitate.

Ura atinge un punct culminant în episodul consacrat încercării unui grup de marinari în frunte cu comunistul Capdeaur de a elibera vasul „Giola”, ce transporta grîne pentru republicanii de la Madrid. Din păcate, fapta eroică a marinarilor nu reușește. Acțiunea lor este divulgată de un jandarm, care prin alarma declanșată, împiedică înfăptuirea ei. Urmează un „consiliu al pelicanilor”, cum sînt supranumiți amiralii, și o bună parte din marinarii „bolșevici” sînt „pedepsiți” cu deportarea pe Insula Șerpilor.

Consemnarea, oricît de sumară a faptelor descrise de poet, arată ce bogăție de material luat din viață a folosit el în construcția vastului său poem.

Dovedind un simț deosebit în armonizarea construcției poemului, autorul manifestă în acelaș timp multă măiestrie în arta compoziției, cu probleme atît de complexe în cazul unui amplu poem epic. Forța și succesul „Rapsodiei”, spre deosebire de unele poeme epice de largă respirație ce s-au mai scris la noi (De ex.: „Cincisutistul” lui Ion Brad sau „Frasinii de la răscruce” al lui A. Bacovsky) sînt asigurate de autenticitatea faptelor, de arta cu care sînt conturate personagiile principale ale poemului. Cititorul urmărește cu interes episoadele din partea a doua, „Anii de război”, care se situează printre cele mai isbutite pagini de poezie ce s-au scris la noi pe aceeași temă. Poetul îmbină epicul cu liricul, fără a aluneca totuși pe panta scufundării în considerații eterate, difuze, întîlnite atît de des în poemele „fluvii” scrise de unii poeți. Cît de firesc sună, de pildă, — și în acelaș timp, cît de tipic pentru sufletul marinarului surghiunit pe „sicriile regale” ale flotei de odinioară, veșnic pîndit de vîna de bou a executantului „corecțiilor” corporale Balaure, îndopat pînă la delir cu „ciorba de bromură” sau condamnat să mucezească în pușul ancorei — „frigiderul disciplinar”, — acest strigăt autentic de bucurie, cînd primește vestea liberării:

Anii trec.. Neschimbătă-i doar marea..
Noi la bord ne simțim mai bătrîni
De trei ani așteptînd liberarea
Am mîncat peste-o mie de pîini.

De trei ani, sub regale berete,
De părinți, de iubite-am uitat...
In curînd vom primi toți livrete,
Ne-om întoarce la vetre, în sat,
Iu-hu-hu! chiuind pentru fete!

Tabloul războiului marin înfățișat de poet apare în culorile lui înspăimîntătoare, cu proporții de cataclism. Versurile prezintă marea tragedie pe care o trăiesc marinarii romîni trimiși în largul apelor sub „protecția” pistoalelor hitleriste înfipte în ceață, să lupte și să moară pentru „idealuri” dușmanoase năzuințelor poporului. Poetul demască cinismul murdar, putreziciunea, ticăloșia acestor „idealuri” nutrite de clasele stăpînitore, de clica antonesciană. Iată visurile despotului „disciplinar”, ale odiosului amiral Casapu, și ale brutei Balaure:

Dar Balaure, colții și-arată
Și mai crîncen începe să bată,
Vrea „sardele” pe mîneci să vadă:

Vrea medalii, o cruce de fier,
Vrea luceafărul nou de pe cer...
Și mai vrea s-avanseze-ofițer.

Amiralu-i dăduse ideea:
— De răz bim la război în Crimeia,
Îți faci vilă și-ți schimbi și femeia.

Poemul lui George Dan se ridică astfel la nivelul unui coroziv și intransigent act de acuzare al caracterului nejust al războiului antonescian; în acelaș timp, poemul învie imaginea rezistenței patriotice a celei mai avansate părți a marinarilor noștri. Un exemplu edificator îl constituie cîntul intitulat „Submarinul Delfinul atacă”, ca și următorul cînt „Nimic nou pe frontul maritim”. Cititorii își amintesc, desigur, cîtă „discreție” păstra presa antonesciană în timpul războiului asupra „faptelor de armă” ale flotei romînești. Un martor nemijlocit, un poet, sfîșie vâlul acestei „discreții” desvîluind, ceea ce de fapt este cunoscut tuturor, — eșecurile, înfrîngerile, rușinosul dezastru naval în cadrul cărora s-au scufundat în adîncurile Mării Negre trufia, setea de cuceriri a dementului

Hitler și a servilului „mareșal” român.

Episodul care descrie una din acțiunile „tabacherei lui Noe” — submarinul „Definul” — este caracteristic. Marinarii îndemnați de vajnicul Capdeaur, trecut în ilegalitate încă de la începutul războiului, fac inofensive torpilele destinate vaselor sovietice. Inofensiv, de fapt, ca un șarpe apăsător de grumaz și ținut pe fundul mării, devine mereu însăși nava, amenințată să fie transformată de flota sovietică într-o „criptă submarină”. Inofensivă va deveni curînd întreaga flotă fascistă de pe Marea-Neagră sub năpraznicile lovituri ale sutelor de „Potemkin-uri” sovietice. Scenele ce redau dezastrul naval, înfrîngerea hitleriștilor, reprezintă partea cea mai reușită a poemului lui George Dan. Imbinînd cu măiestrie comentariul burlesc cu ton de plebeiană, sănătoasă, plină de virilitate frondă marinărească cu imagini condensate, puternice ca niște explozii, poetul reușește să redea tabloul de bătălii navale demne de penelul unui Vereșciaghin, celebrul pictor de bătălii navale.

În general, despre arta imaginii în „Rapsodia marinarilor” s-ar putea discuta mult, pentru că și în această direcție poetul se dovedește un însetat de originalitate autentică, un artist șlefuitor al cuvîntului.

Asprimea, plasticitatea imaginii poetice este totdeauna consecința suportului asociativ neașteptat, a imprevizibilului comparației. Într-un moment de furtună, care este și fundalul conflictului de viață înfățișat:

Marea-Neagră suna ca din gonguri

Ca din talgere-n diguri izbea.

Imaginea decurge de cele mai multe ori din greutatea specifică a conținutului: flota este comparată cu „dogite sicriuri”. „Primim ordine verzi” — spune în altă parte poetul, vorbind despre prima etapă a războiului și comentariul e firesc, sugestiv: „Parcă vipere-n palme cuprindem”.

Remarcabilă, plină de elemente sugestive este fresca marelui fiasco naval al hitleriștilor. Aici, aproape toate modalitățile de expresie folosite de poet pînă acum își dau întâlnire pentru a complecta prăbușirea, dezastrul...

Amiralii își aruncă în mare geamantanele încărcate cu aur și visele de a avea cîte o

vilă în Crimeia, apoi își spulberă creerii.

Comandorii și contramaiștrii încearcă un ultim subterfugiu. Ei își rup tresele și își aruncă în valuri șepcile înzorzonate cu „sardele” și „frunze de aur”, transformînd adîncurile marine într-o adevărată „ceaprazărie”.

O ultimă salvare încearcă amiralul Casapu, care îndeamnă pe marinari să fugă spre Bosfor. Veninosul Balaure, pentru a scăpa de pedeapsă, imploră în genunchi iertarea marinarilor — „și-om trăi împreună ca frații”. Dar marinarii reacționează cu scîrbă „iertîndu-l”, oferindu-i „pe o tavă” „propriu-i steier cu glonțul pe țevă”.

Din largurile mării, peste amurgul inexorabil al războiului și al robiei hitleriste, se înalță apoteoza zilei de 23 August, purtată pe flamurile înroșite de sîngele atîtor încercări, de prima navă sovietică ce pătrunde în portul Constanța. Artă deosebită cu care poetul George Dan a reușit să redea acest moment înălțător, îl plasează printre pușinii noștri poeți care nu s-au limitat să închine zilei eliberării numai ode festive.

George Dan a pictat cu ajutorul cuvîntului tabloul realist al desfășurării istorice a acestui moment, ca pe un ecran menit să-l înfățișeze în toată grandoarea lui, acolo unde se desfășoară acțiunea poemului său, pe malul frămîntat și înșorit al mării. Și acest tablou răscolește cu multă forță inima cititorului, nu numai pentru că reînvie faptele prin ceea ce au avut ele tipic, esențial, dar și prin suflul înalt de baladă solemnă, de măreață faptă pe care îl comunică.

Unul din cele mai emoționante momente, redat cu caldă pasiune de poet, este întâlnirea dintre marinarii romîni și matrozii sovietici, eliberatorii țării noastre. Tensiunea lirică, forța mișcătoare a versurilor ce prezintă acest moment, este asigurată de implicațiile simbolice ale schimbului de daruri dintre marinarii reprezentanți a două popoare, legate pe veci prin actul de la 23 August. Capdeaur dăruie primului marinar sovietic care pășește pe țărîmul nostru vechea „înmîmăoară de bronz” cu panglica potemkinistă, mărturisind astfel tradiția de luptă revoluționară, dragostea nestinsă a poporului nostru pentru Patria lui Lenin-Stalin, iar marinarul sovietic îi înmînează simbolic panglica de la bereta sa, cu emblema vasului „Pariskaia Komuna” și cu urarea plină de

zile: „S-o purtați în furtuni, marinari“. Oda adresată farului, care dormise atîția ani „ca o bufniță“ învăluită de negurile războiului și care este aprins pentru prima dată, încheie festiv a doua parte a „Rapsodiei“.

Departa de a se limita la o cronologie poetică, autorul „Rapsodiei marinarilor“ nu și-a pregeat efortul pentru a crea o operă vie, un mare și extins cîntec monolitic despre eroii săi, despre viața militarilor de pe mare.

Pe această linie, partea a treia a poemului „Uragan în Baltica“ este o complectare firească, ce desvoltă și întregeste firesc acțiunea și tematica din „Rapsodia marinarilor“.

Interesul acestei părți este sporit de prezența eroilor cunoscuți, care de astă dată sînt înfățișați ca membri activi ai detașamentului avansat al marinarilor regimului de democrație populară.

Cîntecele de la începutul părții a treia: „Sub bereta cu cozile lungi“ și „Cargo-botul „Alba-Iulia“ în larg“ sînt menite să scoată în evidență deosebirea ca de la cer la pămînt dintre viața, spiritul vechii marine „regale“ și noile condiții ale stagiului marinăresc sub regimul democratic. Pentru a sublinia această idee, poetul readuce în desfășurarea acțiunii cunoscutele figuri ale comuniștilor Capdeaur și Maciste, deveniți căpitani de vase, cu autoritate și experiență, adevărați „lupi de mare“ de o factură nouă. Mult mai izbutit este cîntul următor, în care se înfățișează viața clocotitoare de pe navă în largul mării. Secretul reușitei acestei părți constă în numeroasele fragmente de folclor marinăresc folosite de poet, care dau versurilor note specifice marinei, voioșia, tinerească a atmosferei de viață nouă ce domnește pe vasele noastre. Pline de poezie sînt versurile ce zugrăvesc zilele și mai ales nopțile de navigație, cînd armonistul Ghigorț, instalat pe parîme la proră, revarsă triluri de doine și cîntece marine din armonica lui.

Partea centrală a celui de al doilea ciclu o formează prezentarea eroicei bătălii cu furtuna din Baltica, temă ce a mai fost desvoltată cu succes în cunoscutul poem al lui Ștefan Iureș: „Așa a fost în Baltica“. Urmărind reliefaarea unei idei asemănătoare cu cea conturată de acest poet — este vorba de ideea patriotismului socialist, a atitudinii noi față de muncă și bunurile poporului, George Dan oferă o imagine îmbogățită, apro-

fundată, superioară față de creația lui Ștefan Iureș.

Această calitate îi este asigurată prin prezența unor eroi bine conturați, cu individualitatea și caracterele schițate în linii ferme. O figură principală a bătăliei din Baltica este comandantul Maciste, călit în luptele împotriva dușmanului de clasă și în înfruntarea de mulți ani a elementelor naturii, iar suflul motor, conștiința clar văzătoare a colectivului este vajnicul Capdeaur, în funcția de locuitor politic.

Cu toate că nava, ce transportă dintr-un port polonez o prețioasă încărcătură destinată industriei și șantierelor noastre, e amenințată să fie sfărîmată și înghițită de valurile cit munții, cu toate avariile pe care le provoacă elementele deslănțuite ale naturii, cu tot pericolul de a eșua, echipajul însuflețit de comuniști rezistă cu îndrăjire, cu eroism. Forța lor de rezistență este subliniată just ca fiind generată de conștiința eroică a trecutului de luptă al clasei muncitoare, de un patriotism fierbinte capabil să înfrunte uraganul cel mai amenințător. Mijloacele folosite de poet pentru a reliefa acest conținut de idei nu au nimic artificial, nimic convențional. Lirismul acestor versuri vorbește direct inimii cititorului, îl cucerește, îl captivează, deși uneori efectele folosite de poet sînt de ajuns de efine. Descrierea faptei eroice a marinarilor de pe „Alba-Iulia“ — din care nu lipsesc nici momentele de îndoială ale unor marinari mai puțin căliți, nici pilde de înaltă abnegație, cum este a telegrafistului Negoită, care înfruntînd furtuna repară antena de pe catarg și restabilește legătura — se încheie prin victoria marinarilor, prin întoarcerea lor în patrie cu încărcătura salvată. Un rol deosebit l-a avut în desfășurarea luptei marinarilor noștri sublinierea mîndriei naționale a echipajului, care, cu tot pericolul naufragiului, refuză să apeleze la ajutorul, în condiții umilitoare, al navelor engleze și suedeze, deasemeni reliefaarea ajutorului dat de vasele sovietice „Lenin“ și „Soarele“, care au receptat semnalele de alarmă ale vasului român.

Chipul matrozului sovietic, care întinde o mînă caldă, generoasă, de ajutor, se profilează pe fundalul ultimelor versuri ale poemului, înfrățind parcă prin gestul lui popoarele, zările:

La Constanța i-am dat o panglică,
 Vechea panglică potemkin-istă...
 El mi-a dat-o pe-a lui, bolșevică..
 O păstrez... Dar cea veche, desigur,
 există.

.....

Și prin negura Golfului Finic, la braț,
 Cîteștrei „parahoadele“ merg ca trei frați,
 Fiindcă panglica veche și dragă
 Peste mări și-uragane ne leagă.

Așa se încheie ampla rapsodie despre marinari creată de poetul George Dan, una din realizările valoroase ale poeziei noastre din ultima vreme.

Linia eroică, originalitatea conținutului, simplitatea „Rapsodiei marinarilor“, o apropiere în multe din episoadele ei de poezia autentică.

Semnarea altor deficiențe decît cele creaționale pe alocuri, nu pot întuneca această apreciere.

Există, astfel, pe parcursul poemului, o seamă de lacune, de pildă, în reliefaarea chipului amiralului nazist von Stranț, care e lipsit de o caracterizare individuală pregnantă, în lumina esenței forței negative pe care o reprezintă. Eroii pozitivi, comuniștii, pe alocuri par să fie animați mai mult de bravadă, și mai puțin de tendința bine definită a obiectivului politic — eliberarea țării din robia hitleristă.

De asemenea, s-ar putea obiecta că în redarea momentului de la 23 August nu s-a conturat suficient rolul conducător al comuniștilor. Din desfășurarea ultimelor părți

nu apar de loc oglindite manifestările actuale ale dușmanului de clasă.

Există în „Rapsodia marinarilor“ și deficiențe ale formei, ale stilului și limbei, deși, în general, originalitatea de conținut a poemului s-a tradus și într-o pregnantă originalitate a mijloacelor artistice, a imaginilor, rimelor. Efectele tendinței imagistice ce a caracterizat poezia mai veche a lui George Dan mai se resimt încă. Apar, de asemenea, numeroase vulgarisme care depășesc intenția poetului de a zugrăvi limbajul marinăresc și care, alături de folosirea excesivă a „șerpilor“, „meduzelor“, „scrumbiilor“, „algelor“, obosesc pe cititor. Însfîrșit, grandilocvența unor expresii și imagini, alături de unele alunecări spre un ton de reportaj minor în versuri, nu pot stîrni decît aceeași impresie. Și poate inventarul lipsurilor artistice este cu mult mai cuprinzător; efortul de a atinge o înaltă măiestrie și calitate a versurilor se soldează uneori în creațiile reușite și cu o bună cantitate de deșeuri, de „minereu verbal“, cum spune Maiakovski, care s-a mai păstrat netopit, insuficient de cristalizat.

Esențială rămîne însă concluzia că „Rapsodia marinarilor“ conturează, de fapt, apariția unui nou poet, cu o artă și o individualitate proprie, care dăruie poeziei noastre noi o operă valoroasă și de la care cititorii sînt îndreptățiți să ceară o depășire a succesului său de astăzi, noi creații care să nu-l definească — deocamdată — numai ca rapsod al marinarilor noștri de ieri și de azi, dar și ca înaripat cîntăreț al construcției lumii noi.

Mihail Cosma

BASMELE LUI BAJOV*)

*P*rintre basmele lui Bajov, se află următoarea povestire: se pare că, odată, țarul i-ar fi dat poruncă unui curtean mai priceput să-i afle pentru ziua țarinei un dar de mare preț, uimitor prin frumusețea lui. Iar curteanul, sfătuiindu-se cu oamenii săi de încredere, ar fi hotărît pînă la urmă să-i făurească împărătesei Rusiei un album cu învelitori de

malachită, lucrate după străvechiul meșteșug al pietrarilor din Urali. Și așa s-a și întîmplat. Albumul fu cerut unui moșneag de lîngă Krasnogorsk, moștenitor din tată în fiu al măiestriei cioplitului în piatră. Învelitoarele sale simple îi uimiră peste măsură pe oaspeții străini și-l făcură pe un vestit șlefuitor de briliante din Franța să străbată mii de

*) Bajov: *Floarea de piatră și alte povestiri din Urali*, Ed. Cartea Rusă.

verste pînă la umilul atelier al moșneagului pentru a afla taina măestriei lui. Astfel, malachita modestă, „ieftioară“, a strălucit cu demnitate prin arta meșterului popular, printre alte daruri scumpe, întrecînd în frumusețe, pînă și focul scumpelor brilante.

Povestea în sine e fermecătoare. Dar ea are totodată un înțeles mai adînc, și care explică însăși taina farmecului basmelor lui Bajov.

Meșterii din Urali erau niște dăltuitori cu imaginația înaripată, care nu născoceau numai cupe și flori cu model nou, ci și povești, legende care treceau din generație în generație, odată cu meșesugul lor. Artă lui Bajov își are rădăcinile în poveștile acestor dăltuitori. Ea folosește materialul vechilor legende populare, pe care le îmbogățește conform obiceiului povestitorilor, dar păstrîndu-le în scris întreg farmecul graiului viu.

Atitudinea scriitorului față de lectorul său este aceea a unui povestitor bătrîn, care nu face decît să transmită ceea ce a auzit și el sau ceea ce a cunoscut și a trăit, amplificînd însă și împodobind evenimentele cu ajutorul imaginației.

Meșesugul său pare într-adevăr simplu, popular, dar ca și în povestirea inelitorilor de malachită, avem de a face cu o artă de o rară măiestrie, care face din P. Bajov unul din povestitorii de frunte ai literaturii sovietice.

Eroii săi sînt în general meșteri, — păstrînd cu grijă taina străveche a meșesugului lor — muncitori în fabricile din Urali, mineri. Epocile în care trăiesc sînt diferite: unii, descoperă primele zăcăminte de aur, de aramă, ori de pietre prețioase, încep prelucrarea malachitei, pe care o găsesc ușor la suprafața pămîntului; alții, iau parte la înființarea fabricilor, a primelor mine; apoi, în basmele care se petrec în vremuri mai recente, anumiți eroi sînt îndepărtați din fabrici și întemnițați pentru că „citeau cărți care nu trebuie“, și află despre țarină că nu poate suferi rubinele pentru că-i amintesc sîngerul steagurilor din 1905; existența citorva, în sfîrșit, se desfășoară chiar în anii noștri: ei trimit daruri conducătorilor sovietici și dezvăluie cu drag taina meseriei lor pentru că „omul sovietic și-a deschis pe de-antregul inima“.

Dar toți vădesc o seamă de trăsături comune--

stima, respectul muncitorului pentru locul său de muncă și meseria sa, dragostea de patrie, mîndria față de bogăția și posibilitățile ei, imaginație, inventivitate.

În poveștile lui Bajov, personajul principal e totdeauna un căutător pasionat, un inovator îndrăzneț, un meșter care fuge de rutină, își stimează meseria și face din ea o artă.

Astfel de creatori plini de talent sînt Danilo, înflăcăratul dăltuitor al unei neasemuite flori de piatră („Floarea de piatră“) ca și Mitia, feciorul lui („Crengușăgingașă“), auralul Ivanco („Ivan înaripatul“), oșelarul Vasici („Sîrnicul de olmaz“) ori turnătorul Vasili Torochin, care pune pe masa boierilor în locul „Erculeșilor și al Lucavonilor“, turnați în tuci, chipul bătrînei Anisia, torcîndu-și caierul ei nesfîrșit („Băbuța de tuci“). Dar un inovator, asemenea lor, e însuși Bajov, care aduce pentru prima oară, alături de eroii clasici ai povestirilor fantastice, pe omul adevărat, muncitorul simplu din Urali, cu viața și obiceiurile lui.

Este deosebit de interesant să urmărești în lucrările marelui povestitor, felul în care izbutește să îndeplinească elementele fantastice cu cele reale. E de-a dreptul uimitoare îndemînarea cu care Bajov face din fapte concrete de viață, evenimente poetice, legate organic de basm.

Procopici, bătrînul meșter al lui Danilo din „Floarea de Piatră“ e, în ciuda inimei sale bune, un om aspru la primă vedere, care-și bate ucenicii. Iar băiețașul Jabrei („Potecuța lui Jabrei“), o minunată figură de vechi muncitor rus, e morocănos, retras, ferindu-se de zgomotul și certurile scemenilor săi („S-a pornit să vîjje balta sîntarilor“), iar la chefuri e nesocotit și cheltuitor.

În basmele lui Bajov mai apar și unele personaje autentice, ca de pildă primii fabricanți ruși din Urali, Demidov, Turceaninov, inginerul Anasov, sau cîțiva meșteri și ingineri străini, despre care se pomenește cu toată savoarea tonului povestitorului autentic popular: „un fon-baron Meller care-și mai zicea și Zacomelschi“; „numele neamțului era Ustav-Ustavici, iar de familie Spil, adică după limba noastră, cui de lemn!“; „un franțuz Faberjei“; „unul Stof, adică oca“.

În jurul acestor oameni și a întîmplărilor

adevărate, se împletește un fir fantastic, fruct al unei îndrăznețe imaginații poetice și care dă întâmplărilor istorisite de Bajov amprenta de basm.

Aspectul deosebit al basmelor sale nu înseamnă cîtuși de puțin îndepărtare de creația populară. Dimpotrivă, Bajov a fost un adînc cunoscător al folclorului, pe care l-a ascultat din copilărie; în atmosfera povestirilor populare a trăit mai mult de jumătate din viața sa, cercetînd cu asiduitate folclorul întregii sale activități. Ceea ce apare nou în operele sale este însă un folclor recent, acela care ia naștere în zilele noastre, în seri de petrecere, ori în clipe de răgaz și avîndu-și originea în imaginația unui născocitor de basme populare. În poveștile sale, acesta evocă adesea — cum e și firesc — eroi apropiați de ascultătorii săi, locuri cunoscute, întâmplări trăite de toți, menite să facă istorisirea sa mai palpitantă. În Uniunea Sovietică sînt cunoscute basme populare culese în anii de după cel de al doilea război mondial, în care e vorba de evenimente relativ recente. („Cum a mers fata la război“, „Povestea despre frații grăniccri“, etc.).

Acest aspect nou al creației populare apare însă pentru prima oară, în toată frumusețea lui, în basmele lui Bajov.

Păstrînd spiritul legendelor și poveștilor din Urali într-o tratare originală personală — ne apare fantasticul în opera marelui povestitor. În cărțile sale, întâmplările neobișnuite, stranii, personagiile înzestrate cu puteri supranaturale („Vilva Băii de Aramă“), pot fi întîlnite adesea. Aceste personaje și evenimente fantastice înseamnă însă doar o transfigurare poetică a unei experiențe reale.

„Fereștrua fermecată“, care te poate face să vezi bogățiile din sînul muntelui cu ajutorul „pietrelor răbdării“, nu înseamnă altceva decît munca atentă de cunoaștere a rocilor, care după îndelungi cercelări își va trăda așezările straturilor înlăuntrul pămîntului. „Mîna vrăjită“, care-i pune lui Mitia pe masă rămurelele cu boabe sîngerii, modele pentru sculpturile sale, simbolizează momentul de inspirație creatoare a artistului, după zile și nopți de înfrigurate căutări. („Crenguța gingașă“). „Forța necunoscută care îl înmărmurește pe vâtaș și pe slugile sale, atunci cînd același Mitia îl lovește pe boier, se numește în fond curaj, îndrăzneală.

Însăși „Vilva Băii de Aramă“, stăpîna atotputernică a adîncimilor muntelui, fata șăgalnică și nespuse de frumoasă, cîteodată aspră, dar neputînd suferi pe cei plîngăreți și triști, e o personificare — prin procedeele basmului — a viselor și năzuințelor lungului șir de dăltuitori și lucrători în minele de malachită. În ochii acestora, pietrarul cîstit cu adevărat trebuie să aibă o seamă de calități morale, să fie perseverent și optimist, să nu se lase încercat de lăcomie, să nu-și piardă ușor curajul. Numai astfel, spune basmul, „Vilva munților — adică munții însăși — îi vor deveni prieteni“.

Bajov însuși a explicat uneori origina unor imagini de basm. Iată ce spune el, de pildă, despre mult folosită legendă a pisicii subpămîntene:

„Figura pisicii a luat naștere în poveștile mincîrilor din pricina unor fenomene naturale. Astfel, acolo unde iese din pămînt acidul sulfuric, apare un mic joc de sulf. El arde drept, subțire, ca o luminare. Focul de sulf are o mare importanță și amintește o „ureche“. În felul acesta, un fapt real s-a transformat într-o imagine tipică basmului“.

Dar P. Bajov a fost cunoscut în Uniunea Sovietică nu numai ca un neîntrecut povestitor, ci și ca un adînc cunoscător al limbii ruse. El s-a adresat inepuizabilului tezaur al graiului popular, pe care l-a folosit cu atenția și migala unui mare meșter.

„La început—spunea el—mi-a fost ușor: aveam un cîmp întreg de cuvinte libere. Dar cu cît scriam mai departe, cu atît îmi era mai greu. Priveam la ceea ce scriesem și îmi dădeam seama că nu aveam voie să mă repet“. „În general—mărturisea el în altă parte — caut cuvintele mult, chinuitor de mult timp“.

P. Bajov a folosit adesea, dar cu mult discernămint, regionalismele. „Le folosesc cu grijă — spunea el. Ele pot fi accesibile. Însă nu aleg numai cuvintele care îmi par melodioase, ci mai ales pe cele plastice, pe cele care îmi par folositoare limbii.“

Tălmăcirea citorva din lucrările lui P. Bajov, apărute recent în culegerea Editurii Cartea Rusă, i-au cerut Xeniei Stroe multă măiestrie. Cunoscută ca traducătoare merituosă, ea a reușit și de astă dată să se apropie cu căldură de autor. Limba în

care au fost transpuse poveștile este curgătoare și bogată, respectînd felul în care Bajov alegea și folosea regionalismele.

Astfel, Cartea Rusă a reușit să pună în mîinile cititorilor tineri și mai vîrșnici încă un volum de înaltă valoare artistică. Ea are marele merit de a fi adus pentru

prima oară în literatura noastră opera marelui povestitor sovietic și de a-i fi creat în editarea operei sale în limba romînă, condiții grafice excepționale.

Ilustrațiile Marceliei Cordescu, contribuie ca volumul apărut la noi să fie unul din succesele editoriale remarcabile ale acestui an.

Mioara Cremene

THEODOR DREISER ȘI O TRAGEDIE TIPIC AMERICANĂ*)

Cu puțin înainte de moarte, Theodor Dreiser, adresîndu-se Partidului Comunist din Statele Unite, scria:

„Din totdeauna am fost adînc încredințat că poporul simplu și în primul rînd muncitorii din Statele Unite și din întreaga lume sînt stăpîinii soartei și făuritorii viitorului lor. M-am străduit să trăiesc cu această credință, exprimînd-o în cuvinte și imagini, și să folosesc marca însemnată pe care o are pentru existența omenirii“.

Aceste cuvinte vin să încununeze parcă rodnică activitate scriitoricească a lui Dreiser, care, în numeroasele sale scrieri, a zugrăvit dezgustătorul mecanism al modului de viață american, demascîndu-l totodată.

În tot timpul vieții sale — care a coincis cu epoca imperialistă a capitalismului american — Dreiser s-a dovedit a fi un luptător neobosit pentru triumful ideilor de dreptate și adevăr. Încă de la începutul carierei sale scriitoricești, el s-a străduit să înfățișeze — fără menajamente — realitățile în mijlocul cărora a trăit și a căror cruzime a resimțit-o el însuși.

Născut în 1891, în Terre Haute-Indiana, din părinți lipsiți de posibilități materiale, Dreiser este nevoit din fragedă copilărie să-și câștige cu greu existența. Mai tîrziu, el participă direct la lupta muncitorimii americane, vorbind la adunări, luînd parte la mișcări greviste și dovedindu-se a fi un adevărat fiu al poporului american.

Cunoașterea regimului sovietic cu structura și realizările lui, au avut asupra scriitorului o înfrîurire binefăcătoare, ajutîndu-i să-și desăvîrșească concepția sa despre viață.

„În arena mondială — constata Dreiser — a apărut o națiune elocventă prin forțele ei. Ea spune: „sistemul nostru nu dă capitalistului, ci muncitorului o viață just orînduită, și toate bunurile pe care sînt în stare să le nascocescă geniile artei, ale științei și ale forței rațiunii umane...“ Mi-am îndreptat privirile spre această învățătură, spre această facă și am găsit în ea sprijin și inspirație pentru munca mea de creație“.

Activitatea scriitorului în sînul mișcării muncitorești din Statele Unite, a fost de asemenea un factor important care a contribuit la întărirea caracterului realist al operei scriitorului, l-a ajutat să vadă lucrurile just, de pe pozițiile clasei muncitoare.

Cartea „O tragedie americană“ — pe care Dreiser a considerat-o un fel de epopee de clasă, o oglindă fidelă a antagonismelor care cuprind întreaga lume capitalistă, este o ilustrare vie a preocupărilor și a atitudinii pe care a adoptat-o scriitorul față de viața în care trăia. „O tragedie americană“ vine să consfințească desprinderea lui Dreiser de „obiectivismul“ cu care privise lumea celor exploatați la începutul activității sale scriitoricești. Ea dovedește că între vechea lui concepție despre viață, între reacționarele idei ale „teoriei echilibrului“ a lui Spencer — pe care și-o însușise cîndva — și noile lui vederi, s-a săpat o prăpastie adîncă, de netrecut. Din însuși titlul cărții se detașează elementul tragicului ca un simbol ce pecetluiește viața americană. Inspirîndu-se dintr-un caz autentic (un tînăr care-și ucide iubita), Dreiser reconstituie în fața

*) Theodor Dreiser, *O tragedie americană*, E.S.P.L.A., 1954

ochilor noștri edificiul putred, zdruncinat din temelii, al societății capitaliste în lăuntru cărora s-au petrecut faptele, dezvăluind tragismul la care e condamnat omul muncii într-o astfel de societate. Aci se vede creșterea concepției lui Dreiser: dacă în „Trilogia dorinței” exploatarea, oprimarea, erau înfățișate de autor ca nenorociri inevitabile ce se abat asupra oamenilor, în „O tragedie americană” este dezvăluită, demascată, esența acestei exploatare la care este supus poporul american.

În familia predicatorului Asa Griffith, unul din copii, adolescentul Clyde, nu se poate împăca nici în ruptul capului cu viața de umilință și privațiuni pe care o duce întreaga familie, în numele domnului. Amețit de dorința de a trăi o viață mai bună și de a ajunge, el rîvnește la un trai ușor, asemeni celui al bogătaşilor.

Această dorință l-a împins pe Clyde în viață, smulgîndu-l din mijlocul alor săi. Însă îndeletnicirile pe care le capătă la început: băiat de serviciu la o teighea de răcoritoare, apoi groom, nu-l satisfac și mai ales nu-i aduc nici un rezultat imediat, concret, legat de dorința lui fierbinte de a parveni.

Tinerii cu care Clyde își împarte orele de muncă și cele de petreceri sînt mînați ca și el de aceleași vagi năzuințe. Și ei socotesc drept ideal dorința de a ajunge printre cei care stau în primele straturi ale societății. Ei au legături cu muncitorii propriu ziși, și nici nu vor să aibă de-aface cu ei. Clyde consideră munca fizică drept o condamnare inevitabilă la o existență mizeră. „Cum adică? — gîndește el. Să conducă o mașină, să așeze cărămizi, să învețe meșteșugul dulgherului, al tencuitorului, sau al instalatorului, cînd băieții ce nu erau cu nimic mai înzestrați decît el erau ajutoari de farmaciști, contabili, funcționari la bănci sau la societățile pentru administrarea averilor imobiliare, și cîte altele?”

Clyde și cei de o seamă cu el gravitează în preajma răsfațărilor „norocului”, în preajma celor care au reușit să se cațere cu ușurință pe cele mai înalte trepte ale societății. Măsura burgheză a succesului o cheazășuiește averea. Cultul banului însă este nedespărțit de imoralitate, iar mijloacele pentru atingerea acestui scop pot fi de

orice natură. Mult trîmbițatele și deșănțatele teorii ale celor ce slăvesc modul de viață american, cu nelimitatele posibilități de succes ce le oferă individului, își află înfirmarea sub pana de artist a lui Dreiser.

La adăpostul liberei concurențe, cei tari îi sfișie pe cei slabi, iar cei avuți îi țin pe ceilalți la cheremul lor. Această lege de dezvoltare a capitalismului o vede Clyde, dar fără să se înspăimînte la început.

„Eroii” viselor lui sînt „personalități” mai mult sau mai puțin marcante din rîndurile celor avuți. Prin zugrăvirea acestor personaje, Dreiser demască burghezia americană. Bigotismul și conformismul pe care, cu atîta cinism, și în ciuda depravării lor, îl așează reprezentanții influenți ai acestei clase sînt măști ce servesc ca mijloace sigure de parvenire în societatea capitalistă.

Un unchi bogat, Samuel Griffith, îi apare lui Clyde în cale într-un mod cu totul întîmplător. Clyde îl întîlnește la Chicago unde se refugiase din Kansas City, în urma unei încurcături pe care o avusese în orașul lui natal. Unchiul este tipul financiarului rece, calculat, care-și rezervă dreptul să dea dovadă (barem odată în viață, dar măsurat, cu rezerve) — de o slăbiciune față de cineva. Și iată că „norocul” a căzut pe capul lui Clyde, care l-a cucerit pur și simplu pe unchiul său. Bazat și pe considerentul că, de fapt, tatăl lui Clyde fusese desmoștenit în urma unui testament nefavorabil, Samuel Griffith are oarecare „remușcări” și vrea să se răscumpere într-un fel. Așa stînd lucrurile, îi oferă lui Clyde posibilitatea să-și facă ucenicia și — eventual — să se specializeze la fabrica de gulere pe care Samuel Griffith o avea în micuțul orașel Lycurgus. Întîlnind prilejul mult așteptat, Clyde înhață paiul ce i se întinde. El o face încă cu tact, cu sînge rece.

La Lycurgus, datorită felului în care este tratat de bogatele sale rude, Clyde își dă seama odată mai mult de barierele de netrecut dintre clasele sociale. Samuel Griffith și fiul său Gilbert erau „înclinați să aibă în vedere în primul rînd interesele lor, iar nu să facă acte de mărinimie cu oamenii care munceau pentru ei; cu cît un începător din fabrică era mai nevoieaș, cu atît ziceau ei că e mai bine”.

Ei considerau că în mod neapărat necesar

trebuie să existe unele categorii sociale, care să fie mereu de-asupra, cît mai sus, și la care să aibă dreptul să... aspire „clasele de jos”. „Iar dacă, ferească sfîntul, cineva din clasa lor ar fi comis imprudența să protejeze un om sărac — fie el chiar rudă — apoi acesta, după părerea lor, ar fi „adus prejudicii normelor sociale existente, atît de necesare și inevitabile”.

Astfel, Clyde însuși este obligat să ia totul de la capăt, pornind ca muncitor de rînd într-una din secțiile fabricii unchiului său. Potrivit concepției lui asupra muncii fizice, în altă parte Clyde n-ar fi primit o asemenea slujbă. Dar aici, unde perspectivele îi apăreau atît de roze, aici unde credea că se putea ridica cît mai sus — pe baza mult răspînditei teorii „Self help” (ajută-te singur) — primește și o asemenea slujbă.

În fabrica unchiului, Clyde cunoaște o muncitoare de care se îndrăgostește și care răspunde și ea sentimentelor lui. Iubirea lor se consumă în taină, fiecare nutrinîd însă intenții cu totul diferite. Crescută într-un mediu în care căsătoria legală — și mai ales cea avantajoasă — era considerată drept o încununare a dragostei „pămîntești”, Roberta Alden nu și-a imaginat nici o clipă că ei doi nu se vor căsători. Pe Clyde însă, ros de ambiția de a face cîndva parte din înalta societate, nu l-a preocupat nici un moment gîndul căsătoriei lui cu Roberta.

Dezvăluind procesul de continuă decădere morală a lui Clyde, Dreiser marchează fiecare cotitură a acestuia înspre prăpastia pe care i-o sapă — și în care îl aruncă — societatea capitalistă. În această privință, sînt grăitoare gîndurile lui Clyde despre Roberta. Admițînd că această fată este săracă — gîndește el — și chiar dacă, din nenorocire, a trebuit să devină muncitoare, ar putea fi fericit cu ea numai dacă nu se vor căsători... Căci soția lui nu va putea fi alta decît o fată bogată, din „înalta” societate. În felul acesta, Dreiser subliniază faptul că otrava individualismului burghez omoară sentimentele umane ale lui Clyde. Nu am putea spune că Roberta e mai evoluată decît iubitul ei în această privință. Ca și el, ea disprețuiește munca fizică, — deci și pe muncitori — socotindu-i mai prejos de demnitatea ei. Ca și el, ea vrea să par-

vină. Roberta a acceptat legătura cu Clyde — cu toate că educația pe care a primit-o a obișnuit-o să considere asemenea legături drept imorale — numai pentru a se căsători cu el, visînd înăvuierea.

Dar iată că această poveste de dragoste va deveni în acest timp o dramă. Clyde începe să frecventeze cercul tinerilor din înalta societate din Lycurgus, unde o cunoaște pe bogata Sondra.

Cînd Roberta îl avertizează că va avea un copil și că vor trebui să se căsătorească, știrea cade într-un moment din cele mai nepotrivite pentru Clyde, amenințînd să-i strice, fără putință de îndreptare, planurile de viitor.

Clyde nu izbutește să o scape pe Roberta de sarcină. În consecință nu izbutește să scape nici de amenințările ei.

Și atunci cînd citește într-un ziar că „... lîngă Pittsfield a fost găsit cadavruul unei tinere femei neidentificate. Cel al însoțitorului ei nu a fost găsit încă”, în mintea lui încolțește un gînd: „Ce-ar fi dacă el și Roberta... ar face o plimbare cu barca, undeva, și barca s-ar răsturna de pildă chiar acum, cînd e mai chinuit ca oricînd de această complicație groaznică? Ce salvare! Ce rezolvare promptă a unei probleme gigantice care-l amenința cu strivirea!”

O luptă necruțătoare se duce în sufletul lui Clyde: argumente pentru și contra, aprobarea gestului și respingerea lui, vin să agraveze parcă și mai mult situația complicată în care se afla.

Clyde își ticluiește un plan. Fata se înecă, deși nu de mîna lui; totuși, dacă el ar fi vrut, ar fi putut să nu o lase să moară. În cele din urmă, Clyde este descoperit și prins. Judecata hotărăște condamnarea lui la moarte.

Romanul vieții lui Clyde este cuprins în primul volum. Aci îi cunoaștem copilăria, adolescența, tinerețea. Totodată, primul volum prezintă o bogată analiză critică a Americii capitaliste. Cel de al doilea volum al romanului se ocupă de Clyde din momentul în care el începe să aibe de-aface cu justiția; cu această ocazie, Dreiser demască aparatul de stat capitalist.

Soarta lui Clyde e hotărîtă încă înainte de proces. Procesul va servi doar de tram-

bulină unui coroner*), unui procuror din partidul republican american — care urma să candideze în alegeri pentru funcția de judecător,

Dînd în vileag toate mașinațiile procesului, Dreiser demacă putreziciunea justiției americane, a întregului aparat de stat, care l-au făcut pe marele poet american Walt Withman să scrie: „Necinstea oamenilor de afaceri întrece orice închipuire. În America, serviciile publice, în toate departamentele și în toate ramurile lor, sînt suprasaturate de corupție, de fraudă și de proastă administrare“.

„O tragedie americană“ rămîne un puternic document de demascare a modului de viață american. Tragismul soartei lui Clyde și al altora de categoria lui, — simpli pionieri orbi, în sfera de atracție a stăpînilor banului — se afirmă limpede cu prilejul procesului. Clyde este ruda săracă a Griffith-ilor din Lycurgus. Pentru ca nu cumva oprobriul societății „bune“, cu prejudecățile ce o guvernează, să se resfrîngă asupra lor, Griffith-ii angajează pentru Clyde un avocat. Numai interesele politice îl îndeamnă pe însărcinatul lui Samuel Griffith să recruteze acest avocat. Iar apărarea lui se lasă atrasă nu de „cazul Clyde“, ci firește, tot de interese politice. Clyde este un pretext, o jucărie, un mijloc de atingere a unor scopuri politice. Autorul arată că procesul este regizat pînă în cele mai mici amănunte de adversarii politici ai Griffith-ilor (în fond, tot exponenți ai capitalului). Clyde pierde procesul, e condamnat la moarte, iar rudele lui bogate, care au pierdut o astfel de partidă politică, refuză să-i mai dea vreun ajutor pentru recurs, și se retrag din orașul în care-și pierduseră reputația într-altul, pentru a și-o recîștiga.

În plasa de urzeli politico-finanțiară și în ciocnirile care au loc cu această ocazie este omis tocmai cel ce a suscitat procesul. Problema vinovăției lui Clyde se pune numai în măsura în care, odată cu rezolvarea ei, se ating sau nu interese de ordin „superior“.

Însuși Clyde își dă seama cît de vane i-au fost aspirațiile legate de Sondra. Ca să nu se compromită, fata de bogătaș pentru care

el a fost gata să ucidă altă femeie, cît timp se află în închisoare, nu-i scrie decît într-un tîrziu un bilefel, bătut la mașină și nesemnat.

Clyde este în primul rînd o victimă a condițiilor sociale, de descompunere, în care a trăit.

Spre sfîrșitul cărții, înainte de execuție, îl întîlnim pe reverendul Mc. Millan. Acesta caută să-l facă pe Clyde să se „pocăiască“. Mc. Millan sugerează rolul nefast pe care-l joacă biserica în S.U.A., ca slujnică a statului, a capitaliștilor, împotriva poporului. O asemenea recunoaștere a greșelilor este formală, pentru că Clyde singur nu deslușește adevăratele mobile care l-au îndemnat la crimă. Cît despre mîngierea cerească, ea era prea departe de firea lui pătimașă, clocotitoare, dornică de viață. S-ar părea că întoarcerea lui Clyde către un misticism de care fugise încă din copilărie ar fi o soluție de compromis din partea lui Dreiser. Acest lucru este confirmat și de imaginea finală a cărții; tabloul care o încheie, micul grup de misionari care alcătuiește familia lui Clyde (întocmai ca și în primul capitol al cărții), își cîntă netulburat imnurile pe străzile unui oraș. Însă dincolo de această imagine se desfășoară mai departe, neschimbată, existența mizeră.

În „O tragedie americană“, muncitorii nu sînt cei care stau în centrul preocupărilor lui Dreiser. Opoziția lor abia se resimte. Totuși, din întreaga carte se degajă neclintit ideea că în asemenea medii, în care, pe plan social, predomină canibalismul, nu pot exista idealuri, nu se pot forma oameni și că răul trebuie curmat de la rădăcină.

Prin întreaga lui activitate ulterioară. Dreiser a arătat că înțelege prea bine că numai schimbarea orînduirii sociale va aduce omenirea pe un făgaș mai bun.

O încununare a „convîngerilor pe care le avea de mult și care cu anii s-au întărit“ a fost de altminteri și adeziunea de mai tîrziu a lui Dreiser (1945) la Partidul Comunist din Statele Unite.

Așa se explică de ce critica literară pusă în slujba imperialismului s-a năpustit cu atîta nesăț asupra lui Dreiser. Criticii reacționari au folosit tot soiul de manevre, de la atacul fățiș și calomnie, pînă la ignorare, pentru a-l discredita. Un oarecare Henry L. Mencken, sub pretextul că-l

*) Grad în magistratură

apără pe Dreiser, îl categorisește drept liberal și-i laudă tocmai lucrările anterioare „Tragediei americane”, lucrări în care se vedeau tendințe obiectivist-naturaliste. Alți critici, printre care J. D. Adams, au negat „Tragediei americane” tocmai tragismul Conflictului Clyde—Roberta. Iar alții, ca Maxwell-Geiser, de pildă, au trecut-o pur și simplu sub tăcere, neamintind în vreun fel rolul și locul operei lui Dreiser în cadrul literaturii americane din anii

1920—1930. Dreiser însă, preluând tradiția realistă a literaturii americane a continuat să lupte pînă la capăt și să-și afirme cu tărie părerile.

„O tragedie americană”, ca și scrierile ulterioare ale romancierului, au arătat lumii întregi necesitatea răsturnării temeliiilor putrede ale capitalismului, instaurarea în America, și în întreaga lume, a unei ere de fericire pentru omenire.

D. Diamant

GAZETA LITERARĂ

Nr. 25, 26, 27, 28/1954

Se observă în ultimele numere ale „Gazetei literare” o preocupare din ce în ce mai serioasă și mai adâncă a scriitorilor noștri pentru tematică, preocupare care se oglindește mai ales în articolele de fond publicate de poeți și prozatori fruntași ai frontului nostru literar.

Astfel, Eusebiu Camilar, în nr. 27 al „Gazetei literare”, în articolul intitulat „Grădinile de la Pontul Euzin...” vorbește de necesitatea ca scriitorii să viseze la timpurile cele noi pe care le înfăptuiește și le va înfăptui lupta creatoare a poporului:

„Visurile noastre se bîzue pe forța creatoare a muncitorimii, pe voința fierbinte a călăuzitorului nostru, Partidul, de a îmbunătăți din ce în ce viața oamenilor truditori. Scriitorii trebuie să fie mîndri că au una din cele mai înalte meniri în tot ce se face și în tot ce se va face în patria noastră”.

Zaharia Stancu, într-un alt articol: „Un nesecat izvor de inspirație”, subliniază necesitatea ca artiștii să se inspire din viața nouă, clocotitoare a poporului, să contribuie prin munca lor la traducerea în fapt a politicii duse de Partid:

„Scriitorii trebuie să ajute la împlinirea sarcinilor trasate poporului muncitor de către Partid, producînd acea literatură care, pe cei îndărătnici să-i facă să iasă din îndărătnicie, pe cei năhotăriți să-i hotărască, pe cei șovăielnici să-i scoată din șovăială, pe cei însuflețiți să-i însuflețească și mai mult, acea literatură care să sporească puterea omului și să-i dea avînt, ascuțindu-i în același timp vigilența.”

Alături de acestea, au mai apărut unele articole de fond la fel de interesante, scrise cu avînt și cu căldură de Dumitru Mircea (în nr. 25 „Pe drumul recoltelor îmbelșugate”) și Veronica Porumbacu (în nr. 28/1954): „Să strălucească în versurile noastre flacăra partidului”. Toate aceste articole sînt bine venite și arată interesul deosebit, frămîntarea intensă existentă în frontul literar, cu privire la îndeplinirea rolului de seamă pe care-l are literatura epocii construirii socialismului.

Aceleași preocupări de a zugrăvi artisticeste problemele actualității, deși într-o măsură mai mică, se reflectă și în unele poezii apărute în ultimele numere ale „Gazetei literare”.

Tînăra poetă Emilia Căldăraru, prezentă aproape în fiecare număr al revistei, semnează în nr. 27/1954 o poezie bună, intitulată „Valea Seacă”. Eroul liric al poeziei, o tînără tractoristă din stepa dobrogeană, se simte mîndră de rolul minunat pe care îl are de îndeplinit astăzi, acela de a face roditor, prin munca ei, un pămînt secetos care părea blestemat să rămînă mereu așa:

*Imi șoptea bunicul ca pe-o taină mare
Basmul despre valea stearpă și hapsînă.
...Cică-a fost pe vremuri valea roditoare
Cică-o boieroaică îi era stăpînă,*

și eroina continuă să povestească legenda acestor locuri pustiite.

Dar tractoristei și tovarășelor ei le revine sarcina de cînstă de a spulbera basmul cel trist. Incredutătoare în puterea muncii sale,

ea vede de pe-acum înfățișarea nouă, transformarea de mîine a pămîntului neroditor:

Dară de pe-acuma seara liniștită
Aburînda glic, spartă de tractoare,
Pare-mi aburînda pîine rumenită
Care va să iasă mîine din cuptoare.

*Nicolae Labiș publică (în nr. 26/1954)
un „Manifest”, o vibrantă chemare adresată
țăranimii muncitoare:*

Frații mei, dragii mei, fruntași muncitori
ai țărînei,
Voi ce glia iubiți și-al partidului țel mai
presus
Palmele noastre știu bine ce-i munca
cinstită
Palmele noastre să spună tot ce-avem de
spus“.

*Cîțiva poeți închină versuri Partidului
nostru: „Partidului” de N. Labiș și „Citind
proiectul de Statut” de Letiția Papu, sau
sărbătoririi a cinci ani de la eliberarea poporu-
lui chinez: „Primei adunări a deputaților
Chinei” de Veronica Porumbacu și „Asia”
de N. Labiș.*

*Emoționantă este poezia lui Victor Tul-
bure închinată ostașilor eroi ai patriei
noastre, „O fată înaltă, de departe”, din
care cităm:*

Și cum ședeam în lan de cucuruz
Adulmecînd, precum ogarii, vîntul,
Noi l-am văzut îmbrățișînd pămîntul
În trăznetul de iad și de obuz.

Urla în noi mînia cît un munte
Și zece zile armele-au vuit
Pentru flăcăul nostru prăvălit
Cu visul cald străfulgerat în frunte.

Atunci cu moartea am izbit în moarte
Cel ce-a căzut părea la piept că strînge
Garoafe mari și înflorite-n sînge
Pentru o fată naltă de departe.

*„Gazeta” mai publică și fragmente din
„Micul tratat de zoologie”, o suită de fabule
a poetului Marcel Breslașu.*

*Ideea de a satiriza o galerie de tipuri de
dușmani și de gugumani (cum îi numește
poetul pe birocrați, pe superstițioși sau pe
cei naivi, care se lasă duși de nas de dușmani),*

*alegînd ca simbol diferite animale este in-
teresanță.*

*Așa, de pildă, sub chipul vulpii, al rech-
nului și al lupului, autorul fixează trăsături
ale foștilor exploatare, „comersanți”, iar
în blana ursului cel naiv care:*

Ciupit, pișcat
și gîdilat,
Sta nemișcat
cît îi de lat,

*Cînd rechinii ori alte lighioane/ii
zmulgeau din păr eșantioane... pe oamenii
care nu-și dau seama că, lăsîndu-se flatați
și induși în eroare de dușmani, fac jocul acestora
și alunecă repede pe o pantă periculoasă.*

*Poetul găsește simboluri potrivite și pen-
tru a înfiera chipul desgustător al celor ce
vîntură tot felul de zvonuri dușmănoase la
adresa regimului nostru democrat popular —
de pildă, gaița cea vorbăreață și agenții ei
credincioși, păduchii și ploșnițele:*

Iar de-acolo mai departe
cătore celelalte caturi
forfoteau ca să-și deșarte
și pe laturi
și pe muchii
toți desagii
cu mesagii,
ploșnițele și păduchii.

*Uneori însă, ideea rămîne vagă, sau se
pierde în tot felul de întortochieri verbale iar
chipul animalului satirizat nu întruchi-
pează precis o categorie, un tip uman, așa
cum se întîmplă de pildă cu greerele—unul
dintre „gugumani” sau cu uranguta-
nul care se bate cu maimușele ce-l critică.*

*În ultimele numere ale „Gazetei literare”
s-au publicat însă și multe poezii slabe,
pline de generalități spuse sentențios în
versuri uneori neîngrijite ca acestea:*

Din octombrie cel de foc —
luat-am arzător grăunte.
Crește grîul cu noroc
’naltă țara mîndră frunte.

Cresc în țara-mi lanuri mari,
Vînt prieten le mlădie, etc.

(„Viață nouă” de I. Bănuță)

*sau poezii în care autorii lor folosesc expresii
năstrușnice, improprii, scăzînd și ce se mai*

poate scade din greutatea unor poezii și așa destul de debile:

Stăm pe cerdac, cu Martin la taifas —
li tremură luleaua, funînd între gingii
Cînd spune numele grofului pe nas
Aruncă cîte-o cruce prin pustii.

Vasile Iosif vrea să se „războiască” cu
spicele de grîu:

„Hai, grîule, pornește la asalt
Lovește-mă cu spicele în piept.

iar Ion Acsan înșiră, pe un ton dulceag,
frumusețile naturii patriei și aduce ca final
cunoscutul refren din mai toate poeziile con-
fecționate la modul „general”, unde e vorba
doar aluziv de prezența unor dușmani abstracți:

Și ură cruntă pentru cel ce este
Acestor frumuseți de vis, dușman!

Dar dacă, totuși, așa cum am arătat la
început, poezia din „Gazeta” a răspuns
într-o măsură cerințelor artistice formulate
în articolele de fond citate la început, nu
același lucru se poate spune despre proza
artistică publicată în ultimul timp.

Materiale de această categorie au fost,
mai întâi, foarte puține, și apoi în mare parte
la un nivel destul de scăzut. În ultimul număr
apărut citim însă cu interes cîteva fragmente
din romanul lui Francisc Munteanu, care
anunță o lucrare promițătoare, cu caractere
și conflicte viguroși conturate. În același
număr, Ștefan Gheorghiu reia șirul portre-
telor de oameni ai muncii în schița: „Doi
prieteni”. În rest, în celelalte numere, proza
publicată se reduce la unele note de drum,
scurte reportaje și la două schițe ale unor
tineri scriitori: Ion Băieșu („Tușa Lisaveta”) și
Nicuță Tănase („Era să bage sor-mea di-
vorf”).

În legătură cu ultimul material remarcăm,
nu fără a încerca un sentiment neplă-
cut, lipsa unității ideilor exprimate de
autor prin prisma înțelegerii copilului
care povestește. Așa cum se prezintă, schița
pare că este un crîmpei, un episod dintr-o
lucrare mai mare, unde probabil și-ar avea
locul ei binestabilit. În afară de aceasta se mai
observă abundența unor vulgarități, în colec-
tarea cărora se pare că autorul depune mult
zel, dar fără de care sîntem siguri că Nicuță
Tănase ar putea scrie tot atît de bine, fără

teamă că și-ar pierde cumva nuanța „pitorea-
scă” a stilului.

Prima schiță, publicată în același număr,
„Tușa Lisaveta”, este semnată de Ion Băieșu.
Apreciind intenția tînărului scriitor de a
se ocupa de un domeniu de viață către care
scriitorii noștri trebuie să-și îndrepte fără
încetare atenția, — (viața nouă a țărănimii)
— nu putem fi totuși de acord cu mulțimea
amănunțelor nesemnificative pe care autorul
le-a introdus în această schiță, probabil în
dorința de a scoate unele efecte comice.

Așa de pildă, Tușa Lisaveta, gospodină
bună care știe să crească păsări mari
și frumoase, este pusă de autor să înfățișeze
secretarului de partid și șoferului — veniți să-i
plătească găina omorîtă cu mașina — urmă-
toarea hazlie „metodă” pentru a-l face pe
cocoș să-și îndeplinească datoriile conjugale:
„Nu mi-aș dau cocoșul meu nici pe un
bulgăre de aur, spune eroina. Cînd nu-mi
ouă vreo găină, îl iau în poală și-i sucesc
gîtul ca o frînghie: „Spune-mi, moțatul,
ce mi-ai făcut ieri? Craiule!”

Asemenea amănunte de un haz îndoielnic
diluează schița și subțiază ideea pe care este
construită.

În sectorul de critică al „Gazetei” au fost
publicate, ca și pînă acum, o serie de cronici:
„Rădăcinile bucuriei”, „Rapsodia Marinari-
lor”, „Casa apelor”, „Marea bătălie de la
Iazul mic”, „Eu, Tică și alții”, „Cucuietul”,
etc. Reținem numele unui tînăr recen-
zent, Valeriu Ripeanu.

În general însă, cronicile și recenziile
apărute au continuat să se mențină la un
nivel scăzut, fiind destul de șterse, constata-
tive, și neridicînd probleme sau discuții
în legătură cu lucrările discutate. Trebuie
remarcat ca un fapt nou și îmbucurător
publicarea în revistă a unor articole teoretice
sovietice — ca „Impotriva subiectivismului
în teoria artei” de A. Egorov și „Înarmarea
ideologică a literaturii” de A. Surcov.

În ultimul număr al „Gazetei literare”
salutăm însă apariția unor articole de gene-
ralizare (pe care le-am dori urmate de altele
asemănătoare), cum este articolul lui Savin
Bratu „Reflectarea forței partidului în
literatura noastră”. Autorul discută felul cum
se oglindește, în romanele apărute de la 23
August, forța creatoare a Partidului nostru,
întruchipată fie în chipurile unor activiști

de partid sau de comuniști în general, fie în masa poporului, care luptă pentru o viață nouă.

O interesantă problemă, care se cere reluată și discutată mai pe larg, ridică de asemeni articolul lui Al. Oprea „Pentru crearea unor basme ale epocii noastre”.

Gazeta a mai publicat și unele bogate ma-

teriale referitoare la aniversarea eliberării Republicii Populare Bulgaria și a Republicii Populare Chineze — ca și la aniversarea unor mari scriitori ruși și sovietici — cum sînt Necrasov și Ostrovski.

Salutăm reapariția rubricii de „note și comentarii”.

E. T.

IAȘUL LITERAR

Nr. 1-1954

Revista „Iașul Literar”, menită să înlocuiască — sperăm — cu mai mult succes vechiul almanah „Iașul Nou”, a apărut, în sfîrșit, după lungi amînări. Avînd în urmă o bogată tradiție literară, tradiția lui Eminescu și Creangă, tradiția „Vieții Romînești”, scriitorii moldoveni sînt hotărîți, după cum ne asigură „Cuvîntul înainte”, să cînte măreția contemporaneității, la înălțimea ei.

Acest prim număr este deschis de două poezii ale lui Nicolae Labiș: „In ziua neuitată” și „După zece ani”. Prima, fragment dintr-un ciclu mai larg, evocă zilele eliberării patriei noastre de sub jugul fasciștilor. Cu elemente plastice, poetul rememorează atmosfera vremurilor tulburi de război:

Nu știam de ce-i plînsă mama,
De ce părul ei lung despletit și-a lăsat,
De ce în părul ei lung firele albe ca inul,
Zi de zi tot mai multe luminează ciudat.

Sufletul copilului intuiește ceea ce mama nu-i spunea: vești despre o bănuită moarte a tatălui său. In ziua de 24 August, hitleristii, aflînd vestea armistițiului, masacrează trupele romînești înîlînite, și se retrag.

Apoi nemții s-au înșirat în coloană
Și după ei podul cel mare s-a rupt.
Parcă o pasăre uriașă și-ar fi lăsat aripile
Să-i cadă cu troznet, sleite, desupt.

Imaginea satului este reînviată odată cu sosirea armatelor Sovietice. Acum se reîn-
toarce și tatăl eroului. Poezia este străbătută de emoție, fără a fi însă dintre cele mai

bune pe care Nicolae Labiș le-a scris în ultimul timp.

Cea de a doua poezie a tînărului poet, „După zece ani”, cîntă într-un vers vibrant, amintirea gloriosului eveniment al eliberării patriei; febrilitatea și sentimentul plenitudinii covîrșesc sufletul poetului martor al mărețelor transformări:

Aceeași febră m-a cuprins acum,
Trecînd cu amintirea din ziua neuitată.
Din ziua libertății pînă-n aceste zile
Cînd vîntu-n roșii flamuri ca-n flăcări o să
bată.

Mi s-a umplut privirea de cicluri de istorii
Cernute-n zece toamne cu frunza din cireși.
Prietenă, am văzut trecînd milenii
Milenii compresate-n zece ani intenși.

„După zece ani”, este evident scrisă într-o primă formă nerevizuită, deși ni se pare mai interesantă decît prima. Ea este, de fapt, descrierea procesului de creație.

Otilia Cazimir publică o fabulă pentru copii, scrisă cu gingășie și inspirație. Din ea se degajă o învățătură prețioasă. Ingîmfarea unui căfel de cauciuc e pedepsită de colții dulăului lășos din curte:

Insă cînd să-l scuture
Scutură dacă ai ce;
Din jigodia-ngîmfată
A rămas în colți deodată
Doar c-o minge desumflată.

Andi Andrieș semnează poezia „Urcuș”, un fel de profesie de credință.

Abea cînd vei pune piciorul
Pe cea mai de sus înălțime,
Să-ascuți minunatele rime
În care șoptește izvorul.

Atunci să oftezi ostenit
Și fruntea s-o ștergi de sudoare.
Atunci să privești, din picioare,
În urmă spre drumul sfîrșit.

Numai că, dacă în alpinism ultima culme este relativ ușor de stabilit, în sensul alegoric, voit de poet, e mai greu.

Ar mai fi de observat că piscul dorit de poet este un ideal oarecum individualist. Autorul însuși a simțit probabil această posibilă interpretare și s-a corectat într-o ultimă strofă, din păcate searbădă și sub nivelul de ansamblu al poeziei:

Iar dacă prietenii vor
Să urce pe culmea pietroasă,
Întinde-le mina vinjoasă
Și dă-le la toți ajutor.

Sectorul de traduceri este bogat. Ion Istrati, H. Grănescu, Dragoș Vicol și St. Siklody traduc din Pavel Antocolski. L. Dimitrenco, J. Wolker. Foarte izbutită ni se pare traducerea lui G. Mărgărit din Pablo Neruda, „Revină-mi tu, grădină a Franței”. Este admirabil transpus suflul larg al cîntărețului din Chile în mărturia afinității sale cu spiritul și personalitatea lui Rabelais:

Ca să-mi hrănesc viața mea,
François Rabelais
Mi-a folosit cum folosesc de hrană
Acele roșii tari și coapte.
Și gura lui care-a cîntat
Belșugul hălçilor de carne,
A fost și pentru mine
Izvor la chiot și la bucurie.

Amărăciunea lui Neruda de a fi fost alungat din grădina lui Rabelais și Paul Eluard de către guvernării reacționari ai Franței e bine transmisă, în imagini tulburătoare, pline de gravitate și revoltă reținută:

În zadar,
În zadar
Nu le-a păsat chiar de-amintirea
Ochilor lui Eluard
Ca două lămpi de foc albastru pe umerii
mei.

În zadar...

Nu voi putea un singur picior
Să-l pun pe-acest pămînt păzit de polițiști
Să fim bine-nțeleși,
nici pe apă,
nici pe pămînt,
necum cu avionul.
Nu voi putea cu vocea gravă
Să mă-ntrețin cu valurile Normandiei
iubite
Si n-am să pot copac să mă prefac
Să mă-ndestuleze ploaia.

„Jurnalul de reporter” semnat de Georgeta Sauciu, George Ionașcu și Ad. Robu cuprinde, fără a avea mari pretenții de adîncime, instantanee interesante din viața satului în procesul de transformare socialistă. Se surprind aspecte ale schimbărilor și înnoirilor petrecute în conștiința țărănimii muncitoare. Primul instantaneu e și cel mai bun. Un țaran bătrîn se prefăce supărat pe gospodăria colectivă și, sub aparența că preferă formele vechi de muncă a pămîntului de pe „vreamea” lui, respinge „metoda” nouă. Substratul punctului său de vedere se ghicește însă a fi nemulțumirea că cei tineri, din lipsă de respect, l-au instalat paznic, pe cînd el aspiră, de fapt, la unelte mecanizate, la mașină. Alt instantaneu: O țărăncă merge la oraș purtînd în spate un sac de barabule. Cineva aflînd că are de lucru la laborator, se oferă să-i cumpere povara („doar n-ai să te duci cu tăbuița asta acolo”). Dar titlul istorisirii stă în faptul că țărăncia ducea barabule la laborator spre analiză. Altă dată, țărani refuză să mai vadă un film („Răsună valea”), pe care cei de la regiune vor să li-l ofere a treia oară, socotindu-l numai pe acesta corespunzător nivelului spectatorilor de la sat. Țărani stăruie cu înverșunare să li se trimită filmul „cu baletu”... deși li se replică tăios că filmul acesta „îi pentru intelectuali”. („La noi este școală de ciclu doi, este T.O.Z., este gospodărie de stat, ce, crezi c-am rămas de căruță?” întreabă numeroși țărani.)

Celelalte instantanee sînt de o valoare scăzută. La un joc de fotbal se susține că „Nițucă a bătut cu mîna”. Nițucă se irită pretextînd că, „Da’ n-am dat anume. Numa’ cu degetu’ cel mare am atîns-o, uite așa...

De ce să mă facă mincinos?" *Morala*: „Măi, Nițucă, cinci la sută dacă-i drept dintr-o critică, apăi... mă-nțelegi tu..."

Reportajul nu justifică superficialitatea. O schiță proastă, dată drept „notă de reporter", nu încetează de a fi o schiță proastă.

La rubrica „Condeie noi", Constantin Turturică semnează nuvela „Funcționar de Ocol". Debutantul are talent și sperăm că va scrie în viitor lucrări pe de-a ntregul izbutite. Nuvela își propune să dezvăluie o serie de lipsuri existente la un ocol silvic, în administrația căruia se cuibăriseră câteva elemente descompuse. Contabilul șef își ascunde intenții dușmănoase sub aparențe de principialitate. Femeia de serviciu e numită „reacționară" fiindcă nu șterge cu suficient respect biroul contabilului. O figură ce se anunță a fi interesantă este aceea a șefului ocolului, înfuențabil și împăciuitor. („Eu sînt omul căruia nu-i place cearta. Prefer să muncesc eu mai mult, numai să văd pe toată lumea mulțumită. Cucele care greșește stau eu de vorbă și-i arăt greșeala în care-a căzut. Nu se poate să nu înțeleagă. Cît despre dușmanul de clasă, la noi nu sînt.") Elementele date sînt viabile, totuși insuficiente spre a da viață unui caracter. Finalul povestirii e nemotivat, cam grăbit. Greutățile sînt înlăturate, nemulțumirile sînt potolite, dușmanii sînt demascați într-o clipă, odată cu sosirea de la regiune a unui atot-puternic responsabil al cadrelor.

Poeziile începătorilor Radu Romașcanu, Mihai Munteanu, Maria Paraipan, E. Agrigoroaiei, îndreptătesc oarecari speranțe. Deocamdată, debutanții n-au depășit treapta versului zglobiu și al culorilor idilice. Oricum însă, intenția revistei ieșene de a descoperi talente noi, merită laude.

Sectorul de critică literară este bogat și interesant. Articolul lui Al. Dima încearcă să releve unele formulări juste ale lui Garabet Ibrăileanu în legătură cu problema tipicului. Nu se dă însă în chip răspicat o apreciere sintetică a lui Ibrăileanu, criticul mulțumindu-se să aducă citate fără însă a le sprijini pe considerații mai generale. Se resimte oarecare timiditate. Fraza de început sună astfel: „Incercînd a reconstitui concepțiile de teorie literară ale lui G. Ibrăileanu, trebuie să remarcăm dintru început că cu

toate frecvențele lui lunecări impresioniste, o puternică și nedesmîntită (aici cititorul se așteaptă la o afirmație curajoasă care să fixeze valoarea criticii lui Ibrăileanu, în ciuda frecvențelor lui lunecări impresioniste, dar tensiunea frazei scade brusc, și autorul face observația banală, n.n.) tendință de a teoretiza, de a porni uneori de la concepții spre opere literare, alături de la acestea din urmă spre cele dintîi".

Faptul este cu atît mai regretabil cu cît ne găsim în fața celui dintîi articol apărut în ultima vreme referitor la G. Ibrăileanu.

Gh. Mărgărit se ocupă, într-un articol concis, de valoarea lui Geo Bogza și definește în chip pătrunzător caracterul, valoarea specifică a prozei scriitorului.

O apreciere pozitivă se cuvine articolului lui I. Sirbu despre romanul „Al nouălea val" de Ilya Ehrenburg. E bine caracterizată forța lui Ilya Ehrenburg de a demasca prin mijloacele satirei și ale ironiei subtile chipul respingător și descompus al lumii burgheze din apus.

Articolul lui D. Costea despre poemul „Pămîntul" al Mariei Banuș este scris cu seriozitate.

Mai puțin interesante de cît era de așteptat sînt notele critice cuprinse la rubrica intitulată „Miscellanea".

Sub semnătura I.I. comemorarea lui G. Topîrceanu se relatează cu o grandilocvență supărătoare:

„Noi, cititorii lui G. Topîrceanu îl asigurăm pe poet, la cea de-a șaptesprezecea comemorare a sa, în numele nostru și al sutelor și miilor de eroi ai cărților noastre, că nu vom cruța niciun efort oricît de greu ar fi acesta, în lupta pentru apărarea păcii," etc.

În orice caz, reînvierea acestei rubrici tradiționale, condusă odinioară, în paginile „Vieții Romînești", cu atîta vioiciune și combativitate de către G. Ibrăileanu, este bine venită.

Primul număr al „Iașului Literar" trage învățăminte din deficiențele grave ale fostului „Almanah" și obține un merituos succes prin publicarea unor lucrări literare

și a unor articole de critică izbutite, înstrîn-
să legătură cu cele mai vii probleme ale actua-
lității. Socotim că la Iași există forțe scriitori-

cești capabile să ridice neconținut calitatea
unei publicații literare periodice.

L. R.

„STEUAUĂ“

Nr. 5-1954

Numărul 5 al revistei „Steaua” de la Cluj, după cum ne spune și precizarea de pe copertă, este închinat cu exclusivitate aniversării gloriosului deceniu. Prin materia-
lele variate din domeniul poeziei, prozei și criticii literare, în majoritatea lor intere-
sante și substanțiale, scriitorii grupați în jurul revistei „Steaua” au cinstit cu roade frumoase istorica sărbătoare a poporului nostru. În preajma acestei mari sărbători populare, poetul A. E. Baconsky face un „Popas” pe „stîncă vremii”, ceea ce-i prilejuiește o viziune istorică încântătoare și plină de semnificație, amintindu-i de-o zi tîrzie de vară, în care salcîmul înflorea a doua oară, și pe plaiurile noastre treceau „cu marea lor lumină” ostașii sovietici eliberatori. În versuri mișcătoare, înaripate de un suflu romantic, poetul ne aduce în fața ochilor imaginea acelor memorabile zile de August 1944, cînd se stîngea pe plan calendaristic vara, dar în perspectiva istorică se anunța primăvara poporului nostru. De la această sugestivă imagine, memoria poetului se deplasează pe firul anilor gloriosului deceniu și în cîmpul ei vizual apare tabloul grandios al realizărilor poporului muncitor:

Fug clipele. În țară cresc fabrici rînd pe rînd

Și lanurile voastre se pierd fără hotare,
În inimă și-n gînd

Se făuresc poeme și visuri viitoare.

Aceste realizări farmecă privirea și îl indeamnă pe poet să treacă de la contempla-
ție la afirmarea directă a admirației și mîndriei sale în fața cuceririlor oamenilor muncii:

Am dobîndit pe cale destule cuceriri
Cu prețul multor lupte îndelungate, grele,

Puterea care zboară prin firele subțiri,
Iluminînd în noapte cuprinsul țării mele,

Și apele pornite să caute turbine
Și pruncii, fără număr, privind spre cer în zori,

Sînt semnul primăverii depline care vine
Cu scînteieri departe ivindu-se prin nori.

Cu cît, însă, biruințele poporului muncitor sînt mai mari, cu atît, în actualele condiții istorice, ura dușmanilor se întărește. Printr-o reușită imagine, împrumutată din lumea basmelor noastre și folosită cu multă iscusință, A. E. Baconsky reușește să ne transmită ideea permanenței ascuțiri a luptei de clasă la noi:

E lung în urmă drumul — dușmanii mai au glas,

În ochii lor ard săbii aprinse-n focul urii,
Se mai aține seara balaurul rămas
La podul de aramă din marginea pădurii.

În amintirea aceleași zile de August 1944, Aurel Gurghianu publică poezia „La școala militară”. Versurile exprimă ura poetului împotriva regimului fascist și dragostea lui pentru pace, pentru armata păcii, armata sovietică. Realizată în ansamblul ei, poezia nu este scutită, însă, de unele imagini pretențioase, împrumutate din arsenalul imagistic al lui Ionel Teodoreanu, care-și intitula un capitol din „Lorelei” „Pe harfa răsturnată a ierburilor tale, vară”. Asemănarea este izbitoare, și prin artificialitatea ei nu servește ideii serioase cuprinsă în poezie. Gurghianu spune:

Veni și august. Harfa verii cîntă

Pe ierburile roase de căldură.

și-apoi trece la un soi derugăciune panteistă, pastîșată la rîndul ei după „Le dormeur du val” al lui Rimbaud“:

"Tu poezie-a drumurilor, sfântă,
Tu maica noastră, veșnică natură,
Ai milă de soldații prăfuiți
Ce trec cîntînd cu puștile-n spinare.

Cornelia Sălăjan, în „Curcubeul”, ne aduce imaginea copilăriei din toamna lui '44, „cînd la marginea orașului”, „copii mulți” la fel de rupți și flămînzi, la fel de sărmani, alergau după fluturi, iar cei mai mari vindeau „Universul copiilor”; copiii aceștia au văzut cum domnii încruntați și trufași fugeau din oraș, iar în urma lor veneau armatele sovietice, primite cu dragoste fierbinte. Din pricina versurilor sgrunfuroase, a unei prea mari înghesuieli de amănunte și-a unor imagini căutate și forțate: „Ploaia era plînsul cerului înjunghiat de cuțit”(?!), poezia capătă un caracter cam arid.

Aurel Rău ne dă un grup de poezii: „Duminecă de odinioară”, „Întoarcerea”, „Vor avea pămînt” (fragment), „Cîntare”, „Durerea de altădată”, „In zori”, „Mai mare dragu”, dintre care unele conțin un motiv poetic și un material de viață impresionant. Acestea, de pildă, cazul poeziei „Dumineca de odinioară” unde, probabil, în vremea războiului, într-un ceas cînd în turla bisericii bat clopotele, pe cîmp, într-o liniște apăsătoare și o singurătate grea, o femeie trudește cu sapa la prășitul porumbului, iar copilul ei, culcat în fărîă, se sbate cu miinile întinse spre circurile de cocoare ce străbat albastrul nesfîrșit al cerului. E, într-adevăr, un tablou mișcător, o zi cumplită din viața oamenilor simpli supuși exploatării și tragediei.

Nu e însă mai puțin adevărat că din pricina unei lipse de claritate, prezentă în unele strofe, comunicarea sentimentelor poetului se face îndeajuns de dificilă. De remarcă, în această poezie, este strădania poetului de a căuta o inovație în meșteșugul versului, cu scopul creerii unei muzicalități adecvate. Sînt realizate interesant rime interioare. Iată cîteva exemple:

In hotar e liniște. Și galben
Cerul se strîmtează în apus.
Tinăr soare, plute de cocoare
Mîna-ncet, abea le-auzi, pe sus.

În acelaș mod sînt alcătuite și strofele

următoare. Cităm versul al treilea al cîtorva strofe:

Rece doar cîte-o-adiere trece
Numa-n turlă clopotele urlă
In sihastrul zariștei albastru
etc., etc.

O poezie neinspirată ni se pare „Întoarcerea”. Se manifestă aci un fel stîngaci, necreator de folosire a folclorului în creația cultă. Ni se servește un amestec nefiresc: De la repetiții obositoare în ritm de colindă, cu totul nechamate de ideea poeziei:

Și la geamuri stăm —
Și din miini fluturăm,
Din miini fluturăm,

la atmosfera și ritmul sacadat al descîntecului:

Cît a umblat pe pămînt
Lacrimi a vrut să stîrneasca,
Pe ochi i s-a pus
Țărnă svîrlită-n vînt
Și iată —
Unde-a călcat cu piciorul,
Sterp a lăsat ogorul
De-aceea a fost îngropat
In focul de el ațîțat
Blestemat —

pînă la versuri cu totul inutile în corpul poeziei. Toate fac să se piardă ideea de bază și intensitatea sentimentului. Interesante și bine realizate artistic ni se par poeziile „Durerea de altă dată”, „In zori” și „Mai mare dragu”,

Din ultima respiră cu căldură participarea la viață a artistului.

Revista mai cuprinde poezii postume de Emil Isac: „N-a fost minune”, „Curgăriuri de sînge”, „Urmașul meu”, „Plugul”, „Veți fi voi mai fericiți...” și traduceri: „Nopti” de Bardos B. Arthur, în romînește de Ion Brad, „Vinători” de N. Gribaciov, „Patria” de C. Simonov, în romînește de Ion Oarcășu.

La proză, Teofil Bușecan publică o povestire impresionantă, „Se auzeau tunurile”, Pavel Aioanei: „Cu trenul de la Sibiu” și tinăra prozatoare maghiară Nagy Ilona, un fragment din ultima parte a nuvelei

„In furtună”, consacrată luptelor de eliberare din vestul Ardealului.

Cele trei bucăți de proză sînt scrise cu talent și oglindesc crîmpeie din viața poporului nostru în anii grei ai dicaturii fasciste sau în preajma și după eliberarea patriei.

Nuvela lui Teofil Bușecan înfățișează drama unui artist plastic de mare talent, pe care disprețul burgheziei față de arta realistă îl împinge într-o jalnică ruină materială. Slăbit, pictorul se găsește pe patul morții, cînd într-o zi primește vizita a trei muncitori mineri de la care află că „se-aud tunurile libertății”, tunurile armatei sovietice eliberatoare. Inseninat ca de-o arătare miraculoasă, artistul acesta, strivit de societatea burgheză, se ridică din pat și începe un tablou reprezentînd vizita celor trei mineri în „așteptarea răsăritului”. În cele din urmă, artistul se stinge, însă cu credința fermă că prin viața liberă a celor trei mineri va trăi și el și va întîmpina „răsăritul”.

La sectorul de critică literară sînt publicate studiile: „Creația scriitorilor ardeleni în gloriosul deceniu” de George Munteanu, „Forța și bogăția artei noi” de Florian Potra. Prin munca depusă în alcătuirea acestor studii, cei doi autori au efectuat un lucru util pentru istoricii literari, punîndu-le la îndemînă un bogat material informativ

și o serie de date prețioase în legătură cu dezvoltarea noii noastre literaturi în Ardeal. În analiza cuceririlor noastre în domeniul literar și cultural, autorii au demonstrat că aceste cuceriri s-au obținut într-o bătălie aprigă cu ideologia burgheză și prin sprijinul neprecupețit al Partidului Muncitoresc Român.

George Munteanu mai semnează o cronică interesantă, judicioasă, asupra volumului de poezii al lui Cicerone Theodorescu „Un cîntec din ulița noastră”, scoțînd în relief trăsăturile specifice ale personalității poetului, precum și unele lipsuri care mai stăruie în creația lui ca recidive ale unor vechi preocupări formaliste.

Recenzii semnează poetul Ion Brad despre volumul „Laude” de Miron Radu Paraschivescu, și Eugen Naum despre romanul în versuri al lui Pușkin „Evghenii Oneghin”.

Continuînd o bună tradiție, revista publică articolul „Principialitatea imaginii artistice” de H. Nazarenco, apărut în „Literaturnaia Gazeta”, articol de un deosebit folos, atît pentru scriitorii și criticii literari cît și pentru masele largi de cititori.

Ne pare rău că în numărul acesta revista a renunțat la rubrica de note care, adeseori, s-au arătat deosebit de vii și de interesante.

I. B.

Rugăm stăruitor pe cititorii și colaboratorii noștri să ne comunice observațiile lor critice privitoare la materialul publicat de noi și să ne facă sugestii și propuneri referitoare la cele ce doresc să găsească în cuprinsul revistei.

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE INAPOIAZA.

REDACȚIA: Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București
Telefon : 1.88.85, 1.94.91 și 2.20.40

ADMINISTRAȚIA: Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București
Telefon : 1.17.92

ABONAMENTE ANUALE : lei 60
ABONAMENTE SE FAC LA OFICIILE POȘTALE, PRIN
FACTORII POȘTALI ȘI DIFUZORII VOLUNTARI DIN
INTREPRINDERI ȘI INSTITUȚII.

Faceți abonamente pe 3, 6 și 12 luni.